

**Vapaa-ajanasumisesta liiketoimintaa:
Kainuun ja Pohjois-Pohjanmaan kärkimat-
kailukunnat**

Pekka Kauppila ja Jari Järviluoma (toim.)

Vapaa-ajanasumisesta liiketoimin- taa: Kainuun ja Pohjois-Pohjan- maan kärkimatkailukunnat

Pekka Kauppila ja Jari Järviluoma (toim.)

Yhteystiedot:

Kajaanin Ammattikorkeakoulun kirjasto

PL 240, 87101 KAJAANI

Puh. 044 7157042

Sähköposti: amkkirjasto@kamk.fi

<http://www.kamk.fi>

Kannen kuva:

Shutterstock

Kajaanin ammattikorkeakoulun julkaisusarja B 115 / 2020

ISBN 978–952–7219–68–3

ISSN 1458–915X

ESIPUHE

Tämä raportti on viimeinen Kajaanin ammattikorkeakoulun hallinnoiman ja yhteistyökumppaneiden kanssa toteutetun Vapaa-ajanasumisesta liiketoimintaa -hankkeen (VALTO-hanke) julkaisu. Samalla kaksi vuotta kestänyt innovatiivinen kehittämishanke päättyy vuoden 2020 lopussa.

Raportissa keskitytään matkailulliseen vapaa-ajanasumiseen liittyvien liiketoimintamahdollisuuksien kehittämiseen Kainuun ja Pohjois-Pohjanmaan kärkimatkailukunnissa. Raportti on jatkumo hankkeen aikaisempiin yhdeksään julkaisuun, joissa on pureuduttu muun muassa matkailullisen vapaa-ajanasumisen alueellisiin piirteisiin, matkailullisen vapaa-ajanasumisen aluetaloudellisiin vaikutuksiin sekä matkailullisen vapaa-ajanasumisen rooliin paikallistason matkailustrategioissa. Julkaistujen raporttien tuloksia työstettiin kunnittaisissa työpajoissa ja konsultaatiopäivissä kuntakohtaisiksi toimenpide-esityksiksi ja suosituksiksi.

Hankkeen helmikuussa 2020 julkaisemat raportit matkailullisen vapaa-ajanasumisen alueellisista piirteistä ja aluetalousvaikutuksista saivat laajasti huomiota medioissa. Yli kaksikymmentä lehti-, TV- ja sähköistä uutisjuttua julkaistiin niin alueellisissa kuin valtakunnallisissa kanavissa. Uutisoinnin laajuus osoitti hyvin sen, että hankkeessa tuotettu tieto kiinnosti laajasti ja oli ajankohtaista.

Vapaa-ajanasumisen ympärillä käyty keskustelu vilkastui maaliskuussa raporttien julkaisujen jälkeen, kun koronapandemia iski Suomeen. Pandemialla oli laajoja seurauksia vapaa-ajanasumiseen. Suomessa ihmisiä siirtyi suurista kaupungeista maaseudulla sijaitseville mökeilleen. Laajamittainen mökeille siirtyminen oli yksi syy siihen, että Valtioneuvosto asetti tiukkoja rajoituksia liikkumiseen maaliskuussa 2020. Haluttiin estää tilanne, jossa pienten, mökkivaltaisten kuntien terveydenhuollon kapasiteetti ei riittäisi hoitamaan koronaan sairastuneita mökkiläisiä oman väestön lisäksi.

Toinen merkittävä vaikutus koronapandemialla oli se, että ihmiset siirtyivät tekemään etätöitä vapaa-ajanasunnoilleen. Etätöistä tuli ”uusi normaali”, jolla on selvästi aluetalousvaikutuksia. Kolmas koronan vaikutus vapaa-ajanasumiseen oli luonto- ja mökkilomien kysynnän kasvu, ja tämä näkyi voimakkaasti kesämökkimarkkinoilla. Medioissa uutisoitiin laajasti mökkien kysynnän ja hintojen noususta.

Vuoden 2020 muutokset osoittavat, että vapaa-ajanasuminen on merkittävä ja voimakkaasti ajassa oleva ilmiö. Viimeaikaiset, pitkälti koronapandemian aiheuttamat muutokset ovat luoneet uusia liiketoiminnan kehittämismahdollisuuksia. Samalla nämä muutokset ovat tuoneet uusia tutkimustarpeita, jotta vapaa-ajanasumista ilmiönä ymmärretään paremmin.

Haluamme kiittää kaikkia hankkeessa mukana olleita kuntia: Hyrynsalmea, Kalajokea, Kuhmoa, Kuusamoaa, Oulua, Pudasjärveä, Sotkamoaa, Suomussalmea, Taivalkoskea ja Vaalaa sekä BusinessOulu Oy:tä, Naturpolis Oy:tä ja Pudasjärven Kehitys Oy:tä. Yhteistyö on ollut tiivistä ja vuorovaikutteista koko hankkeen ajan. Erytiskiitokset hankkeen ohjausryhmän puheenjohtajalle, Kalajoen Hiekkasärkät Oy:n toimitusjohtaja Janne Anttilalle aktiivisesta roolista hankkeessa. Samalla kiitämme Kainuun ja Pohjois-Pohjanmaan ELY-keskuksia, jotka osarahoittivat hanketta Manner-Suomen maaseudun kehittämisohjelmasta.

Kajaanissa 14.12.2020

Mikko Keränen

VALTO-hankkeen projektipäällikkö

SISÄLLYSLUETTELO

1. JOHDANTO: VAPAA-AJANASUMISESTA LIIKETOIMINTAA (VALTO-hanke) 1
Pekka Kauppila

2. TUTKIMUSALUEET: KAINUUN JA POHJOIS-POHJANMAAN KÄRKIMATKAILUKUNNAT 21
Pekka Kauppila

3. MATKAILULLINEN VAPAA-AJANASUMINEN, ALUETALOUS JA ELINVOIMA PAIKALLISTASOLLA: KAINUUN JA POHJOIS-POHJANMAAN KÄRKIMATKAILUKUNNAT 44
Pekka Kauppila

4. MATKAILULLISEN VAPAA-AJANASUMISEN KEHITTÄMINEN PAIKALLISTASOLLA: KAINUUN JA POHJOIS-POHJANMAAN KÄRKIMATKAILUKUNNAT 88
Jari Järviluoma, Mikko Keränen ja Pekka Kauppila

5. LOPUKSI: VAPAA-AJANASUMISEN TULEVAISUUS SUOMESSA..... 136
Pekka Kauppila

1. JOHDANTO: VAPAA-AJANASUMISESTA LIIKETOIMINTAA (VALTO-hanke)

Pekka Kauppila, matkailututkija, Kajaanin ammattikorkeakoulu

Tämän luvun tarkoituksena on esitellä Kajaanin ammattikorkeakoulun hallinnoima ja hankekumppaneiden kanssa toteutettu Vapaa-ajanasumisesta liiketoimintaa -hanke (VALTO-hanke). Aluksi käydään läpi hankkeen taustaa ja perustellaan sen tarvetta. Tämän jälkeen tuodaan esille hankkeen toteuttamiseen liittyviä asioita: tarkoitus, tavoitteet, työpaketit, toimenpiteet ja aikataulu. Seuraavaksi tarkastellaan hankkeen tuotoksia, joita ovat työstetyt julkaisut, pidetyt esitelmät, tiedottaminen, alueelliset työpajat ja konsultointipäivät sekä loppuseminaari. Lopuksi avataan tutkimusraportin rakennetta. Luvussa hyödynnetään VALTON hankesuunnitelmaa ja sen pohjalta laadittua VALTO-hankkeessa julkaistua artikkelia (Järviluoma ym. 2019).

1.1 VALTO-hankkeen tausta ja tarve

Vapaa-ajanasuminen, mökkeily, on olennainen osa suomalaista kulttuuria ja kulttuuriperinnettä (Hiltunen 2009; Vepsäläinen & Pitkänen 2010). Tästä on osoituksena muun muassa se, että vuonna 2018 maassamme oli Tilastokeskuksen (2019) kesämökkitalaston mukaan noin 510 000 vapaa-ajanasuntoa ja vapaa-ajanasunnon omistaviin asuntokuntiin kuului lähes 816 000 henkilöä. Sen sijaan valtakunnallinen mökkibarometri (Finnish Consulting Group Oy 2016) ilmoittaa vuonna 2014 Suomessa olleen noin 600 000 vapaa-ajanasuntoa. On arvioitu, että jopa kolmella miljoonalla suomalaisella on mahdollisuus mökkeillä, sillä usein vapaa-ajanasuntoja käyttävät omistajien ohella myös sukulaiset ja tuttavat (Nieminen 2010; Finnish Consulting Group Oy 2016). Lisäksi vapaa-ajanasuntoja vuokrataan, mikä osaltaan kasvattaa vapaa-ajanasukkaiden kokonaismäärää.

Aivan kuten matkailulla, vapaa-ajanasumisella on sekä myönteisiä että kielteisiä ympäristöllisiä, sosiaalisia ja taloudellisia vaikutuksia kohdealueelle, ja näitä vaikutuksia on käsitelty monipuolisesti vapaa-ajanasumisen kansainvälisessä (esim. Coppock 1977; Hall & Müller 2004, 2018; Müller 2004; Roca 2016) ja kotimaisessa (esim. Aho & Ilola 2006; Adamiak ym. 2015) tutkimuskirjallisuudessa. Taloudellisiin vaikutuksiin viitaten valtakunnallisessa mökkibarometrissä (Finnish Consulting Group Oy 2016) on arvioitu, että Suomessa käytettiin vuonna 2014 vapaa-ajanasumiseen yhteensä noin 6,2 miljardia euroa: mökkien korjaus (1,7 mrd. euroa), päivittäistavarat (1,4 mrd. euroa), matkat (1,2 mrd. euroa), kiinteistökaupat (0,7 mrd. euroa), julkiset ja yksityiset infrastruktuuri- ja muut käyttömaksut ja palvelut (0,5 mrd. euroa), muut tavarahankinnat (0,4 mrd. euroa) ja uudisrakentaminen (0,3 mrd. euroa). Kyseisenä vuonna vapaa-ajanasumisen työllisyysvaikutuksiksi laskettiin valtakunnantasolla noin 60 000 työpaikkaa. Talousluvut sisältävät sekä paikallisten että ulkopaikkakuntalaisten kulutuksen ja sen aikaansaaman työllisyyden.

Vapaa-ajanasuminen on pysyvä muutto-matkailu-jatkumolla harmaata vyöhykettä, jolla on elementtejä molemmista ilmiöistä (Williams & Hall 2000). Aluetaloudellisten vaikutusten kannalta vapaa-ajanasumisessa ovat oleellisia nimenomaan ulkopaikkakuntalaisten omistamat vapaa-ajanasunnot ja niiden käyttö. Ulkopaikkakuntalaisten vapaa-ajanasuminen koskettaa matkailu-ilmiötä, sillä se tuo paikkakunnan aluetalouden kiertokulkuun ulkopuolista rahaa ja on siten rinnastettavissa matkailuelinkeinoon. Suomen kunnissa vapaa-ajanasumisen myönteisissä piirteissä

korostuvatkin taloudelliset vaikutukset (Adamiak ym. 2015; Vepsäläinen ym. 2015). Vapaa-ajanasumisella on taloudellisen ulottuvuuden lisäksi vahva sosiaalinen ulottuvuus, sillä se virkistää ja elävöittää paikkakunnan sosiaalista elämää paikallisten ja vapaa-ajanasukkaiden erilaisten kohtaamisten kautta. Ulkopaikkakuntalaiset vapaa-ajanasukkaat ovat osa-aikakuntalaisia ja siten myös potentiaalisia tulevaisuuden muuttajia. Monissa Suomen kunnissa pyritäänkin houkuttelemaan uusia vapaa-ajanasukkaita ja kannustamaan nykyisiä muuttamaan pysyvästi vapaa-ajanasunnolle (Adamiak ym. 2015; Vepsäläinen ym. 2015). Tulevaisuudessa ihmisten liikkuvuus ja monipaikkaisuus tulee lisääntymään, ja vapaa-ajanasuminen on yksi osoitus monipaikkaisuudesta (esim. McKenzie ym. 2008; Hall 2014; Åkerlund ym. 2015; Hiltunen ym. 2016; Adamiak ym. 2017; Pitkänen & Strandell 2018; Lehtonen ym. 2019; Alasalmi ym. 2020; Lehtonen ym. 2020). Monipaikkaisuus vaikuttaa paikallistasolla muun muassa palveluiden tarjontaan ja saatavuuteen. Adamiakin ym. (2017) mukaan kausiväestö onkin syytä ottaa huomioon infrastruktuurin – liikenteen, tietoliikenneverkkojen, veden ja sähkön jakelun sekä jätehuollon – suunnittelussa, mitoituksessa ja hallinnassa.

Vapaa-ajanasumisen taloudelliset vaikutukset ovat tutkimuskirjallisuudessa laajalti tiedostettu ja tunnistettu. Edelliseen viitaten onkin yllättävää, että ilmiön empiirinen (alue)taloudellinen tutkimus on jäänyt vähälle huomiolle, vaikka yleisesti ottaen vapaa-ajanasumisen tutkimus on kansainvälisesti lisääntynyt huomattavasti 1990-luvun lopusta lähtien (ks. Hall 2014; Müller & Hall 2018). Tämä ilmenee kansainvälisistä vapaa-ajanasumisen kirjallisuuskatsauksista (esim. Müller & Hoogerdoorn 2013; Hall 2014; Müller 2014) ja kokoomateoksista (esim. Hall & Müller 2004, 2018; Roca 2016), joissa aihepiiriä käsitteleviä empiirisiä tutkimuksia on esillä erittäin vähän. Tutkimusten vähäisyys korostuu, kun vapaa-ajanasumisen talousvaikutuksia lähestytään matkailullisesta, ulkopaikkakuntalaisten, näkökulmasta paikallistasolla. Vapaa-ajanasumisen taloudellisten vaikutustutkimusten niukkuus johtuu ennen muuta tarvittavien tilastojen ja datan puuttumisesta tai puutteellisuuksista ja vertailututkimusten puuttumisesta (Müller 2011, 2014; Müller & Hoogerdoorn 2013). Viime vuosina on kuitenkin julkaistu joitakin vapaa-ajanasumisen aluetaloudellisia vaikutustutkimuksia Etelä-Afrikan pienistä kaupungeista (esim. Hoogerdoorn 2010; Hoogerdoorn & Visser 2010a, 2010b, 2011) ja Puolan maaseutualueelta (Adamiak 2014). Näissä tutkimuksissa talousvaikutuksia alueiden elinkeinoelämään ja yritystoimintaan on määritetty pitkälti vapaa-ajanasukaille suunnatun kyselytutkimuksen (rahankäyttö) ja vapaa-ajanasukkaiden määrätietojen avulla. Tarkastelu rajoittuu yritystoiminnan ja elinkeinoelämän osalta ainoastaan välittömiin tulovaikutuksiin.

Matkailullisen vapaa-ajanasumisen empiiristen paikallistason (alue)taloudellisten tutkimusten niukkuus koskee myös Suomea. Ulkopaikkakuntalaisten vapaa-ajanasukkaiden aikaansaamista matkailun tulo- ja työllisyysvaikutuksista on saatavissa jonkin verran tietoa maakunta- (esim. Lassila 2015; Kujala ym. 2018) ja seutukuntatasolta (esim. Kujala ym. 2018). Pohjois-Savon tutkimuksessa (Lassila 2015) selvitettiin maakuntatasolla vapaa-ajanasumisen välittömiä tulovaikutuksia. Vapaa-ajanasumisen maakunnan matkailutulo määritettiin ulkopaikkakuntalaisten näkökulmasta, eli kyse on osaksi maakunnan sisäisestä matkailutulosta. Etelä-Savon tutkimuksessa (Kujala ym. 2018) puolestaan tarkasteltiin ulkomaakuntalaisten aikaansaamia tulo- ja työllisyysvaikutuksia seututasolla, jolloin kyse on maakunnan ulkoisesta matkailutulosta. Mainituissa tutkimuksissa käytettiin erilaisia menetelmiä, ja tutkimuksilla oli erilaiset tavoitteet talousvaikutusten mit-

taamiseen ja niiden laajuuteen. Kummassakaan näkökulmassa tarkastelu ei ulottunut paikallistasolle. Jo nämä kaksi tutkimusta osoittavat ulkopaikkakuntalaisten aikaansaaman vapaa-ajanasumisen vertailukelpoisen ja kattavan talousvaikutustiedon tuottamisen haasteellisuuden erityisesti paikallistasolta. Aluetaloudellisten vaikutusten lisäksi ulkopaikkakuntalaisilta kertyy kiinteistöverotuloa vapaa-ajanasunnon sijaintikuntaan, mikä voi olla huomattava.

Näistä lähtökohdista ja hankkeeseen osallistuvien kuntien aloitteellisuudesta Kajaanin ammattikorkeakoulussa (KAMK) käynnistettiin vuoden 2019 alussa kaksi vuotta kestävä VALTO-hanke (Vapaa-ajanasumisesta liiketoimintaa). Hankkeeseen osallistui kaikkiaan kymmenen kuntaa: Kainuusta Hyrynsalmi, Kuhmo, Sotkamo ja Suomussalmi sekä Pohjois-Pohjanmaalta Kalajoki, Kuusamo, Oulu, Pudasjärvi, Taivalkoski ja Vaala. Tutkimusalueiden matkailullisesta vapaa-ajanasumisesta ei ollut minkäänlaista tietoa tai tieto oli hyvin hajanaista ja keskenään vertailukelvotonta. Esimerkiksi ilmiön mittakaava aluetaloudellisten vaikutusten näkökulmasta oli paikallistasolla täysin tuntematon. Tätä tiedonpuutetta paikkaamaan tarvittiin VALTO-hanke. Tieto jalostettiin hankkeessa kuntakohtaisiksi suosituksiksi ja toimenpide-esityksiksi, joka johtaa lopulta liiketoiminnan kehittämiseen. *Matkailullisella vapaa-ajanasumisella tarkoitetaan ulkopaikkakuntalaisten vapaa-ajanasuntojen pääasiallisten käyttäjien eli omistajien ja heidän asutokuntansa vapaa-ajanasumista* (Kauppila 2020a, 2020b).

Hanketta osarahoittivat Kainuun ja Pohjois-Pohjanmaan ELY-keskukset Manner-Suomen maaseudun kehittämissuunnitelmasta (EAKR) 2014–2020. Hankkeen kokonaisbudjetti oli 177 400 euroa, josta tukirahoitus oli suuruudeltaan 124 467 euroa. Loppurahoitus tuli Kajaanin ammattikorkeakoululta ja hankkeeseen osallistuvilta kunnilta.

1.2 VALTO-hankkeen tarkoitus, tavoitteet, työpaketit, toimenpiteet ja aikataulu

Hankkeen tarkoituksena on edistää ulkopaikkakuntalaisten vapaa-ajanasumisen tarjoamia liiketoimintamahdollisuuksia kuntien elinvoiman lisäämiseksi. Hankkeen tavoitteet ja niihin liittyvät työpaketit ovat seuraavat (Järviluoma ym. 2019):

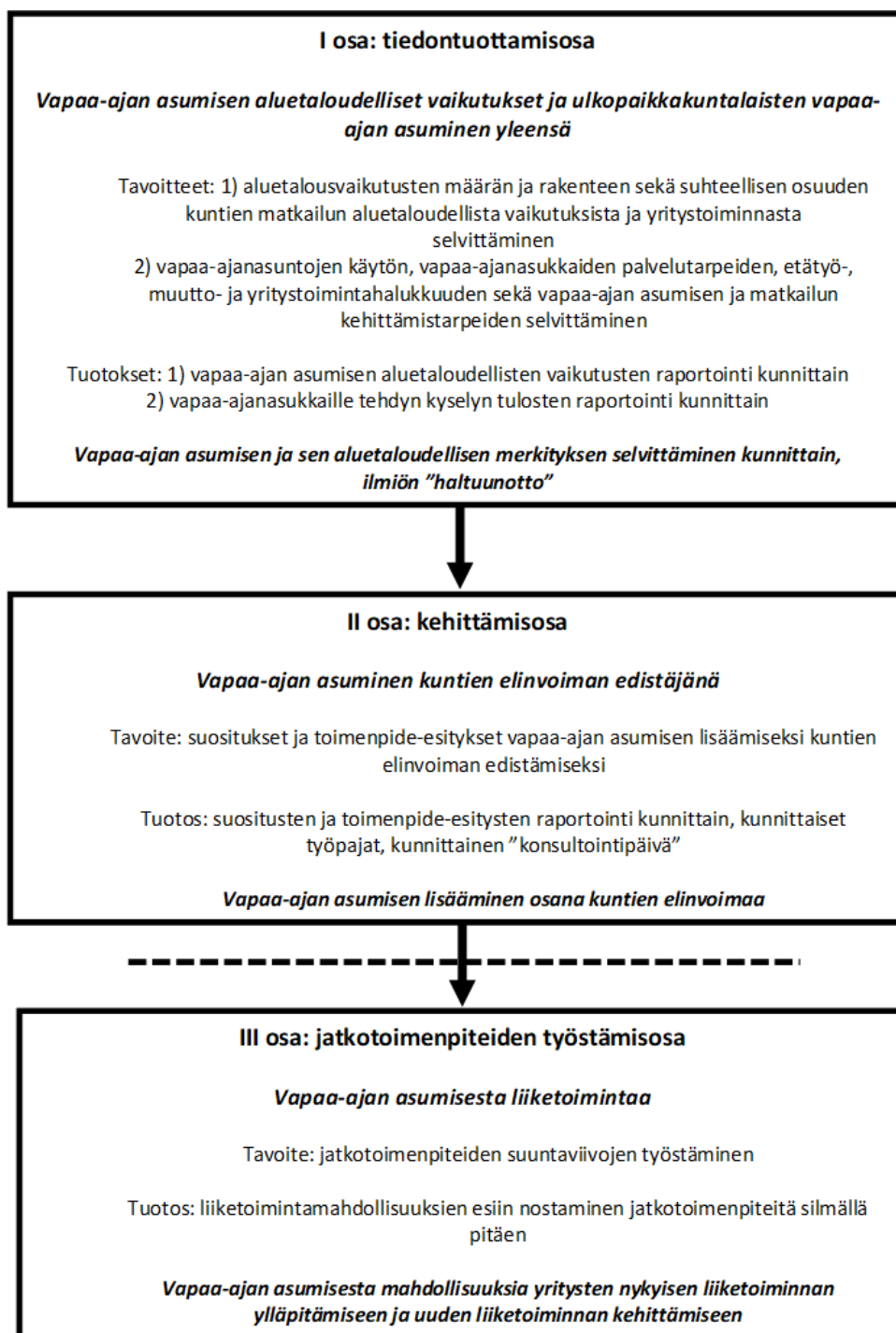
- 1) Ensimmäisenä tavoitteena on tuottaa tietoa hankkeen tutkimusalueille, kunnille, ja yrityksille vapaa-ajanasumisen aluetaloudellisesta merkityksestä ja roolista aluetaloudessa (*Työpaketti 1: Tiedontuottaminen*). Aluetaloudellisten vaikutusten mittaamiseen luodaan työkaluja, jotka perustuvat ulkopaikkakuntalaisille vapaa-ajanasunnon omistajille suunnattuihin kyselyihin ja erilaisiin tilastolähteisiin. Mittaamisen ohella työkaluja kehitetään myös vapaa-ajanasumisen talousvaikutusten seurantaan sekä ennustamiseen ja arviointiin. Mittaamismallissa, seurantamallissa sekä ennuste- ja arviointimallissa hyödynnetään osaksi Kajaanin ammattikorkeakoulussa luotua matkailun aluetaloudellisten vaikutusten CoReFor-menetelmää (ks. Kauppila 2018), josta VALTO-hankkeessa esitellään vapaa-ajanasumisen aluetaloudellisten vaikutusten sovellus.

Vapaa-ajanasunnon omistajille suunnatussa kyselyssä tiedustellaan aluetaloudellisten vaikutusten mittaamiseen tarvittavien rahankäyttötietojen lisäksi vapaa-ajanasukkaiden palvelutarpeita sekä kiinnostusta ja mahdollisuuksia esimerkiksi etätööhön, paikkakunnalle muuttoon ja elinkeinotoiminnan harjoittamiseen.

Tiedontuottamisosassa ”otetaan ilmiö haltuun”, eli määritetään matkailullisen vapaa-ajan asumisen aluetaloudellisten vaikutusten määrä, rakenne ja suhteellinen osuus kuntien matkailusta ja yritystoiminnasta sekä vapaa-ajanasuntojen käyttö, palvelutarpeet, etättyö-, muutto- ja yritystoimintahalukkuus sekä vapaa-ajan asumisen ja matkailun kehittämissuhteet.

- 2) Toisena tavoitteena on määrittää vapaa-ajan asumisen ja kuntien elinvoiman edistämiseen tähtäävät suositukset ja toimenpide-esitykset (*Työpaketti 2: Kehittäminen*). Osion toteutuksen yhteydessä järjestetään kunnittaisia työpajoja, joissa esitellään ja jalostetaan ensimmäisen työpaketin tuloksia. Työpajoihin kutsutaan paikallisten mökkitoimikuntien ja yrittäjäjärjestöjen edustajia, kuntapäätäjiä ja muita sidosryhmiä. Työpajojen antina syntyvät suositukset ja toimenpide-esitykset raportoidaan kuntakohtaisesti. Raportin suosituksista ja toimenpide-esityksistä keskustellaan vielä erikseen kunnittaisten konsultointivierailujen yhteydessä.
- 3) Kolmantena tavoitteena on työstää jatkotoimenpiteitä liittyen erityisesti siihen, minkälaisia mahdollisuuksia vapaa-ajan asuminen tarjoaa yritysten nykyisen liiketoiminnan ylläpitämiseen ja uuden liiketoiminnan kehittämiseen (*Työpaketti 3: Jatkotoimenpiteet*). Jatkotoimenpiteiden työstämisosassa esitellään suuntaviivoja siitä, kuinka tämän hankkeen suosituksia ja toimenpide-esityksiä voidaan jalostaa yrityksille nykyisen liiketoiminnan ylläpitämiseen ja uuden liiketoiminnan kehittämiseen. Liiketoimintaideoita työstetään yhteistyössä yritysten sekä kuntien elinkeinotoimien ja kehitysyhtiöiden kanssa.

Työpaketit etenevät ”*tiedosta liiketoimintaan*” -periaatteen mukaisesti. Ensin tarvitaan tietoa ilmiöstä, minkä jälkeen tieto jalostuu kehittämistoiminnaksi ja kehittämistoiminnan tuloksena syntyy liiketoimintaa. Tätä prosessia havainnollistaa kuva 1.

Kuva 1. VALTO-hankkeen rakenne, tavoitteet ja tuotokset (Järviluoma ym. 2019: kuva 1).

VALTO-hankkeen yksityiskohtaiset toimenpiteet ovat seuraavat (täydentäen Järviluoma ym. 2019):

- 1) Vapaa-ajanasumisen aluetaloudellisten vaikutusten tutkimiseen työkalujen luominen ja aluetaloudellisten vaikutusten selvittäminen (matkailutulo, matkailutyöllisyys, kuntien verotulo, kiinteistöverotulo) kohdekunnissa. Työkaluja kehitetään mittaamiseen, seurantaan sekä ennustamiseen ja arviointiin.

- 2) Matkailun aluetaloudellisten vaikutusten päivittäminen niiden kuntien osalta, joista on saatavissa aikaisemmin julkaistua tietoa matkailun aluetaloudellisista vaikutuksista.
- 3) Ulkopaikkakuntalaisten omistamien vapaa-ajanasuntojen mökkivuorokausien selvittäminen kunnissa.
- 4) Kuntien elinkeino- ja matkailustrategioista vapaa-ajanasumisen roolin alueen elinvoimaisuudessa selvittäminen.
- 5) Vapaa-ajanasuntojen käytön lisäämisen selvittäminen.
- 6) Vapaa-ajanasukkaiden elinkeinotoiminnan harjoittamisen, etätyön ja muuttohalukkuuden selvittäminen.
- 7) Vapaa-ajanasukkaiden palveluiden käytön ja palvelutarpeiden selvittäminen.
- 8) Vapaa-ajanasukkaiden näkemysten ja mielipiteiden selvittäminen koskien vapaa-ajanasumisen lisäämistä ja kuntien elinvoiman kehittämistä.
- 9) Kunnittaisten suositusten ja toimenpide-esitysten laatiminen kuntien elinvoiman lisäämistä silmällä pitäen.
- 10) Kunnittaisten työpajojen järjestäminen (yhteensä 10 kpl kunnittaista päivää).
- 11) Kunnittaisten konsultointipäivän järjestäminen (yhteensä 10 kpl kunnittaista päivää).
- 12) Raporttien ja lehtikirjoitusten kirjoittaminen sekä esitelmien pitäminen hankkeen tuloksista.
- 13) Loppuseminaarin järjestäminen.
- 14) Jatkotoimenpiteiden suuntaviivojen työstäminen.

Aikataulullisesti hankkeen tiedontuottamisosa ja siihen liittyvät toimenpiteet ajoittuivat pääasiassa vuoteen 2019. Kerätyn tiedon pohjalta hanke eteni vuonna 2020 hankkeen kehittämisosaan ja jatkotoimenpiteiden työstämisaan (kuva 2).

VALTO-hanke	2019												2020											
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
Työpaketti 1: Tiedontuottamisosa Vapaa-ajanasumisen aluetaloudelliset vaikutukset																								
Hankeprosessin valmistelu																								
Aluetalousvaikutusten päivitys																								
Vapaa-ajanasumisen aluetalousvaikutukset																								
Kysely vapaa-ajanasukkaille																								
Elinkeino- ja matkailustrategioiden analysointi																								
Työpaketti 2: Kehittämisosa Vapaa-ajanasuminen kuntien elinvoiman edistäjänä																								
Suosituksien ja toimenpide-esitykset																								
Työpajat																								
Konsultoinnit																								
Työpaketti 3: Jatkotoimenpiteiden työstämisaan																								
Jatkotoimenpiteiden työstäminen																								
Projektihallinto																								
Raportoinnit																								
Ohjausryhmät																								

Kuva 2. VALTO-hankkeen toimenpiteet ja niiden aikataulu (muokaten Järviluoma ym. 2019: kuva 2).

1.3 VALTO-hankkeen julkaisut, esitelmät, tiedottaminen, työpajat, konsultointipäivät, mökkiläiskysely ja loppuseminaari

VALTO-hankkeesta on julkaistu seuraavat tutkimusraportit Kajaanin ammattikorkeakoulun julkaisusarjassa (10 kpl):

Järviluoma, J. (2020a). Matkailullinen vapaa-ajan asuminen: Hyrynsalmi, Kuhmo, Sotkamo ja Suomussalmi. *Kajaanin ammattikorkeakoulun julkaisusarja B Raportteja ja selvityksiä* 99. 62 s. Saatavilla osoitteesta: <https://www.theseus.fi/handle/10024/323924> (Viitattu 10.8.2020).

Järviluoma, J. (2020b). Matkailullinen vapaa-ajan asuminen: Kalajoki, Kuusamo, Oulu, Pudasjärvi, Taivalkoski ja Vaala. *Kajaanin ammattikorkeakoulun julkaisusarja B Raportteja ja selvityksiä* 100. 71 s. Saatavilla osoitteesta: <https://www.theseus.fi/handle/10024/323998> (Viitattu 10.8.2020).

Järviluoma, J., Kauppila, P. & M. Keränen (2019). VALTO-hankkeella vapaa-ajanasumisesta liiketoimintaa. Teoksessa Takala, K. & J. Järviluoma (toim.): *Katsaus Business-osaamisalueen TKI-toimintaan 2019*, 56–67. Kajaanin ammattikorkeakoulun julkaisusarja B Raportteja ja selvityksiä 98. Saatavilla osoitteesta: <https://www.theseus.fi/handle/10024/267376> (Viitattu 10.8.2020).

Kauppila, P. (2019a). Matkailun aluetaloudellisten vaikutusten seurantamalli: Sotkamo. *Kajaanin ammattikorkeakoulun julkaisusarja B Raportteja ja selvityksiä* 89. 52 s. Saatavilla osoitteesta: <https://www.theseus.fi/handle/10024/168010> (Viitattu 10.8.2020).

Kauppila, P. (2019b). Matkailun aluetaloudellisten vaikutusten seurantamalli: Kalajoki, Kuusamo, Oulu, Pudasjärvi ja Vaala. *Kajaanin ammattikorkeakoulun julkaisusarja B Raportteja ja selvityksiä* 90. 74 s. Saatavilla osoitteesta: <https://www.theseus.fi/handle/10024/167987> (Viitattu 10.8.2020).

Kauppila, P. (2019c). Vapaa-ajanasunnot, tila-aika-ulottuvuus ja aluetaloudelliset vaikutukset paikallistasolla: näkökulmia vapaa-ajanasumisen kehittämiseen. Teoksessa Takala, K. & J. Järviluoma (toim.): *Katsaus Business-osaamisalueen TKI-toimintaan 2019*, 68–106. Kajaanin ammattikorkeakoulun julkaisusarja B Raportteja ja selvityksiä 98. Saatavilla osoitteesta: <https://www.theseus.fi/handle/10024/267376> (Viitattu 10.8.2020).

Kauppila, P. (2020a). Matkailullisen vapaa-ajanasumisen aluetaloudelliset vaikutukset: Hyrynsalmi, Kuhmo, Sotkamo ja Suomussalmi. *Kajaanin ammattikorkeakoulun julkaisusarja B Raportteja ja selvityksiä* 101. 107 s. Saatavilla osoitteesta: <https://www.theseus.fi/handle/10024/332971> (Viitattu 10.8.2020).

Kauppila, P. (2020b). Matkailullisen vapaa-ajanasumisen aluetaloudelliset vaikutukset: Kalajoki, Kuusamo, Oulu, Pudasjärvi, Taivalkoski ja Vaala. *Kajaanin ammattikorkeakoulun julkaisusarja B Raportteja ja selvityksiä* 102. 121 s. Saatavilla osoitteesta: <https://www.theseus.fi/handle/10024/333011> (Viitattu 10.8.2020).

Kauppila, P. & J. Järviluoma (2020a). Paikallistason matkailustrategiat ja vapaa-ajanasuminen: Sotkamo, Kalajoki, Kuusamo, Oulu, Pudasjärvi, Taivalkoski ja Vaala. *Kajaanin ammattikorkeakoulun julkaisusarja B Raportteja ja selvityksiä* 105. 23 s. Saatavilla osoitteesta: <https://www.theseus.fi/handle/10024/333961> (Viitattu 10.8.2020).

Kauppila, P. & J. Järviluoma (toim.) (2020b). Vapaa-ajanasumisesta liiketoimintaa: Kainuun ja Pohjois-Pohjanmaan kärkimatkailukunnat. *Kajaanin ammattikorkeakoulun julkaisusarja B Raportteja ja selvityksiä* 115. 157 s.

VALTO-hankkeesta on julkaistu seuraavat sanomalehtikirjoitukset (6 kpl):

Järviluoma, J. (2020c). Vapaa-ajan asuminen aluekehityksen mahdollisuutena. *Kainuun Sanomien Näkökulma-palstan artikkeli* 8.6.2020.

Kauppila, P. (2019d). Matkailuelinkeinon tuottavuus parani. *KoillisSanomien kolumni* 3.6.2019.

Kauppila, P. (2019e). Mökkeilyssä etäisyydellä on merkitystä. *KoillisSanomien Näkökulma-palstan artikkeli* 18.11.2019.

Kauppila, P. (2020c). Kolme näkökulmaa vapaa-ajanasumiseen. *Koillis-Sanomien Näkökulma-palstan artikkeli* 9.4.2020.

Kauppila, P. (2020d). Vapaa-ajanasuminen antaa elinvoimaa Koillismaalle. *KoillisSanomien Näkökulma-palstan artikkeli* 14.5.2020.

Kauppila, P. (2020e). Kaupunkien ja maaseudun vuorovaikutus. *KoillisSanomien Näkökulma-palstan artikkeli* 14.12.2020.

VALTO-hankkeesta on pidetty seuraavat esitelmät (24 kpl):

Järviluoma, J. (2020a). Matkailullinen vapaa-ajanasuminen – kyselytutkimuksen tuloksia. Esitelmä hankkeen Pudasjärven työpajassa 12.6.2020.

Järviluoma, J. (2020b) Matkailullinen vapaa-ajanasuminen – kyselytutkimuksen tuloksia. Esitelmä hankkeen Kuhmon työpajassa 23.6.2020.

Järviluoma, J. (2020c). Matkailullinen vapaa-ajanasuminen – kyselytutkimuksen tuloksia. Esitelmä hankkeen Hyrynsalmen työpajassa 13.8.2020.

Järviluoma, J. (2020d) Matkailullinen vapaa-ajanasuminen – kyselytutkimuksen tuloksia. Esitelmä hankkeen Oulun työpajassa 20.8.2020.

Järviluoma, J. (2020e). Matkailullinen vapaa-ajanasuminen – kyselytutkimuksen tuloksia. Esitelmä hankkeen Sotkamon työpajassa 4.9.2020.

Järviluoma, J. (2020f). Matkailullinen vapaa-ajanasuminen – kyselytutkimuksen tuloksia. Esitelmä hankkeen Suomussalmen työpajassa 15.9.2020.

Järviluoma, J. (2020g). Matkailullinen vapaa-ajanasuminen – kyselytutkimuksen tuloksia. Esitelmä hankkeen Kalajoen työpajassa 16.9.2020.

Järviluoma, J. (2020h). Matkailullinen vapaa-ajanasuminen – kyselytutkimuksen tuloksia. Esitelmä hankkeen Taivalkosken työpajassa 17.9.2020.

Järviluoma, J. (2020i). Matkailullinen vapaa-ajanasuminen – kyselytutkimuksen tuloksia. Esitelmä hankkeen Kuusamon työpajassa 18.9.2020.

Järviluoma, J. (2020j) Matkailullinen vapaa-ajanasuminen – kyselytutkimuksen tuloksia. Esitelmä hankkeen Vaalan työpajassa 22.9.2020.

Keränen, M. (2020a). Vapaa-ajanasumisesta liiketoimintaa -hankkeen tulokset. Esitelmä Pohjois-Pohjanmaan matkailun kehittämistyöryhmässä 24.4.2020. Etäkokous.

Keränen, M. (2020b). Vapaa-ajanasumisesta liiketoimintaa -hankkeen tulokset. Esitelmä Kuusamon kaupungin matkailun kehittämistyöryhmässä 20.5.2020. Etäkokous.

Keränen, M. (2020c). Vapaa-ajanasumisesta liiketoimintaa -hankkeen tulokset. Esitelmä Ruka-Kuusamon Matkailunyhdistyksen hallituksessa 2.6.2020. Etäkokous.

Keränen, M. (2020d). Vapaa-ajanasumisesta liiketoimintaa -hankkeen tulokset. Esitelmä hankkeen Pudasjärven työpajassa 12.6.2020.

Keränen, M. (2020e). Vapaa-ajanasumisesta liiketoimintaa -hankkeen tulokset. Esitelmä hankkeen Kuhmon työpajassa 23.6.2020.

Keränen, M. (2020f). Vapaa-ajanasumisesta liiketoimintaa -hankkeen tulokset. Esitelmä hankkeen Hyrynsalmen työpajassa 13.8.2020.

Keränen, M. (2020g). Vapaa-ajanasumisesta liiketoimintaa -hankkeen tulokset. Esitelmä hankkeen Oulun työpajassa 20.8.2020.

Keränen, M. (2020h). Vapaa-ajanasumisesta liiketoimintaa -hankkeen tulokset. Esitelmä hankkeen Sotkamon työpajassa 4.9.2020.

Keränen, M. (2020i). Vapaa-ajanasumisesta liiketoimintaa -hankkeen tulokset. Esitelmä hankkeen Suomussalmen työpajassa 15.9.2020.

Keränen, M. (2020j). Vapaa-ajanasumisesta liiketoimintaa -hankkeen tulokset. Esitelmä hankkeen Kalajoen työpajassa 16.9.2020.

Keränen, M. (2020k). Vapaa-ajanasumisesta liiketoimintaa -hankkeen tulokset. Esitelmä hankkeen Taivalkosken työpajassa 17.9.2020.

Keränen, M. (2020l). Vapaa-ajanasumisesta liiketoimintaa -hankkeen tulokset. Esitelmä hankkeen Kuusamon työpajassa 18.9.2020.

Keränen, M. (2020m). Vapaa-ajanasumisesta liiketoimintaa -hankkeen tulokset. Esitelmä hankkeen Vaalan työpajassa 22.9.2020.

Keränen, M. (2020n). Vapaa-ajanasumisesta liiketoimintaa, VALTO-hanke. Esitelmä Vapaa-ajanasumisesta liiketoimintaa -hankkeen loppuseminaarissa 3.12.2020.

VALTO-hankkeesta on tiedotettu seuraavasti (10 kpl):

Kajaanin ammattikorkeakoulussa alkaa laaja vapaa-ajanasumista tarkasteleva kehittämishanke. KAMK lehdistötiedote 5.2.2019.

Kajaanin ammattikorkeakoulussa alkaa laaja vapaa-ajanasumista tarkasteleva kehittämishanke. Naturpolis, KuusamoRegion uutiskirje 20.2.2019.

Kajaanin ammattikorkeakoulussa alkaa laaja vapaa-ajanasumista tarkasteleva kehittämishanke. Suomussalmen uutiskirje nettisivut 7.3.2019.

Matkailussa tuottavuus parantunut Kainuun ja Pohjois-Pohjanmaan kärkimatkailukunnissa. KAMK lehdistötiedote 9.5.2019.

Matkailussa tuottavuus parantunut. Naturpolis, KuusamoRegion uutiskirje 5.6.2019.

Kajaanin ammattikorkeakoulussa valmistunut kattava tutkimus ulkopaikkakuntalaisten vapaa-ajanasumisesta matkailun kärkikunnissa Kainuussa ja Pohjois-Pohjanmaalla – mökkien käyttö pienoisessa kasvussa, palveluihin ollaan pääosin tyytyväisiä. KAMK lehdistötiedote 21.2.2020.

Mökkiläiset ovat tyytyväisiä palveluihin. Suomussalmen kunnan nettisivut 24.2.2020.

Matkailullinen vapaa-ajanasuminen tuo lähes 50 miljoonaa euroa tuloa ja työllistää vajaa 250 henkilötyövuotta Kainuun ja Pohjois-Pohjanmaan kärkimatkailukunnissa – Oulun seutu korostuu tulovirtojen lähtöalueena. KAMK lehdistötiedote 26.2.2020.

Kajaanin ammattikorkeakoulun VALTO-hankkeessa valmistuneet tutkimukset. Naturpolis, KuusamoRegion Uutiskirje 25.3.2020.

Ulkopaikkakuntalaiset vapaa-ajanasukkaat tuovat tuloja yrityksille ja elinvoimaa kuntiin – palvelujen edelleenkehittäminen takaa kasvun. KAMK lehdistötiedote 16.12.2020.

VALTO-hankkeen ohjausryhmän tiedotukset:

Ohjausryhmää on tiedotettu säännönmukaisesti aina uusista asioista noin kerran kuukaudessa lukuun ottamatta loma-aikoja.

VALTO-hankkeesta on pidetty seuraavat ohjausryhmän kokoukset (4 kpl):

Kajaani 25.2.2019.

Kalajoki 27.8.2019.

Hyrnsalmi 28.1.2020.

Etäkokous 29.9.2020.

VALTO-hanke on ollut esillä seuraavissa medioissa (Kamk:n nettisivut, artikkelit paperilehdissä ja nettilehdissä, artikkelit YLE/tekstiv:ssä, YLE/Pohjois-Suomen uutiset tv:ssä, tiedotteet ja yhteistyökumppaneiden nettisivut, yhteensä 37 kpl):

Järviluoma, J. (2020a). Matkailullinen vapaa-ajan asuminen: Hyrnsalmi, Kuhmo, Sotkamo ja Suomussalmi. *Kajaanin ammattikorkeakoulun julkaisusarja B Raportteja ja selvityksiä* 99. 62 s. Saatavilla osoitteesta: <https://www.theseus.fi/handle/10024/323924>

Järviluoma, J. (2020b). Matkailullinen vapaa-ajan asuminen: Kalajoki, Kuusamo, Oulu, Pudasjärvi, Taivalkoski ja Vaala. *Kajaanin ammattikorkeakoulun julkaisusarja B Raportteja ja selvityksiä* 100. 71 s. Saatavilla osoitteesta: <https://www.theseus.fi/handle/10024/323998>

Raportit julkistettiin 21.2.2020.

1. **Kamk:n ”ajankohtaisia”-osiossa** (21.2.2020)
2. artikkeli netissä **KoillisSanomissa** ”Uutinen mökkikulttuurin häviämisestä ennenaikainen” (22.2.2020)
3. artikkeli paperisessa **KoillisSanomissa** ”Mökit eivät katoa minnekään” (24.2.2020)
4. artikkeli paperisessa **Koillismaan Uutisissa** ”Tutkimus ulkopaikkakuntalaisomisteisten mökkien käytöstä” (26.2.2020)
5. artikkeli netissä **Kainuun Sanomissa** ”Vapaa-ajanasukkaista mukava potti kuntiin” (25.2.2020)
6. artikkeli paperisessa **Kainuun Sanomissa** ”Vapaa-ajanasukkaista mukava potti kuntiin” (25.2.2020)
7. artikkeli netissä **Ylä-Kainuussa** ”Vapaa-ajanasukkaat käyttävät ahkerasti mökkipaikkakunnan päivittäistavara-kauppoja” (25.2.2020)
8. artikkeli paperisessa **Ylä-Kainuussa** ”Vapaa-ajanasunto tuo noin 2 500 euroa vuodessa” (25.2.2020)

Kauppila, P. (2020a). Matkailullisen vapaa-ajanasumisen aluetaloudelliset vaikutukset: Hyrynsalmi, Kuhmo, Sotkamo ja Suomussalmi. *Kajaanin ammattikorkeakoulun julkaisusarja B Raportteja ja selvityksiä* 101. 107 s. Saatavilla osoitteesta: <https://www.theseus.fi/handle/10024/332971>

Kauppila, P. (2020b). Matkailullisen vapaa-ajanasumisen aluetaloudelliset vaikutukset: Kalajoki, Kuusamo, Oulu, Pudasjärvi, Taivalkoski ja Vaala. *Kajaanin ammattikorkeakoulun julkaisusarja B Raportteja ja selvityksiä* 102. 121 s. Saatavilla osoitteesta: <https://www.theseus.fi/handle/10024/333011>

Raportit julkistettiin 26.2.2020.

9. **Kamk:n ”ajankohtaista”-osiossa** (27.2.2020)
10. artikkeli netissä **Kalevassa** ”Matkailullinen vapaa-ajanasuminen tuo kymmenien miljoonien eurojen tulovirrat – Oulun seutu korostuu tulovirtojen lähtöalueena” (26.2.2020)
11. artikkeli paperisessa **Kalevassa** ”Vapaa-ajanasumisesta isot tulovirrat” (27.2.2020)
12. artikkeli netissä **KoillisSanomissa** ”Tutkimus todistaa: Vapaa-ajanasukkaat tuovat Kuusamoon 20 miljoonaa euroa ja Taivalkoskellekin miljoonan vuodessa” (26.2.2020)
13. artikkeli paperisessa **KoillisSanomissa** ”Tutkimus todistaa: Vapaa-ajanasukkaat tuovat Kuusamoon 20 miljoonaa euroa ja Taivalkoskellekin miljoonan vuodessa” (26.2.2020)
14. artikkeli netissä **YLE/Kainuu-sivuilla** ”Mökkiläiset tuovat Kainuuseen miljoonia euroa” (28.2.2020)
15. artikkeli netissä **YLE/Kainuu-sivuilla** ”Kuusamo kiinnostaa ulkopaikkakuntalaisia vapaa-ajanviettopaikkana – vetää ihmisiä ja tuo rahaa eniten koko Pohjois-Pohjanmaalla ja Kainuussa” (28.2.2020)

16. artikkeli tekstivssä **YLE/Kainuu-sivuilla** ”Mökkiläiset tuovat Kainuuseen miljoonia euroa” (28.2.2020)
17. artikkeli tekstivssä **YLE-Kainuu-sivuilla** ”Kuusamo kiinnostaa ulkopaikkakuntalaisia vapaa-ajanviettopaikkana – vetää ihmisiä ja tuo rahaa eniten koko Pohjois-Pohjanmaalla ja Kainuussa” (28.2.2020)
18. artikkeli netissä **YLE/Oulu-sivuilla** ”Kuusamo kiinnostaa ulkopaikkakuntalaisia vapaa-ajanviettopaikkana – vetää ihmisiä ja tuo rahaa eniten koko Pohjois-Pohjanmaalla ja Kainuussa” (28.2.2020)
19. artikkeli tekstivssä **YLE/Oulu-sivuilla** ”Kuusamo kiinnostaa ulkopaikkakuntalaisia vapaa-ajanviettopaikkana – vetää ihmisiä ja tuo rahaa eniten koko Pohjois-Pohjanmaalla ja Kainuussa” (28.2.2020)
20. uutinen televisiossa **YLE/Pohjois-Suomen uutiset** ”Lomailijat rikastuttavat kuntia” (28.2.2020)
21. tiedote netissä **Koillis-Suomen kehittämissyhtiö Naturpolis Oy:n ajankohtaista-osiossa** ”Matkailullinen vapaa-ajanasuminen tuo tuloa ja työllistää” (28.2.2020)
22. artikkeli paperisessa **Iijokiseudussa** ”Oulusta lomalle Pudasjärvelle” (4.3.2020)
23. viittaus VALTOON **Iijokiseudun** pääkirjoituksessa ”Tunnesiteet ja välimatka puolellamme – osa-aikaisten pudasjärveläisten joukko on yllättävän suuri” (4.3.2020)
24. artikkeli **Pudasjärvi-lehdessä** ”Matkailullinen vapaa-ajanasuminen tuo tuloa ja työllistää” (5.3.2020)
25. artikkeli netissä **Iijokiseudussa** ”Oululaisilla yli puolet Pudasjärven mökeistä – tuovat eväät pääosin kotoa, mutta viipyvät pitkään” (6.3.2020)
26. viittaus VALTOON **KoillisSanomien** pääkirjoituksessa ”Pääkirjoitus: Nyt ei kannata polttaa siltoja edessään – Kotimaan matkailu elpynee ensimmäisenä epidemian jälkeen ja mökkeily luultavasti kaikista nopeimmin” (25.4.2020)
27. viittaus VALTOON **Iijokiseudun** pääkirjoituksessa ”Onko tänä kesänä edessä on uusi mökkeilyn kulta-aika, jossa nuorempi sukupolvi astuu esiin?” (3.6.2020)
28. artikkeli **Ylä-Kainuussa** ”Jätehuoltoa voisi parantaa” (18.8.2020)
29. artikkeli **Ylä-Kainuussa** ”Mökkitalkkarille olisi tilausta” (22.9.2020)
30. artikkeli **Kalajokiseudussa** ”Vapaa-ajan asukkailla on tärkeä merkitys Kalajoen matkailun aluetaloudessa: Joka kymmenes matkailueuro tulee ulkopaikkakuntalaisilta mökkeilijöiltä” (28.10.2020)
31. artikkeli **Kalajokilaaksossa** ”Vapaa-ajan asukkailla on tärkeä merkitys Kalajoen matkailun aluetaloudessa: Joka kymmenes matkailueuro tulee ulkopaikkakuntalaisilta mökkeilijöiltä” (28.10.2020)
32. blogikirjoitus netissä **Pudasjärven Kehitys Oy:n** sivulla ”Syötteen juhluvuoden matkailukuulumisia” (1.12.2020)
33. artikkeli netissä **Kotipitäjä-lehdessä** ”Mökkeilyn osuus painottuu matkailussa. Vapaa-ajan asukkailla on tärkeä merkitys Vaalan kunnalle” (2.12.2020)
34. artikkeli paperisessa **Kotipitäjä-lehdessä** ”Mökkeilyn osuus painottuu matkailussa. Vapaa-ajan asukkailla on tärkeä merkitys Vaalan kunnalle” (2.12.2020)
35. artikkeli netissä **KoillisSanomissa** ”Mökkiläisistä uusia yrittäjiä Kuusamoon? Projektipäällikkö vinkkaa: Mökkiläiset ovat hyvin sitoutuneita paikkakuntaan” (3.12.2020)
36. artikkeli paperisessa **KoillisSanomissa** ”Mökkiläisistä uusia yrittäjiä Kuusamoon? Projektipäällikkö vinkkaa: Mökkiläiset ovat hyvin sitoutuneita paikkakuntaan” (3.12.2020)
37. **Kamk:n ”ajankohtaista” -osiossa** (16.12.2020)

Tämän raportin julkistamisen jälkeisiä mahdollisia mediahuomioita ei ole voitu listata.

VALTO-hankkeesta on pidetty seuraavat työpajat, joiden keskusteluista ja tuloksista on laadittu kuntakohtaiset muistot (10 kpl):

Pudasjärven työpaja Pudasjärven Kehitys Oy:n tiloissa ja etäyhteydellä. Perjantai 12.6.2020 klo 13–15.30.

Kuhmon työpaja Kuhmo-talossa ja etäyhteydellä. Tiistai 23.6.2020 klo 14–16.30.

Hyrnsalmen työpaja Hyrnsalmen kunnantalolla ja etäyhteydellä. Torstai 13.8.2020 klo 17–19.30. Työpajasta artikkeli *Ylä-Kainuu* -lehdessä: ”Jätehuoltoa voisi parantaa” (18.8.2020).

Oulun työpaja Ympäristötalossa ja etäyhteydellä. Torstai 20.8.2020 klo 16.30–19.

Sotkamon työpaja etäyhteydellä. Perjantai 4.9.2020 klo 8.30–11.30.

Suomussalmen työpaja Suomussalmen kunnantalolla ja etäyhteydellä. Tiistai 15.9.2020 klo 14–17. Työpajasta artikkeli *Ylä-Kainuu* -lehdessä: ”Mökkitalkkarille olisi tilausta” (22.9.2020).

Kalajoen työpaja Kalajoen kaupungintalolla ja etäyhteydellä. Keskiviikko 16.9.2020 klo 16.30–19.

Taivalkosken työpaja etäyhteydellä. Torstai 17.9.2020 klo 13–16.

Kuusamon työpaja etäyhteydellä. Perjantai 18.9.2020 klo 13–16.

Vaalan työpaja etäyhteydellä. Tiistai 22.9.2020 klo 16.30–18.30.

Työpajoihin osallistui yhteensä 109 henkilöä. He olivat kunnan johtoa, elinkeinotoimen kehittäjiä ja/tai elinkeinoyhtiöiden edustajia, teknisen toimen edustajia, kaavoittajia, matkailun kehittäjiä, kylätoiminnan kehittäjiä, poliittisia päättäjiä, mökkiläistoimikunnan jäseniä ja (matkailu)yrittäjiä.

VALTO-hankkeesta on pidetty seuraavat konsultointipäivät (10 kpl):

BusinessOulu, etäkokous 30.10.2020.

Koillis-Suomen kehittämissyhtiö Naturpolis Oy, etäkokous 3.11.2020.

Pudasjärven kehitys Oy, etäkokous 3.11.2020.

Taivalkosken kunta, etäkokous 4.11.2020.

Vaalan kunta, etäkokous 4.11. 2020.

Kalajoen Hiekkasärkät Oy, etäkokous 4.11.2020.

Suomussalmen kunta, etäkokous 5.11.2020.

Kuhmon kaupunki, etäkokous 5.11.2020

Sotkamon kunta, etäkokous 5.11.2020.

Hyrnsalmen kunta, etäkokous 24.11.2020.

Konsultointipäiviin osallistui yhteensä 26 henkilöä. He olivat kunnan elinkeinotoimen kehittäjiä ja/tai elinkeinoyhtiön edustajia, käytännössä hankekumppaneiden avainhenkilöitä.

VALTO-hankkeessa on toteutettu mökkiläiskysely:

Hankkeessa lähestyttiin ulkopaikkakuntalaisia vapaa-ajanasunnon omistajia touko-kesäkuussa 2019 kyselytutkimuksella, joka toteutettiin kirjeitse lähetettynä paperikyselynä (vastauskirjekuori mukana) ja sähköisesti. **Kyselyyn vastasi yhteensä 1 005 ulkopaikkakuntalaista vapaa-ajanasunnon omistajaa.**

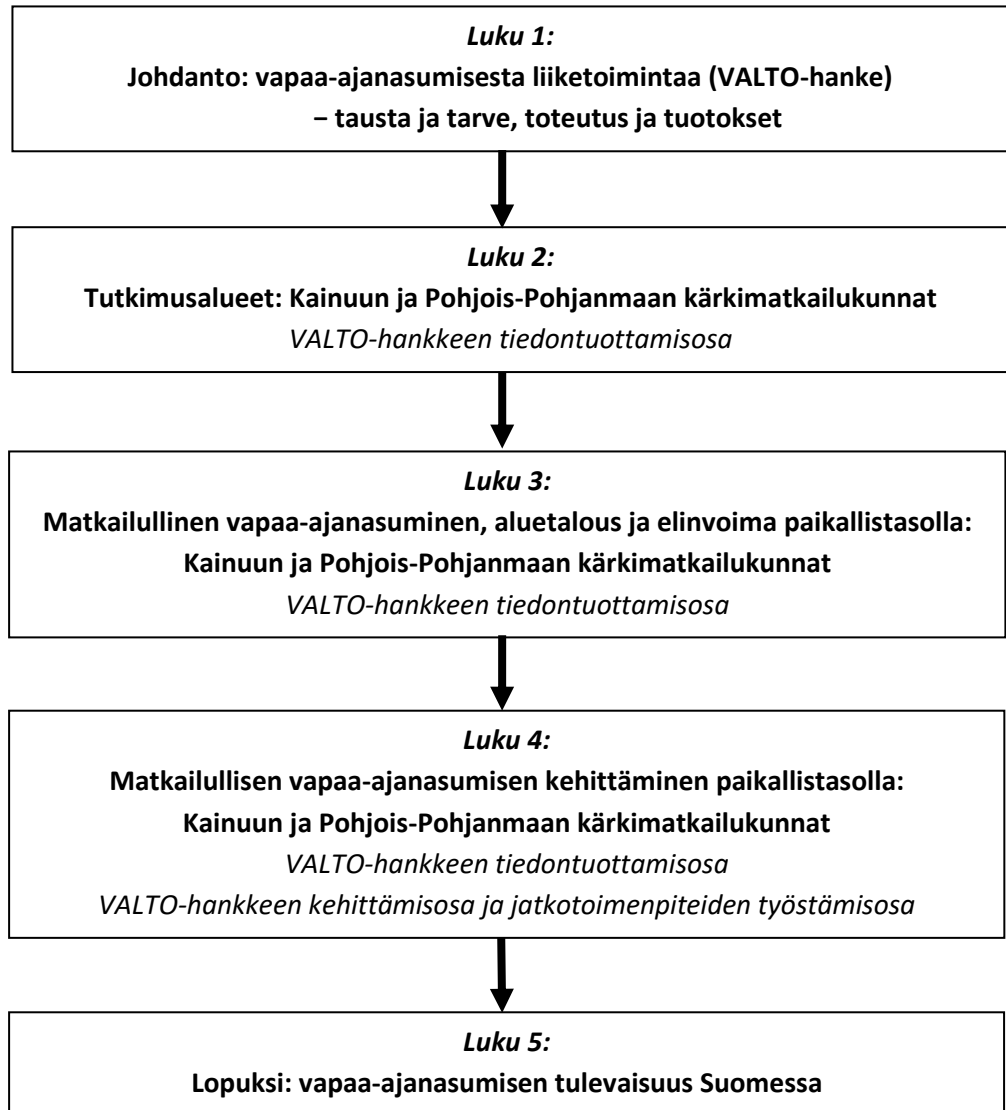
VALTO-hankkeesta on pidetty loppuseminaari:

Loppuseminaari pidettiin etäyhteydellä 3.12.2020 klo 14–16.

Loppuseminaariin osallistui yhteensä 25 henkilöä. He olivat kunnan johtoa, elinkeinotoimen kehittäjiä ja/tai elinkeinoyhtiön edustajia sekä rahoittajien edustajia, käytännössä hankekumppaneiden avainhenkilöitä.

1.4 Tutkimusraportin rakenne

Tässä tutkimusraportissa on kaikkiaan viisi lukua, joista kukin luku on oma, itsenäinen kappale (kuva 3). Niillä on kuitenkin selkeä yhteys toisiinsa ja rooli raportin kokonaisuudessa. *Luvussa 1* tuodaan ilmi VALTO-hankkeen (Vapaa-ajanasumisesta liiketoimintaa) taustaa ja tarvetta, toteutusta ja tuotoksia. *Luvussa 2* esitellään tutkimusalueiden, kuntien, matkailulliset ja vapaa-ajanasuntojen ominaispiirteet. Niiden kautta tutkimusalueet jäsentyvät toisensa suhteen. Luku perustuu osaksi VALTO-hankkeen tiedontuottamisosaan, mutta tarkastelussa on myös uusia tilastoaineistoja. *Luvussa 3* luodaan pohjaa vapaa-ajanasumisen kehittämiseen teoreettisesti kirjallisuuden kautta, ja teoreettisia näkökulmia havainnollistetaan tutkimusalueiden empiirisillä tuloksilla. Esille nostetaan asioita, jotka on syytä tiedostaa ja tunnistaa matkailullisen vapaa-ajanasumien kehittämistoimenpiteissä. Luku perustuu pitkälti VALTO-hankkeen tiedontuottamisosaan, mutta empiriassa tuodaan julki myös uusia tutkimustuloksia. *Luvussa 4* käydään läpi tutkimusalueiden, kuntien, vapaa-ajanasumisen nykytilaa ja esitetään käytännön toimenpide-esityksiä ja suosituksia matkailullisen vapaa-ajanasumisen kehittämiseksi. Luku perustuu osaksi VALTO-hankkeen tiedontuottamisosaan mutta ennen muuta kehittämisoosaan (työpajat) ja jatkotoimenpiteiden työstämisoosaan (konsultointipäivät). *Luvussa 5* suunnataan katsetta jo tulevaisuuteen, kun pohditaan kirjallisuuteen viitaten vapaa-ajanasumisen tulevaisuutta ja tulevaisuudennäkymiä Suomessa kehittämisen näkökulmasta.

Kuva 3. Tutkimusraportin rakenne.

Lähteet

- Adamiak, C. (2014). Importance of second homes for local economy of a rural tourism region. *Conference Proceedings of International Antalya Hospitality Tourism and Travel Research Conference*, 9–12.12.2014, 360–370. Saatavilla osoitteesta: https://www.academia.edu/12753324/Importance_of_second_homes_for_local_economy_of_a_rural_tourism_region?email_work_card=interaction_paper (Viitattu 6.11.2019).
- Adamiak, C., Pitkänen, K. & O. Lehtonen (2017). Seasonal residence and counterurbanization: the role of second homes in population redistribution in Finland. *GeoJournal* 82: 5, 1035–1050.
- Adamiak, C., Vepsäläinen, M., Strandell, A., Hiltunen, M., Pitkänen, K., Hall, C. M., Rinne, J., Hanonon, O., Paloniemi, R. & U. Åkerlund (2015). Vapaa-ajan asuminen Suomessa. Asukas- ja kuntakyselyn tuloksia vapaa-ajan asumisen nykytilasta ja kehittämistarpeista. *Suomen ympäristökeskuksen raportteja* 22/2015. 96 s. Saatavilla osoitteesta: https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/155089/SYKEra_22_2015.pdf?sequence=1&isAllowed=y (Viitattu 14.6.2019, 17.6.2019, 18.6.2019).
- Aho, S. & H. Ilola (2006). Toinen koti maalla? Kakkoasuminen ja maaseudun elinvoimaisuus. *Lapin yliopiston kauppatieteiden ja matkailun tiedekunnan julkaisuja. Tutkimusraportteja ja selvityksiä* 6. 204 s.
- Alasalmi, J., Busk, H., Holappa, V., Huovari, J., Härmälä, V., Kotavaara, O., Lehtonen, O., Muilu, T., Rusanen J. & H. Vihinen (2020). Työn ja työvoiman alueellinen liikkuvuus ja monipaikkainen väestö. *Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja* 2020: 12. 187 s. Saatavilla osoitteesta: <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/162147> (Viitattu 7.8.2020).
- Coppock, J. T. (toim.) (1977). *Second Homes: Curse or Blessing?* 229 s. Pergamon Press, Oxford.
- Finnish Consulting Group Oy (2016) *Mökkibarometri 2016*. Saaristoasiain neuvottelukunta, Maa- ja metsätalousministeriö. 46 s. Saatavilla osoitteesta: <https://mmm.fi/documents/1410837/1880296/Mokkibarometri+2016/7b69ab48-5859-4b55-8dc2-5514cdfa6000> (Viitattu 15.10.2019).
- Hall, C. M. (2014). Second Home Tourism: An International Review. *Tourism Review International* 18: 3, 115–135.
- Hall, C. M. & D. K. Müller (toim.) (2004). *Tourism, Mobility and Second Homes. Between Elite Landscape and Common Ground*. 304 s. Channel View Publications, Clevedon, Buffalo and Toronto.
- Hall, C. M. & D. K. Müller (toim.) (2018). *The Routledge Handbook of Second Home Tourism and Mobilities*. 366 s. Routledge, London and New York.
- Hiltunen M. J. (2009). Second Homes in Finland. Teoksessa Hall C. M., Müller, D. K. & J. Saarinen (toim.): *Nordic Tourism. Issues and Cases*, 185–188. Channel View Publications, Bristol.

Hiltunen, M. J., Pitkänen, K., Vepsäläinen, M. & C. M. Hall (2016). Second Home Tourism in Finland: Current Trends and Eco-Social impacts. Teoksessa Roca, Z. (toim.): *Second Home Tourism in Europe: Lifestyle Issues and Policy Responses*, 165–199. Routledge, London and New York.

Hoogendoorn, G. (2010). *Second homes and local economic impacts in the South African post-productivist countryside*. 206 s. Faculty of Humanities, the University of the Free State. Bloemfontein, South Africa. Saatavilla osoitteesta: https://www.academia.edu/36394516/Second_homes_and_local_economic_impacts_in_the_South_African_post-productivist_countryside?email_work_card=thumbnail (Viitattu 4.11.2019).

Hoogendoorn, G. & G. Visser (2010a). The Economic Impact of Second Home Development in Small-Town South Africa. *Tourism Recreation Research* 35: 1, 55–66.

Hoogendoorn, G. & G. Visser (2010b). The role of second homes in local economic development in five small South African towns. *Development Southern Africa* 27: 4, 547–562.

Hoogendoorn, G. & G. Visser (2011). Economic Development Through Second Home Development: Evidence From South Africa. *Tijdschrift voor Economische en Sociale Geografie* 102: 3, 275–289.

Järviluoma, J. (2020a). Matkailullinen vapaa-ajan asuminen: Hyrynsalmi, Kuhmo, Sotkamo ja Suomussalmi. *Kajaanin ammattikorkeakoulun julkaisusarja B Raportteja ja selvityksiä* 99. 62 s. Saatavilla osoitteesta: <https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/323924/Valto%20Kainuu%20final.pdf?sequence=2&isAllowed=y> (Viitattu 18.2.2020).

Järviluoma, J. (2020b). Matkailullinen vapaa-ajan asuminen: Kalajoki, Kuusamo, Oulu, Pudasjärvi, Taivalkoski ja Vaala. *Kajaanin ammattikorkeakoulun julkaisusarja B Raportteja ja selvityksiä* 100. 71 s. Saatavilla osoitteesta: <https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/323998/Valto%20Pohjois-Pohjanmaa%20final.pdf?sequence=2&isAllowed=y> (Viitattu 18.2.2020).

Järviluoma, J. (2020c). Vapaa-ajan asuminen aluekehityksen mahdollisuutena. *Kainuun Sanomien Näkökulma-palstan artikkeli* 8.6.2020.

Järviluoma, J., Kauppila, P. & M. Keränen (2019). VALTO-hankkeella vapaa-ajanasumisesta liiketoimintaa. Teoksessa Takala, K. & J. Järviluoma (toim.): *Katsaus Business-osaamisalueen TKI-toimintaan 2019*, 56–67. Kajaanin ammattikorkeakoulun julkaisusarja B Raportteja ja selvityksiä 98. Saatavilla osoitteesta: <https://www.theseus.fi/handle/10024/267376> (Viitattu 10.8.2020).

Kauppila, P. (2017a). Matkailun aluetaloudellisten vaikutusten seurantamalli: Kalajoki, Kuusamo, Oulu, Pudasjärvi ja Rokua Geopark -alue. *Kajaanin ammattikorkeakoulun julkaisusarja B Raportteja ja selvityksiä* 77. 61 s. Saatavilla osoitteesta: <http://www.theseus.fi/handle/10024/133243> (Viitattu 8.1.2019).

Kauppila, P. (2017b). Matkailun aluetaloudellisten vaikutusten seurantamalli: Hyrynsalmi, Puolanka ja Sotkamo. *Kajaanin ammattikorkeakoulun julkaisusarja B Raportteja ja selvityksiä* 76. 45 s. Saatavilla osoitteesta: <http://www.theseus.fi/handle/10024/132939> (Viitattu 8.1.2019).

Kauppila, P. (2018). Matkailun aluetaloudelliset vaikutukset ja strateginen suunnitteluprosessi: esimerkkejä paikallistasolta Pohjois-Pohjanmaalta ja Kainuusta. *Kajaanin ammattikorkeakoulun julkaisusarja B Raportteja ja selvityksiä* 84. 52 s. Saatavilla osoitteesta: <http://www.theseus.fi/handle/10024/153800> (Viitattu 8.1.2019).

Kauppila, P. (2019a). Matkailun aluetaloudellisten vaikutusten seurantamalli: Sotkamo. *Kajaanin ammattikorkeakoulun julkaisusarja B Raportteja ja selvityksiä* 89. 52 s. Saatavilla osoitteesta: <https://www.theseus.fi/handle/10024/168010> (Viitattu 20.5.2019).

Kauppila, P. (2019b). Matkailun aluetaloudellisten vaikutusten seurantamalli: Kalajoki, Kuusamo, Oulu, Pudasjärvi ja Vaala. *Kajaanin ammattikorkeakoulun julkaisusarja B Raportteja ja selvityksiä* 90. 74 s. Saatavilla osoitteesta: <https://www.theseus.fi/handle/10024/167987> (Viitattu 20.5.2019).

Kauppila, P. (2019c). Vapaa-ajanasunnot, tila-aika-ulottuvuus ja aluetaloudelliset vaikutukset paikallistasolla: näkökulmia vapaa-ajanasumisen kehittämiseen. Teoksessa Takala, K. & J. Järviluoma (toim.): *Katsaus Business-osaamisalueen TKI-toimintaan 2019*, 68–106. Kajaanin ammattikorkeakoulun julkaisusarja B Raportteja ja selvityksiä 98. Saatavilla osoitteesta: <https://www.theseus.fi/handle/10024/267376> (Viitattu 10.8.2020).

Kauppila, P. (2019d). Matkailuelinkeinon tuottavuus parani. *KoillisSanomien kolumni* 3.6.2019.

Kauppila, P. (2019e). Mökkeilyssä etäisyydellä on merkitystä. *KoillisSanomien Näkökulma-palstan artikkeli* 18.11.2019.

Kauppila, P. (2020a). Matkailullisen vapaa-ajanasumisen aluetaloudelliset vaikutukset: Hyrynsalmi, Kuhmo, Sotkamo ja Suomussalmi. *Kajaanin ammattikorkeakoulun julkaisusarja B Raportteja ja selvityksiä* 101. 107 s. Saatavilla osoitteesta: <https://www.theseus.fi/handle/10024/332971> (Viitattu 2.3.2020).

Kauppila, P. (2020b). Matkailullisen vapaa-ajanasumisen aluetaloudelliset vaikutukset: Kalajoki, Kuusamo, Oulu, Pudasjärvi, Taivalkoski ja Vaala. *Kajaanin ammattikorkeakoulun julkaisusarja B Raportteja ja selvityksiä* 102. 121 s. Saatavilla osoitteesta: <https://www.theseus.fi/handle/10024/333011> (Viitattu 2.3.2020).

Kauppila, P. (2020c). Kolme näkökulmaa vapaa-ajanasumiseen. *Koillis-Sanomien Näkökulma-artikkeli* 9.4.2020.

Kauppila, P. (2020d). Vapaa-ajanasuminen antaa elinvoimaa Koillismaalle. *Koillis-Sanomien Näkökulma-artikkeli* 14.5.2020.

Kauppila, P. & J. Järviluoma (2020). Paikallistason matkailustrategiat ja vapaa-ajanasuminen: Sotkamo, Kalajoki, Kuusamo, Oulu, Pudasjärvi, Taivalkoski ja Vaala. *Kajaanin ammattikorkeakoulun julkaisusarja B Raportteja ja selvityksiä* 105. 23 s. Saatavilla osoitteesta: <https://www.theseus.fi/handle/10024/333961> (Viitattu 6.8.2020).

Kujala, S., Hakala, O., Törmä, H., Rantanen, M., Czarnecki, A. & T. Hyyryläinen (2018). Etelä-Savon vapaa-ajan asumisen aluetaloudelliset vaikutukset nykytilanteessa ja tulevaisuuden skenaarioissa. *Helsingin yliopisto, Ruralia-instituutti raportteja* 187. 42 s. Saatavilla osoitteesta: <https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/260557/Raportteja187.pdf?sequence=4&isAllowed=y> (Viitattu 14.6.2019, 17.6.2019).

Lassila, H. (2015). Matkailun tulo- ja työllisyys selvitys Pohjois-Savossa 2013. *Savonia-ammattikorkeakoulun julkaisusarja* D4/6/2015. 59 s. Saatavilla osoitteesta: https://portal.savonia.fi/amk/sites/default/files/pdf/tki_ja_palvelut/julkaisut/Matkailun-tulo-ja-tyollisyys-selvitys-Pohjois-Savossa-2013-raportti_valmis.pdf (Viitattu 14.6.2019).

Lehtonen, O., Kotavaara, O., Muilu, T., Vihinen, H. & J Huovari (2020). Kausiväestö moninaistaa kuvaa aluerakenteen kehityksestä Suomessa. *Terra* 132: 2, 69–84.

Lehtonen, O., Muilu, T. & H. Vihinen (2019). Multi-Local Living – An Opportunity for Rural Health Services in Finland? *European Countryside* 11: 2, 257–280.

McKenzie, F., Martin, J. & C. Paris (2008). Fiscal Policy and Mobility: The Impact of Multiple Residences on the Provision of Place-based Service Funding. *Australasian Journal of Regional Studies* 14: 1, 53–71. Saatavilla osoitteesta: https://pdfs.semanticscholar.org/942c/2f9088af8c3b0d1aa763a8984d15903f331a.pdf?_ga=2.92693598.274041613.1578826221-1107302824.1578826221 (Viitattu 13.1.2020).

Müller, D. K. (2004). Mobility, Tourism, and Second Homes. Teoksessa Lew, A. A., Hall, C. M. & A. M. Williams (toim.): *A Companion to Tourism*, 387–398. Blackwell, Malden, Oxford and Carlton.

Müller, D. K. (2011). Second homes in rural areas: Reflections on a troubled history. *Norsk Geografisk Tidsskrift* 65: 3, 137–143

Müller, D. K. (2014). Progress in Second Home Tourism Research. Teoksessa Lew, A. A., Hall, C. M. & A. M. Williams (toim.): *The Wiley Blackwell Companion to Tourism*, 389–400. John Wiley & Sons, New York.

Müller, D. K. & C. M. Hall (2018). Second home tourism: An introduction. Teoksessa Hall, C. M. & D. K. Müller (toim.): *The Routledge Handbook of Second Home Tourism and Mobilities*, 3–14. Routledge, London and New York.

Müller, D. K & G. Hoogendoorn (2013). Second Homes: Curse or Blessing? A Review 36 Years Later. *Scandinavian Journal of Hospitality and Tourism* 13: 4, 353–369.

Nieminen, M. (2010). Kesämökkibarometri 2009. *Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja, Alueiden kehittäminen* 12/2010. 45 s. Saatavilla osoitteesta: https://mmm.fi/documents/1410837/1948019/Kesamokkibarometri_2009_Julkaisu.pdf/67bab4e2-ce95-48bc-a2e4-206053f91123 (Viitattu 15.10.2019).

Pitkänen, K. & A. Strandell (2018). Suomalaisen maaseudun monipaikkaisen asumisen muodot ja tulevaisuuden kehitys. *Maaseudun uusi aika* 2–3/2018, 6–23. Saatavilla osoitteesta: <http://www.mua-lehti.fi/wp-content/uploads/2018/10/pitkanen-ja-strandell.pdf> (Viitattu 21.9.2020).

Roca, Z. (toim.) (2016). *Second Home Tourism in Europe: Lifestyle Issues and Policy Responses*. 358 s. Routledge, London and New York.

Tilastokeskus (2019). Rakennukset ja kesämökit 2018. Saatavilla osoitteesta: http://www.stat.fi/til/rakke/2018/rakke_2018_2019-05-21_fi.pdf (Viitattu 15.10.2019).

Vepsäläinen, M. & K. Pitkänen (2010). Second home countryside. Representations of the rural in Finnish popular discourses. *Journal of Rural Studies* 26: 2, 194–204.

Vepsäläinen, M., Strandell, A. & K. Pitkänen (2015). Muuttuvan vapaa-ajan asumisen hallinnan haasteet kunnissa. *Yhdyskuntasuunnittelu* 53: 2, 13–38. Saatavilla osoitteesta: <http://www.yss.fi/journal/muuttuvan-vapaa-ajan-asumisen-hallinnan-haasteet-kunnissa/> (Viitattu 10.9.2019).

Williams, A. M. & C. M. Hall (2000). Tourism and migration: new relationship between production and consumption. *Tourism Geographies* 2: 1, 5–27.

Åkerlund, U., Pitkänen, K., Hiltunen, M., Overvåg, K., Müller, D. K. & P. Kahila (2015). Health, well-being and second homes: An outline of current research and policy challenges. *Matkailututkimus* 11: 1, 43–54.

2. TUTKIMUSALUEET: KAINUUN JA POHJOIS-POHJANMAAN KÄRKIMATKAILUKUNNAT

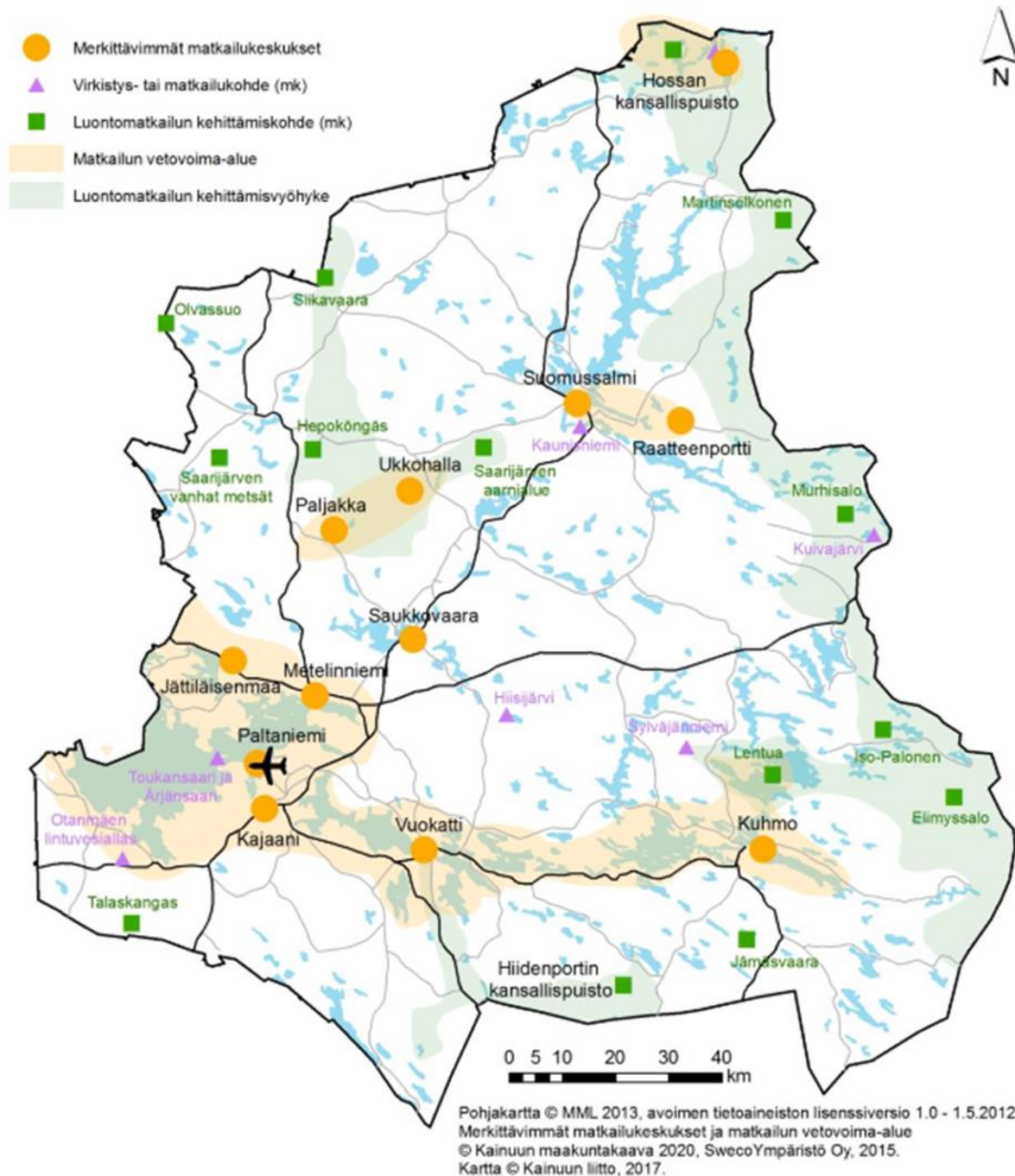
Pekka Kauppila, matkailututkija, Kajaanin ammattikorkeakoulu

Tämän luvun tarkoituksena on esitellä VALTO-hankkeen tutkimusalueiden, kuntien, matkailun ja vapaa-asuntojen ominaispiirteitä. Aluksi tarkastellaan tutkimusalueiden merkitystä maakuntien – Kainuun ja Pohjois-Pohjanmaan – sekä Suomen matkailun aluerakenteessa. Tämän jälkeen selvitetään tilastoihin tukeutuen tutkimusalueiden vapaa-ajanasuntojen ominaispiirteitä sekä viimeaikaisia kehityssuuntia ja niiden voimakkuutta. Erityisesti viimeaikaiset kehitystrendit antavat viitteitä matkailullisen vapaa-ajanasumisen tulevaisuuden kehittämistoimiin. Lopuksi esitellään tutkimusalueiden sisäinen, suhteellinen tyypittely asuntotyypin ja vapaa-ajanasuntojen omistussuhteiden mukaan. Luvussa hyödynnetään osaksi VALTO-hankkeen tiedontuottamisosassa julkaistuja raportteja matkailun aluetaloudellisista vaikutuksista (Kauppila 2019a, 2019b), matkailullisen vapaa-ajanasumisen alueellisista piirteistä (Järviluoma 2020a, 2020b) ja matkailullisen vapaa-ajanasumisen aluetaloudellisista vaikutuksista (Kauppila 2020a, 2020b), mutta tarkastelussa on myös uusia tilastoaineistoja. Aineistot käsittelevät aikaa ennen koronapandemiaa.

2.1 Tutkimusalueet maakuntien ja Suomen matkailun aluerakenteessa

Tutkimusalueet kattavat Kainuun maakunnasta Hyrynsalmen, Kuhmon, Sotkamon ja Suomussalmen. Suomi on jaettu matkailumaantieteellisesti viiteen suuralueeseen: Kulttuurialue, Järvialue, Pohjanmaa, Vaara-alue ja Lappi (Artman ym. 1978; Vuoristo & Vesterinen 2001; Vuoristo 2002). Suuralueet on muodostettu luonnonmaantieteellisten tekijöiden perusteella, erityisesti luonnonvetovoimatekijöihin tukeutuen. Matkailumaantieteellisessä suuraluejaossa Hyrynsalmi, Kuhmo, Sotkamo ja Suomussalmi kuuluvat Vaara-alueeseen. Yksityiskohtaisemmassa, toiminnallisessa matkailumaantieteellisessä aluejaottelussa ne sisältyvät Kainuun matkailualueeseen (Vuoristo & Vesterinen 2001; Vuoristo 2002). Hyrynsalmella sijaitsee Ukkohallan ja Sotkamossa Vuokatin matkailukeskus.

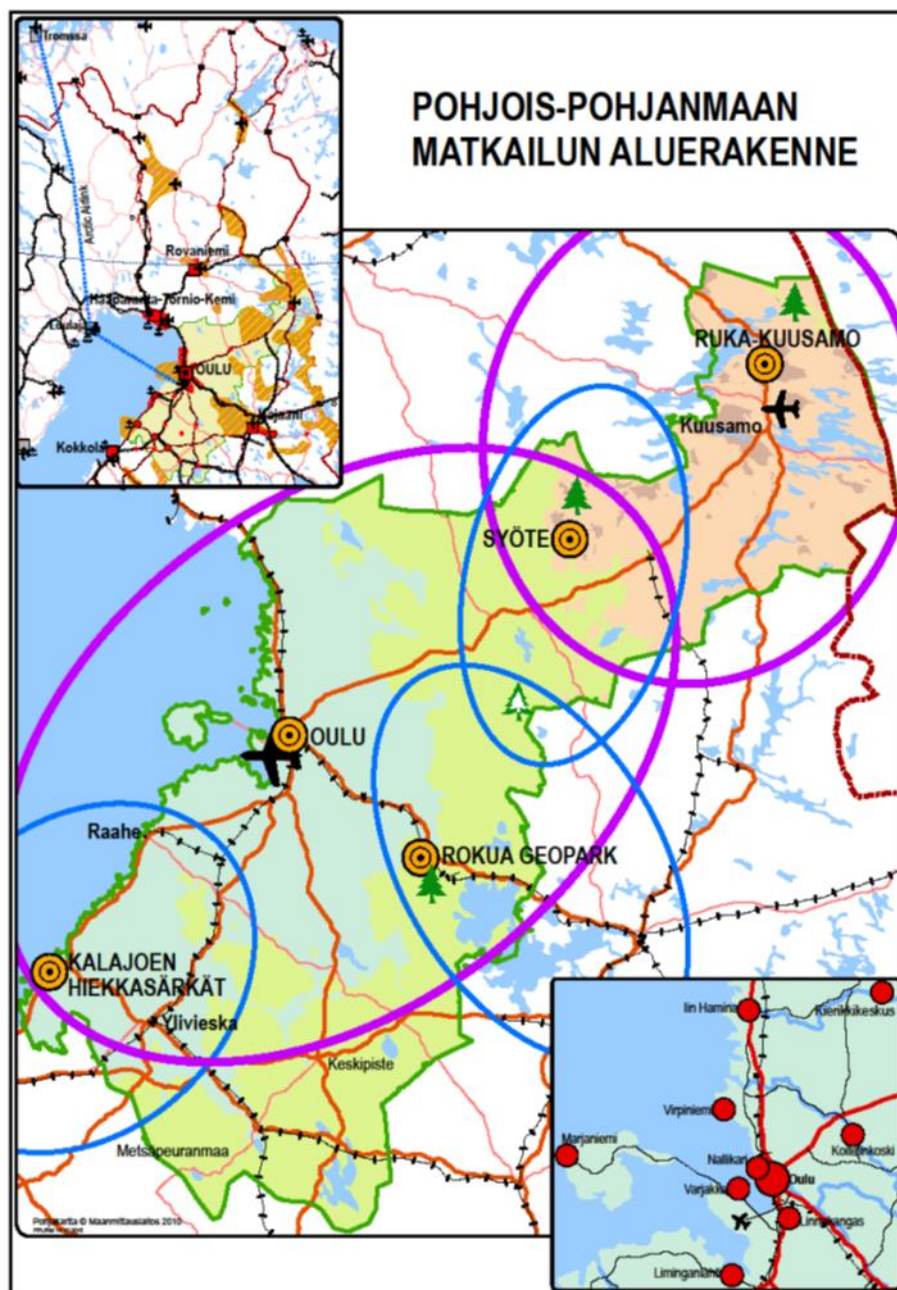
Kainuu muodostaa homogeenisen, toiminnallisen ja hallinnollisen matkailualueen. Kainuun matkailustrategiassa (Kainuun liitto 2018) maakunta rakentuu seuraavista matkailualueista: Vuokatti-Sotkamo, Oulujärven ja Kajaanin matkailualue, Ukkohalla-Paljakka-Ristijärvi, Hossan matkailupalvelut, Kuhmo ja Wild Taigan matkailupalvelut (kuva 1). Tutkimusalueet kattavat Ukkohalla-Paljakka-Ristijärvi-alueen, Kuhmon ja Wild Taigan matkailupalvelut, Hossan matkailupalvelut ja Vuokatti-Sotkamon. Mainittujen matkailualueiden kärkimatkailukeskukset eli kunnat ovat Hyrynsalmi, Kuhmo, Sotkamo ja Suomussalmi. Tarkastelu kohdistuu siten Kainuun kärkimatkailukeskukseen.

Kuva 1. Kainuun matkailun aluerakenne (Kainuun liitto 2018: kuva 2).

Pohjois-Pohjanmaan maakunnasta tutkimusalueina ovat Kalajoki, Kuusamo, Oulu, Pudasjärvi, Taivalkoski ja Vaala. Edellä mainitussa matkailumaantieteellisessä suuraluejaossa (Artman ym. 1978; Vuoristo & Vesterinen 2001; Vuoristo 2002) Kalajoki ja Oulu kuuluvat Pohjanmaahan, kun Kuusamo, Pudasjärvi, Taivalkoski ja Vaala ovat osa Vaara-alueita. Yksityiskohtaisemmassa, toiminnallisessa matkailumaantieteellisessä aluejaottelussa Kuusamo ja Pudasjärvi Syötteen matkailukeskuksen osalta sisältyvät Koillismaa–Salla-matkailualueeseen (Vuoristo & Vesterinen 2001; Vuoristo 2002). Kalajoella sijaitsee Hiekkasärkkien, Kuusamossa Rukan ja Pudasjärvellä Syötteen matkailukeskus.

Pohjois-Pohjanmaa ei ole maakuntana homogeeninen eikä toiminnallinen matkailualue – se on ennen muuta hallinnollinen alue. Pohjois-Pohjanmaan heterogeenisuus voidaan nähdä myös myönteisenä ominaispiirteenä, sillä maakunta näyttyy vaihtelevana ja monipuolisena matkailualueena. Pohjois-Pohjanmaan matkailustrategiassa (Pohjois-Pohjanmaan liitto 2015) maakunta jaetaan viiteen matkailualueeseen: Ruka-Kuusamo, Oulun kaupunki ja kaupunkiseudun kohteet, Kalajoki, Syöte ja Rokua Geopark -alue (kuva 2). Näiden matkailualueiden kärkimatkailukeskukset, joilla tarkoitetaan kuntia, ovat Kuusamo, Oulu, Kalajoki, Pudasjärvi ja Rokua Geopark -alueen kunnat eli Muhos, Utajärvi ja Vaala. Tutkimusalueet kattavat siten Pohjois-Pohjanmaan kärkimatkailukeskukset ja näiden lisäksi vielä Taivalkosken.

Kuva 2. Pohjois-Pohjanmaan matkailun aluerakenne (Pohjois-Pohjanmaan liitto 2015: kuva 4).

Suomen kuntien matkailutarjontaa voidaan selvittää *Suomen matkailun aluerakenne -tutkimuksen* (Leinonen ym. 2007) avulla. Selvityksessä tarjonta koostuu neljästä elementistä: luonnonvetovoimasta, kulttuurivetovoimasta, majoitus-, ravitsemis- ja liikennepalveluista sekä ohjelmapalveluista ja tapahtumista. Mainitut tarjontatekijät sisältävät puolestaan useita indikaattoreita, ja jokainen tekijä on jaettu hierarkkisesti neljään luokkaan. Tarkastelu korostaa kunkin tekijän monipuolisuutta. Tarjontatekijöiden synteessin lopputulemana kunnat on ryhmitelty hierarkkisesti neljään luokkaan: A-, B-, C- ja D-tason matkailukuntiin. Kaikkiaan tutkimusraportissa on määritetty 20 kuntaa A-tason matkailukunnaksi. On korostettava, että matkailun aluerakenne -tutkimuksessa indikaattoreita tarkastellaan absoluuttisesti, ei suhteellisesti. Raportin kuntarajat ovat vuoden 2005 mukaiset.

Kuten edellä on todettu, tutkimusalueet ovat keskeisimpiä matkailualueita ja -kuntia Kainuun ja Pohjois-Pohjanmaan matkailun aluerakenteessa. Esimerkiksi vuonna 2018 ne kattoivat Tilastokeskuksen virallisista yöpymisvuorokausista Kainuussa lähes 90 prosenttia (Tilastokeskus 2019a) ja Pohjois-Pohjanmaalla yli 90 prosenttia (BusinessFinland 2019). Lisäksi tutkimusalueiden on arvioitu muodostavan – laskentatavasta riippuen – 81–90 prosenttia Pohjois-Pohjanmaan matkailun taloudellisista vaikutuksista (Kauppila 2017a).

Tutkimusalueiden matkailutarjontaa ja -kysyntää kuvaavat keskeiset mittarit esitellään taulukossa 1. Kuusamo ja Oulu ovat tutkimusalueista matkailutarjonnan näkökulmasta ainoita A-luokan matkailukuntia, Sotkamo, Kalajoki ja Pudasjärvi kuuluvat B-luokkaan ja loput C-luokkaan. Vuonna 2018 yöpymisvuorokaudet olivat suurimmat Sotkamossa. Kansainväliset yöpymiset olivat puolestaan mittavimmat Kuusamossa mutta suhteellisesti Kuhmossa. Matkailun taloudelliset vaikutukset ovat merkittävimmät Oulussa. Kuhmosta ja Taivalkoskelta ei ole saatavissa tutkimustietoa matkailun aluetaloudellisista vaikutuksista. Taivalkoskelta ja Vaalasta puolestaan puuttuu tieto yöpymisvuorokausista. Hyrynsalmen kohdalla yöpymisvuorokaudet kattavat Hyrynsalmi–Paltamo–Ristijärvi-alueen.

Taulukko 1. Matkailutarjontaluokka, yöpymisvuorokaudet (lkm) ja kansainvälisten yöpymisvuorokausien osuus (%) vuonna 2018 sekä kokonaismatkailutulo (1 000 €) ja kokonaismatkailutyöllisyys (htv.) tutkimusalueilla vuonna 2017, Hyrynsalmen osalta vuonna 2015 ja Suomussalmen vuonna 2018 (Leinonen ym. 2007; Kauppila 2017b, 2019a, 2019b; BusinessFinland 2019; Tilastokeskus 2019a; Järviluoma 2020).

Kunta	Matkailutarjontaluokka	Yöpymisvrk. (kv.-osuus)	Kokonaismatkailutulo (1 000 €)	Kokonaismatkailutyöllisyys (htv.)
Hyrynsalmi	C	36 372 (20 %)	7,7	32,0
Kuhmo	C	20 485 (30 %)	<i>Ei tietoa</i>	<i>Ei tietoa</i>
Sotkamo	B	717 078 (9 %)	88,9	416,3
Suomussalmi	C	54 263 (27 %)	19,5	78,1
Kalajoki	B	250 708 (2 %)	39,0	253,1
Kuusamo	A	597 118 (26 %)	142,1	715,6
Oulu	A	564 576 (16 %)	250,1	1 235,6
Pudasjärvi	B	104 834 (23 %)	27,8	143,3
Taivalkoski	C	<i>Ei tietoa</i>	<i>Ei tietoa</i>	<i>Ei tietoa</i>
Vaala	C	<i>Ei tietoa</i>	10,2	25,9

2.2 Tutkimusalueiden vapaa-ajanasuntojen ominaispiirteet

Vapaa-ajanasunnot ovat merkittävä osa matkailun infrastruktuuria. Vuonna 2018 Suomessa oli 509 785 vapaa-ajanasuntoa, joista Kainuussa sijaitsi 12 736 vapaa-ajanasuntoa eli 2,5 prosenttia maamme vapaa-ajanasunnoista ja Pohjois-Pohjanmaalla 32 515 vapaa-ajanasuntoa eli 6,4 prosenttia maamme vapaa-ajanasunnoista. Kainuun tutkimusalueilla oli 7 426 vapaa-ajanasuntoa, ja ne kattoivat suhteellisesti vajaa 60 prosenttia Kainuun vapaa-ajanasunnoista. Pohjois-Pohjanmaan tutkimusalueilla oli puolestaan 19 744 vapaa-ajanasuntoa. Ne muodostivat suhteellisesti reilu 60 prosenttia Pohjois-Pohjanmaan vapaa-ajanasunnoista (Tilastokeskus 2019b). Tarkastelualueet ovat merkittäviä vapaa-ajanasuntokeskittymiä Kainuun ja Pohjois-Pohjanmaan maakunnissa.

Valtakunnantasolla suurimmat vapaa-ajanasuntokasaumat ovat Järvi-Suomessa, rannikkoalueilla ja saaristossa sekä pohjoisen matkailukeskuksissa (Hiltunen & Rehunen 2014; Adamiak ym. 2015, 2017; Rehunen ym. 2015; Hiltunen ym. 2016). Viime vuosina uudisrakentaminen on ollut Suomessa vilkkainta Lapin, Etelä-Savon (Järvi-Suomi) ja Varsinais-Suomen (rannikkoalueet ja saaristo) maakunnissa (Finnish Consulting Group Oy 2016; Tilastokeskus 2019c, 2020a).

Edellä esitettiin alueellisia tietoja vapaa-ajanasunnoista. Vapaa-ajanasuntojen määrän, omistussuhteiden, rakenteen ja sijainnin analysoinnissa tukeudutaan Tilastokeskuksen (2019d) kesämökki-määritelmään. *Kesämökillä tarkoitetaan kiinteästi sijaintipaikalleen rakennettua vapaa-ajan asuinrakennusta tai asuinrakennusta, jota käytetään loma- tai vapaa-ajanasuntona.* Liiketoimintaa palvelevia lomamökkejä, lomakylien rakennuksia ja siirtolapuutarhamökkejä ei lueta vapaa-ajan asuinrakennuksiksi. Kesämökeiksi luetaan kaikki rakennukset, joiden käyttötarkoitus vuoden viimeisenä päivänä on vapaa-ajan asuinrakennus tai joita kyseessä olevana ajankohtana käytetään vapaa-ajanasuntona. Kesämökkikanta sisältää siis ensisijaisesti Rakennusluokituksen

käyttötarkoituseriä (041) Vapaa-ajan asuinrakennukset ja lisäksi muut rakennukset (ns. mummonmökkit), joita käytetään loma-asumiseen ja joiden käytössä olosta on ilmoitettu rekisteriviranomaiselle.

Vapaa-ajanasuntojen määrä ja omistussuhteet. Tutkimusalueilla vapaa-ajanasuntojen määrät, ulkopaikkakuntalaisten omistamien yksityisten vapaa-ajanasuntojen osuudet ja ulkopaikkakuntalaisten omistamien vapaa-ajanasuntojen määrät vaihtelevat huomattavasti (taulukko 2). Vuonna 2018 vapaa-ajanasuntoja oli määrällisesti eniten Kuusamossa ja vähiten Hyrynsalmella. Ulkopaikkakuntalaisten omistamien vapaa-ajanasuntojen osuus oli puolestaan korkein Vaalassa sekä Pudasjärvellä ja alhaisin Oulussa. Itse asiassa Tilastokeskuksen (2018) mukaan vuonna 2017 Oulussa oli Suomen kunnista suhteellisesti tarkasteltuna vähiten ulkopaikkakuntalaisten omistamia vapaa-ajanasuntoja. Matkailullisen vapaa-ajanasumisen aluetaloudellisten vaikutusten näkökulmasta ulkopaikkakuntalaisten omistamien vapaa-ajanasuntojen määrä on ratkaiseva tekijä vapaa-ajanasukkaiden kulutuksen ohella (Kauppila 2020a, 2020b). Vuonna 2018 ulkopaikkakuntalaisten vapaa-ajanasuntojen määrä oli suurin Kuusamossa ja Pudasjärvellä, kun se oli pienin Hyrynsalmella, Oulussa ja Taivalkoskella. Ensiksi mainituille kunnille tämä antaa hyvät lähtökohdat matkailullisen vapaa-ajanasumisen aluetaloudellisille vaikutuksille. On huomattava, että taulukossa on yleistetty ulkopaikkakuntalaisten omistamien yksityisten vapaa-ajanasuntojen suhteellinen osuus kaikkiin vapaa-ajanasuntoihin, jotta on saatu laskettua ulkopaikkakuntalaisten vapaa-ajanasuntojen määrää. Tämän laskentatavan periaatteet ja kritiikki on käyty läpi Kauppilan (2020a, 2020b) tutkimusraporteissa.

Taulukko 2. Vapaa-ajanasunnot yhteensä (lkm), ulkopaikkakuntalaisten omistamat yksityiset vapaa-ajanasunnot (%) ja ulkopaikkakuntalaisten omistamat vapaa-ajanasunnot yhteensä (lkm) tutkimusalueilla vuonna 2018 (Tilastokeskus 2019b).

Kunta	Vapaa-ajanasunnot yhteensä (lkm)	Ulkopaikkakuntalaisten omistamat yksityiset vapaa-ajanasunnot (%)	Ulkopaikkakuntalaisten omistamat vapaa-ajanasunnot yhteensä (lkm)
Hyrynsalmi	734	69,7	512
Kuhmo	2 502	53,5	1 339
Sotkamo	1 894	70,1	1 328
Suomussalmi	2 296	55,1	1 265
Kalajoki	2 115	52,5	1 110
Kuusamo	6 902	67,1	4 631
Oulu	4 261	18,2	776
Pudasjärvi	3 506	76,9	2 696
Taivalkoski	1 237	67,1	830
Vaala	1 723	85,3	1 470

Määrällisesti matkailullinen vapaa-ajanasuminen kohdistuu ennen muuta matkailukeskuspaikkakuntiin, kuten Kuusamoon ja Pudasjärvelle. Sen sijaan muiden matkailukeskuspaikkakuntien eli Hyrynsalmen, Sotkamon ja Kalajoen kohdalla ulkopaikkakuntalaisten omistamien vapaa-ajanasuntojen määrät ovat vain kohtuullisia, Hyrynsalmen tapauksessa jopa vaatimattomia. Suhteellisesti matkailukeskuspaikkakunnilla, lukuun ottamatta Kalajokea, ja Oulujärven Vaalassa ulkopaikkakuntalaisten omistamien vapaa-ajanasuntojen osuudet ovat huomattavia. Näyttää siltä,

että matkailullisesti vetovoimaiset alueet houkuttelevat vapaa-ajanasunnon omistajiksi ei-paikkaisia eli alueen ulkopuolisia omistajatahoja.

Vapaa-ajanasuntojen omistuslajit. Tutkimusalueilla vapaa-ajanasuntojen omistuslajeissa painottuvat yksityishenkilöiden omistamat vapaa-ajanasunnot. Vuonna 2018 niiden osuus vaihteli 82,8 prosentista, Kuusamo, 98,1 prosenttiin, Vaala (Tilastokeskus 2019b). Kyseinen omistuslaji korostuu tutkimusalueilla, lukuun ottamatta Kuusamo, verrattuna Kainuun ja Pohjois-Pohjanmaan maakuntiin sekä koko maahan (Tilastokeskus 2019e). Yksityishenkilöt-omistuslajiin kuuluvat suomalaisten ja ulkomaalaisten yksityishenkilöiden omistamat vapaa-ajanasunnot sekä perikuntien ja kuolinpesien omistamat vapaa-ajanasunnot (Järviluoma/Kannisto/Kaupilla 2019).

Matkailukeskusten vapaa-ajanasuntojen määrä, omistuslajit ja omistussuhteet. Kainuussa matkailukeskusten vapaa-ajanasunnot sijaitsevat Hyrynsalmen Ukkohallassa (postinumeroalue 89400 Hyrynsalmi keskus) ja Sotkamon Vuokatissa (postinumeroalue 88610 Vuokatti). Vuonna 2018 Ukkohallassa oli 606 vapaa-ajanasuntoa eli yli 80 prosenttia Hyrynsalmen vapaa-ajanasunnoista. Omistuslajeittain tarkasteltuna näistä oli yksityishenkilöiden omistuksessa reilu 85 prosenttia eli hieman pienempi osuus kuin kunnan kohdalla. Hyrynsalmen asunto-osakeyhtiö- tai -osuuskunta- ja kiinteistöosakepohjaisista sekä yksityisten yritysten/pankkien/vakuutuslaitosten vapaa-ajanasunnoista kaikki sijaitsevat Ukkohallassa. Vastaavasti Vuokatissa oli 275 vapaa-ajanasuntoa eli noin 15 prosenttia Sotkamon vapaa-ajanasunnoista. Omistuslajeittain näistä oli yksityishenkilöiden omistuksessa lähes 95 prosenttia, joka on miltei sama osuus kuin kunnan tapauksessa. Yksityisten yritysten/pankkien/vakuutuslaitosten omistamia vapaa-ajanasuntoja oli Vuokatissa suhteellisesti tarkasteluna jopa vähemmän kuin Sotkamossa (Tilastokeskus 2019f). Vuonna 2018 Ukkohallassa ulkopaikkakuntalaiset omistivat yksityisiä vapaa-ajanasuntoja hieman enemmän kuin Hyrynsalmella eli vajaa 80 prosenttia. Vastaavasti Vuokatissa ulkopaikkakuntalaisten omistusosuus oli lähes 80 prosenttia, joka on hieman suurempi osuus kuin Sotkamossa (Tilastokeskus 2019b, 2019f). Ukkohallassa ja Vuokatissa on siis ulkopaikkakuntalaisten omistamia vapaa-ajanasuntoja suhteellisesti jonkin verran enemmän kuin niiden sijaintikunnissa. Vuokatissa Oulun seutukuntalaiset ja pääkaupunkiseutulaiset (Helsinki, Espoo, Vantaa, Kauniainen) omistavat kuitenkin suhteellisesti hieman enemmän vapaa-ajanasuntoja kuin Sotkamossa (Tilastokeskus 2019b, 2019f).

Pohjois-Pohjanmaan matkailukeskusten vapaa-ajanasunnot ovat Kalajoen Hiekkasärkillä (postinumeroalue 85100 Kalajoki keskus), Kuusamon Rukalla (postinumeroalue 93830 Rukatunturi) ja Pudasjärven Syötteellä (postinumeroalue 93280 Syöte). Vuonna 2018 Hiekkasärkillä oli 1 277 vapaa-ajanasuntoa eli noin 60 prosenttia Kalajoen vapaa-ajanasunnoista. Omistuslajeittain tarkasteltuna näistä oli yksityishenkilöiden omistuksessa vajaa 90 prosenttia eli miltei sama osuus kuin kunnan kohdalla. Rukalla oli puolestaan 1 611 vapaa-ajanasuntoa, joka oli lähes neljännes Kuusamon vapaa-ajanasunnoista. Omistuslajeittain näistä oli yksityishenkilöiden omistuksessa vain reilu puolet eli suhteellisesti huomattavasti vähemmän kuin kunnassa. Sen sijaan Kuusamon asunto-osakeyhtiö- tai -osuuskunta- sekä kiinteistöosakepohjaisista vapaa-ajanasunnoista lähes kaikki sijaitsevat Rukalla, jossa oli myös yli puolet kunnan yksityisten yritysten/pankkien/vakuutuslaitosten vapaa-ajanasunnoista. Vastaavasti Syötteellä oli 518 vapaa-ajanasuntoa eli noin 15 prosenttia Pudasjärven vapaa-ajanasunnoista. Omistuslajeittain jaoteltuna yksityishenkilöt omis-

tivat näistä miltei 85 prosenttia, joka on hieman vähemmän kuin kunnan tapauksessa. Suhteellisesti tarkasteltuna Syötteellä oli hieman enemmän asunto-osakeyhtiö- tai -osuuskunta- sekä kiinteistöosakeyhtiöpohjaisia vapaa-ajanasuntoja kuin Pudasjärvellä. Edellinen koskee myös yksityisten yritysten/pankkien/vakuutuslaitosten omistamia vapaa-ajanasuntoja (Tilastokeskus 2019f). Vuonna 2018 Hiekkasärkillä ulkopaikkakuntalaiset omistivat yksityisiä vapaa-ajanasuntoja hieman enemmän kuin kunnassa eli noin kaksi kolmasosaa. Rukalla ulkopaikkakuntalaisten omistusosuus oli reilu 90 prosenttia, joka on suurempi kuin Kuusamon kohdalla. Syötteellä ulkopaikkakuntalaiset omistivat yksityisistä vapaa-ajanasunnoista noin 90 prosenttia eli huomattavasti enemmän kuin kunnassa (Tilastokeskus 2019b, 2019f). Hiekkasärkillä, Rukalla ja Syötteellä on siis ulkopaikkakuntalaisten omistamien vapaa-ajanasuntojen osuus suurempi verrattuna niiden sijaintikuntiin, mikä on osoitus keskusten matkailullisesta vetovoimasta. Tämä näkyy Rukalla muun muassa siinä, että pääkaupunkiseutulaiset omistavat suhteellisesti enemmän vapaa-ajanasuntoja matkailukeskuksessa kuin Kuusamossa (Tilastokeskus 2019b, 2019f).

Vapaa-ajanasuntojen valmistumisvuosi ja kerrosala. Vapaa-ajanasuntojen ikää voidaan tarkastella niiden valmistumisvuoden kautta (taulukko 3). Vuonna 2018 nuorimmat ulkopaikkakuntalaisten omistamat vapaa-ajanasunnot olivat matkailukeskustaikakunnilla – Hyrynsalmella, Kuusamossa, Kalajoella ja Pudasjärvellä – sekä Taivalkoskella. Sen sijaan iäkkäimmät ulkopaikkakuntalaisten vapaa-ajanasunnot löytyivät Oulusta ja Sotkamosta. Paikallisten ja ulkopaikkakuntalaisten omistamien vapaa-ajanasuntojen iässä ei ollut suurta eroa ja erot vaihtelivat tutkimusalueilla. Matkailukeskustaikakunnilla (Hyrynsalmi, Sotkamo, Kalajoki, Kuusamo) ulkopaikkakuntalaisten omistamat vapaa-ajanasunnot olivat hieman kookkaampia verrattuna muihin tutkimusalueisiin. Sen sijaan kerrosalaltaan pienimmät ulkopaikkakuntalaisten vapaa-ajanasunnot sijaitsivat Oulussa ja Taivalkoskella. Oulua lukuun ottamatta ulkopaikkakuntalaisten vapaa-ajanasunnot olivat jonkin verran kookkaampia kuin paikallisten omistamat. Kauppilan (2006) tutkimukseen viitaten Suomen suurten matkailukeskusten – Levin, Rukan, Ylläksen ja Saariselän – vapaa-ajanasunnot ovat nuorempia ja kookkaampia kuin niiden sijaintikuntien muut vapaa-ajanasunnot.

Taulukko 3. Vapaa-ajanasuntojen keskimääräinen valmistumisvuosi (paikallisten omistamat/ulkopaikkakuntalaisten omistamat) ja keskimääräinen kerrosala (m², paikallisten omistamat/ulkopaikkakuntalaisten omistamat) tutkimusalueilla vuonna 2018 (Väestörekisterikeskus 2019).

Kunta	Valmistumisvuosi (keskiarvo)		Kerrosala (m ² , keskiarvo)	
	Paikalliset	Ulkopaikkakuntalaiset	Paikalliset	Ulkopaikkakuntalaiset
Hyrynsalmi	1986	1990	49	59
Kuhmo	1983	1984	46	48
Sotkamo	1982	1980	51	56
Suomussalmi	1988	1986	47	48
Kalajoki	1988	1987	60	61
Kuusamo	1987	1990	54	62
Oulu	1980	1977	47	44
Pudasjärvi	1985	1987	44	49
Taivalkoski	1988	1987	44	45
Vaala	1981	1984	47	51

Vapaa-ajanasuntojen varustelutaso. Yleisesti ottaen ulkopaikkakuntalaisten omistamissa vapaa-ajanasunnoissa on korkeampi varustelutaso (sähkölämmitys, sähkö, vesijohto, lämmin vesi, koneellinen ilmastointi) kuin paikallisten omistamissa. Tästä on kuitenkin poikkeuksena Oulu ja joissakin tapauksissa Suomussalmi (Väestörekisterikeskus 2019). Korkea varustelutaso mahdollistaa vapaa-ajanasunnon ympärivuotisen käytön, mikä tasaa vapaa-ajanasumisen kausivaihteluita kohdealueella. Tämä puolestaan aikaansaa tasaisia, ympärivuotisia tulo- ja työllisyysvaikutuksia vapaa-ajanasunnon sijaintipaikkakunnalle.

Majoitustoimintaa harjoittavien liikeyritysten vuokrattavat lomamökit ja -osakkeet. Kuten aikaisemmin on todettu, vapaa-ajanasuntoja tarkastellaan Tilastokeskuksen (2019d) kesämökkitilastoon ja kesämökki-määritelmään perustuen. *Majoitustoimintaa harjoittavien liikeyritysten* vuokrattavia lomamökkejä, jotka ovat Liikerakennusten luokassa 124 (Vuokrattavat lomamökit ja -osakkeet, liiketoiminnallisesti), ei lueta kesämökkikantaan (Tilastokeskus 2019c). Vuokrattavien lomamökkien ja -osakkeiden rakennusten määrässä on suuria vaihteluita tutkimusalueilla (taulukko 4). Vuonna 2019 Hyrynsalmea lukuun ottamatta matkailukeskuspaikkakunnilla – Sotkamossa, Kalajoella, Kuusamossa ja Pudasjärvellä – sijaitsi huomattava määrä mainittuja rakennuksia. Kuusamo erottuu tässä tarkastelussa vielä omaksi ryhmäkseen. Sen sijaan muilla tutkimusalueilla vuokrattavien lomamökkien ja -osakkeiden määrät olivat vaatimattomia. Matkailukeskuspaikkakuntien sisällä tarkastelussa olevat rakennukset keskittyvät huomattavassa määrin keskukseen (postinumeroalueet). Vuonna 2019 vuokrattavat lomamökit ja -osakkeet kasautuivat kuntien sisällä suhteellisesti eniten Ukkohallaan, Syötteelle ja Vuokattiin. Vuokrattavat lomamökit ja -osakkeet peilaavat osaltaan kuntien ja matkailukeskusten matkailullista vetovoimaa. Matkailijoiden näkökulmasta ne monipuolistavat majoitusvaihtoehtoja ja ovat yksi majoitusmahdollisuus muiden joukossa.

Taulukko 4. Majoitustoimintaa harjoittavien liikeyritysten vuokrattavat lomamökit ja -osakkeet (rakennusten lkm) tutkimusalueilla ja matkailukeskuksissa (rakennusten lkm ja %) vuonna 2019 (Tilastokeskus 2020b, 2020c).

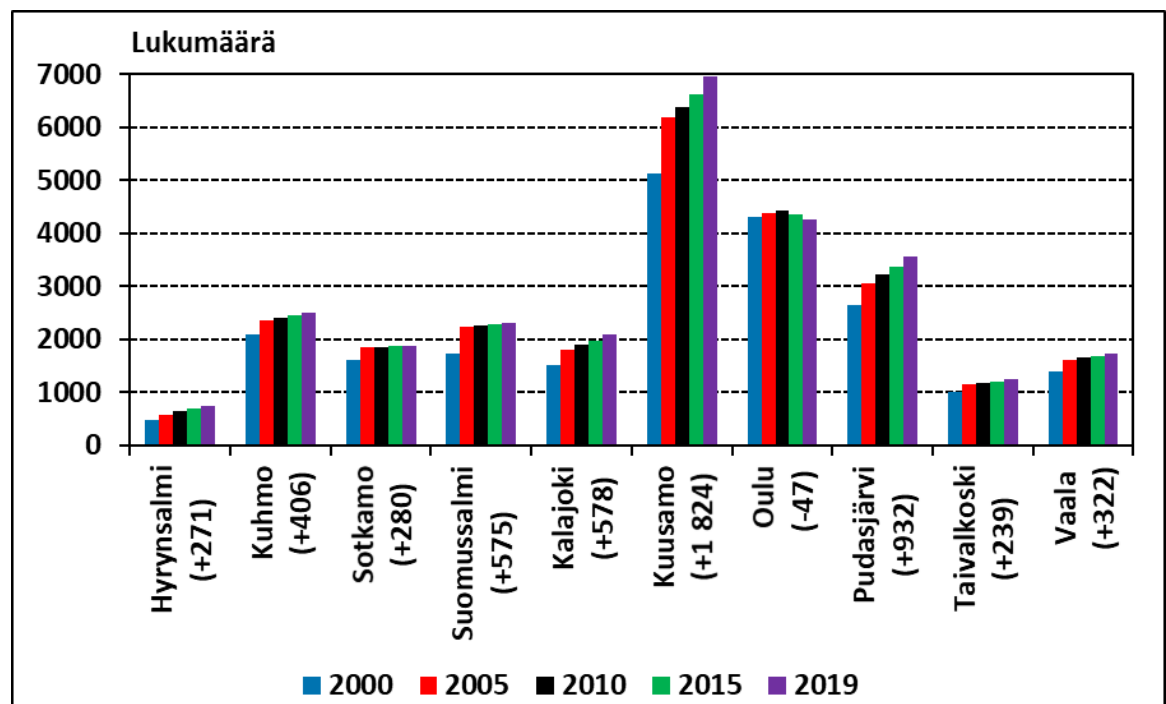
Kunta	Vuokrattavat lomamökit ja -osakkeet kunnassa (rakennusten lkm)	Vuokrattavat lomamökit ja -osakkeet matkailukeskuksessa (rakennusten lkm)	Matkailukeskuksen osuus (%) kunnan sisällä
Hyrynsalmi	32	Ukkohalla: 31	96,9
Kuhmo	51		
Sotkamo	422	Vuokatti: 367	87,0
Suomussalmi	73		
Kalajoki	210	Hiekkasärkät: 147	70,0
Kuusamo	645	Ruka: 370	57,4
Oulu	23		
Pudasjärvi	222	Syöte: 200	90,1
Taivalkoski	61		
Vaala	63		

Vapaa-ajanasumisen rooli alueellisissa kehittämissstrategioissa. Adamiak ym. (2015) ovat tarkastelleet vapaa-ajanasumisen merkitystä ja hallintaa eri alueilla. Tätä varten he ovat jakaneet Suo-

men kunnat viiteen ryhmään: kaupunkimaiset alueet, rannikkoseutu, järviolue, maaseutu ja syrjäiset alueet. Tutkimusalueista Oulu sijoittuu kaupunkimaisiin alueisiin, Kalajoki rannikkoseutuun, Vaala järviolueeseen ja Pudasjärvi maaseutuun, kun Hyrynsalmi, Kuhmo, Sotkamo, Suomussalmi, Kuusamo ja Taivalkoski kuuluvat syrjäisiin alueisiin. Kaupunki–maaseutu-alueuokituksessa (Helminen ym. 2020) maaseutu kattaa lähinnä ydinmaaseudun, kun järviolue ja syrjäiset alueet kuuluvat luokituksessa pitkälti harvaan asuttuun maaseutuun. Adamiakin ym. mukaan vapaa-ajanasumisella on aluetyypeittäin erilainen rooli kehittämissstrategioissa. Kaupunkimaisilla alueilla vapaa-ajanasumisella ei nähdä olevan juuri merkitystä strategioissa, kun se arvioidaan kohtalaiseksi rannikkoseuduilla ja maaseudulla. Sen sijaan vapaa-ajanasumisella katsotaan olevan merkittävä rooli järviolueen ja syrjäisten alueiden strategioissa. Kauppila ja Järviluoma (2020) ovat selvittäneet vapaa-ajanasumisen roolia tutkimusalueiden matkailustrategioissa. Tutkimustulosten perusteella ainoastaan Kuusamon matkailustrategiassa on maininta vapaa-ajanasumisesta, mutta muiden tutkimusalueiden kohdalla vapaa-ajanasumista ei ole otettu lainkaan huomioon.

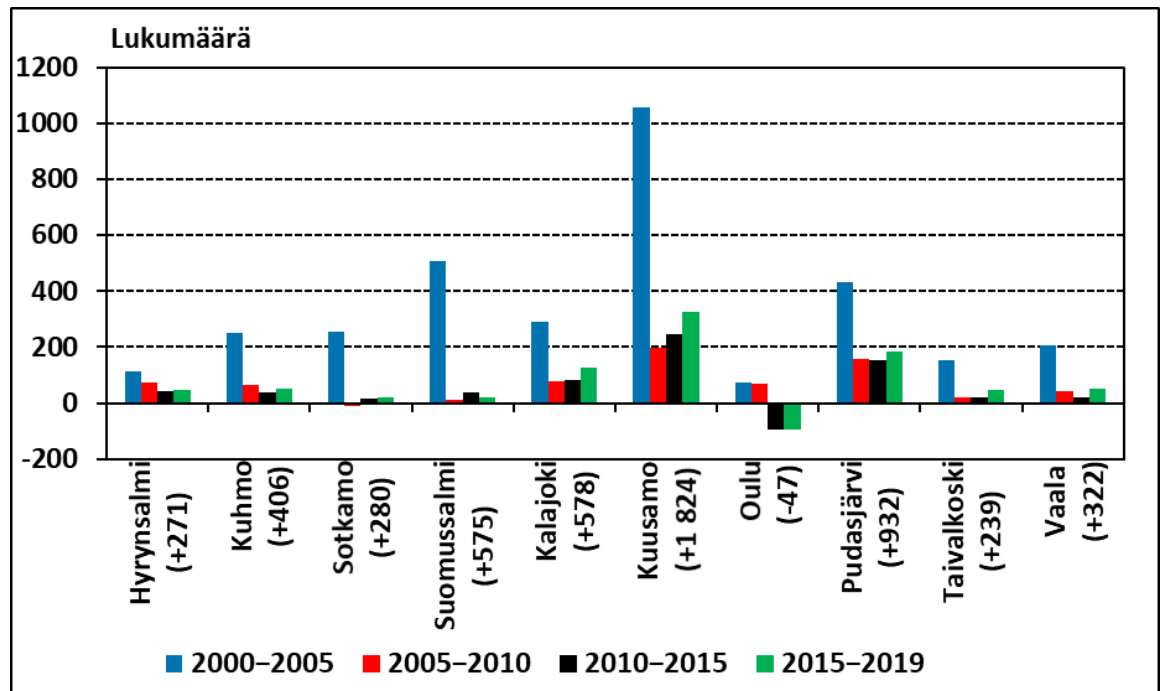
2.3 Tutkimusalueiden vapaa-ajanasuntojen määrän ja rakenteen kehitys 2000-luvulla

Tutkimusalueiden vapaa-ajanasuntojen määrä on lisääntynyt 2000-luvulla (kuva 3). Määrän kasvu on ollut erittäin mittavaa Kuusamossa, samoin kuin Pudasjärvellä. Sen sijaan Oulussa vapaa-ajanasuntojen määrä on jopa vähentynyt tarkastelujaksolla. Kaikkiaan vapaa-ajanasuntojen määrä on lisääntynyt useilla tutkimusalueilla maltillisesti erityisesti 2010-luvulla. Tutkimusalueiden vapaa-ajanasuntojen määrän muutos noudattaa tarkastelujaksolla pitkälti koko maan kehitystrendiä (Tilastokeskus 2020d).

Kuva 3. Vapaa-ajanasuntojen määrä tutkimusalueilla vuosina 2000, 2005, 2010, 2015 ja 2019. Su-luissa on ilmoitettu vapaa-ajanasuntojen määrän muutos vuosina 2000–2019 (Tilastokeskus 2020d).

Tarkempi analyysi vapaa-ajanasuntojen määrän muutoksista tuo esille tutkimusalueiden välille eroja 2000-luvulla (kuva 4). Kaikilla tutkimusalueilla vapaa-ajanasuntojen määrä on lisääntynyt erityisesti 2000-luvun alussa, ja tällä tarkastelujaksolla niiden määrä on kasvanut huomattavasti Kuusamossa, Suomussalmella ja Pudasjärvellä. Sen sijaan vuodesta 2005 eteenpäin vapaa-ajanasuntojen lisääntyminen on ollut hyvin maltillista. Useilla tutkimusalueilla vapaa-ajanasuntojen määrä on kasvanut erittäin vähän, ja Oulussa niiden määrä on jopa vähentynyt kahdella viimeisellä tarkastelujaksolla. Tutkimusalueiden vapaa-ajanasuntojen määrän muutos ajanjaksoittain myötäilee koko maan tilannetta (Tilastokeskus 2020d).

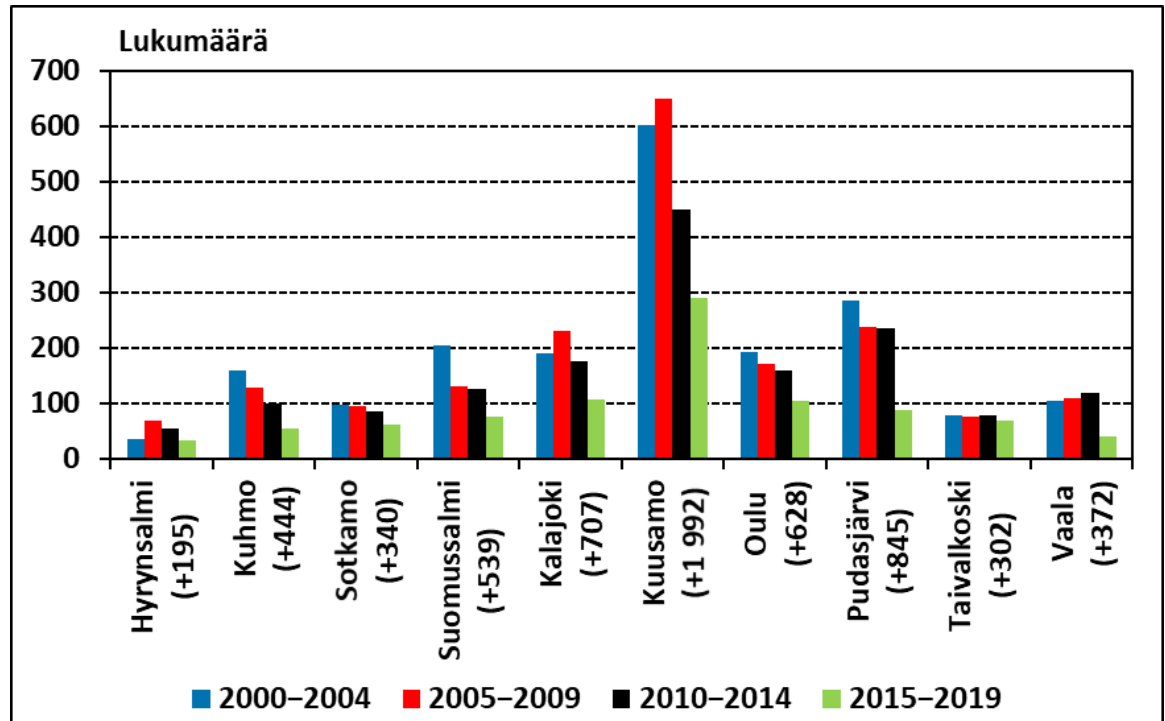

Kuva 4. Vapaa-ajanasuntojen määrän muutos tutkimusalueilla vuosina 2000–2005, 2005–2010, 2010–2015 ja 2015–2019. Suluissa on ilmoitettu vapaa-ajanasuntojen määrän muutos vuosina 2000–2019 (Tilastokeskus 2020d).

Kohdealueen vapaa-ajanasuntojen määrä voi periaatteessa lisääntyä kahdella tavalla, rakennusten alkuperäistä käyttötarkoitusta muuttamalla tai uudisrakentamisen kautta (Coppock 1977: 7–8; Müller ym. 2004: 16; Müller 2006: 337–338). Ensimmäisessä vaihtoehdossa aikaisemmin vakituksessa asuinkäytössä ollut rakennus jää tyhjilleen ja sen käyttötarkoitus muutetaan vapaa-ajanasunnoksi. Jälkimmäisessä rakennuksen käyttötarkoitus on jo alun perin vapaa-ajanasunto, eli se rakennetaan varta vasten tätä tarkoitusta varten – kyse on uudistuotannosta.

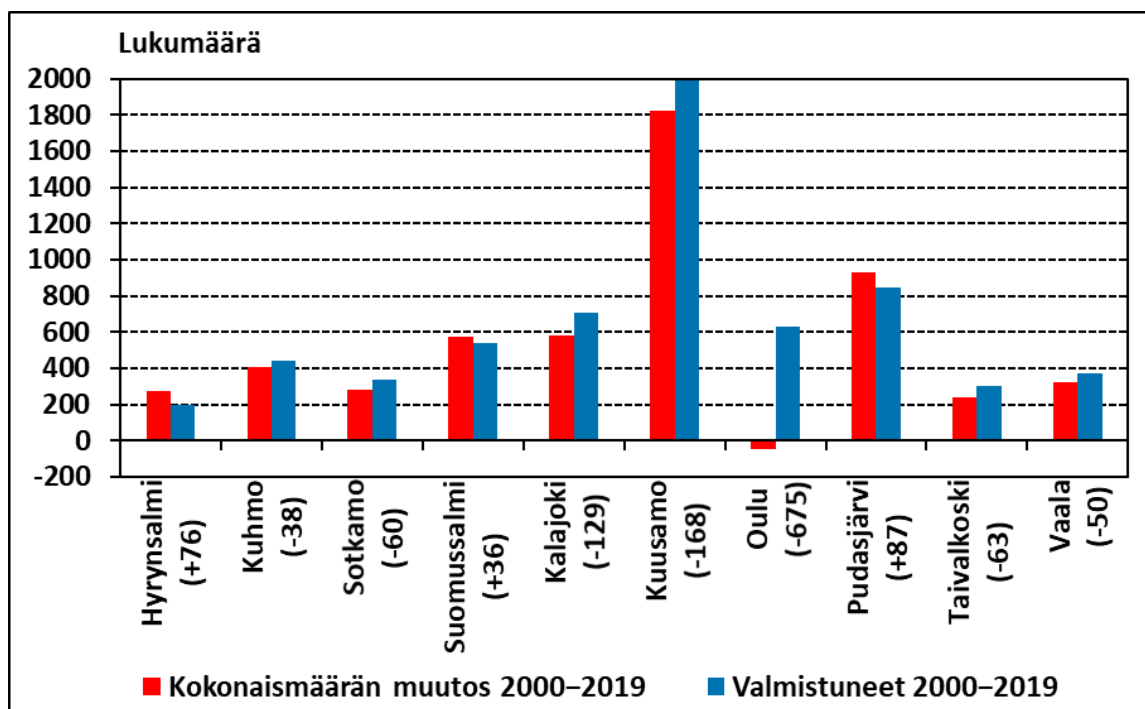
Tutkimusalueilla on valmistunut 2000-luvulla huomattava määrä vapaa-ajanasuntoja (kuva 5). Valmistuneilla vapaa-ajanasunnoilla tarkoitetaan uudistuotantoa, jolloin tilastosta puuttuvat käyttötarkoituksen muuttumisen myötä syntyneet vapaa-ajanasunnot. Käyttötarkoituksen muuttamisella viitataan siis vakituisen asunnon muuttamista vapaa-ajanasunnoksi. Vapaa-ajanasuntoja on rakennettu tarkastelujaksolla eniten matkailukeskuspaikkakunnille Kuusamoon, Pudasjärvellä ja Kalajoelle, kun niiden määrä on jäänyt vähäisimmäksi Hyrynsalmella. Itse asiassa vuosina 2000–2019 vapaa-ajanasuntojen uudistuotanto on ollut Kuusamossa koko maan vilkkainta (Tilastokeskus 2020a). Huomattava määrä vapaa-ajanasuntoja on rakennettu ennen muuta kahdella

ensimmäisellä aikavälillä. On selvästi nähtävissä, että valmistuneiden vapaa-ajanasuntojen määrä on vähentynyt tutkimusalueilla tarkastelujakson loppua kohti. Tutkimusalueiden valmistuneiden vapaa-ajanasuntojen kehityssuunta on ollut yhteneväinen verrattuna koko maahan (Tilastokeskus 2020d).

Kuva 5. Valmistuneiden vapaa-ajanasuntojen määrä tutkimusalueilla vuosina 2000–2004, 2005–2009, 2010–2014 ja 2015–2019. Suluissa on ilmoitettu valmistuneiden vapaa-ajanasuntojen määrä vuosina 2000–2019 (Tilastokeskus 2020d).

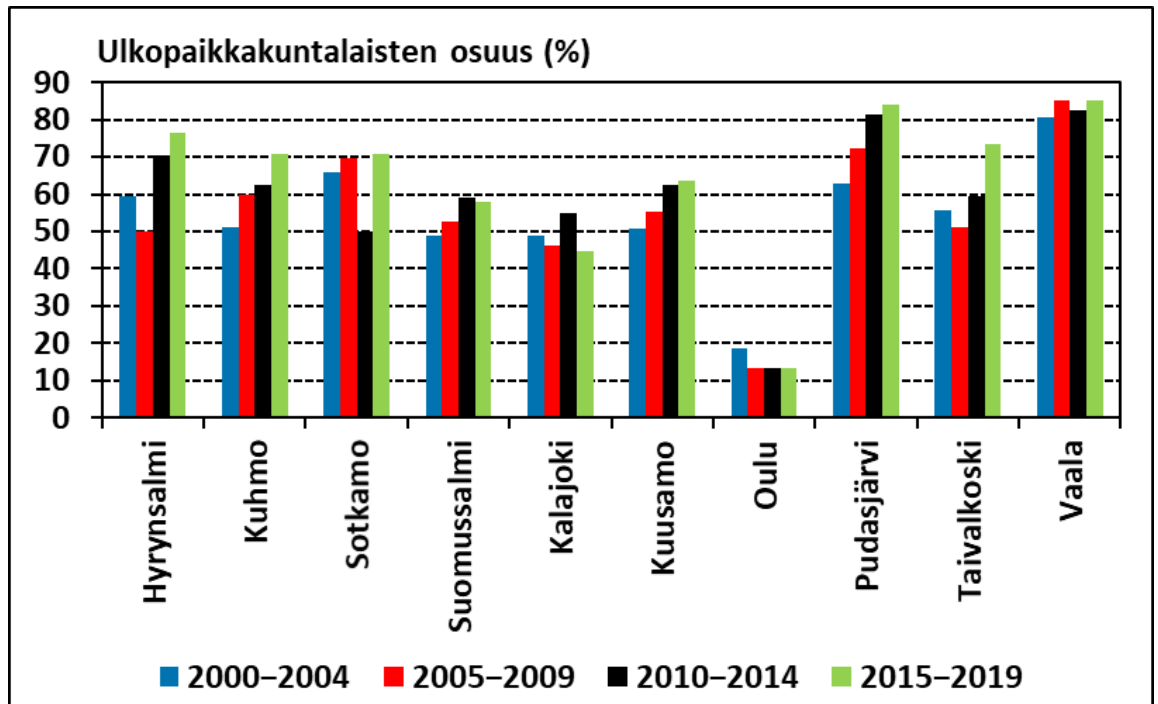
Vapaa-ajanasuntojen kokonaismäärässä ja valmistuneiden vapaa-ajanasuntojen määrässä on tutkimusalueilla eroja 2000-luvulla (kuva 6). Tutkimusalueilla on rakennettu tarkastelujaksolla satoja uusia vapaa-ajanasuntoja, Kuusamossa lähes 2 000 vapaa-ajanasuntoa. Tästä huolimatta kaikilla tutkimusalueilla vapaa-ajanasuntojen kokonaismäärä ei ole kuitenkaan lisääntynyt 2000-luvulla yhtä paljon kuin alueille on valmistunut vapaa-ajanasuntoja. Itse asiassa vain Hyrynsalmella, Suomussalmella ja Pudasjärvellä kokonaismäärän kasvu on ollut tarkastelujaksolla suurempi kuin valmistuneiden vapaa-ajanasuntojen määrä. Tämä tarkoittaa sitä, että uudistuotannon lisäksi näissä kunnissa on muutettu vakituisia asuntoja vapaa-ajanasunnoiksi. Oulussa vapaa-ajanasuntojen kokonaismäärä on jopa vähentynyt 2000-luvulla, vaikka tutkimusalueelle on rakennettu runsaasti uusia vapaa-ajanasuntoja. Syitä vapaa-ajanasuntojen kokonaismäärän laskuun mittavasta uudistuotannosta huolimatta voivat olla seuraavat: vapaa-ajanasuntoja on muutettu vakituisiksi asunnoiksi ja/tai osa vapaa-ajanasunnoista on poistunut kokonaan kiinteistörekisteristä esimerkiksi purkamisen kautta. Tutkimusalueiden tilanne on samankaltainen kuin koko maan (Tilastokeskus 2020d).

Kuva 6. Vapaa-ajanasuntojen kokonaismäärän muutos ja valmistuneiden vapaa-ajanasuntojen määrä tutkimusalueilla vuosina 2000–2019. Suluissa on ilmoitettu vapaa-ajanasuntojen kokonaismäärän ja valmistuneiden vapaa-ajanasuntojen määrän erotus vuosina 2000–2019 (Tilastokeskus 2020d).

Ulkopaikkakuntaiset omistavat tutkimusalueilla 2000-luvulla valmistuneista vapaa-ajanasunnoista huomattavan osan (kuva 7). Kaikilla tutkimusalueilla heidän omistusosuutensa on yltänyt vähintään puoleen, lukuun ottamatta Oulua. Suurin ulkopaikkakuntalaisten omistusosuus on ollut tarkastelujaksolla Vaalassa sekä Pudasjärvellä ja pienin Oulussa. Vuosina 2015–2019 se on ensiksi mainituissa kunnissa ylittänyt jopa 80 prosenttia. Näyttää siltä, että tarkastelujakson loppua kohti ulkopaikkakuntalaisten omistajien osuus valmistuneista vapaa-ajanasunnoista on tutkimusalueilla noussut entisestään. Toisin sanoen, ulkopaikkakuntaiset omistavat yhä suuremman osan rakennetuista vapaa-ajanasunnoista. Toisaalta on huomioitava, että tutkimusalueilla on valmistunut viime vuosina vähemmän vapaa-ajanasuntoja kuin vuosituhaten alussa (ks. kuva 5). Tutkimusalueiden ulkopaikkakuntalaisten vapaa-ajanasunnon omistajien osuuden kehitystrendi on ollut tarkastelujaksolla samansuuntainen kuin koko maassa (Tilastokeskus 2020d).

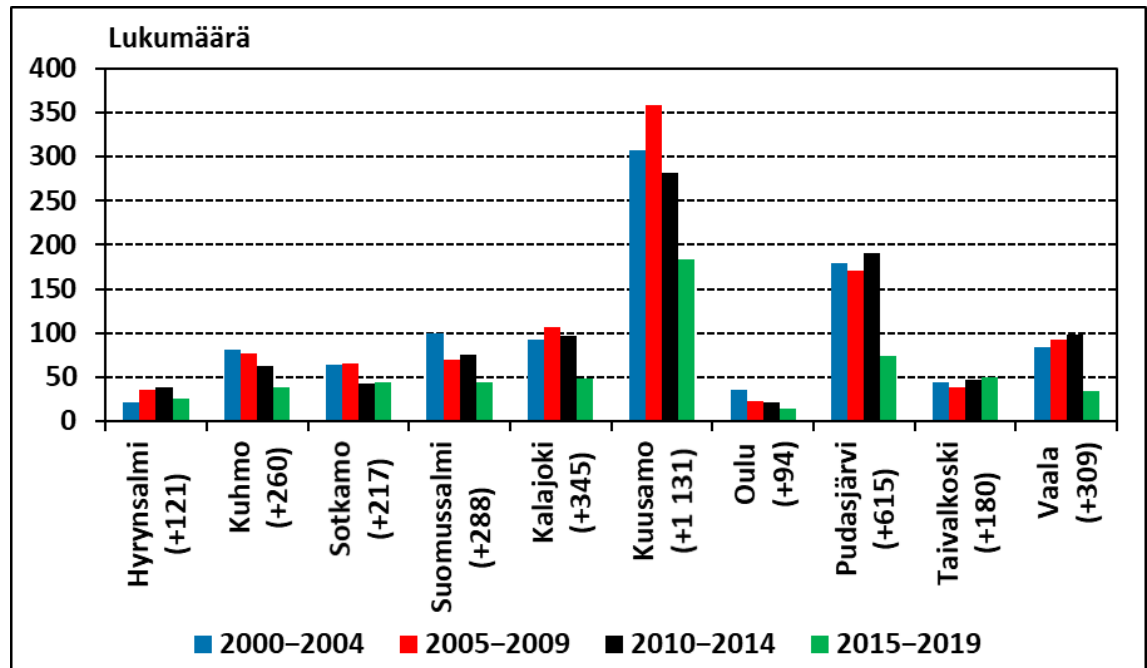
Tilastokeskukselta (2020d) tilatussa tilastossa paikallisiin omistajiin on lisätty omistajatieto tuntematon -luokan tiedot. Näin ollen paikallisten omistajien lukumäärässä on mukana myös omistajatieto tuntematon -luokan lukumäärä. On ilmeistä, että kaikki omistajatieto tuntematon -luokan omistajista eivät ole paikallisia vaan osa on ulkopaikkakuntalaisia. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että ulkopaikkakuntalaisten omistajien osuus valmistuneista vapaa-ajanasunnoista on suurempi kuin kuva 7 osoittaa.

Kuva 7. Ulkopaikkakuntalaisten omistajien osuus valmistuneista vapaa-ajanasunnoista tutkimusalueilla vuosina 2000–2004, 2005–2009, 2010–2014 ja 2015–2019 (Tilastokeskus 2020d).

Ulkopaikkakuntalaisten omistamien valmistuneiden vapaa-ajanasuntojen määrä vaihtelee tutkimusalueilla 2000-luvulla (kuva 8). Kaikilla tutkimusalueilla ulkopaikkakuntalaiset omistamien vapaa-ajanasuntojen määrä on lisääntynyt tarkastelujaksolla. Erityisesti tämä koskee Kuusamo, mutta myös Pudasjärvelle ulkopaikkakuntalaiset ovat rakentaneet huomattavasti vapaa-ajanasuntoja. On selvästi nähtävissä, että ulkopaikkakuntalaisten omistamien valmistuneiden vapaa-ajanasuntojen määrän kasvu on hiipunut tarkastelujakson loppua kohti. Vaikka ulkopaikkakuntalaisten osuus rakennetuista vapaa-ajanasunnoista on noussut lähes kaikilla tutkimusalueilla (ks. kuva 7), lukumääräisesti niiden lisääntyminen on kuitenkin ollut hyvin maltillista. Tutkimusalueiden ulkopaikkakuntalaisten omistamien valmistuneiden vapaa-ajanasuntojen määrän kehitys-suunta on samankaltainen kuin koko maassa (Tilastokeskus 2020d).

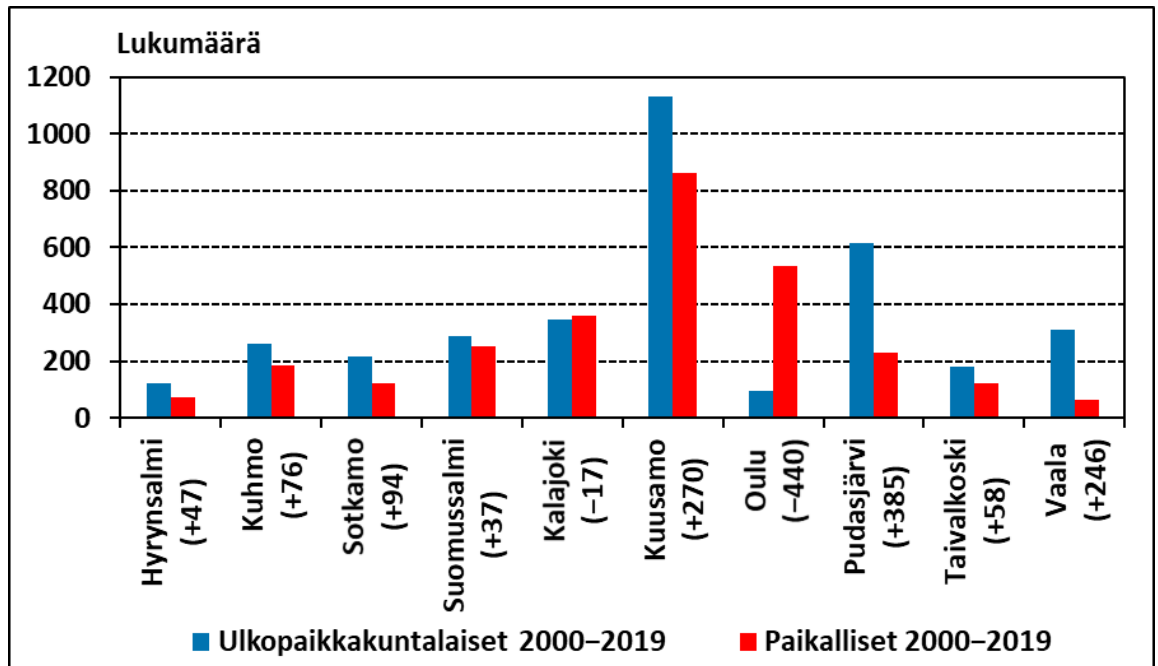
Tilastokeskukselta (2020d) tilatussa tilastossa paikallisiin omistajiin on lisätty omistajatieto tuntematon -luokan tiedot. Näin ollen paikallisten omistajien lukumäärässä on mukana myös omistajatieto tuntematon -luokan lukumäärä. On ilmeistä, että kaikki omistajatieto tuntematon -luokan omistajista eivät ole paikallisia vaan osa on ulkopaikkakuntalaisia. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että ulkopaikkakuntalaisten omistamien valmistuneiden vapaa-ajanasuntojen määrä on suurempi kuin kuva 8 osoittaa.

Kuva 8. Ulkopaikkakuntalaisten omistamien valmistuneiden vapaa-ajanasuntojen määrä tutkimusalueilla 2000–2004, 2005–2009, 2010–2014 ja 2015–2019. Suluissa on ilmoitettu ulkopaikkakuntalaisten omistamien valmistuneiden vapaa-ajanasuntojen määrä vuosina 2000–2019 (Tilastokeskus 2020d).

Ulkopaikkakuntalaisten omistamien ja paikallisten omistamien valmistuneiden vapaa-ajanasuntojen määrät vaihtelevat tutkimusalueilla 2000-luvulla (kuva 9). Kaikilla tutkimusalueilla, Kalajokea ja Oulua lukuun ottamatta, ulkopaikkakuntalaisten omistamien valmistuneiden vapaa-ajanasuntojen määrä on ollut tarkastelujaksolla suurempi kuin paikallisten omistamien valmistuneiden vapaa-ajanasuntojen määrä. Tämä on havaittavissa erityisesti Pudasjärvellä, Kuusamossa ja Vaalassa. Oulussa on silmiinpistävää paikallisten omistamien valmistuneiden vapaa-ajanasuntojen suuri määrä suhteessa ulkopaikkakuntalaisten omistamiin valmistuneisiin vapaa-ajanasuntoihin. Tutkimusalueilla valmistuneiden vapaa-ajanasuntojen omistussuhteiden kehityssuunta on yhteneväinen verrattuna koko maahan siltä osin, kun ulkopaikkakuntalaisten omistamien valmistuneiden vapaa-ajanasuntojen määrä ylittää paikallisten vastaavan (Tilastokeskus 2020d).

Tilastokeskukselta (2020d) tilatussa tilastossa paikallisiin omistajiin on lisätty omistajatieto tuntematon -luokan tiedot. Näin ollen paikallisten omistajien lukumäärässä on mukana myös omistajatieto tuntematon -luokan lukumäärä. On ilmeistä, että kaikki omistajatieto tuntematon -luokan omistajista eivät ole paikallisia vaan osa on ulkopaikkakuntalaisia. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että ulkopaikkakuntalaisten omistamien valmistuneiden vapaa-ajanasuntojen määrä on suurempi ja vastaavasti paikallisten omistamien valmistuneiden vapaa-ajanasuntojen määrä pienempi kuin kuva 9 osoittaa.

Kuva 9. Ulkopaikkakuntalaisten ja paikallisten omistamien valmistuneiden vapaa-ajanasuntojen määrä tutkimusalueilla vuosina 2000–2019. Suluissa on ilmoitettu ulkopaikkakuntalaisten ja paikallisten omistamien valmistuneiden vapaa-ajanasuntojen määrän erotus vuosina 2000–2019 (Tilastokeskus 2020d).

Tutkimusalueiden vapaa-ajanasuntojen määrän ja rakenteen kehitys 2000-luvulla voidaan tiivistää seuraavasti:

- vapaa-ajanasuntojen ja valmistuneiden vapaa-ajanasuntojen määrät ovat lisääntyneet
- vapaa-ajanasuntojen ja valmistuneiden vapaa-ajanasuntojen määrien kasvu on hidastunut tarkastelujakson loppua kohti
- ulkopaikkakuntalaisten omistusosuus on lisääntynyt valmistuneista vapaa-ajanasunnoista
- ulkopaikkakuntalaisten omistamien valmistuneiden vapaa-ajanasuntojen määrän kasvu on hidastunut tarkastelujakson loppua kohti
- ulkopaikkakuntalaisten omistavat enemmän valmistuneista vapaa-ajanasunnoista kuin paikalliset

Vapaa-ajanasuntojen määrän ja valmistuneiden vapaa-ajanasuntojen määrän kasvun hidastuminen on tutkimusalueiden näkökulmasta huolestuttava piirre. Matkailullisen vapaa-ajanasumisen kannalta on haasteellista se, että huolimatta ulkopaikkakuntalaisten omistajien osuuden lisääntymisestä valmistuneista vapaa-ajanasunnoista, ulkopaikkakuntalaisten omistamien valmistuneiden vapaa-ajanasuntojen määrän kasvu on hiipunut. On mahdollista, että näillä viimeaikaisilla kehitystrendeillä on vaikutusta tutkimusalueiden aluetalouteen, aluekehitykseen ja elinvoimaan tulevaisuudessa.

2.4 Tutkimusalueiden tyypittely asuntotyyppien ja vapaa-ajanasuntojen omistussuhteiden mukaan

Lopuksi esitellään yhteenvedonomaaisesti tutkimusalueiden sisäinen, suhteellinen tyypittely (kuva 10). Tyypittelyssä vaaka-akseli (x-akseli) kuvaa vapaa-ajanasuntojen osuutta vakituisesti asutuista asunnoista ja vapaa-ajanasunnoista vuonna 2019. Vapaa-ajanasunnot edustavat kausittaisesti, tilapäisesti käytössä olevia asuntoja, kun vakituisesti asuttujen asuntojen kohdalla on kyse vakituisesta, pysyvästi käytössä olevista asunnoista. Pystyakseli (y-akseli) puolestaan kuvaa ulkopaikkakuntalaisten omistamien vapaa-ajanasuntojen osuutta kaikista vapaa-ajanasunnoista vuonna 2018. Ulkopaikkakuntalaiset vapaa-ajanasuntojen omistajat edustavat matkailullista vapaa-ajanasumista, kun paikallisten vapaa-ajanasuntojen omistajien tapauksessa kyse on paikallisesta vapaa-ajanasumisesta. Tyypittely mittaa siis suhteellisesti yhtäältä vapaa-ajanasuntojen rakennetta asuntokannasta (vakituisesti asutut asunnot ja vapaa-ajanasunnot) ja toisaalta vapaa-ajanasuntojen omistussuhteiden rakennetta vapaa-ajan asuntokannasta (ulkopaikkakuntalaisten ja paikallisten omistamat vapaa-ajanasunnot).

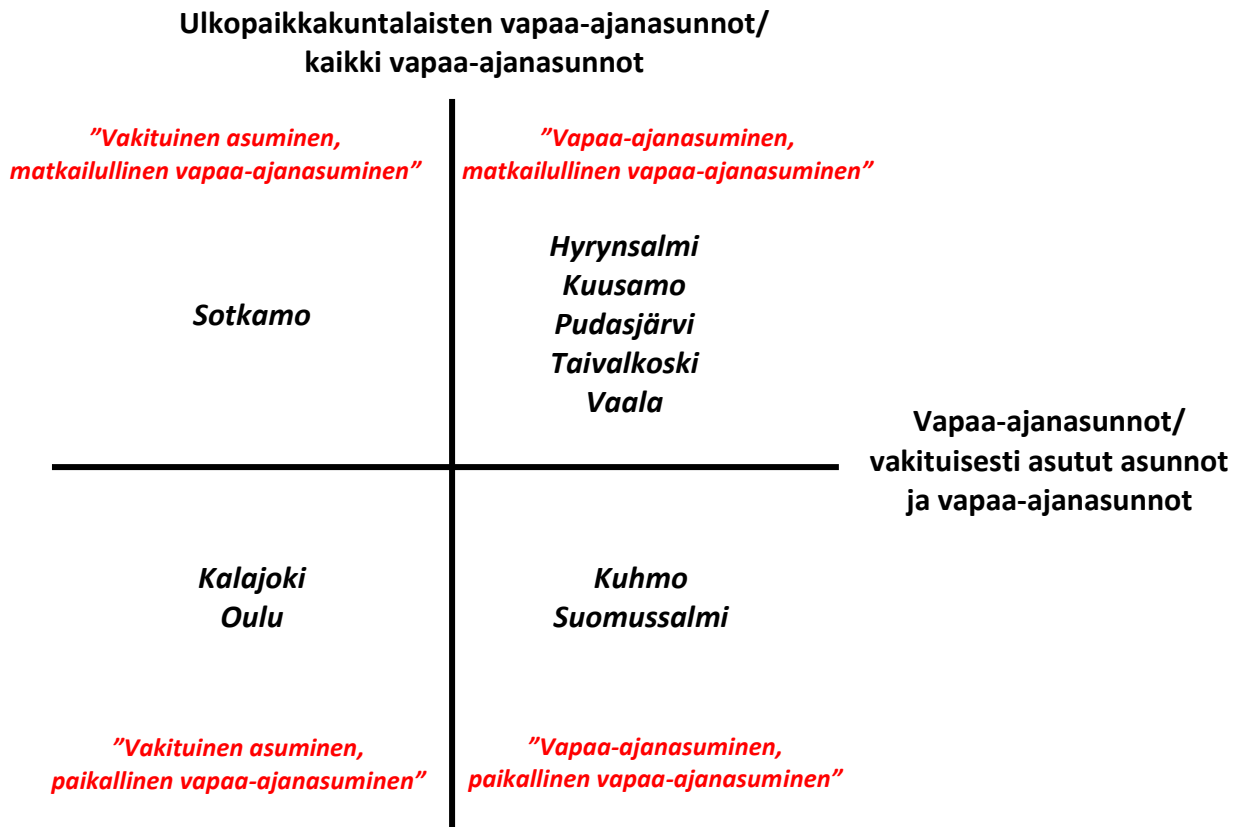
Kuva 10. Tutkimusalueiden sisäisen, suhteellisen tyypittelyn perusteet ja lohkojen ominaispiirteet.

Origossa muuttujien arvot ovat 36,4 prosenttia (x-akseli) ja 61,6 prosenttia (y-akseli) (ks. kuva 10). Toisin sanoen, origo ei sijaitse koordinaatistossa pisteessä 50, 50. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että tutkimusalueilla vapaa-ajanasunnot muodostavat keskimäärin reilun kolmanneksen vakituisesti asuttujen asuntojen ja vapaa-ajanasuntojen yhteenlasketusta asuntokannasta. Vapaa-

ajanasuntojen omistussuhteiden näkökulmasta ulkopaikkakuntalaiset omistavat puolestaan keskimäärin vajaa kaksi kolmasosaa kaikista tutkimusalueiden vapaa-ajanasunnoista. Pystyakselin oikealla puolella vapaa-ajanasuntojen osuus yhteenlasketusta asuntokannasta on suurempi kuin tutkimusalueiden keskiarvo (36,4 prosenttia) ja vasemmalla puolella vakituisesti asuttujen asuntojen osuus on puolestaan suurempi kuin tutkimusalueiden keskiarvo (tai vapaa-ajanasuntojen osuus on pienempi kuin tutkimusalueiden keskiarvo). Vaaka-akselin yläpuolella ulkopaikkakuntalaisten omistamien vapaa-ajanasuntojen osuus kaikista vapaa-ajanasunnoista on suurempi kuin tutkimusalueiden keskiarvo (61,6 prosenttia) ja alapuolella vastaavasti paikallisten omistamien vapaa-ajanasuntojen osuus on suurempi kuin tutkimusalueiden keskiarvo (tai ulkopaikkakuntalaisten omistamien vapaa-ajanasuntojen osuus on pienempi kuin tutkimusalueiden keskiarvo).

Tyypittelyn tuloksena muodostuu neljä kenttää, joihin kukin tutkimusalue voidaan sijoittaa (ks. kuva 10). Tarkasteltavien muuttujien suhteen samankaltaiset alueet, kunnat, ryhmittyvät tiettyyn nelikentän lohkokon. Lohkot puolestaan eroavat toisistaan. Ensimmäisessä lohkossa korostuu vapaa-ajanasuminen, ja nimenomaan matkailullinen, ulkopaikkakuntalaisten, vapaa-ajanasuminen ja toisessa vapaa-ajanasuminen, joka piirteiltään paikallista. Kolmannessa lohkossa painottuu vakituinen asuminen, mutta vapaa-ajanasuminen on luonteeltaan matkailullista eli ulkopaikkakuntalaisten vapaa-ajanasumista. Neljännessä lohkossa korostuu vakituinen asuminen ja vapaa-ajanasuminen on ominaispiirteiltään paikallista. On muistettava, että analyysi on tutkimusalueiden sisäinen, suhteellinen tyypittely, jossa niitä verrataan toisiinsa.

”Vapaa-ajanasuminen, matkailullinen vapaa-ajanasuminen” -ryhmässä painottuvat vapaa-ajanasunnot ja nimenomaan matkailulliset, ulkopaikkakuntalaisten omistamat, vapaa-ajanasunnot (kuva 11). Kunnissa on matkailukeskus (Hyrnsalmi, Kuusamo, Pudasjärvi), mutta ryhmään kuuluvat myös Taivalkoski ja Oulujärven Vaala. Itse asiassa koko Koillismaa on tässä luokassa. Koillismaan kuntien ja Vaalan kohdalla tämä johtuu ennen muuta siitä, että Oulun seutukuntalaiset omistavat runsaasti vapaa-ajanasuntoja näillä alueilla (Kauppila 2020a, 2020b). *”Vapaa-ajanasuminen, paikallinen vapaa-ajanasuminen”* -ryhmään sisältyvät Kuhmo ja Suomussalmi. Näissä kunnissa korostuvat vapaa-ajanasunnot, mutta ne ovat pitkälti paikallisten omistuksessa. On todettava, että kunnat kuuluvat niukasti II lohkoon ja ovat hyvin lähellä sijoittumista IV lohkoon. *”Vakituisen asuminen, matkailullinen vapaa-ajanasuminen”* -ryhmä kattaa Sotkamon. Kunnassa painottuvat vakituisesti asutut asunnot. Vapaa-ajanasuntojen suhteellinen painoarvo on alhaisempi kuin edellisissä ryhmissä, mutta vapaa-ajanasunnoissa korostuu niiden matkailullinen rooli. Toisin sanoen, vapaa-ajanasunnoista on huomattava osa ulkopaikkakuntalaisten omistuksessa. *”Vakituisen asuminen, paikallinen vapaa-ajanasuminen”* -ryhmä koostuu Kalajoesta ja Oulusta. Kunnissa painottuvat vakituisesti asutut asunnot, ja vapaa-ajanasunnot ovat lähinnä paikallisten omistuksessa. Tyypittelyn tuloksia tukevat matkailullisen vapaa-ajanasumisen suhteelliset alue-taloudelliset vaikutukset (Kauppila 2020a, 2020b). Ne ovat mittavat erityisesti Vaalassa ja Kuusamossa mutta merkittävät myös Hyrnsalmella ja Pudasjärvellä.

Kuva 11. Tutkimusalueiden sisäinen, suhteellinen tyypittely asuntotyyppien ja vapaa-ajanasuntojen omistussuhteiden mukaan (Tilastokeskus 2019b, 2020e, 2020f).

Tutkimusalueiden sisäinen tyypittely nostaa esille suhteellisesti ”todelliset” matkailullisen vapaa-ajanasumisen kunnat: Hyrnsalmen, Kuusamon, Pudasjärven, Taivalkosken ja Vaalan. Näistä kunnista Kuusamo, Pudasjärvi ja Vaala erottuvat suhteellisesti tarkasteltuna vielä omaksi ryhmäkseen, jossa korostuu matkailullinen vapaa-ajanasuminen.

Lähteet

- Adamiak, C., Pitkänen, K. & O. Lehtonen (2017). Seasonal residence and counterurbanization: the role of second homes in population redistribution in Finland. *GeoJournal* 82: 5, 1035–1050.
- Adamiak, C., Vepsäläinen, M., Strandell, A., Hiltunen, M., Pitkänen, K., Hall, C. M., Rinne, J., Hannonen, O., Paloniemi, R. & U. Åkerlund (2015). Vapaa-ajan asuminen Suomessa. Asukas- ja kuntakyselyn tuloksia vapaa-ajan asumisen nykytilasta ja kehittämistarpeista. *Suomen ympäristökeskuksen raportteja* 22/2015. 96 s. Saatavilla osoitteesta: https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/155089/SYKEra_22_2015.pdf?sequence=1&isAllowed=y (Viitattu 14.6.2019, 17.6.2019, 18.6.2019).
- Artman, H., Helle, R. & K.-V. Vuoristo (1978). Suomen matkailun aluerakenne. *Matkailun edistämiskeskus A*: 12. 75 s.
- BusinessFinland (2019). Tilastotietokanta Rudolf. Majoitustilastot. Saatavilla osoitteesta: http://visitfinland.stat.fi/PXWeb/pxweb/fi/VisitFinland/VisitFinland_Majoitustilastot/visitfinland_matk_pxt_116t.px/ (Viitattu 8.4.2019).
- Coppock, J. T. (1977). Second Home in Perspective. Teoksessa Coppock, J. T. (toim.): *Second Homes: Curse of Blessing?*, 1–15. Pergamon, Oxford.
- Finnish Consulting Group Oy (2016) *Mökkibarometri 2016*. Saaristoasiain neuvottelukunta, Maa- ja metsätalousministeriö. 46 s. Saatavilla osoitteesta: <https://mmm.fi/documents/1410837/1880296/Mokkibarometri+2016/7b69ab48-5859-4b55-8dc2-5514cdfa6000> (Viitattu 15.10.2019).
- Helminen, V., Nurmio, K. & S. Vesanen (2020). Kaupunki–maaseutu-alueuokitus 2018. Paikkatietopohjaisen alueuokituksen päivitys. *Suomen ympäristökeskuksen raportteja* 21/2020. 27 s. Saatavilla osoitteesta: https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/315440/SYKEra_21_2020_Kaupunki_maaseutu_2018.pdf?sequence=1&isAllowed=y (Viitattu 3.9.2020).
- Hiltunen, M. J., Pitkänen, K., Vepsäläinen, M. & C. M. Hall (2016). Second Home Tourism in Finland: Current Trends and Eco-Social impacts. Teoksessa Roca, Z. (toim.): *Second Home Tourism in Europe: Lifestyle Issues and Policy Responses*, 165–199. Routledge, London and New York.
- Hiltunen, M. J. & A. Rehunen (2014). Second home mobility in Finland: Patterns, practices and relations of leisure oriented mobile lifestyle. *Fennia* 92: 1, 1–22.
- Järviluoma, J. (2020). Matkailun aluetaloudelliset vaikutukset Suomussalmella. *Kajaanin ammattikorkeakoulun julkaisusarja B Raportteja ja selvityksiä* 111. 24 s. Saatavilla osoitteesta: <https://www.theseus.fi/handle/10024/345505> (Viitattu 18.9.2020).

Kainuun liitto (2018). Kainuun matkailustrategia 2018–2021. *Kainuun liitto Sarja B: selvitykset ja tutkimukset B: 13. 22 s.* Saatavilla osoitteesta: https://issuu.com/viestintakainuu/docs/matkailustrategia_nettiljulkaisu_kev (Viitattu 11.1.2019).

Kauppila, P. (2006). Matkailukeskukset, vapaa-ajanrakennukset ja kehitysprosessi: tarkastelussa Levi, Ruka, Saariselkä ja Ylläs. *Naturpolis Kuusamo, koulutus- ja kehittämispalvelut, tutkimuksia 1/2006*, 69–109.

Kauppila, P. (2017a). Matkailun aluetaloudellisten vaikutusten seurantamalli: Kalajoki, Kuusamo, Oulu, Pudasjärvi ja Rokua Geopark -alue. *Kajaanin ammattikorkeakoulun julkaisusarja B Raportteja ja selvityksiä 77. 61 s.* Saatavilla osoitteesta: <http://www.theseus.fi/handle/10024/133243> (Viitattu 8.1.2019).

Kauppila, P. (2017b). Matkailun aluetaloudellisten vaikutusten seurantamalli: Hyrynsalmi, Puolanka ja Sotkamo. *Kajaanin ammattikorkeakoulun julkaisusarja B Raportteja ja selvityksiä 76. 45 s.* Saatavilla osoitteesta: <http://www.theseus.fi/handle/10024/132939> (Viitattu 8.1.2019).

Kauppila, P. (2019a). Matkailun aluetaloudellisten vaikutusten seurantamalli: Sotkamo. *Kajaanin ammattikorkeakoulun julkaisusarja B Raportteja ja selvityksiä 89. 52 s.* Saatavilla osoitteesta: <https://www.theseus.fi/handle/10024/168010> (Viitattu 20.5.2019).

Kauppila, P. (2019b). Matkailun aluetaloudellisten vaikutusten seurantamalli: Kalajoki, Kuusamo, Oulu, Pudasjärvi ja Vaala. *Kajaanin ammattikorkeakoulun julkaisusarja B Raportteja ja selvityksiä 90. 74 s.* Saatavilla osoitteesta: <https://www.theseus.fi/handle/10024/167987> (Viitattu 20.5.2019).

Kauppila, P. (2020a). Matkailullisen vapaa-ajanasumisen aluetaloudelliset vaikutukset: Hyrynsalmi, Kuhmo, Sotkamo ja Suomussalmi. *Kajaanin ammattikorkeakoulun julkaisusarja B Raportteja ja selvityksiä 101. 107 s.* Saatavilla osoitteesta: <https://www.theseus.fi/handle/10024/332971> (Viitattu 2.3.2020).

Kauppila, P. (2020b). Matkailullisen vapaa-ajanasumisen aluetaloudelliset vaikutukset: Kalajoki, Kuusamo, Oulu, Pudasjärvi, Taivalkoski ja Vaala. *Kajaanin ammattikorkeakoulun julkaisusarja B Raportteja ja selvityksiä 102. 121 s.* Saatavilla osoitteesta: <https://www.theseus.fi/handle/10024/333011> (Viitattu 2.3.2020).

Kauppila, P. & J. Järviluoma (2020). Paikallistason matkailustrategiat ja vapaa-ajanasuminen: Sotkamo, Kalajoki, Kuusamo, Oulu, Pudasjärvi, Taivalkoski ja Vaala. *Kajaanin ammattikorkeakoulun julkaisusarja B Raportteja ja selvityksiä 105. 23 s.* Saatavilla osoitteesta: <https://www.theseus.fi/handle/10024/333961> (Viitattu 1.9.2020).

Leinonen, R., Kauppila, P. & J. Saarinen (2007). Suomen matkailun aluerakenne 2005: Tutkimusraportti. *Matkailun edistämiskeskus A: 155. 116 s.*

Müller, D. K. (2006). The attractiveness of second home areas in Sweden: a quantitative analysis. *Current Issues in Tourism* 9: 4–5, 335–350.

Müller, D. K., Hall, C. M. & D. Keen (2004). Second Home Tourism Impact, Planning and Management. Teoksessa Hall, C. M. & D. K. Müller (toim.): *Tourism, Mobility and Second Homes. Between Elite Landscape and Common Ground*, 15–32. Channel View Publications, Clevedon, Buffalo and Toronto.

Pohjois-Pohjanmaan liitto (2015). Pohjois-Pohjanmaan matkailuelinkeinon kehittämisstrategia 2020 – Yhteistyöllä matkailuelinkeinosta kasvua ja kansainvälisyyttä! *Pohjois-Pohjanmaan liitto A*: 57. 26 s. Saatavilla osoitteesta: <https://www.pohjois-pohjanmaa.fi/aluesuunnittelu/mat-kailu/ajankohtaista> (Viitattu 8.1.2019).

Rehunen, A., Eerola, K. & P. Shemeikka (2015). Kylämökkeilyn ominaispiirteet. Teoksessa Vepsäläinen, M. & M. J. Hiltunen (toim.): *Kylämökkeily Suomessa. Vapaa-ajan asuminen maaseudun kylissä ja taajamissa*, 28–63. Publications of the University of Eastern Finland, Reports and Studies in Social Sciences and Business No 6.

Tilastokeskus (2018). Rakennukset ja kesämökit 2017. Saatavilla osoitteesta: http://www.stat.fi/til/rakke/2017/rakke_2017_2018-05-25_fi.pdf (Viitattu 20.11.2019).

Tilastokeskus (2019a). Kainuun kuntien yöpymisvuorokaudet 2007–2018. Erillistilaus Tilastokeskukselta, kesäkuu 2019.

Tilastokeskus (2019b). Kesämökkitilastot kunnittain. Erillistilaus Tilastokeskukselta, marraskuu 2019.

Tilastokeskus (2019c). Rakennukset ja kesämökit 2018. Saatavilla osoitteesta: http://www.stat.fi/til/rakke/2018/rakke_2018_2019-05-21_fi.pdf (Viitattu 15.10.2019).

Tilastokeskus (2019d). Rakennukset ja kesämökit. Käsitteet ja määritelmät. Saatavilla osoitteesta: <http://www.stat.fi/til/rakke/kas.html> (Viitattu 8.4.2019).

Tilastokeskus (2019e). Liitetaulukko 5. Kesämökkien omistus mökin sijaintimaakunnan mukaan 2018. Saatavilla osoitteesta: https://www.stat.fi/til/rakke/2018/rakke_2018_2019-05-21_tau_005_fi.html (Viitattu 12.6.2019).

Tilastokeskus (2019f). Kesämökkitilastot postinumeroalueittain. Erillistilaus Tilastokeskukselta, marraskuu 2019.

Tilastokeskus (2020a). Rakennukset ja kesämökit 2019. Saatavilla osoitteesta: http://www.stat.fi/til/rakke/2019/rakke_2019_2020-05-27_fi.pdf (Viitattu 20.8.2020).

Tilastokeskus (2020b). Vuokrattavat lomamökit ja -osakkeet kunnittain. Erillistilaus Tilastokeskukselta, lokakuu 2020.

Tilastokeskus (2020c). Vuokrattavat lomamökit ja -osakkeet postinnumeroalueittain. Erillistilaus Tilastokeskukselta, lokakuu 2020.

Tilastokeskus (2020d). Valmistuneet vapaa-ajanasunnot kunnittain ja koko maassa. Erillistilaus Tilastokeskukselta, kesäkuu 2020.

Tilastokeskus (2020e). Asunnot ja asuinolot. Saatavilla osoitteesta: http://pxnet2.stat.fi/PXWeb/pxweb/fi/StatFin/StatFin_asu_asas/?tablelist=true (Viitattu 20.8.2020).

Tilastokeskus (2020f). Rakennukset ja kesämökit. Saatavilla osoitteesta: http://pxnet2.stat.fi/PXWeb/pxweb/fi/StatFin/StatFin_asu_rakke/?tablelist=true (Viitattu 20.8.2020).

Vuoristo, K.-V. (2002). Regional and structural patterns of tourism in Finland. *Fennia* 180: 1–2, 251–259.

Vuoristo, K.-V. & N. Vesterinen (2001). *Lumen ja suven maa. Suomen matkailumaantiede*. 343 s. WSOY, Helsinki.

Väestörekisterikeskus (2019). Peruspoiminta kuntien (10 kuntaa) vapaa-ajan rakennuksista, joilla on henkilöomistaja. Erillistilaus Väestörekisterikeskukselta, maaliskuu 2019.

Sähköpostilähteet

Järviluoma, J./O. Kannisto/P. Kauppila (2019). Henkilökohtainen sähköposti. 4.6.2019.

3. MATKAILULLINEN VAPAA-AJANASUMINEN, ALUETALOUS JA ELINVOIMA PAIKALLISTASOLLA: KAINUUN JA POHJOIS-POHJANMAAN KÄRKIMATKAILUKUNNAT

Pekka Kauppila, matkailututkija, Kajaanin ammattikorkeakoulu

Tämän luvun tarkoituksena on esitellä vapaa-ajanasumisen ja aluetalouden suhteita tutkimusalueiden, kuntien, elinvoiman näkökulmasta. Aluksi tulkitaan vapaa-ajanasumista matkailu-käsitteen kautta, minkä jälkeen korostetaan vapaa-ajanasumisen alueellista heterogeenisyyttä ja sen huomioimista kehittämistoimenpiteissä. Seuraavaksi nostetaan esille matkailullisen vapaa-ajanasumisen aluetaloudelliset vaikutukset tutkimusalueilla ja tarkastellaan matkailullisen vapaa-ajanasumisen mahdollistavaa uutta liiketoimintaa. Lopuksi pohditaan vapaa-ajanasumista kaupunkien ja maaseudun vuorovaikutusmallin kautta sekä tiivistetään ne kohdealueen kriittiset tekijät, jotka edesauttavat matkailullisen vapaa-ajanasumisen myönteisten taloudellisten vaikutusten kertymistä paikallistasolle. Luvussa hyödynnetään pitkälti VALTO-hankkeen tiedontuottamisosassa julkaistua artikkelia vapaa-ajanasuntojen tila-aika-ulottuvuuden ja aluetaloudellisten vaikutusten yhteydestä paikallistasolla (Kauppila 2019) sekä raportteja matkailullisen vapaa-ajanasumisen alueellisista piirteistä (Järviluoma 2020a, 2020b), matkailullisen vapaa-ajanasumisen aluetaloudellisista vaikutuksista (Kauppila 2020a, 2020b) ja paikallistason matkailustrategioista ja vapaa-ajanasumisesta (Kauppila & Järviluoma 2020), mutta kirjoituksessa tuodaan esille myös uusia empiirisiä tutkimustuloksia tutkimusalueilta. Aineistot on kerätty ennen koronapandemiaa.

3.1 Vapaa-ajanasuminen osana matkailua

Aluekehityksen näkökulmasta matkailu on nykyään erityisesti maaseudulla elinkeino, jonka avulla pyritään ylläpitämään ja lisäämään alueiden elinvoimaa. Matkailun kehittämisen aikaansaamat myönteiset ja kielteiset vaikutukset – ympäristölliset, sosiokulttuuriset ja taloudelliset – konkretisoituvat paikallistasolla (ks. Murphy 1985; Mathieson & Wall 1987; Vuoristo 1998; Hall & Page 2006). Myönteisiä aineellisia sosiotaloudellisia vaikutuksia ovat paikallistasolla esimerkiksi yritystoiminnan viriäminen ja toimialarakenteen monipuolistuminen, työpaikkojen syntyminen ja työpaikkarakenteen monipuolistuminen, julkisen ja yksityisen palvelurakenteen kehittyminen sekä väestömäärän lisääntyminen ja terve ikärakenne. (Matkailu)yritystoiminnan myötä syntyvistä työpaikoista karttuu kohdealueelle palkkatuloja ja edelleen palkkaverotuloja. Nämä edesauttavat muun muassa julkisen palvelurakenteen ja infrastruktuurin ylläpidossa ja kehittämisessä. Myönteisiä aineettomia vaikutuksia ovat paikallistasolla esimerkiksi alueen tunnettuuden parantuminen ja imagon kohentuminen sekä paikallisten asukkaiden itsetunnon ja alueellisen identiteetin voimistuminen.

Viitaten edellä läpikäytyihin positiivisiin sosiaalis-taloudellisiin vaikutuksiin matkailua korostetaan Kainuun (Kainuun liitto 2017) ja Pohjois-Pohjanmaan (Pohjois-Pohjanmaan liitto 2018) maakuntaohjelmissa yhtenä maakuntien kehitettävistä elinkeinoista ja kasvualoista. Kainuussa matkailuun tavoitellaan lisää investointeja, yrityksiä ja työpaikkoja. Myös matkailun TKI-toimintaa ja osaamista halutaan vahvistaa. Pohjois-Pohjanmaalla matkailun avulla pyritään vireyttämään elinkeinoelämää ja yrittäjyyttä sekä luomaan työpaikkoja ja toimeentuloa maakunnan hyvinvoinnin edistämiseksi.

Vapaa-ajanasuminen, mökkeily, on tila-aika-ulottuvuudella määritettynä yksi matkailun osa-alue (ks. Hall 2005a, 2005b: 20–25, 2005c, 2006, 2008). Jafari (1977: 8) korostaa klassisessa matkailumääritelmässään nimenomaan tavanomaisen, päivittäisen asuin- ja työympäristön ulkopuolisuutta. Näin ollen esimerkiksi pendelöinti ei sisälly matkailu-käsitteeseen (Hall ym. 2004: 4–7). Jafarin määritelmään vedoten ulkopaikkakuntalaiset vapaa-ajanasunnon omistajat ja heidän asuntokuntansa ovat ei-paikallisia eli ulkopuolisia vapaa-ajan asuin- ja työympäristön edustaessa heille tavanomaisen, päivittäisen asuin- ja työympäristön ulkopuolisuutta. Näin ollen ulkopaikkakuntalaiset vapaa-ajanasukkaat voidaan käsitteellistää matkailijoiksi. Williamsin ja Hallin (2000) mukaan vapaa-ajanasuminen on pysyvä muutto-matkailu-jatkumolla harmaata vyöhykettä, jolla on elementtejä molemmista ilmiöistä. Matkailun ja sen aluetalousvaikutusten näkökulmasta vapaa-ajanasumisessa ovat oleellisia nimenomaan ulkopaikkakuntalaisten omistamat vapaa-ajanasunnot ja niiden käyttö. Ulkopaikkakuntalaisten vapaa-ajanasuminen koskettaa matkailu-ilmiötä, koska se tuo paikkakunnan aluetalouteen ulkopuolista rahaa ja on siten rinnastettavissa matkailuelinkeinoon. Aluetaloudellisten vaikutusten lisäksi ulkopaikkakuntalaisilta kertyy kiinteistövero-tuloa vapaa-ajanasunnon sijaintikuntaan, mikä voi olla määrältään huomattava.

Käsitteellisesti matkailullisella vapaa-ajanasumisella tarkoitetaan ulkopaikkakuntalaisten vapaa-ajanasuntojen pääasiallisia käyttäjiä eli omistajia ja heidän asuntokuntansa vapaa-ajanasumista (Kauppila 2020a, 2020b). On huomattava, että edellä mainitun ryhmän lisäksi näitä vapaa-ajanasuntoja voivat käyttää omistajien täysi-ikäiset lapset perheineen sekä sukulaiset ja tuttavat/ystävät. Vapaa-ajanasuntoja myös vuokrataan, jolloin vuokraajat ovat ketä tahansa. Järviluoman (2020a, 2020b) tutkimustulokset tukevat sitä, että ulkopaikkakuntalaisten vapaa-ajanasuntojen käyttäjät ovat pääasiassa omistajat ja heidän asuntokuntansa. Jonkin verran asuntoja käyttävät sukulaiset ja tuttavat/ystävät, mutta vuokraajat ovat minimaalinen käyttäjäryhmä.

Paikallisten omistamissa vapaa-ajanasunnoissa saattaa vierailia myös heidän muualla asuvia, ulkopaikkakuntalaisia perheenjäseniä sekä sukulaisia ja tuttavuuksia/ystäviä, ja vapaa-ajanasuntoja voidaan vuokrata. Kaikki edellä mainitut käyttäjäryhmät jäävät tarkastelun ulkopuolelle. Toisaalta paikallisten omistamat vapaa-ajanasunnot ja niiden käyttäjät sisältyvät vain pieneltä osin matkailu-käsitteeseen, sillä näitä asuntoja käyttävät pääasiassa paikalliset omistajat ja heidän asuntokuntansa – he ovat ydinkäyttäjärhmä.

Tässä kirjoituksessa tukeudutaan Tilastokeskuksen (2019a) kesämökkilastoon ja kesämökkimääritelmään. *Kesämökillä tarkoitetaan kiinteästi sijaintipaikalleen rakennettua vapaa-ajan asuinrakennusta tai asuinrakennusta, jota käytetään loma- tai vapaa-ajanasuntona*. Liiketoimintaa palvelevia lomamökkejä, lomakyläien rakennuksia ja siirtolapuutarhamökkejä ei lueta vapaa-ajan asuinrakennuksiksi. Kesämökeiksi luetaan kaikki rakennukset, joiden käyttötarkoitus vuoden viimeisenä päivänä on vapaa-ajan asuinrakennus tai joita kyseessä olevana ajankohtana käytetään vapaa-ajanasuntona. Tiedot kesämökeistä on saatu Väestörekisterikeskuksen väestötietojärjestelmän rakennus- ja huoneistotiedoista, ja niitä ylläpidetään kuntien rakennusvalvonnan rakennushankeilmoituksilla. Toisin sanoen, kesämökkikanta sisältää ensisijaisesti Rakennusluokituksen käyttötarkoituksiluokan (041) Vapaa-ajan asuinrakennukset ja lisäksi muut rakennukset (ns. mummonmökkit), joita käytetään loma-asumiseen ja joiden käytössä olosta on ilmoitettu rekisteriviranomaiselle. *Majoitustoimintaa harjoittavien liikeyritysten* vuokrattavia lomamökkejä, jotka ovat Liikerakennusten luokassa 124 (Vuokrattavat lomamökkit ja -osakkeet, liiketoiminnallisesti),

ei lueta kesämökkikantaan (Tilastokeskus 2019b). Näin ollen edellä mainittuja kiinteistöjä ja niiden käyttäjiä, vuokraajia, ei huomioida tarkasteluissa lainkaan. Liiketoimintaa palvelevat vapaa-ajanasunnot jäävät siis kesämökki-käsitteen ulkopuolelle. Tilastokeskuksen kesämökkitilasto sisältää kuitenkin haasteita, jotka liittyvät muun muassa vapaa-ajanasuntojen rekisteröintitietoihin (Vepsäläinen & Rehunen 2009; Rehunen 2015; Tilastokeskus 2019c), sijaintitietoihin (Vepsäläinen & Rehunen 2009; Rehunen 2015), asuntojen käyttötarkoituksen muutokseen (Vepsäläinen & Rehunen 2009; Rehunen 2015; Tilastokeskus 2019c) ja matkailukeskuksissa sijaitsevien vapaa-ajanasuntojen määrätietoihin (Kauppila 2007).

Suomen kunnissa vapaa-ajanasumisen myönteisissä piirteissä korostuvat taloudelliset vaikutukset: tulot ja työpaikat paikalliseen elinkeinoelämään sekä veroista ja maksuista koituvat tulot kuntatalouteen (Adamiak ym. 2015; Vepsäläinen ym. 2015). Vapaa-ajanasumisella on taloudellisten vaikutusten lisäksi vahva sosiaalinen ulottuvuus, sillä se virkistää ja elävöittää paikkakunnan sosiaalista elämää paikallisten ja vapaa-ajanasukkaiden erilaisten kohtaamisten kautta. Ulkopaikkakuntalaiset vapaa-ajanasukkaat ovat osa-aikakuntalaisia ja siten myös potentiaalisia tulevaisuuden muuttajia. Monissa Suomen kunnissa pyritäänkin houkuttelemaan uusia vapaa-ajanasukkaita ja kannustamaan nykyisiä muuttamaan pysyvästi vapaa-ajanasunnolleen (Adamiak ym. 2015; Vepsäläinen ym. 2015).

Tulevaisuudessa ihmisten liikkuvuus ja monipaikkaisuus tulee lisääntymään, mistä yksi osoitus on juuri vapaa-ajanasuminen (esim. McKenzie ym. 2008; Hall 2014; Åkerlund ym. 2015; Hiltunen ym. 2016; Adamiak ym. 2017; Pitkänen & Strandell 2018; Lehtonen ym. 2019; Alasalmi ym. 2020; Lehtonen ym. 2020). Maaseudulle kohdistuu erityisesti vapaa-ajanasumiseen liittyvää monipaikkaisuutta, sillä Pitkäsen ja Strandellin (2018) laskelmien mukaan vapaa-ajanasukkaita on Suomen maaseutualueilla 2,2 miljoonaa. Vuosina 1990–2016 kausiväestön, vapaa-ajanasukkaiden, määrän on arvioitu kasvaneen 1,6 miljoonasta 2,4 miljoonaan (Alasalmi ym. 2020). Monipaikkaisuus vaikuttaa paikallistasolla muun muassa palveluiden tarjontaan ja saatavuuteen. Adamiak ym. (2017) muistuttavatkin, että kausiväestö on otettava huomioon infrastruktuurin – liikenteen, tietoliikenneverkkojen, veden ja sähkön jakelun sekä jätehuollon – suunnittelussa, mitoituksessa ja hallinnassa.

On painotettava, että vapaa-ajanasukkaat ovat rekisteröidyn ”virallisen” vakituisen väestömäärän ulkopuolella (Müller & Hall 2003; Adamiak ym. 2017; Back & Marjavaara 2017; Alasalmi ym. 2020; Lehtonen ym. 2020), ja tämä tilastollisesti ”näkyvätön väestö” voi olla huomattava absoluuttisesti ja suhteellisesti. Adamiak ym. (2017) ovat selvittäneet vapaa-ajanasuntojen vaikutusta Suomen väestön uudelleenjakautumiseen vuosina 1990–2010. Tutkimustulosten mukaan tilapäisten, kausittaisten asukkaiden eli vapaa-ajanasukkaiden määrä on kasvanut suuressa osassa maaseutua johtuen vapaa-ajanasuntojen määrän lisääntymisestä. Erityisesti heidän määränsä on kasvanut ”mukavuusominaispiirteisillä” alueilla, kuten rannikkoalueilla ja saaristossa, Järvi-Suomessa ja pohjoisen matkailukeskuksissa ja niiden sijaintikunnissa (ks. myös Alasalmi ym. 2020; Lehtonen ym. 2020). Näillä alueilla pysyvän väestön väheneminen on osaksi kompensoitunut lisääntyneellä kausiväestöllä. Esimerkiksi vuonna 2018 Kuusamossa pelkästään ulkopaikkakuntalaisten vapaa-ajanasuntojen omistajien ja heidän asuntokuntansa lukumääräksi arvioitiin lähes 14

000 henkilöä ja Pudasjärvellä hieman yli 7 000 henkilöä. Vaalassa edellä mainittu ryhmä oli suuruudeltaan noin 4 100 henkilöä eli miltei 1,5-kertainen verrattuna kunnassa vakituisesti asuvaan väestöön (Kauppila 2020b).

Vaikka matkailullinen vapaa-ajanasuminen on osa matkailu-ilmiötä, se ei kuitenkaan näy, Kuusamo lukuun ottamatta, tutkimusalueiden matkailustrategioissa (Kauppila & Järviluoma 2020). Tähän on muutamia syitä. *Ensiksi*, ulkopaikkakuntalaisia vapaa-ajanasukkaita, mökkiläisiä, ei ehkä mielletä varsinaisiksi matkailijoiksi ja siten matkailun kehittämistoimenpiteiden kohderyhmäksi. Vapaa-ajanasukkaiden ja varsinaisten matkailijoiden välisen rajapinnan tulkinnanvaraisuus on yleistä, ja taustalla on edellä läpikäyty matkailu-käsite. Esimerkiksi Tilastokeskus (2020a) nojaa tilastoinnissaan määritelmään, jonka mukaan *matkailu (tourism) on toimintaa, jossa ihmiset matkustavat tavanomaisen elinpiirinsä ulkopuolella olevaan paikkaan ja oleskelevat siellä yhtäjaksoisesti korkeintaan yhden vuoden ajan (12 kuukautta) vapaa-ajanvieton, liikematkan tai muussa tarkoituksessa*. Matkailullisessa vapaa-ajanasumisessa on ratkaisevaa se, luetaanko vapaa-ajan asuinympäristö ihmisten tavanomaiseen elinpiiriin kuuluvaksi vai ei. Vastaus lienee tapauskohtainen ja siten pitkälti tulkinnanvarainen. Tarkennusta voidaan hakea Tilastokeskuksen (2020b) täsmennyksestä tavanomaiselle elinpiirille. Sen mukaan *tavanomaisen elinpiirin käsitteellä, ja näin ollen myös matkailulla, on kaksi ulottuvuutta: useus ja etäisyys. Paikat, joissa käydään säännöllisesti ja usein kuuluvat henkilön tavanomaiseen elinpiiriin, vaikka ne sijaitisivat pitkän matkan päässä vakituisesta asunnosta (esim. viikoittaiset matkat omalle vapaa-ajanasunnolle)*. Jos Tilastokeskuksen keskimäärin viikoittaisen käyntikerran raja-arvoa (vähintään 52 käyntikertaa vuodessa) sovelletaan tutkimusalueilta kerättyyn ulkopaikkakuntalaisten vapaa-ajanasukkaiden kyselyaineistoon (Järviluoma 2020a, 2020b), silloin peräti 97 prosenttia kyselyn piirissä olevista vapaa-ajanasunnoista sisältyy matkailu-käsitteeseen. Matkailun talousvaikutusten katsannosta ulkopaikkakuntalaiset vapaa-ajanasukkaat ovat siis vierailijaryhmä, joka tuo kunnan aluetalouteen ja sen kiertokulkuun ”uutta” rahaa.

Toiseksi, matkailullisen vapaa-ajanasumisen aluetaloudellisista vaikutuksista paikallistasolta on saatavissa niukasti tietoa, mikä koskee niin kansainvälistä kuin kansallista tutkimuskirjallisuutta (ks. Kauppila 2020a, 2020b). Tutkimustulokset (Kauppila 2020a, 2020b) osoittavat, että matkailullisella vapaa-ajanasumisella on huomattavia taloudellisia vaikutuksia paikallistasolla. Toisaalta alueelliset erot ovat suuria. Esimerkiksi vuonna 2018 Kuusamossa kokonaismatkailutulo oli yli 20 miljoonaa euroa ja kokonaismatkailutyöllisyys lähes 120 henkilötyövuotta, kun toisessa ääripäässä Hyrynsalmen ja Taivalkosken vastaavat luvut olivat 1,3 miljoonaa euroa ja kuusi henkilötyövuotta. Vaalassa matkailullisen vapaa-ajanasumisen suhteellinen matkailutulo oli lähes 40 prosenttia ja matkailutyöllisyys yli puolet matkailun aluetaloudellisista vaikutuksista, mutta Oulussa vastaavat osuudet olivat alle prosentti. Mikäli matkailullisen vapaa-ajanasumisen absoluuttinen ja/tai suhteellinen taloudellinen merkitys on kohdealueelle huomattava, on perusteltua ottaa ilmiö huomioon osana matkailun kehittämistä ja sisällyttää se paikallistason matkailustrategioihin. Aluetaloudellisten vaikutusten lisäksi kunnille kertyvä ulkopaikkakuntalaisten vapaa-ajanasuntojen omistajien maksama kiinteistöverotulo on mittava, esimerkiksi vuonna 2018 se oli Pudasjärvellä noin 500 000 euroa ja Kuusamossa lähes miljoona euroa (Kauppila 2020b).

3.2 Maantieteelliset (maisema-)alueet ja vapaa-ajanasumisen heterogeenisyys

Vapaa-ajanasuntojen paikanvalintaan vaikuttavia primarisia taloudellisia tekijöitä ovat tila-aika-ulottuvuus, alueen attraktiivisuus ja kiinteistö hinnat (Hall & Müller 2004: 10–11; Müller 2006: 337). Tila-aika-ulottuvuudella tarkoitetaan vakituisen asunnon ja vapaa-ajanasunnon välistä etäisyyttä. Müllerin (2006) mukaan suurten kaupunkien takamaan suosio vapaa-ajan asuinympäristönä perustuu ennen muuta tila-aika-ulottuvuutta tulkiten vakituisen asuinpaikan ja vapaa-ajanasunnon lyhyeen etäisyyteen, ei niinkään alueen attraktiivisuuteen. Kaupunkien takamaasta muodostavat poikkeuksen matkailullisesti vetovoimaiset, perifeeriset alueet, joissa on runsaasti vapaa-ajanasuntoja. Näiden syrjäisten alueiden suosio vapaa-ajan asuinympäristönä nojaa pitkälti alueiden attraktiivisuuteen, sillä alueilla vakituisen asunnon ja vapaa-ajanasunnon välinen etäisyys on pitkä. Esimerkkeinä tästä ovat Ruotsissa tunturiseutujen matkailukeskukset (Müller 2002a, 2004a, 2005, 2006; Lundmark & Marjavaara 2005; Marjavaara & Müller 2007; Hall ym. 2009) ja Suomessa pohjoisessa sijaitsevat suuret matkailukeskukset Levi, Ruka, Saariselkä ja Ylläs (Kauppila 2008, 2009a, 2009b, 2010).

Aluetalouden, aluekehityksen ja elinvoiman näkökulmasta on otettava huomioon se, että vapaa-ajanasuminen on alueellisesti heterogeeninen ilmiö. Tämä ilmenee muun muassa vapaa-ajanasumisen vaihtelevilla taloudellisilla, sosiaalisilla ja ympäristöllisillä vaikutuksilla erilaisilla maantieteellisillä (maisema-)alueilla (ks. Müller ym. 2004; Back & Marjavaara 2017; Back 2019). Vapaa-ajanasumisen heterogeenisuus näyttäytyy myös Vepsäläisen ja Hiltusen (2015) toimittamasta *Kylämökkeily Suomessa* -kokoomajulkaisussa.

Müller ym. (2004) nostavat esille neljä erilaista maantieteellistä (maisema-)aluetta, joilla kaikilla on vapaa-ajanasumisen suhteen omat ominaispiirteensä. Nämä on syytä tunnistaa ja ottaa huomioon kehittämistoimenpiteissä. Müllerin ym. aluetypittely ei kuitenkaan tarkoita sitä, että tietyllä maantieteellisellä (maisema-)alueella olisi vain yhdentyypisiä vapaa-ajanasuntoja, vaan kyse on enemmänkin alueella vallitsevasta vapaa-ajanasuntotyypistä. Pelkistäen mallissa tarkastellaan tila-aika-ulottuvuutta (viikonloppuasunnot–loma-asunnot) suhteessa kaupunkiseutujen markkinoihin ja vapaa-asuntotyyppisiä (muutetut–rakennetut) suhteessa vetovoimaisiin alueisiin (Hall ym. 2009: 181). Seuraavassa Back ja Marjavaara (2017) tiivistävät Müllerin ym. maantieteellisten (maisema-)alueiden erityispiirteet. Tähän liittyen Kauppila (2019) on laatinut tutkimuskirjallisuuteen perustuen yhteenvetotaulukot vapaa-ajanasuntojen ja niiden käytön ominaispiirteistä (liite I). Yhteenvetotaulukoita voidaan hyödyntää asemoitaessa tarkasteltavaa kohdetta Müllerin ym. aluetyppeihin ja pohdittaessa vapaa-ajanasumisen kehittämistoimenpiteitä.

(1) ”Tavallinen” maaseutumaisema kaupunkien takamaassa

Vapaa-ajanasunnot ovat iältään vanhoja ja todennäköisesti muutettuja vakituisesta asuinkäytöstä sijaiten lähellä vakituisia asuntoja, joten vierailutiheys on korkea. Läheinen sijainti kaupunkialueisiin merkitsee vapaa-ajanasuntojen vähenevää määrää, arvioitujen kiinteistönarvojen nousua ja vähäistä osuutta suhteessa kokonaisuusuntokantaan. Arvioitujen kiinteistönarvojen nousuun on syynä nimenomaan läheinen kaupunkisijainti, sillä kaupunkialueiden ympäristössä kiinteistöjen kysyntä, vakituisten ja vapaa-ajanasuntojen, ja siten niiden arvot ovat yleisesti ottaen

korkeampia kuin perifeerisellä maaseudulla. Vakituisten asuntojen myönteinen hintakehitys nostaa myös vapaa-ajanasuntojen hintoja. Vapaa-ajanasuntojen tiheys on alhainen johtuen alueen vähäisestä attraktiivisuudesta. Vapaa-ajanasuntojen määrän väheneminen ja arvioitujen kiinteistönarvojen nousu johtuu myös siitä, että vapaa-ajanasuntoja muutetaan vakituiseen asuinkäyttöön kaupunkien laajenemisen myötä. Tämä koskee erityisesti suurkaupunkien ympäristöä. Kauppila (2019) on täydentänyt tämän aluetyypin ominaispiirteitä vapaa-ajanasuntojen omistuslajijakaumalla. Se on yksipuolinen, sillä vapaa-ajanasunnot ovat poikkeuksetta yksityisten omistamia.

(2) ”Mukavuustakamaat”: rannikko- ja vuoristomaisemat

Vapaa-ajanasunnot ovat iältään nuorta uudistuotantoa ja sijaitsevat lähellä vakituisia asuntoja kaupunkien vaikutusalueella, joten vierailutiheys on korkea. On todennäköistä, että vapaa-ajanasuntojen määrä vähenee kaupunkien läheisyydestä johtuen, sillä vapaa-ajanasuntoja muutetaan vakituisiksi asunnoiksi ja arvioidut kiinteistönarvot nousevat. Tämä koskee erityisesti suurkaupunkien ympäristöä. Läheisyys väestökeskittymiin merkitsee alhaista vapaa-ajanasuntojen osuutta suhteessa kokonaisuusuntokantaan. Koska uudistuotanto kohdistuu attraktiivisille alueille, vapaa-ajanasuntojen tiheys oletetaan korkeaksi. Kauppilan (2019) mukaan vapaa-ajanasuntojen omistuslajijakauma voi olla yksipuolinen tai monipuolinen. Edellinen koskee ”mukavuustakamaita”, joissa ei ole matkailukeskuksia. Tässä tapauksessa vapaa-ajanasunnot ovat yksityisten omistamia. Jälkimmäisessä tapauksessa, matkailukeskuksiin viitaten, omistuslajijakauma kattaa yksityisten, asunto-/kiinteistöosakeyhtiöiden ja yksityisten yritysten/pankkien/vakuutuslaitosten omistamat vapaa-ajanasunnot.

(3) Ekstensiivisesti käytetyt perifeeriset maisemat

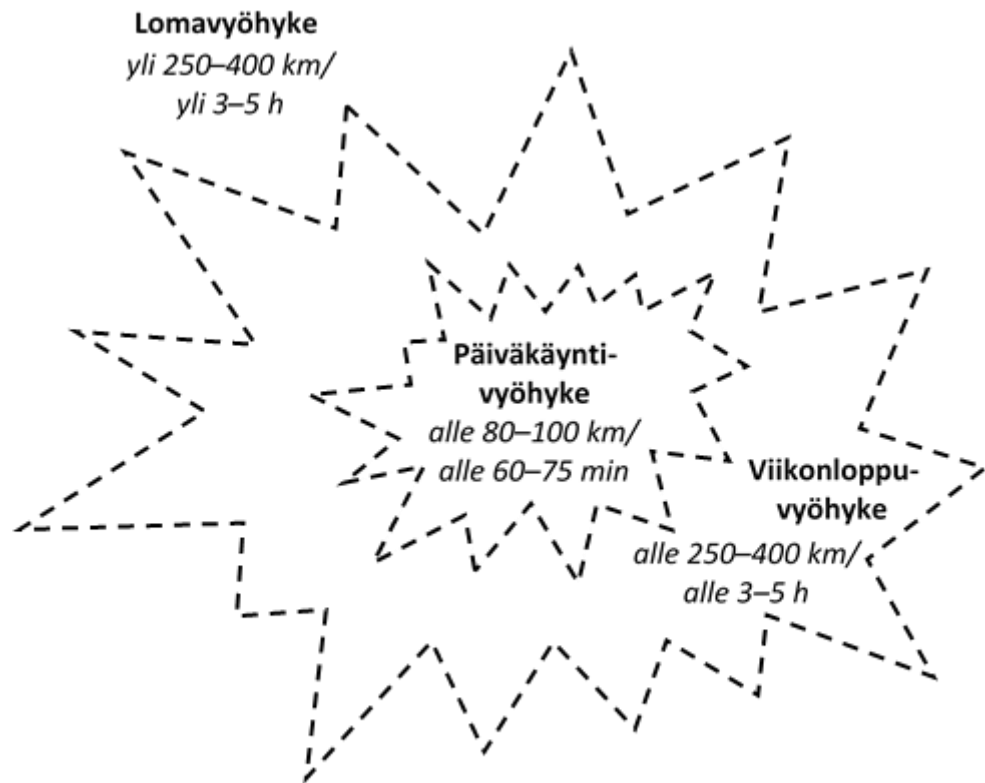
Vapaa-ajanasunnot ovat iältään vanhoja ja todennäköisesti muutettuja vakituisesta asuinkäytöstä sijaiten kaukana vakituisista asunnoista, joten vierailutiheys on alhainen. Vapaa-ajanasuntojen määrä on kasvava väestökadosta johtuen. Sen sijaan vapaa-ajanasuntojen arvioidut kiinteistönarvot laskevat, mutta vapaa-ajanasuntojen osuus kokonaisuusuntokannasta on korkea. Vapaa-ajanasuntojen tiheys on alhainen, koska maaseutu yleisesti on harvaan asuttu ja asutusrakenne on hajautunut. Kauppilan (2019) toteaa tämän aluetyypin vapaa-ajanasuntojen omistuslajijakauman olevan yksipuolinen, sillä vapaa-ajanasunnot ovat pitkälti yksityisten omistamia.

(4) Pääasialliset loma-alueet: rannikko- ja vuoristomaisemat

Vapaa-ajanasunnot ovat iältään nuorta uudistuotantoa ja sijaitsevat kaukana vakituisista asunnoista, joten vierailutiheys on alhainen. Alueet ovat attraktiivisia eivätkä ole suoraan päällekkäinen kaupunkien kiinteistömarkkinoiden kanssa, joten vapaa-ajanasuntojen määrä on kasvava ja arvioidut kiinteistönarvot nousevat. Attraktiiviseen alueeseen vedoten vapaa-ajanasuntojen osuus kokonaisuusuntokannasta on korkea, samoin kuin vapaa-ajanasuntojen tiheys. Kauppilan (2019) mukaan vapaa-ajanasuntojen omistuslajijakauma on monipuolinen. Ne kattavat niin yksityisten, asunto-/kiinteistöosakeyhtiöiden kuin yksityisten yritysten/pankkien/vakuutuslaitosten omistamat vapaa-ajanasunnot.

Müllerin ym. (2004) mukaan vakituisen asunnon ja vapaa-ajanasunnon välinen lyhyt etäisyys on merkittävässä roolissa **(1) ”tavallisessa” maaseutumaisemassa kaupunkien takamaassa ja (2) ”mukavuustakamailla” rannikko- ja vuoristomaisemissa.** Viimeksi mainitussa aluetyypissä korostuu myös kohteiden attraktiivisuus. Tila-aika-ulottuvuuteen viitaten viikonloppuvyöhyke määritetään maksimissaan 250–400 kilometrin (absoluuttinen etäisyys) ja 3–5 tunnin (suhteellinen etäisyys) yhdensuuntaisena matkana, ”autoetäisyytenä”, vakituisesta asuinpaikasta vapaa-ajanasunnolle (kuva 1). Viikonloppuvyöhyke sisältää myös päiväkäyntivyöhykkeen. Viikonloppuvyöhykkeen jälkeen alkaa lomavyöhyke, jolloin vakituisen asunnon ja vapaa-ajanasunnon välinen ”autoetäisyys” on yli 250–400 kilometriä (absoluuttinen etäisyys) ja yli 3–5 tuntia (suhteellinen etäisyys) (Kauppila 2008, 2010). Suomessa on havaittu, että viikonloppuvyöhykkeen raja määrittyy 200–300 kilometriksi ja noin kolmeksi tunniksi yhdensuuntaisena matkana, mikä jälkeen vapaa-ajanasuntojen viikonloppukäyttö vähenee huomattavasti (Pitkänen & Kokki 2005; Aho & Ilola 2006). Käytännössä malli on tähtimäinen ja tähden sakarat taipuvat liikenneväylien mukaan. Vyöhykkeiden raja-arvoihin vaikuttavat luonnollisesti tiestö ja sen kunto sekä ruuhkaisuus. Absoluuttinen ja suhteellinen etäisyys yhdistyvät Janellen (1969) aika-tila-lähentymiskäsitteessä: kun matkustusaika, suhteellinen etäisyys, lyhenee kulkuvälineiden innovaatioista ja infrastruktuurin kehittymisestä johtuen, absoluuttinen etäisyys menettää merkitystään. Kuten aikaisemmin on todettu, suurten kaupunkien takamaan suosio vapaa-ajan asuinympäristönä perustuu lähinnä edulliseen tila-aika-ulottuvuuteen eli vakituisen asuinpaikan ja vapaa-ajanasunnon lyhyeen etäisyyteen, ei alueen attraktiivisuuteen (Müller 2006). Kaikkiaan vapaa-ajanasuminen on ennen muuta alueiden (maakunnan) sisäistä kuin alueiden välistä (Müller 2004b, 2006; Hall 2005a, 2005b: 20–25, 2005c, 2006, 2008).

Hiltusen ja Rehusen (2014) tutkimus Suomen suurissa kaupungeissa (Helsinki, Tampere, Turku, Oulu, Kuopio, Jyväskylä) asuvien vakituisten asuntojen ja vapaa-ajanasuntojen välisestä etäisyydestä todentaa kaupunkien ja takamaan yhteyttä. Tutkimustulosten mukaan suurissa kaupungeissa, Helsinkiä ja Oulua lukuun ottamatta, vakituisesti asuvien vapaa-ajanasunnot sijaitsevat useimmiten 80–100 kilometrin etäisyydellä kaupungeista. Erityisesti Helsingissä, mutta myös Oulussa, vakituisen asunnon ja vapaa-ajanasunnon välinen etäisyys on kuitenkin keskimäärin pidempi kuin Suomen muissa suurissa kaupungeissa: Helsingissä se on yli 121 kilometriä ja Oulussa 80–120 kilometriä. Mainitut etäisyydet sisältyvät viikonloppuvyöhykkeeseen. On huomattava, että tutkimuksessa tarkastellaan suurissa kaupungeissa vakituisesti asuvien henkilöiden omistamien vapaa-ajanasuntojen sijaintia. Kyse on siten paikallisten omistamista – ei ulkopaikkakuntalaisten – vapaa-ajanasunnoista myös heidän vakituisessa asuinkunnassaan, mikä heijastuu luonnollisesti vakituisten asuntojen ja vapaa-ajanasuntojen väliseen etäisyyteen.

Kuva 1. Päiväkäynti-, viikonloppu- ja lomavyöhyke absoluuttisesti (ajokilometreinä) ja suhteellisesti (ajoaikana) mitattuna (Kauppila 2008: kuva 2, 2010: kuva 1). Päiväkäyntivyöhyke sisältyy viikonloppu- ja lomavyöhykkeeseen.

Tutkimusalueiden tila-aika-ulottuvuudessa on jonkin verran eroja (taulukko 1). Tila-aika-ulottuvuutta tarkastellaan vapaa-ajanasunnon omistajien vakituisen asuinpaikan ja vapaa-ajanasunnon välisellä absoluuttisella etäisyydellä, vapaa-ajanasuntojen jakautumisella viikonloppu- ja lomavyöhykkeiden välillä sekä omistajien pääasiallisten asuinalueiden (seutukunnat) kautta. Viikonloppu- ja lomavyöhykkeen rajaksi Järviuoma (2020a, 2020b) on määrittänyt 300 kilometriä, jonka jälkeen alkaa lomavyöhyke. Tila-aika-ulottuvuuden perusteella tutkimusalueet sijaitsevat pitkälti viikonloppu- ja lomavyöhykkeellä lukuun ottamatta Kuusamo ja Kuhmo. Viikonloppu- ja lomavyöhyke korostuu Kalajoen, Vaalan ja Pudasjärven kohdalla. Sen sijaan erityisesti Kuusamo houkuttelee vapaa-ajanasunnon omistajia selkeästi myös etäämmältä. Kuusamo sijaitseekin useimmille vapaa-ajanasunnon omistajille lomavyöhykkeellä, mitä ilmentää muun muassa pääkaupunkiseudun (Helsinki, Espoo, Vantaa, Kauniainen) merkitys omistajakeskittymänä. Pääkaupunkiseudun asema korostuu entisestään Rukalla, jossa vuonna 2018 Tilastokeskuksen (2019d) mukaan pääkaupunkiseutulaiset omistivat noin viidenneksen matkailukeskuksen ulkopaikkakuntalaisten vapaa-ajanasunnoista. Silmiin pitävää on Oulun seutukunnan merkittävä rooli vapaa-ajanasunnon omistajien vakituisena asuinalueena Pohjois-Pohjanmaan mutta myös Kainuun tutkimusalueilla. Tila-aika-ulottuvuutta tulkiten näyttää siltä, että kaupunkien takamaiden sijainnilla viikonloppu- ja lomavyöhykkeellä (kasvavista) kaupunkiseuduista on huomattava vaikutus takamaiden vapaa-ajanasumiseen. *Kehittämistoimenpiteiden näkökulmasta kyse on siitä, kuinka (kasvavien) kaupunkiseutujen asukkaat, potenti-*

aaliset vapaa-ajanasukkaat, rakentavat tai hankkivat vapaa-ajanasuntoja kaupunkien taka-
maasta. Toisaalta kysyntä edellyttää tarjontaa eli tonttien ja vapaa-ajanasuntojen saatavuutta.
”Mukavuustakamailla” on kiinnitettävä huomiota myös alueen attraktiivisuuden säilyttämiseen
ja kehittämiseen.

Taulukko 1. Vapaa-ajanasunnon ulkopaikkakuntalaisten omistajien vakituisen asuinpaikan ja va-
paa-ajanasunnon välinen etäisyys (km, keskiarvo ja mediaani), ulkopaikkakuntalaisten omistajien
vapaa-ajanasuntojen jakautuminen viikonloppu- ja lomavyöhykkeen välillä (%) ja ulkopaikkakun-
talaisten omistajien pääasialliset asuinalueen (seutukunta, %) tutkimusalueilla vuonna 2018 (Ti-
lastokeskus 2019e; Järviluoma 2020a, 2020b).

Kunta	Etäisyys (km, kes- kiarvo ja mediaani)	Viikonloppu- vyöhyke/ lomavyöhyke (%)	Pääasialliset vakituiset asuinalueet (seutukunta, %)
Hyrnsalmi	285 (keskiarvo) 188 (mediaani)	67/33	Kajaanin seutukunta: 27,3 % Oulun seutukunta: 19,0 % Pääkaupunkiseutu: 8,9 %
Kuhmo	400 450	41/59	Kajaanin seutukunta: 23,3 % Pääkaupunkiseutu: 14,2 % Oulun seutukunta: 8,7 %
Sotkamo	249 198	68/32	Kajaanin seutukunta: 43,6 % Pääkaupunkiseutu: 10,7 % Oulun seutukunta: 10,3 %
Suomussalmi	388 270	57/43	Oulun seutukunta: 21,3 % Kajaanin seutukunta: 17,5 % Pääkaupunkiseutu: 9,8 %
Kalajoki	151 65	83/17	Ylivieskan seutukunta: 24,3 % Kokkolan seutukunta: 21,5 % Oulun seutukunta: 13,6 %
Kuusamo	527 500	38/62	Oulun seutukunta: 30,9 % Pääkaupunkiseutu: 14,6 %
Oulu	252 150	67/33	Oulun seutukunta: 30,8 % Pääkaupunkiseutu: 14,2 % Oulunkaaren seutukunta: 12,6 %
Pudasjärvi	230 141	79/21	Oulun seutukunta: 70,3 % Pääkaupunkiseutu: 3,5 % Raahen seutukunta: 2,8 %
Taivalkoski	349 200	64/36	Oulun seutukunta: 50,1 % Pääkaupunkiseutu: 7,6 % Oulunkaaren seutukunta: 5,6 %
Vaala	235 110	94/6	Oulun seutukunta: 60,8 % Kajaanin seutukunta: 12,6 % Pääkaupunkiseutu: 5,1 %

Mikäli vapaa-ajanasunnoista suuri määrä ja osuus on ulkopaikkakuntalaisten omistuksessa sijai-
ten pääosin lomavyöhykkeellä, tämä viestii alueen (matkailullisesta) attraktiivisuudesta vapaa-
ajan asumisympäristönä. Edelliseen muodostavat kuitenkin poikkeuksen emotionaaliset tekijät
(Müller ym. 2004; Pitkänen & Kokki 2005; Aho & Ilola 2006; Pitkänen 2008). On syytä muistuttaa,
että edellä läpikäyty tila-aika-analyysi kohdistui vain ulkopaikkakuntalaisten omistamiin vapaa-

ajanasuntoihin. Mikäli tarkastelussa olisi ollut mukana myös paikallisten omistamat vapaa-ajanasunnot, etäisyydet olisivat olleet lyhyempiä, viikonloppuvyöhyke olisi entisestään korostunut ja pääasiallisiin asuinalueisiin olisi lukeutunut useimmissa tapauksissa vapaa-ajanasunnon sijaintiseutukunta.

Müllerin ym. (2004) aluetyypittelyyn viitaten suurimmalla osalla tutkimusalueista on tila-aikalottuvuutta tulkiten ”tavallisen” maaseutumaiseman kaupunkien takamaassa ja ”mukavuustakamaiden” ominaispiirteitä. Tässä yhteydessä kaupungeilla tarkoitetaan Oulun ja Kajaanin kaupunkiseutuja.

Kaupunkien takamaassa vakituisen asuinpaikan ja vapaa-ajanasunnon lyhyt etäisyys on merkittävässä roolissa vapaa-ajanasunnon paikanvalintakriteerinä ja vetoimatekijänä. Edellisen lisäksi ”mukavuustakamailla” korostuu alueen attraktiivisuus. Tutkimuskirjallisuudessa ei ole määritetty takamaan etäisyydelle raja-arvoja. Tässä kirjoituksessa takamaa-käsite tulkitaan maksimissaan kaupunkien viikonloppuvyöhykkeenä, mukaan lukien päiväkäyntivyöhyke (ks. kuva 1). Ehkäpä takamaa-määrite korostuu ennen kaikkea päiväkäyntivyöhykkeellä. Yleisesti ottaen kaupungin takamaa viittaa keskuksen (kaupungin) vaikutusalueeseen eli tässä yhteydessä sovellettuna kaupunkilaisten vaikutusalueeseen vapaa-ajanasumisen näkökulmasta.

Vapaa-ajanasunnon käytöllä on yhteys aluetalouteen, aluekehitykseen ja elinvoimaan:

Lyhyt etäisyys mahdollistaa suuren käyntikertojen määrän, mutta viipymä käyntikertaa kohti on yleensä lyhyt. Lyhyeen etäisyyteen viitaten vapaa-ajanasuntoa voidaan käyttää viikonloppuisin, loma-aikoina ja jopa päiväkäynneillä. Näin ollen vapaa-ajanasunnon käyttöaste on korkea ja kausivaihtelut pieniä. Sijainti kaupunkien takamaassa viikonloppuvyöhykkeellä tarkoittaa suurta käyttäjäpotentiaalia (oma käyttö ja muut käyttäjät), mikä mahdollistaa periaatteessa vuokraustoiminnan. Alueella ei ole kuitenkaan matkailullista vetoimaa, joten vuokraustoiminta on vaatimatonta. Sen sijaan ”mukavuustakamailla” vuokraustoimintaan on suuri mahdollisuus, koska alueet ovat matkailullisesti vetoimaisia. Lyhyt etäisyys merkitsee vapaa-ajanasukkaiden kulutuksen kohdentumista vakituiselle asuinpaikkakunnalle, mutta pitkä viipymä edesauttaa kulutuksen suuntautumista vapaa-ajanasunnon kohdepaikkakunnalle (Kauppila 2019).

Matkailullisen vapaa-ajanasumisen aluetaloudelliset vaikutukset ovat ”tavallisessa” maaseutumaisemassa useimmiten vaatimattomat. Sen sijaan ”mukavuustakamailla” ne ovat kohtalaiset. Mikäli ”mukavuustakamailla” sijaitsee matkailukeskus, taloudelliset vaikutukset voivat olla mittavat (Kauppila 2019).

Müllerin ym. (2004) esittävät, että (3) ekstensiivisesti käytettyjen perifeeristen maisemien eli perifeerisen maaseudun, joka ei ole pääasiallinen loma-alue, vapaa-ajanasumisen taustalla ovat ennen muuta emotionaaliset tekijät. Pääasiallisen loma-alueen tunnusmerkkinä ovat esimerkiksi matkailukeskukset. Emotionaalisilla tekijöillä tarkoitetaan yhteyttä kotiseutuun, lapsuudenmaisemiin ja sukujuurille. Samoin Hall (2016) korostaa perifeeristen alueiden, joista puuttuvat matkailukeskukset, vapaa-ajanasumisessa kotiseutuyhteyttä ja perheen juuria. Emotionaalisten tekijöiden yhteys perifeerisen maaseudun vapaa-ajanasumiseen on tunnistettu myös Suomea koskeissa tutkimuksissa (Pitkänen & Kokki 2005; Aho & Ilola 2006; Pitkänen 2008). Näille alueille on

yhteistä paikkakiintymys, ja se voi ilmetä vapaa-ajanasunnon hankkimisena (periminen, rakentaminen/rakennuttaminen, ostaminen) entisestä lapsuudenmaisemista ja kotiseudulta. Emotionaalisiin tekijöihin viitaten vapaa-ajanasukkaat ovat tilapäisiä, kausittaisia ”paluumuuttajia”.

Näin ollen ratkaiseva tekijä on ”paluumuuttajien” paikkakiintymys, kotiseurakkaus: millaisia kokemuksia ja muistoja – myönteisiä vai kielteisiä – heillä on kotiseudustaan? Millaisia kiinnekohtia heillä on lapsuudenmaisemiin ja perheen juurille? Kuinka kotiseutu on ”kohdellut” heitä? *Kehittämistoimenpiteiden katsannosta olisi pyrittävä tavoittamaan alueelta muuttaneita ja kartoittamaan heidän mahdollista kiinnostusta vapaa-ajanasumiseen? Kyse on pitkälti yhteisöllisyyden tunteesta ja ylläpitämisestä.*

Viimeaikaisten tutkimusten (esim. Pitkänen ym. 2014; Saaristoasian neuvottelukunta/Finnish Consulting Group Oy 2017; Strandell ym. 2020) perusteella nuoret sukupolvet ovat kiinnostuneita vapaa-ajanasunnon sijaintiin liittyvään perheen historiaan ja suvun juuriin, mikä tarkoittaa jatkuvuutta vapaa-ajanasumiseen. *Kehittämistoimenpiteiden näkökulmasta emotionaalisten tekijöiden siirtyminen sukupolvien yli edellyttää kohdealueilta paikkakiintymyksen huomioimista: tulevat omistajat on tavoitettava ja sitoutettava hyvissä ajoin ennen sukupolven vaihdosta vapaa-ajanasunnon sijaintipaikkakunnalle yhteisöllisyyttä vaalimalla.*

Tarkastelussa olevalle aluetyypille on ominaista vakituisen asunnon ja vapaa-ajanasunnon pitkä etäisyys. Ruotsissa tämän on todettu johtuvan muuttoliikkeestä Pohjois-Ruotsin syrjäseuduilta Etelä-Ruotsin kaupunkialueille, minkä seurauksena perifeeriselle maaseudulle jäänyt aikaisempi vakituinen asunto on muutettu vapaa-ajanasunnoksi (Back & Marjavaara 2017). Negatiivisen muuttotaseen vuoksi vakituksille asunnoille ei ole kysyntää eivätkä muualla asuvat perijät voi siten myydä periferiassa sijaitsevaa asuntoa. Omistajat perivät tavallisesti vakituksen asunnon, joka muutetaan – usein pakon sanelemana – vapaa-ajanasunnoksi (Müller 2004a; Back 2019). Müllerin (2002a, 2004a) mukaan näitä muutettuja vapaa-ajanasuntoja voi olla periaatteessa missä päin tahansa johtuen alkuperäisen maaseutu-asutuksen hajanaisesta rakenteesta. Useimmiten kyse on kuitenkin perifeerisestä maaseudusta, joka sijaitsee lomavyöhykkeellä. Back (2019) kuitenkin toteaa, että muutettujen asuntojen lisäksi perifeerisille alueille rakennetaan jonkin verran myös uusia vapaa-ajanasuntoja. On korostettava, että periminen voi koskea myös rakennettuja vapaa-ajanasuntoja. Ehkäpä rakentaminen kuvastaa syvällisempää paikkakiintymystä kuin vapaa-ajanasunnon ostaminen. Muutetut vapaa-ajanasunnot ja niiden uudistuotanto yhdistettynä vähäiseen vakituisten asuntojen rakentamiseen lisäävät vapaa-ajanasuntojen absoluuttista määrää ja suhteellista osuutta perifeeristen alueiden asuntokannasta.

Muutos vakituksista asunnoista vapaa-ajanasunnoiksi heijastaa alueiden väestön ikääntymistä ja vähenemistä eli taloudellista taantumaa. Müller (2004a) käyttää näistä alueista nimeä ”katoavat alueet” (*disappearing regions*). Vaikka näitä alueita on, kuten edellä on todettu, ympäri maata johtuen alkuperäisen maaseutu-asutuksen hajanaisesta rakenteesta, useimmiten kyse on kuitenkin (3) ekstensiivisesti käytetyistä perifeerisistä maisemista. Alueet voidaan käsitteellistää aluekehityksen näkökulmasta taantuviksi, staattisiksi alueiksi.

Emotionaalisiin tekijöihin, paikkakiintymykseen, viittaavat muuttajat vaihtelevat tutkimusalueiden välillä (taulukko 2). Paikkakiintymystä tulkitaan kuntien välisen nettomuuttotaseen, vapaa-

ajanasunnon sijaintikunnan ja omistajan syntymäkunnan yhteyden sekä perittyjen vapaa-ajanasuntojen avulla. Vuosina 1990–2019 kuntien välinen nettomuuttotase oli tutkimusalueilla Oulua lukuun ottamatta negatiivinen. Erityisesti tämä koski Kuusamo, Kuhmo, Pudasjärveä ja Suomussalmea. Vaikka Oulun kohdalla kuntien välinen nettomuuttotase oli selvästi positiivinen, on Oulusta kuitenkin muuttanut Suomen muihin kuntiin tarkastelujaksolla (lähtömuutto) noin 213 000 henkilöä tulomuuton Ouluun ollessa lähes 235 000 henkilöä (Tilastokeskus 2020c). Kaikkiaan tutkimusalueilta on muuttanut huomattava määrä ihmisiä muualle Suomeen, mikä luo potentiaalia emotionaalisille tekijöille. Paikkakiintymystä kuvaa vapaa-ajanasunnon sijaintikunnan ja omistajan syntymäkunnan yhteys. Se on huomattava kaikilla tutkimusalueilla mutta erittäin voimakas Kuhmossa, Oulussa ja Suomussalmella. Perittyjä vapaa-ajanasuntoja on puolestaan runsaasti Kuhmossa, Suomussalmella, Oulussa ja Taivalkoskella. Perityt vapaa-ajanasunnot edustavat jatkuvuutta sukupolvien yli ja peilaavat siten omistajatahojen pitkäaikaista paikkakiintymystä. Joillakin matkailukeskuspaikkakunnilla – Hyrynsalmella, Kuusamossa ja Pudasjärvellä – niiden osuus on kuitenkin alhainen. Perimisen sijaan vuosina 2000–2019 matkailukeskuspaikkakunnista vapaa-ajanasuntojen uudistuotanto, rakentaminen, on ollut mittavaa Kuusamossa, Pudasjärvellä ja Kalajoella. Valmistumisvuoden keskiarvoon viitaten vuonna 2018 nuorimmat ulkopaikkakuntalaisten omistamat vapaa-ajanasunnot löytyivätkin matkailukeskuspaikkakunnilta – Hyrynsalmelta, Kuusamosta Kalajoelta ja Pudasjärveltä – sekä Taivalkoskelta. Kauppilan (2006) mukaan Suomen suurten matkailukeskusten (Levi, Ruka, Ylläs, Saariselkä) vapaa-ajanasunnot ovat nuorempia kuin niiden sijaintikuntien muut vapaa-ajanasunnot. Sen sijaan iäkkäimpiä vapaa-ajanasunnot olivat Oulussa ja Sotkamossa. Paikallisten ja ulkopaikkakuntalaisten omistamien vapaa-ajanasuntojen iässä ei ollut suurta eroa ja erot vaihtelivat tutkimusalueilla (Väestörekisterikeskus 2019).

Taulukko 2. Kuntien välinen nettomuuttoliike vuosina 1990–2019 (henkilöä), vapaa-ajanasunnon sijaintikunta on sama kuin omistajan syntymäkunta osuus (%) vapaa-ajanasunnoista vuonna 2018, perittyjen vapaa-ajanasuntojen osuus (%) vapaa-ajanasunnoista vuonna 2018, valmistuneet vapaa-ajanasunnot (lkm) vuosina 2000–2019 ja ulkopaikkakuntalaisten omistamien vapaa-ajanasuntojen keskimääräinen valmistumisvuosi tutkimusalueilla vuonna 2018 (Väestörekisterikeskus 2019; Järviluoma 2020a, 2020b; Tilastokeskus 2020c, 2020d).

Kunta	Kuntien välinen nettomuuttoliike (henkilöä)	Vapaa-ajanasunnon sijaintikunta on sama kuin omistajan syntymäkunta (%)	Vapaa-ajanasunto on peritty (%)	Valmistuneet vapaa-ajanasunnot (lkm)	Valmistumisvuosi (keskiarvo)
Hyrynsalmi	-1 268	36	12	195	1990
Kuhmo	-3 766	56	29	444	1984
Sotkamo	-835	35	19	340	1980
Suomussalmi	-3 532	41	26	539	1986
Kalajoki	-1 729	26	17	707	1987
Kuusamo	-4 593	24	11	1 992	1990
Oulu	+21 780	53	22	628	1977
Pudasjärvi	-3 694	36	8	845	1987
Taivalkoski	-1 842	25	22	302	1987
Vaala	-1 134	28	12	372	1984

On ilmeistä, että vapaa-ajanasuntojen iällä on merkitystä perimiseen: vanhempi asuntokanta on alttiimpi perimiselle kuin nuoremmat asunnot. Järviluoman (2020a, 2020b) mukaan tutkimusalueiden vapaa-ajanasunnoista noin puolet on hankittu rakentamalla itse/rakennuttamalla, mutta Oulussa kyseisen hankintatavan osuus on vain neljännes. Muista poiketen Oulun vapaa-ajanasunnoista huomattava osa, lähes puolet, on hankittu ostamalla. Oulun tapauksessa yhtäältä alhaista rakentamista/rakennuttamista ja toisaalta huomattavaa ostamista tukee vapaa-ajanasuntojen korkea ikä.

Paikkakiintymistä tarkasteltiin vapaa-ajanasunnon sijaintikunnan ja omistajan syntymäkunnan yhteyteen sekä perittyihin vapaa-ajanasuntoihin viitaten yksityiskohtaisemmin tila-aika-ulottuvuuden näkökulmasta (ks. kuva 1). Paikkakiintymystä ilmeni lomavyöhykkeen (yli 300 km vakituudesta asunnosta) ohella huomattavassa määrin myös viikonloppuvyöhykkeellä (alle 300 km vakituudesta asunnosta) sijaitsevien vapaa-ajanasuntojen kohdalla, esimerkiksi Kuhmossa, Oulussa, Suomussalmella, Pudasjärvellä ja Kuusamossa. Paikkakiintymys oli kuitenkin useimmiten voimakkaampaa lomavyöhykkeen vapaa-ajanasuntojen tapauksessa poikkeuksena erityisesti Kuusamo. Viikonloppuvyöhykkeelle paikannettujen vapaa-ajanasuntojen paikkakiintymykselle luo perustaa se, että kaikkien tutkimusalueiden kuntien välinen nettomuuttotase oli negatiivinen Oululle vuosina 1990–2019, luonnollisesti Oulua lukuun ottamatta. Tämä koski ennen muuta Koillismaan kuntia – Kuusamo (–2 697 henkilöä), Pudasjärveä (–2 458 henkilöä) ja Taivalkoskea (–952 henkilöä) – Suomussalmea (–811 henkilöä), Vaalaa (–649 henkilöä) ja Kuhmoa (–531 henkilöä). Koillismaan kunnissa ja Vaalassa kuntien välisestä negatiivisesta nettomuuttotaseesta reilusti yli puolet johtui Oulusta, Pudasjärven kohdalla jopa kaksi kolmasosaa. Kyseisellä tarkastelujaksolla Kainuun tutkimusalueiden kuntien välinen nettomuuttotase oli negatiivinen myös Kajaanille painottuen Suomussalmeen (–1 138 henkilöä) ja Kuhmoon (–1 095 henkilöä) (Tilastokeskus 2020c). Aikaisemmin on todettu, että Oulun kaupunkiseutu on merkittävä vapaa-ajanasuntojen omistajien asuinalue kaikille tutkimusalueille ja Kajaanin kaupunkiseutu Kainuun tutkimusalueille (ks. taulukko 1). Sekä Oulun että Kajaanin seutujen katsannosta tutkimusalueet sijaitsevat viikonloppuvyöhykkeellä.

Müllerin ym. (2004) aluetyypittelyyn viitaten ekstensiivisesti käytettyjen perifeeristen maisemien eli perifeerisen maaseudun tulkitaan vastaavan Suomen kaupunki-maaseutu-alueuokituksessa (Helminen ym. 2020) lähinnä harvaan asuttua maaseutua. Harvaan asuttuun maaseutuun kuuluvat tutkimusalueista Hyrynsalmi, Kuhmo, Pudasjärvi, Suomussalmi, Taivalkoski ja Vaala sekä suurelta osin myös Kuusamo ja Sotkamo. Sen sijaan Kalajoki on luokiteltu ydinmaaseutuun ja Oulu kaupunkialueisiin. Harvaan asutulla maaseudulla sijaitsee matkailukeskuksia Hyrynsalmella, Kuusamossa, Pudasjärvellä ja Sotkamossa sekä ydinmaaseudulla Kalajoella.

Ekstensiivisesti käytetyillä perifeerisillä maisemilla, perifeerisellä maaseudulla, vapaa-ajanasunnon omistajien vakituisen asuinpaikan ja vapaa-ajanasunnon pitkää etäisyyttä selitetään ennen muuta emotionaalisilla tekijöillä. Mainitut tekijät ovat merkittävässä roolissa vapaa-ajanasunnon paikanvalintakriteerinä ja vetovoimatekijänä lomavyöhykkeellä (ks. kuva 1).

Vapaa-ajanasunnon käytöllä on yhteys aluetalouteen, aluekehitykseen ja elinvoimaan:

Pitkä etäisyys merkitsee pientä käyntikertojen määrää, mutta viipymä käyntikertaa kohti on yleensä pitkä. Pitkään etäisyyteen viitaten vapaa-ajanasuntoa voidaan käyttää pääasiassa loma-

aikoina (työelämässä olevat). Näin ollen vapaa-ajanasunnon käyttöaste on alhainen ja kausivaihtelut suuria. Sijainti lomavyöhykkeellä tarkoittaa pientä viikonloppuvyöhykkeen käyttäjäpotentiaalia (oma käyttö ja muut käyttäjät), mikä yhdessä alueen matkailullisen vetovoiman vaatimattomuuden kanssa rajoittaa vuokrausmahdollisuutta. Pitkä etäisyys ja pitkä viipymä edesauttavat vapaa-ajanasukkaiden kulutuksen suuntautumista vapaa-ajanasunnon kohdepaikkakunnalle. Matkailullisen vapaa-ajanasumisen aluetaloudelliset vaikutukset ovat kohtalaiset (Kauppila 2019).

Müller ym. (2004) toteavat, että periferiassa sijaitsevien **(4) pääasiallisten loma-alueiden rannikko- ja vuoristomaisemien**, joissa on usein matkailukeskuksia, vapaa-ajanasuminen perustuu kohteiden attraktiivisuuteen. Tämä ilmenee matkailullisena vetovoimana. Attraktiivisilla alueilla korostuvatkin matkailulliset elementit, kuten luonto, talviliikuntamahdollisuudet tai matkailun myötä syntynyt myönteinen mielikuva (Aho & Ilola 2006). Näiden alueiden vapaa-ajanasuntoja luonnehtii uudistuotanto, sillä asunnot rakennetaan käyttötarkoitukseltaan jo alun perin vapaa-ajanasumiseen (Müller ym. 2004). Kun etäisyys vakituisen asunnon ja vapaa-ajanasunnon välillä kasvaa, alueen vetovoimaisuuden täytyy lisääntyä, jotta se valittaisiin vapaa-ajan asuin ympäristöksi, mikäli vaihtoehtona on yhtä attraktiivinen mutta lähempänä sijaitseva kohde. Ullmanin (1956) käsitteitä tulkiten lähempänä sijaitseva kohde on väliin tuleva mahdollisuus etäällä vakituisesta asunnosta sijaitseville vapaa-ajanasuntopaikoille. Matkailullisesti vetovoimaiset alueet houkuttelevat vapaa-ajanasukkaita kaukaakin, mikä ilmenee vakituisen asunnon ja vapaa-ajanasunnon pitkinä etäisyyksinä. Esimerkiksi Levin, Rukan, Ylläksen ja Saariselän matkailukeskukset ovat vetovoimaisia alueita, joiden vapaa-ajanasuntojen omistajat asuvat ympäri maata etäällä vakituisesta asuinpaikastaan (ks. Kauppila 2008, 2009a, 2009b, 2010).

Näille alueille on usein tyypillistä tilapäinen väestönkasvu vapaa-ajanasukkaiden myötä. He kiihdyttävät kulutusta ja lisäävät siten alueelle kohdistuvia talousvirtoja. Kyse on vapaa-ajanasunto-alueista, joilla kysyntä ylittää tarjonnan. Müller (2004a) nimeää nämä alueet ”suosituiksi paikoiksi” (*hot spots*). Ne ovat tunnettuja luonnonkauneudesta, myönteisestä mielikuvasta, aktiiviteettien harrastusmahdollisuuksista, hyvästä sijainnista suhteessa päämetropolialueisiin tai statuksesta. Alueet ovat (2) ”mukavuustakamaita” ja (4) pääasiallisia loma-alueita. Ne voidaan käsitteellistää aluekehityksen näkökulmasta kehittyviksi, dynaamisiksi alueiksi. Alasalmea ym. (2020) ja Lehtosta ym. (2020) tulkiten kyse on nimenomaan vapaa-ajanasukkaiden kautta kausittain kasvavista alueista, joita on erityisesti Itä- ja Pohjois-Suomessa. Tähän aluetyyppiin kuuluvat Kalajo-kea ja Oulua lukuun ottamatta kaikki muut tutkimusalueet.

Tutkimusalueiden matkailullisessa attraktiivisuudessa on eroja (taulukko 3). *Suomen matkailun aluerakenne -tutkimuksessa* (Leinonen ym. 2007) selvitetään kuntien matkailullista vetovoimaa. Matkailutarjonta koostuu neljästä elementistä: luonnonvetovoimasta, kulttuurivetovoimasta, majoitus-, ravitsemis- ja liikennepalveluista sekä ohjelmalveluista ja tapahtumista. Mainitut tarjontatekijät sisältävät puolestaan useita indikaattoreita, ja jokainen tekijä on jaettu hierarkkisesti neljään luokkaan. Tarkastelu korostaa kunkin tekijän monipuolisuutta. Tarjontatekijöiden synteetin lopputulemana kunnat on ryhmitelty hierarkkisesti neljään matkailutarjontaluokkaan: A-, B-, C- ja D-tason matkailukuntiin. Kaikkiaan tutkimusraportissa on määritetty 20 kuntaa A-tason matkailukunnaksi. On korostettava, että matkailun aluerakenne -tutkimuksessa indikaatto-

reita tarkastellaan absoluuttisesti, ei suhteellisesti. Raportin kuntarajat ovat vuoden 2005 mukaiset. Tutkimusalueiden vetovoimassa korostuu luonnonvetovoima, koska alueet ovat Oulua lukuun ottamatta maaseutumaisia kuntia tai kaupunkeja: ensimmäiseen luokkaan sijoittuvat Kuhmo, Kuusamo, Taivalkoski ja Vaala. Sen sijaan kulttuurivetovoima on kohtalaisen vaatimattomaa, ja vain Kuhmo, Suomussalmi ja Oulu muodostavat tästä poikkeuksen. Matkailupalveluissa – majoitus-, ravitsemus- ja liikennepalveluissa sekä ohjelmapalveluissa ja tapahtumissa – Kuusamo ja Oulu erottuvat muista tutkimusalueista. Yhteenvetona matkailullisesta vetovoimasta Kuusamo ja Oulu ovat matkailutarjonnan suhteen ainoita A-luokan matkailukuntia, Sotkamo, Kalajoki ja Pudasjärvi kuuluvat B-luokkaan ja loput C-luokkaan.

Taulukko 3. Vetovoimaindikaattorit ja matkailutarjontaluokka tutkimusalueilla vuonna 2005 (Leinonen ym. 2007).

Kunta	Luonnonvetovoima	Kulttuuri- vetovoima	Majoitus-, ravitsemus- ja liikenne- palvelut	Ohjelmapal- velut ja ta- pahtumat	Matkailu- tarjonta- luokka
Hyrnsalmi	II	IV	III	II	C
Kuhmo	I	II	III	II	C
Sotkamo	II	IV	II	II	B
Suomussalmi	II	II	III	II	C
Kalajoki	III	III	II	II	B
Kuusamo	I	III	I	I	A
Oulu	III	II	I	I	A
Pudasjärvi	II	IV	II	II	B
Taivalkoski	I	IV	III	II	C
Vaala	I	IV	III	III	C

Alueiden (matkailullista) attraktiivisuutta vapaa-ajan asumisympäristönä on mahdollista tarkastella ulkopaikkakuntalaisten omistamien vapaa-ajanasuntojen sekä *majoitustoimintaa harjoittavien liikeyritysten* vuokrattavien lomamökkien ja -osakkaiden kautta (taulukko 4). Vuonna 2018 ulkopaikkakuntalaisten omistamien vapaa-ajanasuntojen osuus oli korkein Vaalassa sekä Pudasjärvellä ja alhaisin Oulussa. Itse asiassa Tilastokeskuksen (2018) mukaan vuonna 2017 Oulussa oli Suomen kunnista suhteellisesti tarkasteltuna vähiten ulkopaikkakuntalaisten omistamia vapaa-ajanasuntoja. Vuonna 2018 ulkopaikkakuntalaisten vapaa-ajanasuntojen määrä oli suurin matkailukeskuspaikkakunnilla Kuusamossa ja Pudasjärvellä, kun se oli pienin Hyrnsalmella, Oulussa ja Taivalkoskella. Kuten aikaisemmin on todettu, majoitustoimintaa harjoittavien liikeyritysten vuokrattavia lomamökkejä, jotka ovat Liikerakennusten luokassa 124 (Vuokrattavat lomamökit ja -osakkeet, liiketoiminnallisesti), ei lueta kesämökkikantaan (Tilastokeskus 2019b). Vuonna 2019 Hyrnsalmea lukuun ottamatta matkailukeskuspaikkakunnilla – Sotkamossa, Kalajoella, Kuusamossa ja Pudasjärvellä – sijaitsi huomattava määrä mainittuja rakennuksia. Kuusamo erottui tässä tarkastelussa vielä omaksi ryhmäkseen. Matkailullisesti vetovoimaiset alueet houkuttelevat vapaa-ajanasunnon omistajiksi ei-paikallisia eli alueen ulkopuolisia omistajatahoja, ja näillä alueilla myös vuokrattavien lomamökkien ja -osakkaiden määrä on huomattava. Matkailullisen vapaa-ajanasumisen aluetaloudellisten vaikutusten näkökulmasta ulkopaikkakuntalaisten omistamien vapaa-ajanasuntojen määrä on ratkaiseva tekijä vapaa-ajanasukkaiden kulutuksen ohella (Kaup-

pila 2020a, 2020b). On huomattava, että taulukossa on yleistetty ulkopaikkakuntalaisten omistamien yksityisten vapaa-ajanasuntojen suhteellinen osuus kaikkiin vapaa-ajanasuntoihin, jotta on saatu laskettua ulkopaikkakuntalaisten vapaa-ajanasuntojen määrä. Tämän laskentatavan periaatteet ja kritiikki on käyty läpi Kauppilan (2020a, 2020b) tutkimusraporteissa.

Taulukko 4. Vapaa-ajanasunnot yhteensä (lkm), ulkopaikkakuntalaisten omistamat yksityiset vapaa-ajanasunnot (%), ulkopaikkakuntalaisten omistamat vapaa-ajanasunnot yhteensä (lkm) tutkimusalueilla vuonna 2018 sekä majoitustoimintaa harjoittavien liikeyritysten vuokrattavat lomamökit ja -osakkeet (rakennusten lkm) tutkimusalueilla vuonna 2019 (Tilastokeskus 2019e, 2020e).

Kunta	Vapaa-ajanasunnot yhteensä (lkm)	Ulkopaikkakuntalaisten omistamat yksityiset vapaa-ajanasunnot (%)	Ulkopaikkakuntalaisten omistamat vapaa-ajanasunnot yhteensä (lkm)	Vuokrattavat lomamökit ja -osakkeet (rakennusten lkm)
Hyrnsalmi	734	69,7	512	32
Kuhmo	2 502	53,5	1 339	51
Sotkamo	1 894	70,1	1 328	422
Suomussalmi	2 296	55,1	1 265	73
Kalajoki	2 115	52,5	1 110	210
Kuusamo	6 902	67,1	4 631	645
Oulu	4 261	18,2	776	23
Pudasjärvi	3 506	76,9	2 696	222
Taivalkoski	1 237	67,1	830	61
Vaala	1 723	85,3	1 470	63

Alueiden matkailullinen attraktiivisuus kohdistuu ennen muuta tutkimusalueiden matkailukeskuksiin (postinumeroalueet) (taulukko 5). Vuonna 2018 vapaa-ajanasuntojen määrä oli suurin Rukalla ja Hiekkasärkillä, mutta Ukkohallaan keskittyi suhteellisesti eniten vapaa-ajanasuntoja kunnan sisällä. Sen sijaan ulkopaikkakuntalaisten omistamien vapaa-ajanasuntojen osuus oli korkein Rukalla ja Syötteellä, kun ulkopaikkakuntalaisten vapaa-ajanasuntojen määrä oli puolestaan suurin Rukalla ja Hiekkasärkillä. Matkailukeskukset houkuttelevat suhteellisesti enemmän ulkopaikkakuntalaisia vapaa-ajanasunnon omistajia kuin niiden sijaintikunnat. Ulkopaikkakuntalaisten omistamat vapaa-ajanasunnot ovat kasautuneet kunnan sisällä suhteellisesti eniten Ukkohallaan ja Hiekkasärkille. On selvästi havaittavissa, että matkailukeskuksiin on keskittynyt suhteellisesti enemmän ulkopaikkakuntalaisten omistamia vapaa-ajanasuntoja verrattuna matkailukeskuksen vapaa-ajanasuntojen osuuteen kunnan sisällä. Kaikki edellä mainitut ominaispiirteet ovat osoitus matkailukeskusten matkailullisesta vetovoimasta. Vuonna 2019 *majoitustoimintaan harjoittavien liikeyritysten* vuokrattavien lomamökkien ja -osakkeiden määrä oli suurin Rukalla ja Vuokatissa, kun ne kasautuivat kuntien sisällä suhteellisesti eniten Ukkohallaan, Syötteelle ja Vuokattiin. Vuokrattavat lomamökit ja -osakkeet peilaavat osaltaan kuntien ja matkailukeskusten matkailullista vetovoimaa maaseutumaisilla alueilla, kun kaupunkiseuduilla kaupallinen majoitustarjonta koostuu ennen muuta hotelleista, ei vuokrattavista lomamökeistä tai -osakkeista (BusinessFinland 2020a). Matkailijoiden näkökulmasta vuokrattavat lomamökit ja -osakkeet monipuolistavat majoitusvaihtoehtoja ja ovat yksi majoitusmahdollisuus muiden joukossa.

Taulukko 5. 1 = Vapaa-ajanasunnot yhteensä (lkm) vuonna 2018, 2 = matkailukeskuksen osuus (%) vapaa-ajanasunnoista kunnan sisällä vuonna 2018, 3 = ulkopaikkakuntalaisten omistamien yksityisten vapaa-ajanasuntojen osuus (%) vuonna 2018, 4 = ulkopaikkakuntalaisten omistamat vapaa-ajanasunnot yhteensä (lkm) vuonna 2018, 5 = matkailukeskuksen osuus (%) ulkopaikkakuntalaisten omistamista vapaa-ajanasunnoista kunnan sisällä vuonna 2018, 6 = majoitustoimintaan harjoittavien liikeyritysten vuokrattavat lomamökit ja -osakkeet (rakennusten lkm) vuonna 2019 ja 7 = matkailukeskuksen osuus (%) majoitustoimintaa harjoittavien liikeyritysten vuokratavista lomamökeistä ja -osakkeista kunnan sisällä vuonna 2019 Ukkohallassa, Vuokatissa, Hiekkasärkillä, Rukalla ja Syötteellä (Tilastokeskus 2019d, 2019e, 2020f).

Matkailukeskus	1	2	3	4	5	6	7
Ukkohalla	606	82,6	77,1	467	91,2	31	96,9
Vuokatti	275	14,5	78,2	215	16,2	367	87,0
Hiekkasärkät	1 277	60,4	64,0	817	73,6	147	70,0
Ruka	1 611	23,3	91,0	1 466	31,7	370	57,4
Syöte	518	14,8	90,9	471	17,5	200	90,1

Müllerin ym. (2004) aluetyypittelyyn viitaten erityisesti A-luokan matkailukunta Kuusamo ja ehkäpä myös B-luokan matkailukunnat Sotkamo, Kalajoki ja Pudasjärvi tulkitaan periferiassa sijaitseviksi pääasiallisiksi loma-alueiksi. Tätä vahvistavat ulkopaikkakuntalaisten omistamat vapaa-ajanasunnot sekä majoitustoimintaa harjoittavien liikeyritysten vuokrattavat lomamökit ja -osakkeet kyseisissä kunnissa ja niiden matkailukeskuksissa. Mainituissa A- ja B-luokan matkailukunnissa, Oulua lukuun ottamatta, sijaitsee myös pääasiallisten loma-alueiden yksi tunnusmerkki, matkailukeskus. Oulu on kaupunkikohde, jolloin vapaa-ajanasuminen ja vapaa-ajanasunnot, mukaan lukien vuokrattavat lomamökit ja -osakkeet, eivät ole matkailutoiminnan ytimessä. Tästä johtuen Oulun asema A-luokan matkailukuntana ei heijastu matkailulliseen vapaa-ajanasumiin.

Pääasiallisilla loma-alueilla vapaa-ajanasunnon omistajien vakituisen asuinpaikan ja vapaa-ajanasunnon pitkää etäisyyttä selitetään lähinnä alueen (matkailullisella) attraktiivisuudella. Alueen matkailullinen vetovoimaisuus on merkittävässä roolissa vapaa-ajanasunnon paikanvalintakriteerinä ja vetovoimatekijänä lomavyöhykkeellä (ks. kuva 1).

Vapaa-ajanasunnon käytöllä on yhteys aluetalouteen, aluekehitykseen ja elinvoimaan:

Pitkä etäisyys merkitsee pientä käyntikertojen määrää, mutta viipymä käyntikertaa kohti on yleensä pitkä. Pitkään etäisyyteen viitaten vapaa-ajanasuntoa voidaan käyttää pääasiassa lomavaihtelut suuria. Sijainti lomavyöhykkeellä tarkoittaa pientä viikonloppuvyöhykkeen käyttäjäpotentiaalia (oma käyttö ja muut käyttäjät), mutta alueen matkailullinen vetovoima ruokkii vuokrausmahdollisuutta. Pitkä etäisyys ja pitkä viipymä edesauttavat vapaa-ajanasukkaiden kulutuksen suuntautumista vapaa-ajanasunnon kohdepaikkakunnalle. Matkailullisen vapaa-ajanasumisen aluetaloudelliset vaikutukset ovat huomattavat, mitä edistää alueella sijaitseva matkailukeskus (Kauppila 2019).

Onko kyseessä vapaa-ajanasumisen näkökulmasta jatkumo, jossa kohteessa vierailaan aluksi matkailijana ja myöhemmin alueelta hankitaan vapaa-ajanasunto? Tähän antaa viitteitä Italian Etelä-Tirolin tutkimus (Brida ym. 2011). Sen mukaan peräti 95 prosentille vapaa-ajanasunnon omistajista vetovoimainen matkailualue oli tuttu jo ennen asunnon hankkimista, sillä he olivat vierailleet kohteessa aikaisemmin lomalla matkailijoina. Tutkimusten (esim. Williams & Hall 2002; Quinn 2004; Tuulentie 2006; Hall & Müller 2018) perusteella matkailuun liittyvät myönteiset kokemukset saattavat olla merkittävä tekijä vapaa-ajanasunnon hankkimiselle, ja vapaa-ajanasuminen voi puolestaan johtaa – usein eläköitymisen myötä – jopa pysyvään muuttoon vetovoimaiseksi koettuun kohteeseen. *Näin ollen erityisesti matkailullisesti attraktiivisilla alueilla kehityspolku noudattaisi seuraavaa prosessia: vierailu matkailijana (lyhytaikainen käynti)–vapaa-ajanasunnon hankkiminen (tilapäinen, kausittainen muutto)–vapaa-ajanasunnon käyttötarkoituksen muuttaminen vakituisiksi asunnoksi (pysyvä muutto).*

Yleisesti ottaen kuitenkin vain pieni osa vapaa-ajanasunnon omistajista muuttaa mökille pysyvästi. Suomessa vapaa-ajanasuntojen käyttötarkoituksen muuttaminen vakituisiksi asunnoiksi ei ole juuri lisääntynyt 2000-luvulla, vaikka erityisesti suurten ikäluokkien eläköitymisen on arveltu vaikuttavan myönteisesti vapaa-ajanasunnoille suuntautuvaan pysyvään muuttoon (Pitkänen & Strandell 2018). Esimerkiksi vuonna 2019 loma-asuntojen käyttötarkoituksen muuttamiseen vakituisiksi asunnoiksi tutkimusalueiden kunnat myönsivät yhteensä 14 lupaa vaihteluvälin ollessa nollassa (Kalajoki, Kuusamo, Taivalkoski) neljään (Pudasjärvi, Sotkamo). On todettava, että lupia myös haettiin niukasti ja vain muutama hakemus hylättiin (Syke/Liiteri 2020). Järviluoman (2020a, 2020b) tutkimusraporttien tulostenkin mukaan vain muutama prosentti ulkopaikkakuntalaisista vapaa-ajanasunnon omistajista on aikeissa muuttaa vapaa-ajanasunnon vakituisiksi asunnoksi seuraavan viiden vuoden aikana tutkimusalueilla. Edellisestä muodostaa poikkeuksen kuitenkin Oulu, sillä Oulussa vapaa-ajanasunnon omistavista 13 prosenttia ennakoivat vapaa-ajanasunnon käyttötarkoituksen muuttuvan vakituisiksi asunnoksi. Ulkopaikkakuntalaisten omistamisessa vapaa-ajanasunnoissa on yleisesti ottaen korkeampi varustelutaso (sähkölämmitys, sähkö, vesijohto, lämmin vesi, koneellinen ilmastointi) kuin paikallisten omistamisessa. Tästä on kuitenkin poikkeuksena Oulu ja joissakin tapauksissa Suomussalmi (Väestörekisterikeskus 2019). Korkea varustelutaso edesauttaa ympärivuotista asumista ja mahdollista vapaa-ajanasunnon muuttamista vakituisiksi asunnoksi.

Matkailukytkentä näyttäytyy matkailullisesti attraktiivisilla alueilla, kuten Kuusamossa. Tästä on osoituksena se, että esimerkiksi Rukalla (Kauppila 2008, 2009a, 2009b, 2010, 2020b) ja laajemmin Kuusamossa (Kauppila 2020b) yksityisten vapaa-asuntojen omistajien kotipaikkakunnat ovat pitkälti samoja kuin Kuusamon kotimaisten talvimatkailijoiden lähtöalueet eli Oulun seutu ja pääkaupunkiseutu (Rämet & Kauppila 2001). Tämä on havaittu myös Järviluoman (2017) raportissa, jonka mukaan erityisesti Kuusamon talvimatkailijoiden lähtöalueissa korostuvat Uusimaa (pääkaupunkiseutu) ja Pohjois-Pohjanmaa (Oulun seutu). Lähtöalueiden ja kohdealueiden yhteyttä tukevat Lundmarkin (2005) tutkimustulokset Ruotsin tunturialueilta: huomattava määrä matkailukeskuskuntien työntekijöistä asuu vakituisesti Tukholman ja Göteborgin alueella eli kotimaisten matkailijoiden pääasiallisilla lähtöalueilla. *Matkailukeskukset ja niiden sijaintikunnat voidaankin tulkita kaupunkiseutujen etäispäätteiksi.* Näin ollen kohdealueen matkailun vetovoimaisuudella ja sen edistämällä on merkitystä myös vapaa-ajanasumisen elinvoimaisuudelle, mikä tukee matkailullisen vapaa-ajanasumisen huomioimista matkailustrategioissa. *Kehittämistoimenpiteiden*

katsannosta vetovoimaisilla matkailualueilla avainasemassa on alueen attraktiivisuuden säilyttäminen ja kehittäminen.

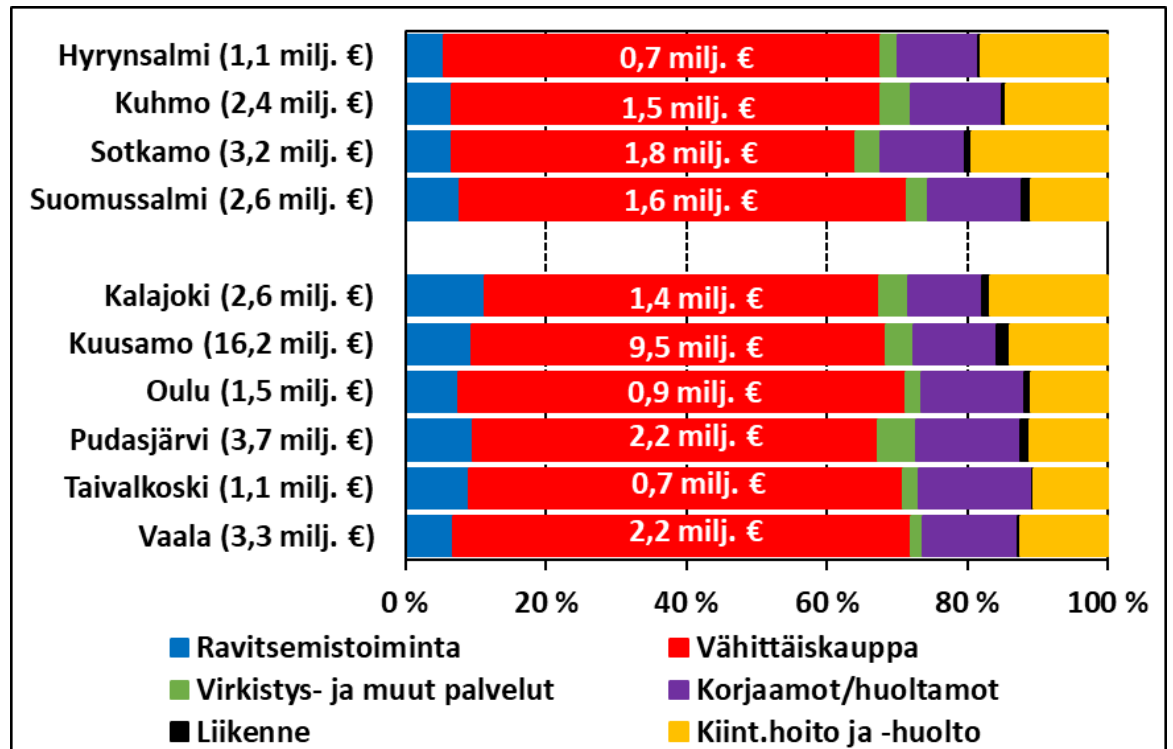
Pinta-alaltaan laajoissa, perifeerisissä kunnissa, joissa on matkailukeskus, matkailullisessa vapaa-ajan asumisessa saattaa ilmetä heterogeenisyyttä myös paikallistasolla. Alueilla esiintyy samanlaisesti tila-aika-ulottuvuuteen eli vapaa-ajan asunnon omistajien vakituisen asunnon ja vapaa-ajan asunnon väliseen (lyhyeen) etäisyyteen, viikonloppuvyöhykkeeseen, emotionaalisiin tekijöihin ja attraktiivisuuteen perustuvia ominaispiirteitä (Kauppila 2020a, 2020b). Tätä voidaan tulkita siten, että matkailullisella vapaa-ajan asumisella on yhteyksiä niin sijaintiin (etäisyys suhteessa väestökeskittymään/väestökeskittymiin), muuttoliikkeeseen (emotionaaliset tekijät) kuin matkailuun (alueen attraktiivisuus). Näin ollen tällaisen vapaa-ajan asuntokunnan on mahdollista näyttäytyä tietyille vapaa-ajanasukaille Müllerin ym. (2004) aluetyppejä mukaillen (2) ”mukavuustakamaana”, (3) ekstensiivisesti käytettynä perifeerisenä maisemana ja/tai (4) pääasiallisena loma-alueena. *Vapaa-ajan asumisen heterogeenisuus on syytä ottaa huomioon myös paikallistason matkailustrategioissa ja kehittämistoimenpiteissä, eli ne pitää räätälöidä alueiden ominaispiirteisiin perustuvien tarpeiden ja kysynnän mukaan.*

3.3 Vapaa-ajan asuminen, aluetaloudelliset vaikutukset ja yritystoiminta

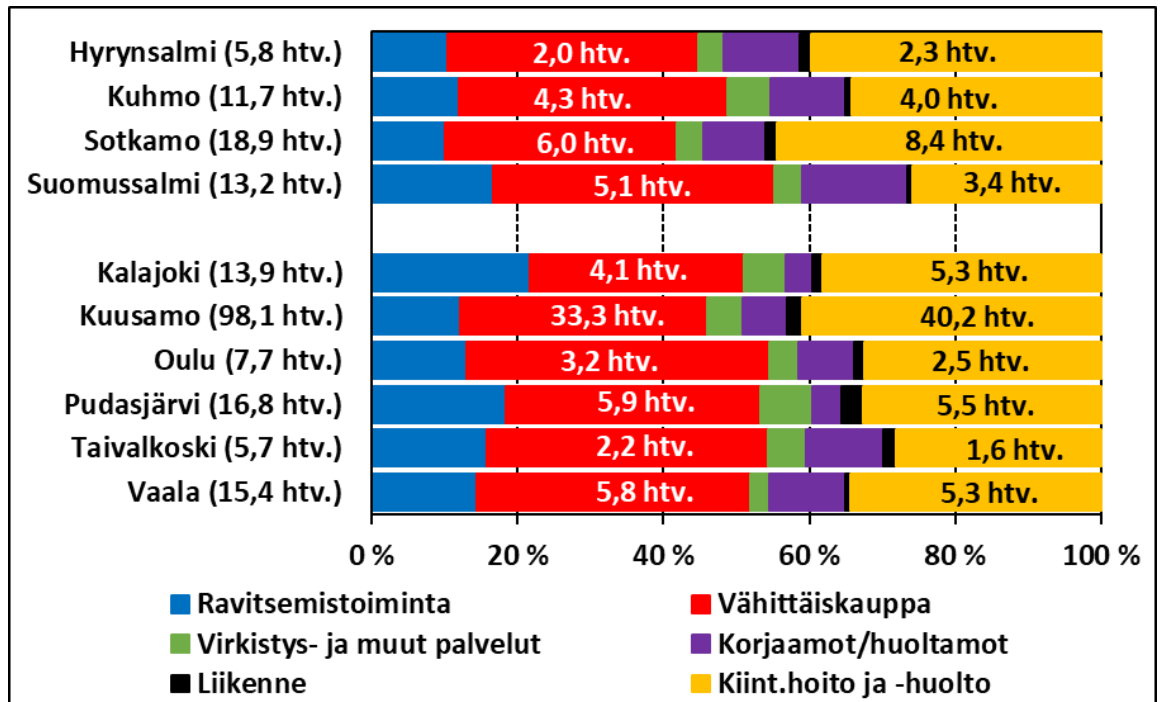
Vapaa-ajan asumisella on monipuolisia aluetaloudellisia vaikutuksia. Esimerkiksi Adamiak (2014) jäsentää vapaa-ajan asumisen talousvaikutukset paikallistasolla välittömiin ja välillisiin. Edelliseen kuuluvat menot rakentamiseen tai asunnon hankkimiseen sekä tavaroiden ja palveluiden hankkimiseen, menot paikallisen hallinnon budjettiin verojen kautta ja vapaa-ajan asunnon hankkimisen vaikutukset kiinteistömarkkinoihin. Jälkimmäiseen sisältyvät esimerkiksi potentiaalinen tuki tietojen, taitojen ja (sosiaalisen) pääoman siirtymiselle paikallisille matkailuyrittäjille sekä yhteistyö matkailuinfrastruktuurin kehittämisessä ja ylläpidossa. *Tässä kirjoituksessa keskitytään tavaroiden ja palveluiden hankkimiseen paikallistaloudesta sekä niiden aikasaamiin vaikutuksiin kohdealueen elinkeinoelämään ja yritystoimintaan, pois lukien rakentamissektori.* Rakentamissektori oli mukana vain kiinteistönhoidon ja -huollon osalta. *Lisäksi tarkastellaan menoja paikallishallinnon budjettiin vapaa-ajan asuntojen kiinteistöverotulon kautta.* Sen sijaan jätehuolto, viemäri- ja jätevesihuolto sekä vesi, sähkö ja mahdollinen yksityistiemaksu ovat analyysin ulkopuolella. Samoin vapaa-ajan asuntojen ja tonttien kauppa sekä niiden välitystoiminta jäävät huomioimatta.

Tutkimustulokset (Kauppila 2020a, 2020b) osoittavat, että kohdealueilla matkailullisen vapaa-ajan asumisen välitön matkailutulo suuntautuu ennen muuta vähittäiskauppaan (kuva 2), kun välitön matkailutyöllisyys ohjautuu vähittäiskaupan ohella kiinteistöhoitoon ja -huoltoon (kuva 3). Sen sijaan varsinaiset matkailutoimialat – ravitsemistoiminta, virkistys- ja muut palvelut sekä liikenne – hyötyvät kohtalaisen niukasti matkailullisesta vapaa-ajan asumisesta. Tähän on syynä se, että vapaa-ajanasukkaat ovat pitkälti omatoimisia niin ruuanlaiton, harrastusten kuin liikkumisen (oma auto) suhteen. Vähittäiskaupan saamaa hyötyä tukee valtakunnallinen mökkibarometri (Finnish Consulting Group Oy 2016), jonka mukaan vapaa-ajanasukkaat käyttävät eniten kohdealueen palveluista juuri ruokakauppoja ja neljänneksi eniten erikoisliikkeitä. Myös Adamiakin ym. (2015) tutkimuksessa tärkeimpinä paikallisina palveluina korostuvat päivittäistavarat ja erityisesti ruokakaupat. Tutkimusalueiden väliset erot välittömässä matkailutulossa ja välittömässä matkailutyöllisyydessä ovat kuitenkin merkittävät. Vuonna 2018 matkailullisen vapaa-ajan asumisen

aluetaloudelliset vaikutukset olivat suurimmat Kuusamossa, kun ne olivat puolestaan pienimmät Taivalkoskella ja Hyrynsalmella.

Kuva 2. Matkailullisen vapaa-ajanasumisen välittömän matkailutulon jakautuminen toimialoittain tutkimusalueilla vuonna 2018. Suluissa on ilmoitettu välitön matkailutulo (Kauppila 2020a, 2020b).

Kuva 3. Matkailullisen vapaa-ajanasumisen välittömän matkailutyöllisyyden jakautuminen toimialoittain tutkimusalueilla vuonna 2018. Suluissa on ilmoitettu välitön matkailutyöllisyys (Kauppila 2020a, 2020b).

Suomessa Adamiak ym. (2015) ovat tarkastelleet vapaa-ajanasumisen merkitystä ja hallintaa eri alueilla ja havainneet alueellisia eroja vapaa-ajanasumisen määrässä, kehityksessä ja paikallisissa vaikutuksissa. Tutkiessaan vapaa-ajanasumisen alueellisia piirteitä he ovat jakaneet Suomen kunnat viiteen ryhmään: kaupunkimaiset alueet, rannikkoseutu, järviolue, maaseutu ja syrjäiset alueet. Aluetyypittelyssä maaseutu vastaa Suomen kaupunki–maaseutu-alueuokituksessa (Helminen ym. 2020) lähinnä ydinmaaseutua, kun järviolue ja syrjäiset alueet sisältyvät luokituksessa pitkälti harvaan asuttuun maaseutuun. Tutkimusalueista Oulu sijoittuu kaupunkimaisiin alueisiin, Kalajoki rannikkoseutuun, Vaala järviolueeseen, Pudasjärvi maaseutuun sekä Hyrnsalmi, Kuhmo, Sotkamo, Suomussalmi, Kuusamo ja Taivalkoski syrjäisiin alueisiin. Adamiak ym. ovat arvioineet eri aluetyyppien taloudellisia vaikutuksia ja tulleet siihen johtopäätökseen, että kaupunkimaisilla alueilla positiivisilla taloudellisilla vaikutuksilla ei ole alueille juuri merkitystä, rannikkoseuduilla merkitys on kohtalainen, järviolueella ne ovat merkittäviä, maaseudulla kohtalaisia ja syrjäisillä seuduilla merkittäviä. Kauppilan (2020a, 2020b) tulokset matkailullisen vapaa-ajanasumisen aluetaloudellisista vaikutuksista tutkimusalueilla tukevat Adamiakin ym. taloudellisia arvioita eri aluetyypeille. On kuitenkin syytä korostaa, että aluetyyppien sisällä voi esiintyä vaihtelua.

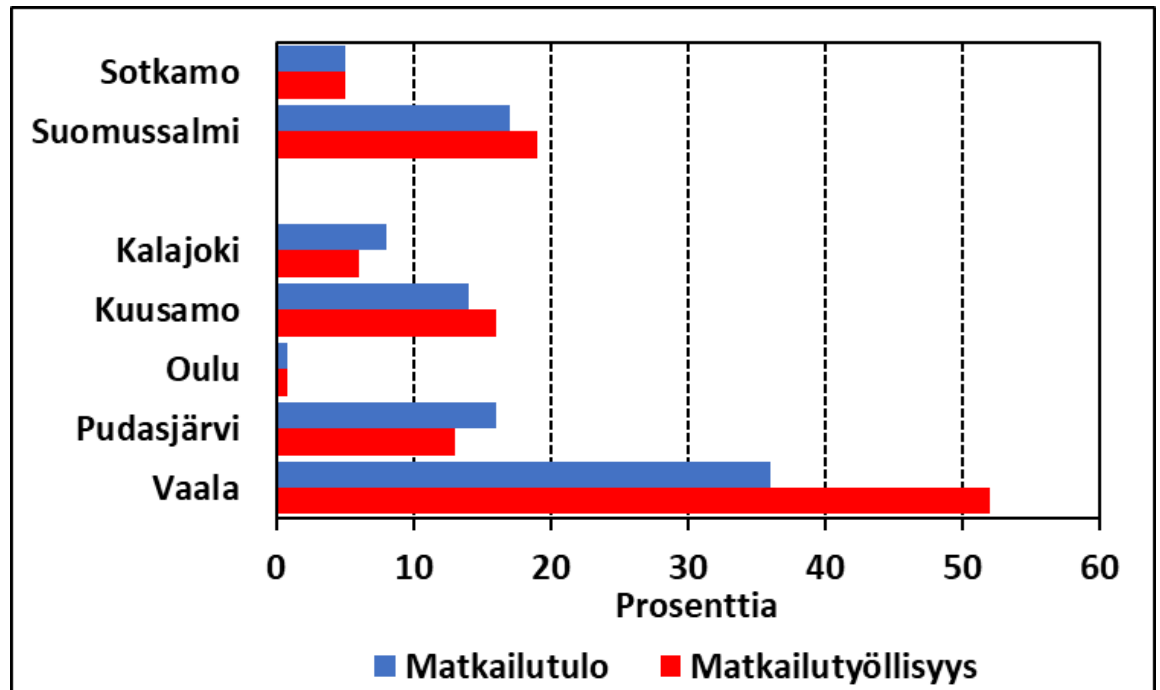
Bohlin (1982) tutki Ruotsissa tukholmalaisten vapaa-ajanasunnon omistajien kulutusta kolmella kohdepaikkakunnalla, joiden voidaan tulkita sijaitsevan eri etäisyysvyöhykkeillä (päiväkäynti-, viikonloppu- ja lomavyöhyke). Vakituisen asunnon ja vapaa-ajanasunnon etäisyyden kasvaessa pienempi määrä tavaroista tuodaan mukana asuinalueelta ja vastaavasti suurempi määrä hankitaan vapaa-ajanasunnon sijaintipaikkakunnalta. Samoin pitkä viipymä merkitsee kulutuksen lisääntymistä vapaa-ajanasunnon kohdepaikkakunnalla. Ahon ja Ilolan (2006) tutkimus tukee Bohlinin tuloksia: kauppapalveluita hyödynnetään vähiten silloin, kun vapaa-ajanasunnolle on lyhyt matka.

Alle 50 kilometrin etäisyydellä asuvista vain vajaa viidennes käyttää runsaasti kauppapalveluita, kun taas yli 100 kilometrin matka nostaa osuuden jo 44 prosenttiin.

Etäisyyden ja viipymän vaikutusta vapaa-ajanasukkaiden kulutukseen selvitettiin myös tutkimusalueilla korrelaatioanalyysin avulla. Analyysin perusteella vakituisen asunnon ja vapaa-ajanasunnon pitkä etäisyys merkitsee kulutuksen (rahankäyttö/vapaa-ajanasukas) suuntautumista vapaa-ajanasunnon sijaintipaikkakunnalle ($r=0,140$, $p=0,000$ erittäin merkitsevä). Samoin pitkä viipymä vaikuttaa kulutuksen (rahankäyttö/vapaa-ajanasukas) ohjautumiseen vapaa-ajanasunnon kohdepaikkakunnalle ($r=0,128$, $p=0,000$ erittäin merkitsevä). Pitkä viipymä näyttää edesauttavan myös lyhyen etäisyyden tapauksessa eli viikonloppuvyöhykkeellä (alle 300 km) kulutuksen (rahankäyttö/vapaa-ajanasukas) kohdentumista vapaa-ajanasunnon sijaintipaikkakunnalle ($r=0,096$, $p=0,035$ melkein merkitsevä). Yleisesti ottaen etäisyys ja viipymä kietoutuvat yhteen: pitkä etäisyys merkitsee pitkää viipymää käyntikertaa kohti (Müller 2002b). Tutkimusalueista tästä on erinomainen esimerkki Kuusamo (Järviluoma 2020b).

Edellisiin tutkimustuloksiin viitaten vapaa-ajanasukkaiden lähtöalueet eivät siten suoraan ilmaise kohdealueelle ohjautuvia tulo- työllisyysvaikutuksia. Vakituisen asunnon ja vapaa-ajanasunnon välinen pitkä etäisyys ja vapaa-ajanasunnolla vietetty aika, pitkä viipymä, vaikuttavat myönteisesti kohdepaikkakunnalta tehtäviin hankintoihin ja rahavirtoihin. Toisin sanoen, etäisyydellä ja viipymällä on merkitystä vapaa-ajanasukkaiden rahankäytön maantieteelliseen jakautumiseen lähtö- ja kohdealueiden kesken. *Kehittämistoimenpiteiden näkökulmasta vapaa-ajanasukkaiden viipymän pidentyminen lisää kohdealueella taloudellisia vaikutuksia.* Sen sijaan vapaa-ajanasuntojen kiinteistöverotulokertymillä ja omistajien kotipaikoilla on suora yhteys.

Kun tarkastellaan matkailullisen vapaa-ajanasumisen osuutta tutkimusalueiden matkailun aluetaloudellisista vaikutuksista, havaitaan suuria alueellisia eroja (kuva 4). Vuonna 2018 Vaalassa matkailullinen vapaa-ajanasuminen muodosti lähes 40 prosenttia matkailutyöllisyydestä ja yli puolet matkailutulosta, kun Oulussa niiden osuus oli vain alle prosentti. Matkailukeskuspaikkakunnilla – Sotkamossa, Kalajoella, Kuusamossa ja Pudasjärvellä – matkailullisen vapaa-ajanasumisen osuudet olivat maksissaan noin 15 prosenttia. Vaikka matkailukeskuspaikkakunnilla matkailullisen vapaa-ajanasumisen aluetaloudelliset vaikutukset voivat olla suhteellisesti kohtuullisia, ne ovat absoluuttisesti mittavia. Sen sijaan joillakin paikkakunnilla, joissa ei ole matkailukeskuksia, matkailullisen vapaa-ajanasumisen suhteellinen merkitys matkailun taloudellisiin vaikutuksiin saattaa olla merkittävä. Tästä ovat esimerkkejä Vaala ja Suomussalmi. On huomattava, että Hyrynsalmelta ei ole saatavissa ajantasaista tietoa matkailun aluetaloudellisista vaikutuksista, kun Kuhmosta ja Taivalkoskelta ei ole saatavissa lainkaan tietoa matkailun aluetaloudellisista vaikutuksista. Näin ollen edellä mainituista tutkimusalueista ei voida määrittää matkailullisen vapaa-ajanasumisen taloudellisia vaikutuksia suhteessa matkailun taloudellisiin vaikutuksiin.

Kuva 4. Matkailullisen vapaa-ajanasumisen osuus (%) matkailun aluetaloudellisista vaikutuksista tutkimusalueilla vuonna 2018 (Järviluoma 2020c; Kauppila 2020a, 2020b).

Vähittäiskaupan ohella siis kiinteistönhoito ja -huolto hyötyy merkittävästi vapaa-ajanasumisesta. *Ensiksi*, kyseisen toimialan palveluiden tarve ja kysyntä kasvaa tulevaisuudessa kohdealueilla, joissa vapaa-ajanasunnon omistajat asuvat kaukana vapaa-ajanasunnostaan. Tähän on syynä se, että vakituisen asunnon ja vapaa-ajanasunnon pitkä etäisyys merkitsee harvoja käyntikertoja. Toisaalta pitkä etäisyys tarkoittaa pitkää viipymää käyntikertaa kohti (Müller 2002b). Nämä vapaa-ajanasumisen lainalaisuudet todennettiin myös tutkimusalueilla (Järviluoma 2020a, 2020b). Harvojen käyntikertojen väliaikoinakin asunnosta, omaisuudesta, on jonkun tahon pidettävä huolta. Tästä on käytännön esimerkki kevättalven lumenpudotukset vapaa-ajanasuntojen katoilta.

Toiseksi, kiinteistönhoidon ja -huollon tarve ja kysyntä lisääntynee tulevaisuudessa myös kohdealueilla, joissa omistuslajijakauma on monipuolinen sisältäen myös yksityisten yritysten/pankkien/vakuutuslaitosten vapaa-ajanasunnot. Tutkimusraporttien (Kauppila 2020a, 2020b) mukaan kiinteistönhoito ja -huolto on merkittävä erityisesti kunnissa, joissa on matkailukeskus (esim. Hyrynsalmi, Sotkamo, Kalajoki, Kuusamo). Aluetaloudellisten vaikutusten mittaamisen perustana olleen kyselytutkimuksen (Järviluoma 2020a, 2020b) mukaan osa Hyrynsalmen, Sotkamon, Kalajoen ja Kuusamon vastaajista ilmoittikin vapaa-ajanasunnon sijaintipaikaksi matkailukeskuksen. Tosin haja-asutusalue oli kaikilla tutkimusalueilla ylivoimaisesti suurin vapaa-ajanasuntojen sijaintipaikka. Mikäli kyselytutkimus olisi kohdentunut myös yksityisten yritysten/pankkien/vakuutuslaitosten omistamiin vapaa-ajanasuntoihin, kiinteistönhoito ja -huolto -toimiala olisi ilmeisesti korostunut entisestään matkailukeskuspaikkakunnilla – nämä kiinteistöt sijaitsevat erityisesti Hyrynsalmella Ukkohallan, Sotkamossa Vuokatin, Kuusamossa Rukan ja Pudasjärvellä Syötteen matkailukeskuksissa (Tilastokeskus 2019d).

Kiinteistönhoito ja -huolto on toimiala, joka on syntynyt vapaa-ajanasumisen myötä. Pohjois-Suomesta julkaistujen tutkimusten (Kauppila 1995a, 1995b, 1998, 2004) mukaan matkailukeskusten

kehitysprosessin edessä yritysten määrä lisääntyy ja toimialarakenne monipuolistuu. Monipuolistumisen yhtenä ominaispiirteenä on vapaa-ajanasuntojen rakentaminen, minkä myötä alueelle luodaan muun muassa kiinteistö-, mökki- ja vartiointipalveluita.

Yksityisten vapaa-ajanasuntojen vuokraustoiminta on matkailukeskusympäristössä yleisempää kuin maaseutu ympäristössä, mikä on havaittu Ruotsin Tärnäby/Hemavanissa (Jansson & Müller 2003, 2004) ja Uuden-Seelannin Wanakassa (Keen & Hall 2004). Myös tutkimusalueista vapaa-ajanasuntojen vuokraustoiminta on vilkkaampaa matkailukeskuspaikkakunnilla Hyrynsalmella, Kalajoella, Kuusamossa ja Pudasjärvellä (Järviluoma 2020a, 2020b). Näin ollen vapaa-ajanasunto on voitu hankkia sijoitusmielessä arvonnousua ja vuokraustoimintaa silmällä pitäen. Uuden-Seelannin Wanakassa (Keen & Hall 2004), Norjassa (Flognfeldt 2004) ja Suomen hiihtokeskuksissa (Kompola ym. 2008) yhdeksi vapaa-ajanasunnon hankkimismotiiviksi paljastuikin sijoitus.

Matkailukeskusten vapaa-ajanasunnot ovat uusia ja moderneja (Jansson & Müller 2003; Flognfeldt 2004; Müller 2005), joten niiden hinnat ovat myös korkeita. Myös Norjassa (Flognfeldt 2002) on havaittu uusien alppihiihtokeskusten vapaa-ajanasuntojen korkeat kiinteistö hinnat. Müller (2005) nimeääkin matkailukeskukset vapaa-ajanympäristöinä, kuten Ruotsin Sälenin, ”eliittitilaksi” (*elite space*), koska niiden kiinteistönarvot ovat korkeat, samoin kuin vapaa-ajanasunnon omistajien sosioekonominen asema ja koulutus. Halseth (2004) puolestaan käyttää matkailukeskuksista käsitettä ”eliittimaisema” (*elite landscape*). Edellisiä tukevat Ruotsin tutkimustulokset (Hoogendoorn & Marjavaara 2018). Niiden mukaan attraktiivisilla kohdealueilla – ”mukavuustakamailla” ja pääasiallisilla loma-alueilla – vapaa-ajanasuntojen omistajien käytettävissä olevat tulot ovat selvästi suuremmat kuin alueiden vakituksilla asukkailla. Kyseisiin alueisiin kuuluvat muun muassa Etelä-Ruotsin rannikkoalueet ja saaristo sekä Ruotsin tunturikeskukset, kuten Sälen, Vemdalen, Åre ja Tärnäby/Hemavan.

Pohjoismaissa on havaittu matkailukeskusten vapaa-ajanasukkaiden vakituisen asuinpaikan ja vapaa-ajanasunnon välisen (absoluuttinen) etäisyyden olevan keskimääräistä pidempi korostaen keskusten matkailullista ulottuvuutta. Esimerkiksi Ruotsissa tunturikeskukset houkuttelevat vapaa-ajanasunnon omistajia laajemmalla maantieteelliseltä alueelta kuin viikonloppuetäisyydeltä (Jansson & Müller 2003, 2004; Müller 2005). Sama ilmiö on havaittu myös Suomessa suurten matkailukeskusten – Levin, Rukan, Saariselän ja Ylläksen – tutkimuksissa (Kauppila 2008, 2009a, 2009b, 2010). Käytännössä tämä näkyy pitkinä vakituisen asunnon ja vapaa-ajanasunnon välisinä etäisyyksinä. Kuten aikaisemmin on todettu, vakituisen asunnon ja vapaa-ajanasunnon pitkä etäisyys merkitsee harvoja käyntikertoja, ja harvojen käyntikertojen väliaikoina asunnosta, omaisuudesta, on jonkun tahon huolehdittava.

Matkailukeskus-tyyppinen vapaa-ajan asuinympäristö monipuolisine omistuslajeineen, vapaa-ajanasuntojen vuokrausmahdollisuuksineen, korkeatasoisine kiinteistöineen ja pitkinä vakituisen asuinpaikan ja vapaa-ajanasunnon välisinä etäisyyksineen tarvitsee huomattavassa määrin erilaisia kiinteistönhoito- ja -huoltotoimenpiteitä, koska sijoitus, vapaa-ajanasunto, edellyttää omaisuuden arvosta huolehtimista tulevaisuuden näkökulmasta. Sijoituksen ohella matkailukeskusten vapaa-ajanasuntojen hankkimismotiiveissa painottuvat vetovoimainen luonto ja maisemat sekä harrastusmahdollisuudet (Saarinen & Vaara 2002; Jansson & Müller 2003, 2004; Lundmark & Marjavaara 2005; Müller 2005).

Kolmanneksi, yleisesti ottaen vapaa-ajanasukkaat ovat jo melko iäkkäitä, nuoremmilta vapaa-ajanasukkaita puuttuu ehkä kädentaitojen osaaminen ja vapaa-ajanasukkaat haluavat nauttia ajasta sekä harrastuksista asunnollaan ilman ”työleiriä”. Nämä tekijät lisännevät kiinteistönhoidon ja -huollon tarvetta ja kysyntää tulevaisuudessa. Vuonna 2018 valmistuneiden, uusien vapaa-ajanasuntojen omistajien keski-ikä oli 55 vuotta, kun kaikkien vapaa-ajanasunnon omistajien keski-ikä oli 63 vuotta (Tilastokeskus 2019b). Tutkimusalueilla vapaa-ajanasunnon omistajien keski-ikä on 63–64 vuotta (Järviluoma 2020a, 2020b). Edellä mainitut tekijät avaavat mahdollisuuksia yritystoiminnalle, kuten ”mökkitalkkareille”, joilta vaaditaan monipuolisia kädentaitoja, monialayrittäjyyttä. Aluetalouden näkökulmasta kiinteistöhoito ja -huolto -toimiala on mielenkiintoinen, sillä se työllistää kohtalaisen pienellä liikevaihdolla – toimiala perustuu henkilökohtaiseen palveluun ja on siten työvoimavaltainen.

Tutkimustulosten (Kauppila 2020a, 2020b) perusteella näyttää siltä, että kiinteistöhoitoa ja -huoltoa lukuun ottamatta vapaa-ajanasuminen tarjoaa rajoitetusti mahdollisuuksia uudelle yritystoiminnalle. Vapaa-ajanasukkaat käyttävät pitkälti olemassa olevia palveluita, mikä puolestaan vahvistaa paikallisia toimialoja sekä ylläpitää paikallista palvelurakennetta ja työllisyyttä. Tämä aikaansaa rahavirtoja paikallisiin yrityksiin, työpaikkoja ja verotuloja sekä palveluita paikallisille asukkaille. Erityisesti alueilla, joissa vakituinen väestömäärä vähenee, ulkopaikkakuntalaiset vapaa-ajanasukkaat, tilapäiset asukkaat, ovat yrityksille tärkeitä, sillä he paikkaavat hiipuvaa paikallista kysyntää ja tuovat aluetalouden kiertokulkuun ”uutta” rahaa. Mikäli vapaa-ajanasuminen ei rajoitu vain kesäaikaan vaan on ympärivuotista, tämä edesauttaa paikkakunnan palveluiden saatavuutta vuoden ympäri myös paikallisten näkökulmasta. Luonnollisesti kohdepaikkakunnan palveluvarustuksen ja -tarjonnan on oltava sellainen, että se tyydyttää vapaa-ajanasukkaiden tarpeet ja kysynnän. *Aluetalouden ja aluekehityksen näkökulmasta matkailullinen vapaa-ajanasuminen ylläpitää kohdealueen elinvoimaa.*

Matkailullinen vapaa-ajanasuminen tarjoaa mahdollisuuksia myös uudelle yritystoiminnalle paikallistasolla. Valtakunnallisen mökkibarometrin (Finnish Consulting Group Oy 2016) mukaan vapaa-ajanasukkailla on kiinnostusta ostaa erityisesti seuraavia kiinteistöhoito- ja -huoltopalveluita: korjaus- ja remonttitoita, lumen aurausta sekä puidenkaatoa/polttopuiden tekemistä. Edelliset toistuvat myös tutkimusalueilla, sillä tulevaisuudessa vapaa-ajanasukkaat ovat kiinnostuneita ostamaan lähinnä lumen aurauspalveluita, korjaus- ja rakennustyöpalveluita sekä puidenkaato-, polttopuiden tekemis- ja puuhuoltopalveluita (Järviluoma 202a, 2020b). Matkailukeskuspaikkakunnilla – Kalajoella, Kuusamossa ja Pudasjärvellä – esille nousevat myös harrastusvälineiden vuokraaminen (Järviluoma 2020b). *Aluetalouden ja aluekehityksen näkökulmasta matkailullinen vapaa-ajanasuminen lisää kohdealueen elinvoimaa.*

Matkailullinen vapaa-ajanasuminen on alueille matkailun taloudellisten vaikutusten ”peruskuormaa”. Se on ikään kuin vuosittain kertyvä perusmatkailutulo ja -työllisyys. Matkailullisen vapaa-ajanasumisen herkkyyks esimerkiksi (kansainvälisen) talouden muutoksille ja muille häiriötekijöille on alhaisempi kuin usean muun matkailun osa-alueen. Tämä johtuu siitä, että vapaa-ajanasuminen on ennen muuta alueiden (maakunnan) sisäistä kuin alueiden välistä (Müller 2004b, 2006; Hall 2005a, 2005b: 20–25, 2005c, 2006, 2008). Myös tutkimusalueille, Kuusamo lukuun ottamatta, oma maakunta ja lähimaakunta ovat erittäin merkittäviä ulkopaikkakuntalaisten vapaa-

ajanasuntojen omistajakeskittymiä (Järviluoma 2020a, 2020b; Kauppila 2020a, 2020b). Matkailullinen vapaa-ajanasuminen on joillekin kohdealueille tärkeä matkailun kivijalka, joka takaa tietyt talousvaikutukset vuosi toisensa perään – vapaa-ajanasukkaat ovat kanta-asiakkaita ja sitoutuneet vierailemaan säännöllisesti vapaa-ajanasunnon sijaintipaikkakunnalla. Vapaa-ajanasukaille ei tarvitse markkinoida enää kohdetta paikanvalintatarkoituksessa vaan kohteen palveluita.

Vapaa-ajanasuminen ei myöskään vaadi erityisiä matkailupalveluita eikä mittavia julkisen sektorin investointeja, mutta jonkin verran tarvitaan julkisen sektorin panostuksia kaavoitukseen, kunnallistekniikkaan, tiestöön ja sähköyhteyksiin. On korostettava, että vapaa-ajanasunto on investointi kohdealueelle. Sen myötä vapaa-ajanasukkaat sitoutuvat viettämään vapaa-aikaa tietyssä kohteessa – he ovat kanta-asiakkaita ja kanta-asiakkaistahan on syytä pitää hyvää huolta.

Kuten Adamiak (2014) toteaa, elinkeinoelämään ja yritystoimintaan kohdistuvien aluetaloudellisten vaikutusten lisäksi ulkopaikkakuntalaiset vapaa-ajanasukkaat maksavat erilaisia maksuja ja veroja vapaa-ajanasunnon sijaintikuntaan. Tästä on esimerkkinä kuntiin kertyvä matkailullisen vapaa-ajanasumisen kiinteistöverotulo (taulukko 6). Kiinteistöverotulon laskemisessa on hyödynnetty Kuntaliiton (2019) ja Tilastokeskuksen (2019e) tilastotietoja sekä Verohallinnon (2019) tietokantaa. Laskentamallien toimintatavat ja periaatteet löytyvät tutkimusraporteista (Kauppila 2020a, 2020b). Vuonna 2018 vapaa-ajanasuntojen kiinteistöverotulo oli suurin Kuusamossa ja pienin Hyrynsalmella. Pudasjärvellä vapaa-ajanasuntojen kiinteistöverotulo muodosti jopa kolmanneksen kaikesta kiinteistöverotulosta, Taivalkoskella lähes neljänneksen ja Kuusamossakin viidenneksen. Ulkopaikkakuntalaisten vapaa-ajanasunnon omistajien maksama – matkailullisen vapaa-ajanasumisen – kiinteistöverotulo oli mittavin Kuusamossa ja vaatimattomin Hyrynsalmella, Oulussa ja Taivalkoskella. Vaalassa ulkopaikkakuntalaisten maksama kiinteistöverotulo kerrytti yli 80 prosenttia kaikesta vapaa-ajanasuntojen kiinteistöverotulosta ja Pudasjärvellä reilu kolme neljäsosaa. On muistettava, että vapaa-ajanasuntojen kiinteistöverotulo kohdistuu kunnille ”vakiona” vuosittain ilman että siihen vaikuttavat vallitsevat suhdanteet tai (kansainvälisen) matkailun häiriötekijät.

Taulukko 6. Vapaa-ajanasuntojen kiinteistöverotulo (euroa ja %) ja ulkopaikkakuntalaisten omistamien vapaa-ajanasuntojen kiinteistöverotulo (euroa ja %) tutkimusalueilla vuonna 2018 (Kuntaliitto 2019; Tilastokeskus 2019e; Verohallinto 2019).

Kunta	Vapaa-ajanasuntojen kiinteistöverotulo (euroa) (% kiinteistöverotulosta)	Ulkopaikkakuntalaisten omistamien vapaa-ajanasuntojen kiinteistöverotulo (euroa) (% vapaa-ajanasuntojen kiinteistöverotulosta)
Hyrynsalmi	156 329 (13 %)	108 961 (69,7 %)
Kuhmo	389 379 (18 %)	208 318 (53,5 %)
Sotkamo	544 530 (13 %)	381 716 (70,1 %)
Suomussalmi	346 001 (11 %)	190 647 (55,1 %)
Kalajoki	386 202 (8 %)	202 756 (52,5 %)
Kuusamo	1 430 169 (20 %)	959 643 (67,1 %)
Oulu	679 620 (1,2 %)	123 691 (18,2 %)
Pudasjärvi	652 522 (31 %)	501 789 (76,9 %)
Taivalkoski	207 960 (23 %)	139 541 (67,1 %)
Vaala	386 290 (14 %)	329 505 (85,3 %)

Aluekehityksessä on ehkä turhan vähälle huomiolle jäänyt vapaa-ajanasukkaissa oleva mahdollinen yrittäjäpotentiaali. Järviluoman (2020a, 2020b) tutkimusraporttien perusteella lähes joka kymmenes vapaa-ajanasunnon käyttäjä ilmaisi kiinnostuksensa yritystoiminnan harjoittamiseen mökkikunnassa. Kiinnostuksen kohteena ovat ennen muuta rakennus- ja matkailupalveluala. Vapaa-ajanasunnon sijaintikunnassa harjoitettava yritystoiminta herättää mielenkiintoa useimmin henkilöissä, jotka toimivat yrittäjinä myös vakituisella asuinpaikkakunnallaan.

Taloudellisten vaikutusten lisäksi matkailullisella vapaa-ajanasumisella on sosiaalisia vaikutuksia kohdealueelle. Vapaa-ajanasukkaat ovat sijoittaneet taloudellista pääomaa, vapaa-ajanasunnon, kohdepaikkakunnalle, mikä ilmentää heidän paikkakiintymystään vapaa-ajanasunnon sijaintikuntaan. Kun vapaa-ajanasukkaat katsovat kohdealuetta osin ulkopuolelta, heillä voi olla siten uusia ajatuksia, innovaatioita ja verkostoja vapaa-ajanasumisen, matkailun ja aluekehityksen edistämiseen. Vapaa-ajanasukkaat ovat investoineet pääomia kohdealueelle ja haluavat pitää sijoituksensa, vapaa-ajanasunnostaan, ja vapaa-ajan asuinympäristöstään hyvää huolta tulevaisuutta silmällä pitäen. Heidän paikkakiintymykseensä ja sijoitukseensa viitaten vapaa-ajanasukkaat, osaaikakuntalaiset, ovat kehittämisehdotusten ja -ideoiden suhteen hyvinkin vastuullisia. Taloudellisia vaikutuksia lukuun ottamatta vapaa-ajanasukkaat ovat vielä pitkälti käyttämätön voimavara matkailun ja vapaa-ajanasumisen edistämässä sekä laajemminkin aluekehitystyössä ja kuntien elinvoiman lisäämisessä – he tuovat taloudellisen pääoman ohella sosiaalista pääomaa paikallis-yhteisön käyttöön.

3.4 Vapaa-ajanasuminen: kaupunkien ja maaseudun vuorovaikutus

Vapaa-ajanasuminen on osoitus kaupunkien ja maaseudun välisestä vuorovaikutuksesta (Strandell ym. 2020). Alasalmi ym. (2020: 125–126; ks. myös Lehtonen ym. 2020) toteavatkin, että vaikka (taloudellinen ja väestöllinen) kasvu on viime vuosina keskittynyt kaupungistumisen myötä kaupunkialueille, kasvu on mahdollista myös maaseudulla, jos nämä alueet ovat yhteydessä kasvaviin kaupunkialueisiin. Pelkästään maaseudulle ovat painottuneet yksittäiset kausittain kasvavat alueet, ja tämän kausittaisen kasvun taustalla on nimenomaan vapaa-ajanasuminen ja vapaa-ajanasukkaat. Maantieteellisen vuorovaikutuksen kannalta yksittäiselle alueelle ovat oleellista sen viereiset alueet ja niiden kehitys.

Edellisestä on esimerkkinä Oulun seutu ja sitä ympäröivä maaseutu. Tutkimusraporttien (Järviluoma 2020a, 2020b; Kauppila 2020a, 2020b) perusteella Oulun seutukuntalaiset omistavat runsaasti vapaa-ajanasuntoja viikonloppuvyöhykkeellä Pohjois-Pohjanmaalla, erityisesti Koillismaalla (Pudasjärvi, Taivalkoski, Kuusamo) ja Vaalassa. Vuonna 2018 he omistivat Pudasjärvellä ulkopaikkakuntalaisten vapaa-ajanasunnoista 70 prosenttia, Taivalkoskella 50 prosenttia, Kuusamossa 31 prosenttia ja Vaalassa 61 prosenttia, Kalajoellakin 14 prosenttia. On syytä mainita, että oululaiset eli paikalliset omistivat yli 80 prosenttia ja Oulun seutukuntalaiset lähes 90 prosenttia Oulussa sijaitsevista vapaa-ajanasunnoista (Tilastokeskus 2019e). Itse asiassa Tilastokeskuksen (2018) mukaan vuonna 2017 Oulussa oli Suomen kunnista suhteellisesti tarkasteltuna vähiten ulkopaikkakuntalaisten omistamia vapaa-ajanasuntoja.

Oulun kaupunkiseutu on siis erittäin merkittävä vapaa-ajanasuntojen omistajien vakituinen asuinseutu Pohjois-Pohjanmaan sisällä. Tämä näkyy siinä, että vuonna 2018 Pohjois-Pohjanmaan yksityisten vapaa-ajanasuntojen omistajista vain 22,2 prosenttia asui maakunnan ulkopuolella, kun Suomen maakuntien keskiarvo oli 35,9 prosenttia (Tilastokeskus 2019f). Oulun seutukuntalaiset omistivat Pohjois-Pohjanmaan tutkimusalueiden vapaa-ajanasunnoista 47,2 prosenttia (Tilastokeskus 2019e).

Pohjois-Pohjanmaan matkailullinen vapaa-ajanasuminen on ikään kuin sisäänpäin kääntynyttä. Tätä voidaan tulkita siten, että taloudellisten vaikutusten näkökulmasta suuri osa raha- ja tulovirroista jää maakuntaan ja vain pieni osa vuotaa maakunnasta ulos. Toisaalta maakunnan ulkopuolelta tulevat matkailullisen vapaa-ajanasumisen raha- ja tulovirrat ovat pienemmät kuin Suomen maakunnissa keskimäärin. Oulun seutukuntalaisilla on vapaa-ajanasuntoja myös tutkimusalueilla Kainuussa. Vuonna 2018 heidän omistamien vapaa-ajanasuntojen osuus ulkopaikkakuntalaisten vapaa-ajanasunnoista vaihteli Hyrynsalmen ja Suomussalmen noin 20 prosentista Kuhmon ja Sotkamon noin 10 prosenttiin (Tilastokeskus 2019e). Oulun kaupunkiseudun matkailullisen vapaa-ajanasumisen vaikutus säteilee siten myös viikonloppuvyöhykkeelle lähimaakuntaan, Kainuuseen.

Edellistä tukee Hiltusen ja Rehusen (2014) tutkimus Suomen suurissa kaupungeissa (Helsinki, Tampere, Turku, Oulu, Kuopio, Jyväskylä) asuvien vakituisten asuntojen ja vapaa-ajanasuntojen välisestä etäisyydestä: suurissa kaupungeissa vakituisesti asuvien vapaa-ajanasunnot sijaitsevat useimmiten kaupunkeja ympäröivällä maaseudulla, viikonloppuvyöhykkeellä. Mainitun tutkimuksen mukaan Oulussa asuvat omistavat vapaa-ajanasuntoja huomattavassa määrin nimenomaan Koillismaalla, Oulujärven ympäristössä kuin myös tutkimusalueilla Kainuussa.

Kajaanin kaupunkiseutu on puolestaan merkittävä vapaa-ajanasuntojen omistajien vakituinen asuinseutu Kainuun tutkimusalueille, jotka sijaitsevat Kajaanin näkökulmasta viikonloppuvyöhykkeellä Kainuun maakunnassa. Vuonna 2018 Kajaanin seutukuntalaiset omistivat Sotkamossa ulkopaikkakuntalaisten vapaa-ajanasunnoista 44 prosenttia, Hyrynsalmella 27 prosenttia, Kuhmossa 23 prosenttia ja Suomussalmella 18 prosenttia (Tilastokeskus 2019e). Sotkamon kohdalla Kajaanin kaupunkiseudusta on poistettu Sotkamossa vakituisesti asuvat eli paikalliset vapaa-ajanasunnon omistajat. Vuonna 2018 Kainuun yksityisten vapaa-ajanasuntojen omistajista 42,8 prosenttia asui maakunnan ulkopuolella, kun Suomen maakuntien keskiarvo oli 35,9 prosenttia (Tilastokeskus 2019f). Kajaanin seutukuntalaiset omistivat Kainuun tutkimusalueiden vapaa-ajanasunnoista 24,8 prosenttia (Tilastokeskus 2019e).

Toisin kuin Pohjois-Pohjanmaalla, Kainuussa on enemmän vapaa-ajanasuntoja maakunnan ulkopuolisessa omistuksessa kuin Suomen maakunnissa keskimäärin. Tämä tarkoittaa sitä, että Kajaanin kaupunkiseudun vaikutus matkailulliseen vapaa-ajanasumiseen on pienempi maakunnan sisällä kuin viime vuosikymmeninä voimakkaasti kasvaneen Oulun kaupunkiseudun oman maakuntansa sisällä. Oulun seudun heijastusvaikutukset ulottuvat myös Kainuun tutkimusalueille, kun Kajaanin seudun vaikutus tuntuu jonkin verran Pohjois-Pohjanmaan tutkimusalueista vain Vaalassa. Vuonna 2018 Kajaanin seutukuntalaiset omistivat Vaalassa ulkopaikkakuntalaisten vapaa-ajanasunnoista 13 prosenttia (Tilastokeskus 2019e).

Edellä läpikäytyjä tutkimustuloksia voidaan tulkita vapaa-ajanasumisen näkökulmasta seuraavasti: erityisesti sellaisilla maaseutualueilla, jotka sijaitsevat viikonloppuvyöhykkeellä kasvavista kaupunkiseuduista, on mahdollista hyötyä kaupunkialueiden menestyksestä kausittaisten asukkaiden eli vapaa-ajanasukkaiden myötä. Vesalan ym. (2015) mukaan 91 prosenttia vapaa-ajanasunnosta sijaitsee maaseutumaisilla alueilla ja lähes kaikki uudet vapaa-ajanasunnot rakennetaan maaseudulle. Sen sijaan maaseudulla lomailevista ja mökkeilevistä sekä kausityöntekijöistä suurin osa on määrällisesti kaupunkilaisia (Pitkänen & Strandell 2018). Kaupunkilaisten osuus vapaa-ajanasumisen kokonaisvolyymista kasvaa Strandellin ym. (2020) laatiman skenaarion perusteella nykyisestä 76 prosentista (vuosi 2018) 82 prosenttiin vuoteen 2040 mennessä.

Kaupunkialueiden ja maaseutualueiden vuorovaikutuksen seurauksena kaupunkiseutuja ympäröivä maaseutu pääsee osalliseksi kaupunkialueiden kasvusta nimenomaan vapaa-ajanasumisen muodossa. Kaupunkien menestyksellä on siten myös myönteisiä vaikutuksia maaseutualueiden aluetalouteen, aluekehitykseen ja elinvoimaisuuteen. Pelkistäen vapaa-ajanasunnot, tarjonta, sijaitsevat maaseudulla ja vapaa-ajanasuntojen käyttäjät, kysyntä, asuvat vakituisesti kaupunkialueilla. Kaupunkien ja maaseudun vuorovaikutus vapaa-ajanasumisessa perustuu siten kysynnän ja tarjonnan kohtaamiseen tietyssä ajassa ja tilassa, maaseutualueilla. Menestyvät ja kasvavat kaupunkiseudut – kaupungistuminen – voidaankin nähdä maaseudun näkökulmasta ikään kuin (matkailullisen) vapaa-ajanasumisen kehityksen dynamoina, jotka generoivat vapaa-ajanasukkaiden kautta taloudellista ja sosiaalista aktiiviteettia sekä hyvinvointia vapaa-ajanasumisen kohdealueille. Strandell ym. (2020) toteavatkin, että kaupungistuminen on ollut ja on myös tulevaisuudessa yksi tärkeimmistä maaseudun vapaa-ajanasumista lisäävistä tekijöistä väestön ikääntymisen ohella.

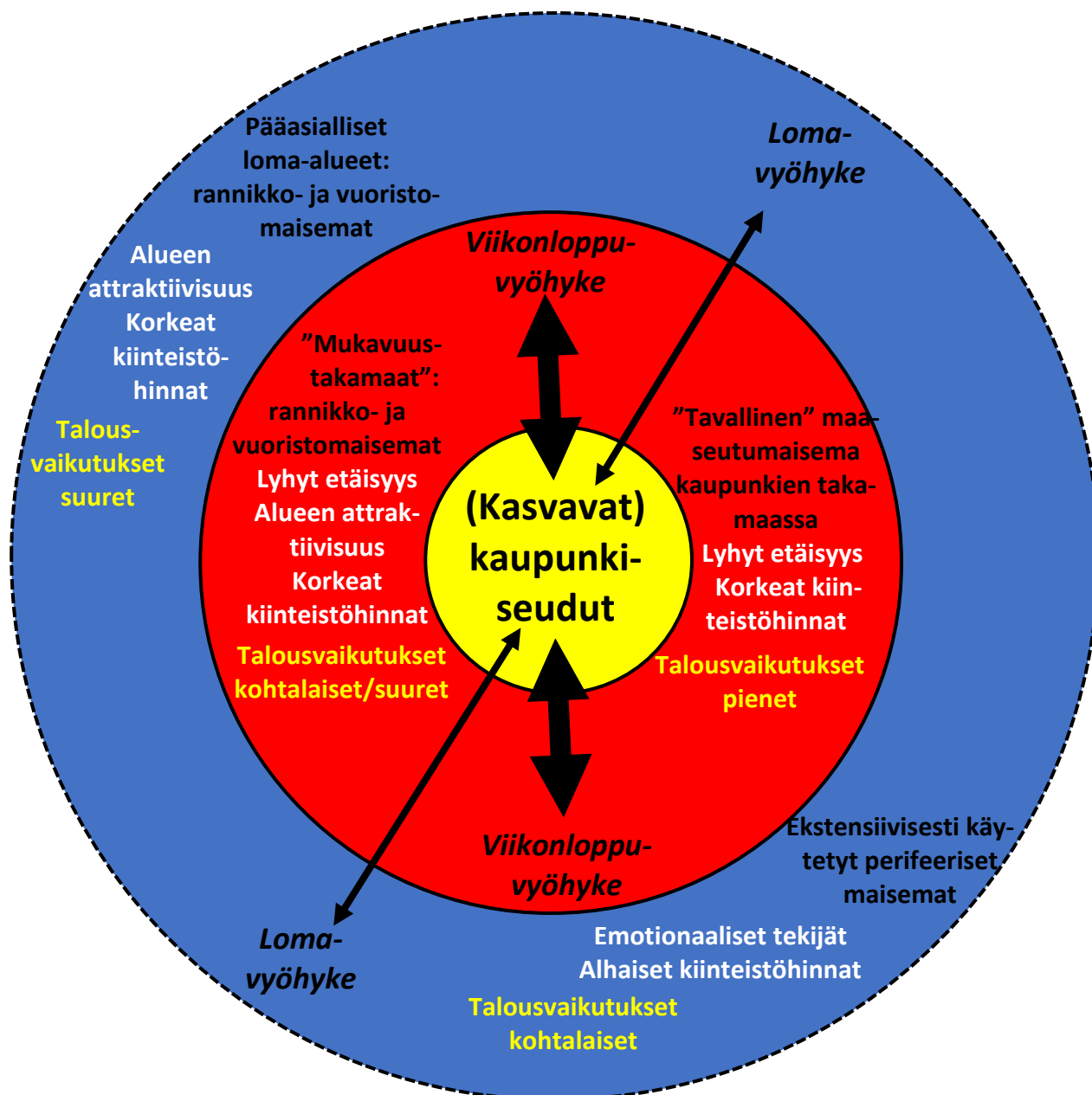
Toisaalta syrjäisten alueiden vapaa-ajanasunnot eivät välttämättä enää tulevaisuudessa kiinnosta kaupungistunutta väestöä, jos ne ovat vaikeasti saavutettavissa eivätkä sijaitse vetovoimaisella alueella (Strandell ym. 2020). Näin ollen vapaa-ajanasumisen kasvu ei automaattisesti tavoita etäällä kaupunkialueista olevia vaatimattoman (matkailullisen) vetovoiman perifeerisiä vapaa-ajan asuinympäristöjä, mikäli näiden ja menestyvien kaupunkiseutujen välillä ei ole vuorovaikutusta. Yleisesti ottaen vuorovaikutusta edesauttavat lyhyen etäisyyden lisäksi emotionaaliset tekijät ja alueen attraktiivisuus. Käytännössä vuorovaikutus edellyttää muun muassa kunnossa olevaa infrastruktuuria ja toimivia liikenneyhteyksiä lähtöalueiden ja kohdealueiden välillä, mikä mahdollistaa kohdealueiden saavutettavuuden.

Kuten aikaisemmin on todettu, vapaa-ajanasuntojen paikanvalintaan vaikuttavia primäärisiä taloudellisia tekijöitä ovat tila-aika-ulottuvuus, alueen attraktiivisuus ja kiinteistö hinnat (Hall & Müller 2004: 10–11; Müller 2006: 337). Tila-aika-ulottuvuudella tarkoitetaan vakituisen asunnon ja vapaa-ajanasunnon välistä etäisyyttä. Mainitut tekijät ovat avainasemassa, kun potentiaaliset vapaa-ajanasukkaat pohtivat vapaa-ajanasunnon hankkimista ja sen sijaintia. Näin ollen nämä tekijät on otettava huomioon myös kohdealueilla vapaa-ajanasumisen kehittämistoimenpiteissä.

Kirjoituksessa on aikaisemmin käyty läpi vapaa-ajanasumisen heterogeenisyyttä Müller ym. (2004) maantieteellisten (maisema-)alueiden tyypittelyyn viitaten (ks. myös liite I). Kuvassa 5 esitellään tutkimuskirjallisuuteen (Müller ym. 2004; Back & Marjavaara 2017; Kauppila 2019, 2020a, 2020b) perustuva malli (kasvavien) kaupunkiseutujen ja maaseudun välisestä vuorovaikutuksesta

vapaa-ajanasumisen näkökulmasta. Mallissa etäisyyttä (kasvavista) kaupunkiseuduista tarkastellaan maaseutua kuvaavien viikonloppu- ja lomavyöhykkeiden kautta. Ehkäpä takaamaa-käsite korostuu ennen kaikkea päiväkäyntivyöhykkeellä, joka sisältyy viikonloppuvyöhykkeeseen. Müllerin ym. vapaa-ajanasumisen aluetyypit on sidottu etäisyysvyöhykkeisiin, ja niihin on yhdistetty aluetyyppien vapaa-ajanasuntojen primääriset taloudelliset paikanvalintakriteerit eli tila-aika-ulottuvuus, alueen attraktiivisuus ja kiinteistö hinnat. On huomattava, että kiinteistö hinnat ovat korkeita kaikilla muilla aluetyypeillä lukuun ottamatta ekstensiivisesti käytettyjä perifeerisiä maisemia, joissa korostuvat paikanvalintakriteerinä muista alueista poiketen emotionaaliset tekijät. Yleisesti ottaen korkeat kiinteistö hinnat eivät luonnollisestikaan ole vapaa-ajanasunnon paikanvalintakriteerien katsannosta vetovoimatekijä. Toisaalta korkeiden kiinteistö hintojen alueilla kiinteistöjen voidaan odottaa säilyttävän arvonsa, ja omaisuuden, sijoituksen, arvonnousu on jopa mahdollista näillä alueilla. Kuvassa nuolten paksuus ilmentää (kasvavien) kaupunkiseutujen ja maaseudun vapaa-ajanasumisen vuorovaikutuksen voimakkuutta. Kuten aikaisemmin on todettu, tutkimuskirjallisuuden (Müller 2004b, 2006; Hall 2005a, 2005b: 20–25, 2005c, 2006, 2008) mukaan vapaa-ajanasuminen on pitkälti alueiden (maakunnan) sisäistä kuin alueiden välistä, mitä Järviluoman (2020a, 2020b) ja Kauppilan (2020a, 2020b) tutkimustulokset ulkopaikkakuntalais-teen vapaa-ajanasuntojen omistajien vakituista asuinpaikoista vahvistavat. Näin ollen kaupunkialueilta viikonloppuvyöhykkeelle suuntautuva vapaa-ajanasuminen on useimmiten intensiivisempää kuin lomavyöhykkeen tapauksessa. On kuitenkin muistettava, pääasialliset loma-alueet houkuttelevat vapaa-ajanasunnon omistajia hyvinkin etäältä, jopa kansainväliseltä tasolta. Matkailullisen vapaa-ajanasumisen aluetaloudelliset vaikutukset ovat ”tavallisessa” maaseutumaismassa kaupunkien takamaassa pienet, ”mukavuustakamailla” kohtalaiset tai suuret, jos alueella on matkailukeskus, ekstensiivisesti käytetyillä perifeerisillä maisemilla kohtalaiset ja pääasiallisilla loma-alueilla suuret (Adamiak ym. 2015; Kauppila 2019, 2020a, 2020b). Vapaa-ajanasuntojen intensiivinen käyttö ja matkailullisen vapaa-ajanasumisen taloudelliset vaikutukset eivät kuitenkaan välttämättä korreloi keskenään, jos hankintoja ei tehdä vapaa-ajanasunnon sijaintipaikkakunnalta.

Itse asiassa vuorovaikutusmallissa on kyse raha- ja tulovirroista kaupunkiseuduilta ympäröivälle maaseudulle. Vapaa-ajanasukkaiden lähtöalueet eivät suoraan ilmaise kohdealueelle ohjautuvia tulo- ja työllisyysvaikutuksia, sillä vakituisen asunnon ja vapaa-ajanasunnon välinen etäisyys ja vapaa-ajanasunnolle vietetty aika, viipymä, vaikuttavat kohdepaikkakunnalta tehtäviin hankintoihin ja rahavirtoihin. Vakituisen asunnon ja vapaa-ajanasunnon etäisyyden kasvaessa pienempi määrä tavaroista tuodaan mukana asuinalueelta ja vastaavasti suurempi määrä hankitaan vapaa-ajanasunnon sijaintipaikkakunnalta. Samoin pitkä viipymä merkitsee kulutuksen lisääntymistä vapaa-ajanasunnon kohdepaikkakunnalla (Bohlin 1982). Ahon ja Ilolan (2006) tutkimus tukee Bohlinin tuloksia: kauppalveluita hyödynnetään vähiten silloin, kun vapaa-ajanasunnolle on lyhyt matka. Myös tutkimusalueilla havaittiin edellisten kaltaisia tuloksia: vakituisen asunnon ja vapaa-ajanasunnon välinen pitkä etäisyys ja vapaa-ajanasunnolla vietetty aika, pitkä viipymä, vaikuttavat myönteisesti kohdepaikkakunnalta tehtäviin hankintoihin ja rahavirtoihin. Etäisyydellä ja viipymällä on siten merkitystä vapaa-ajanasukkaiden rahankäytön maantieteelliseen jakautumiseen lähtö- ja kohdealueiden kesken. Toisin kuin rahankäytössä, vapaa-ajanasuntojen kiinteistövero- tulokertymillä ja omistajien kotipaikoilla on suora yhteys.

Kuva 5. (Kasvavien) kaupunkiseutujen ja maaseudun vapaa-ajanasumisen vuorovaikutusmalli. Müllerin ym. (2004) maantieteelliset (maisema-)alueet ovat mustalla, niihin yhdistettävät paikanvalintakriteerit valkoisella ja matkailullisen vapaa-ajanasumisen aluetaloudelliset vaikutukset keltaisella. Viikonloppuvyöhyke sisältää päiväkäyntivyöhykkeen. Lomavyöhykkeellä ei ole maantieteellisiä rajoja, vaan se ulottuu kansainväliselle tasolle saakka.

Seuraavassa tiivistetään kehittämistoimenpiteitä silmällä pitäen ne kohdealueen kriittiset tekijät, jotka edesauttavat matkailullisen vapaa-ajanasumisen myönteisten taloudellisten vaikutusten kertymistä paikallistasolle (muokaten Kauppila 2019):

- sijainti viikonloppuetäisyydellä väestökeskittymästä/-mistä: suuri potentiaalisten käyttäjien määrä
- sijainti attraktiivisella matkailualueella: suuri (ulkopaikkakuntalaisten omistamien) vapaa-ajanasuntojen määrä

- monipuolinen käyttömahdollisuus: viikonloppu ja loma-ajat
- monipuoliset käyttäjäryhmät: oma käyttö, sukulaiset ja tuttavat/ystävät sekä vuokraajat
- monipuoliset harrastusmahdollisuudet: kesä- ja talvikausi
- vapaa-ajankäytön ohella etätyökäyttö: toimivat tietoliikenneyhteydet
- ympärivuotinen käyttö: pienet kausivaihtelut, tasaiset raha- ja tulovirrat
- monipuolinen omituslajijakauma: yksityiset henkilöt, asunto-oy/kiinteistöoy ja yksityiset yritykset/pankit/vakuutuslaitokset
- toimivat liikenneyhteydet, mukaan lukien lentoliikenne: viikonloppuvyöhykkeen maantieteellinen laajeneminen
- monipuolinen palvelutarjonta ja yritystoiminta: rakentamistoimiala, ”yleiset toimialat” (esim. päivittäistavarakauppa ja erikoistavarakauppa, huoltoasemat, liikenne), matkailutoimialat (esim. ravitsemistoiminta, virkistys- ja muut palvelut) ja tukitoimialat (esim. kiinteistönhoito ja -huolto, pitopalvelut)

Tiheä käyntimäärä, pitkä viipymä ja suuri seuruekoko vapaa-ajanasuntoa kohti (= suuri mökkien käyttöaste ja mökkivuorokausien määrä) yhdistettynä suureen kulutukseen vapaa-ajanasuntoa kohti ja (ulkopaikkakuntalaisten) vapaa-ajanasuntojen suureen määrään aikaansaa mittavia (matkailullisia) aluetalousvaikutuksia kohdealueelle.

Vapaa-ajanasuntojen tulevaisuuden käyttö on avainasemassa vapaa-ajanasumisen kehittämiselle ja aluetaloudellisille vaikutuksille. Usein pohditaan yleisellä tasolla sitä, ovatko tulevat sukupolvet enää innostuneita vapaa-ajanasumisesta. Tämä on fundamentaalinen kysymys vapaa-ajanasumiseen perustuvan yritystoiminnan kehittämismahdollisuuksille. Viimeaikaisten tutkimusten (esim. Pitkänen ym. 2014; Saaristoasian neuvottelukunta/Finnish Consulting Group Oy 2017; Strandell ym. 2020) perusteella Suomessa nuoret sukupolvet ovat kiinnostuneita vapaa-ajanasumisesta myös tulevaisuudessa, mikä on myönteinen signaali kohdepaikkakunnille. Järviluoman (2020a, 2020b) raporttien mukaan tutkimusalueiden vapaa-ajanasuntojen käyttö hieman lisääntyisi tulevaisuudessa, erityisesti viikonloppuisin ja loma-aikoina. Tällä hetkellä vapaa-ajanasuntoja käytetään jonkin verran etätyöpaikkoina viikonloppuisin ja loma-aikoina, ja tutkimusalueilla oletetaan etätyön myös hieman lisääntyvän tulevaisuudessa. On korostettava, että kyselytutkimuksen aineisto kerättiin kesällä 2019 eli ennen koronapandemiaa.

Antavatko viimeaikaiset tilastotiedot viitteitä vapaa-ajanasumisen tulevaisuuden kehityksestä? Kaikkiaan mökkeily kasvatti selvästi suosiotaan koronakesänä. Suomessa kesällä (toukokuu–elokuu) vuonna 2020 yöpymiset sekä omilla että vuokratuilla mökeillä lisääntyivät lähes puolitoistakertaisesti verrattuna vastaavaan aikaan vuonna 2019 (Tilastokeskus 2020g). Vuokramökkitylön (BusinessFinland 2020b) mukaan kesällä (toukokuu–elokuu) 2020 vuokramökeissä kertyi Manner-Suomessa yhteensä 25 prosenttia enemmän yöpymisiä (+221 853 yöpymistä) verrattuna vastaavaan aikaan vuonna 2019. Kasvu tuli yksinomaan kotimaasta lisäyksen ollessa 49 prosenttia (+350 401 yöpymistä). Sen sijaan ulkomaalaisten kohdalla vähennys oli peräti 72 prosenttia (–128 548 yöpymistä). Edellisten lisäksi Maanmittauslaitoksen tilastoihin (Niemi 2020) viitaten vuoden 2020 tammikuu–syyskuu välisenä aikana kesämökkejä myytiin noin 40 prosenttia enemmän kuin vastaavana aikana vuonna 2019. Viime aikoina on julkisuudessa keskusteltu runsaasti vapaa-

ajanasuntojen lisääntyneen käytön ohella vapaa-ajanasuntojen muuttamisesta vakituisiksi asunnoiksi. Sekä vapaa-ajanasuntojen käytön lisääntyminen että vapaa-ajanasuntojen muuttaminen vakituisiksi asunnoiksi vahvistavat elinvoimaa paikallistasolla (kausi)väestön kasvun kautta.

On kuitenkin liian aikaista tehdä syvällisiä ja pitkälle meneviä johtopäätöksiä mahdollisista pysyväluonteisista vapaa-ajanasumisen muutoksista. Siihen tarvitaan enemmän aikaa sekä monipuolista dataa vapaa-ajanasumisesta ja sen kehityksestä. Nähtäväksi jää, kuinka koronapandemia mahdollisesti vaikuttaa yleisesti vapaa-ajanasumiseen ja esimerkiksi vapaa-ajanasunnoilta tehtävään etätyöhön.

Lähteet

- Adamiak, C. (2014). Importance of second homes for local economy of a rural tourism region. *Conference Proceedings of International Antalya Hospitality Tourism and Travel Research Conference*, 9–12.12.2014, 360–370. Saatavilla osoitteesta: https://www.academia.edu/12753324/Importance_of_second_homes_for_local_economy_of_a_rural_tourism_region?email_work_card=interaction_paper (Viitattu 6.11.2019).
- Adamiak, C., Pitkänen, K. & O. Lehtonen (2017). Seasonal residence and counterurbanization: the role of second homes in population redistribution in Finland. *GeoJournal* 82: 5, 1035–1050.
- Adamiak, C., Vepsäläinen, M., Strandell, A., Hiltunen, M., Pitkänen, K., Hall, C. M., Rinne, J., Hanonon, O., Paloniemi, R. & U. Åkerlund (2015). Vapaa-ajan asuminen Suomessa. Asukas- ja kuntakyselyn tuloksia vapaa-ajan asumisen nykytilasta ja kehittämistarpeista. *Suomen ympäristökeskuksen raportteja* 22/2015. 96 s. Saatavilla osoitteesta: https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/155089/SYKEra_22_2015.pdf?sequence=1&isAllowed=y (Viitattu 14.6.2019, 17.6.2019, 18.6.2019).
- Aho, S. & H. Ilola (2006). Toinen koti maalla? Kakkoasuminen ja maaseudun elinvoimaisuus. *Lapin yliopiston kauppatieteiden ja matkailun tiedekunnan julkaisuja. Tutkimusraportteja ja selvityksiä* 6. 204 s.
- Alasalmi, J., Busk, H., Holappa, V., Huovari, J., Härmälä, V., Kotavaara, O., Lehtonen, O., Muilu, T., Rusanen J. & H. Vihinen (2020). Työn ja työvoiman alueellinen liikkuvuus ja monipaikkainen väestö. *Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja* 2020: 12. 187 s. Saatavilla osoitteesta: <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/162147> (Viitattu 7.8.2020).
- Back, A. (2019). Temporary resident evil? Managing diverse impacts of second-home tourism. *Current Issues in Tourism*, DOI: [10.1080/13683500.2019.1622656](https://doi.org/10.1080/13683500.2019.1622656) (Viitattu 2.1.2020).
- Back, A. & R. Marjavaara (2017). Mapping an invisible population: the uneven geography of second-home tourism. *Tourism Geographies* 19: 4, 595–611.
- Bohlin, M. (1982). Fritidsboendet i den regionala ekonomin –Vart fritidshusägärnas pengar tar vägen. *Kulturgeografiska institutionen vid Uppsala universitet, Geografiska regionstudier* nr 14. 142 s.
- Brida, J. G., Osti, L. & E. Santifaller (2011). Second Homes and the Need for Planning Policy. *Tourismos: an International Multidisciplinary Journal of Tourism* 6: 1, 141–163.
- BusinessFinland (2020a). Tilastotietokanta Rudolf. Majoitustilastot. Saatavilla osoitteesta: http://visitfinland.stat.fi/PXWeb/pxweb/fi/VisitFinland/VisitFinland_Majoitustilastot/visitfinland_matk_pxt_116w.px/ (Viitattu 19.10.2020).

BusinessFinland (2020b). Tilastotietokanta Rudolf. Vuokramökkitalasto. Saatavilla osoitteesta: http://visitfinland.stat.fi/PXWeb/pxweb/fi/VisitFinland/VisitFinland_Vuokramokkitalasto/visitfinland_matk_pxt_11t6.px/ (Viitattu 13.11.2020).

Finnish Consulting Group Oy (2016). *Mökkibarometri 2016*. Saaristoasiain neuvottelukunta, Maa- ja metsätalousministeriö. 46 s. Saatavilla osoitteesta: <https://mmm.fi/documents/1410837/1880296/Mokkibarometri+2016/7b69ab48-5859-4b55-8dc2-5514cdfa6000> (Viitattu 14.6.2019).

Flogfeldt, T. (2002). Second-Home Ownership. A Sustainable Semi-Migration. Teoksessa Hall, C. M. & A. M. Williams (toim.): *Tourism and Migration. New Relationships between Production and Consumption*, 187–203. Kluwer Academic Publishers, Dordrecht.

Flogfeldt, T. (2004). Second Home as a Part of a New Rural Lifestyle in Norway. Teoksessa Hall, C. M. & D. K. Müller (toim.): *Tourism, Mobility and Second Homes. Between Elite Landscape and Common Ground*, 233–243. Channel View Publications, Clevedon, Buffalo and Toronto.

Hall, C. M. (2005a). Time, space, tourism and social physics. *Tourism Recreation Research* 30: 1, 93–98.

Hall, C. M. (2005b). *Tourism: rethinking the social science of mobility*. 448 s. Prentice-Hall, Harlow.

Hall, C. M. (2005c). Reconsidering the geography of tourism and contemporary mobility. *Geographical Research* 43: 2, 125–139.

Hall, C. M. (2006). Space-time accessibility and the TALC: the role of geographies and spatial interaction and mobility in contributing to an improved understanding of tourism. Teoksessa Butler, R. W. (toim.): *Tourism area life cycle, volume 2: conceptual and theoretical issues*, 83–100. Channel View Publications, Clevedon.

Hall, C. M. (2008). Of Time and Space and Other Thing: Laws of Tourism and the Geographies of Contemporary Mobilities. Teoksessa Burns, P. M. & M. Novelli (toim.): *Tourism and Mobilities: Local-Global Connections*, 15–32. CABI, Wallingford.

Hall, C. M. (2014). Second Home Tourism: An International Review. *Tourism Review International* 18: 3, 115–135.

Hall, C. M. (2016). Housing Tourists: Accommodating Short-term Visitors. Teoksessa Marcouiller, D., Lapping, M. & O. Furuseth (toim.): *Rural Housing, Exurbanization, and Amenity-Driven Development. Contrasting the "Haves" and the "Have not"*, 113–128. Routledge, London and New York.

Hall, C. M. & S. J. Page (2006). *The Geography of Tourism & Recreation. Environment, place and space*. 3. painos. 427 s. Routledge, London and New York.

- Hall, C. M. & D. K. Müller (2004). Introduction: Second Homes, Curse or Blessing? Revisited. Teoksessa Hall, C. M. & D. K. Müller (toim.): *Tourism, Mobility and Second Homes. Between Elite Landscape and Common Ground*, 3–14. Channel View Publications, Clevedon, Buffalo and Toronto.
- Hall, C. M. & D. K. Müller (2018). The Future of Second Homes. Teoksessa Hall, C. M. & D. K. Müller (toim.): *The Routledge Handbook of Second Home Tourism and Mobilities*, 355–360. Routledge, London and New York.
- Hall C. M., Müller, D. K. & J. Saarinen (toim.) (2009). *Nordic Tourism. Issues and Cases*. 293 s. Channel View Publications, Bristol.
- Hall, C. M., Williams, A. M. & A. A. Lew (2004). Tourism: Conceptualizations, Institutions, and Issues. Teoksessa Lew, A. A., Hall, C. M. & A. M. Williams (toim.): *A Companion to Tourism*, 3–21. Blackwell, Malden, Oxford and Carlton.
- Halseth, G. (2004). The "Cottage" Privilege: Increasingly Elite Landscape of Second Homes in Canada. Teoksessa Hall, C. M. & D. K. Müller (toim.): *Tourism, Mobility and Second Homes. Between Elite Landscape and Common Ground*, 35–54. Channel View Publications, Clevedon, Buffalo and Toronto.
- Helminen, V., Nurmio, K. & S. Vesanen (2020). Kaupunki–maaseutu-alueuokitus 2018. Paikkatie-topohjaisen alueuokituksen päivitys. *Suomen ympäristökeskuksen raportteja 21/2020*. 27 s. Saatavilla osoitteesta: https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/315440/SYKEra_21_2020_Kaupunki_maaseutu_2018.pdf?sequence=1&isAllowed=y (Viitattu 3.9.2020).
- Hiltunen, M. J., Pitkänen, K., Vepsäläinen, M. & C. M. Hall (2016). Second Home Tourism in Finland: Current Trends and Eco-Social impacts. Teoksessa Roca, Z. (toim.): *Second Home Tourism in Europe: Lifestyle Issues and Policy Responses*, 165–199. Routledge, London and New York.
- Hiltunen, M. J. & A. Rehunen (2014). Second home mobility in Finland: Patterns, practices and relations of leisure oriented mobile lifestyle. *Fennia* 92: 1, 1–22.
- Hoogendoorn, G. & R. Marjavaara (2018). Displacement and second home tourism: A debate still relevant or time to move on? Teoksessa Hall, C. M. & D. K. Müller (toim.): *The Routledge Handbook of Second Home Tourism and Mobilities*, 98–111. Routledge, London and New York.
- Jafari, J. (1977). Editor's Page. *Annals of Tourism Research* Oct/Dec 77, 6–11.
- Janelle, D. G. (1969). Spatial Reorganization: A Model and Concept. *Annals of the Association of American Geographers* 59: 2, 348–364.
- Jansson, B. & D. K. Müller (2003). *Fritidsboende i Kvarken*. 171 s. Kvarkenrådet, Umeå.

Jansson, B. & D. K. Müller (2004). Second Home Plans Among Second Home Owners in Northern Europe's Periphery. Teoksessa Hall, C. M. & D. K. Müller (toim.): *Tourism, Mobility and Second Homes. Between Elite Landscape and Common Ground*, 261–272. Channel View Publications, Clevedon, Buffalo and Toronto.

Järviluoma, J. (2017). Kuusamon matkailijat 2016–2017. *Kajaanin ammattikorkeakoulun julkaisusarja D* Muut julkaisut. 31 s. Saatavilla osoitteesta: <https://www.theseus.fi/handle/10024/132841> (Viitattu 2.9.2020).

Järviluoma, J. (2020a). Matkailullinen vapaa-ajan asuminen: Hyrynsalmi, Kuhmo, Sotkamo ja Suomussalmi. *Kajaanin ammattikorkeakoulun julkaisusarja B* Raportteja ja selvityksiä 99. 62 s. Saatavilla osoitteesta: <https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/323924/Valto%20Kainuu%20final.pdf?sequence=2&isAllowed=y> (Viitattu 18.2.2020).

Järviluoma, J. (2020b). Matkailullinen vapaa-ajan asuminen: Kalajoki, Kuusamo, Oulu, Pudasjärvi, Taivalkoski ja Vaala. *Kajaanin ammattikorkeakoulun julkaisusarja B* Raportteja ja selvityksiä 100. 71 s. Saatavilla osoitteesta: <https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/323998/Valto%20Pohjois-Pohjanmaa%20final.pdf?sequence=2&isAllowed=y> (Viitattu 18.2.2020).

Järviluoma, J. (2020c). Matkailun aluetaloudelliset vaikutukset Suomussalmella. *Kajaanin ammattikorkeakoulun julkaisusarja B* Raportteja ja selvityksiä 111. 24 s. Saatavilla osoitteesta: <https://www.theseus.fi/handle/10024/345505> (Viitattu 18.9.2020).

Kainuun liitto (2017). Kainuu-ohjelma. Maakuntasuunnitelma 2035. Maakuntaohjelma 2018–2021. *Kainuun liitto A*: 10. 66 s. Saatavilla osoitteesta: https://issuu.com/viestintakainuu/docs/kainuu_ohjelma_netti (Viitattu 11.1.2019).

Kauppila, P. (1995a). Matkailukeskuksen elinkaari – esimerkkinä Kuusamon Ruka. *Nordia Geographical Publications* 24: 1. 130 s.

Kauppila, P. (1995b). Matkailukeskusten elinkaari ja yritystoiminta – esimerkkinä Kuusamon Ruka. *Oulun yliopisto, Pohjois-Suomen tutkimuslaitos, tiedonantoja* 115. 32 s.

Kauppila, P. (1998). Alueet matkailutuotteena – matkailun muutokset eräissä Pohjois-Suomen kunnissa vuosina 1987–1996. *Nordia Tiedonantoja* 1/1998. 40 s.

Kauppila, P. (2004). Matkailukeskusten kehitysprosessi ja rooli aluekehityksessä paikallistasolla: esimerkkeinä Levi, Ruka, Saariselkä ja Ylläs. *Nordia Geographical Publications* 33: 1. 260 s.

Kauppila, P. (2006). Matkailukeskukset, vapaa-ajanrakennukset ja kehitysprosessi: tarkastelussa Levi, Ruka, Saariselkä ja Ylläs. *Naturpolis Kuusamo, koulutus- ja kehittämispalvelut, tutkimuksia* 1/2006, 69–109.

- Kauppila, P. (2007). Tilastokeskuksen kesämökkilasto: matkailukeskusnäkökulma. *Matkailututkimus* 3: 1, 94–112.
- Kauppila, P. (2008). Missä asuvat Levin ja Rukan mökkirakennusten omistajat? Maantieteellisestä jakautumisesta etäisyysmalleihin. *Matkailututkimus* 4: 2, 25–48.
- Kauppila, P. (2009a). Perifeeristen matkailukeskusten vapaa-ajanasunnot: pohjoismainen näkökulma. *Alue ja Ympäristö* 38: 1, 59–66.
- Kauppila, P. (2009b). Resorts' second home tourism and regional development: a viewpoint of a Northern Periphery. *Nordia Geographical Publications* 38: 5, 3–12.
- Kauppila, P. (2010). Resorts, second home owners and distance: a case study in northern Finland. *Fennia* 188: 2, 163–178.
- Kauppila, P. (2019). Vapaa-ajanasunnot, tila-aika-ulottuvuus ja aluetaloudelliset vaikutukset paikallistasolla: näkökulmia vapaa-ajanasumisen kehittämiseen. Teoksessa Takala, K. & J. Järviluoma (toim.): *Katsaus Business-osaamisalueen TKI-toimintaan 2019*, 68–106. Kajaanin ammattikorkeakoulun julkaisusarja B Raportteja ja selvityksiä 98. Saatavilla osoitteesta: <https://www.theseus.fi/handle/10024/267376> (Viitattu 2.1.2020).
- Kauppila, P. (2020a). Matkailullisen vapaa-ajanasumisen aluetaloudelliset vaikutukset: Hyrynsalmi, Kuhmo, Sotkamo ja Suomussalmi. *Kajaanin ammattikorkeakoulun julkaisusarja B Raportteja ja selvityksiä* 101. 107 s. Saatavilla osoitteesta: <https://www.theseus.fi/handle/10024/332971> (Viitattu 2.3.2020).
- Kauppila, P. (2020b). Matkailullisen vapaa-ajanasumisen aluetaloudelliset vaikutukset: Kalajoki, Kuusamo, Oulu, Pudasjärvi, Taivalkoski ja Vaala. *Kajaanin ammattikorkeakoulun julkaisusarja B Raportteja ja selvityksiä* 102. 121 s. Saatavilla osoitteesta: <https://www.theseus.fi/handle/10024/333011> (Viitattu 2.3.2020).
- Kauppila, P. & J. Järviluoma (2020). Paikallistason matkailustrategiat ja vapaa-ajanasuminen: Sotkamo, Kalajoki, Kuusamo, Oulu, Pudasjärvi, Taivalkoski ja Vaala. *Kajaanin ammattikorkeakoulun julkaisusarja B Raportteja ja selvityksiä* 105. 23 s. Saatavilla osoitteesta: <https://www.theseus.fi/handle/10024/333961> (Viitattu 6.8.2020).
- Keen, D. & C. M. Hall (2004). Second Homes in New Zealand. Teoksessa Hall, C. M. & D. K. Müller (toim.): *Tourism, Mobility and Second Homes. Between Elite Landscape and Common Ground*, 174–195. Channel View Publications, Clevedon, Buffalo and Toronto.
- Komppula R., Reijonen, H. & T. Timonen (2008). Vacation-home owner's willingness to lease through an intermediary – a case study in two Finnish ski resorts. Teoksessa Keller, P. & T. Bieger (toim.): *Real estate and destination development. Successful strategies and instruments. International association of scientific experts in tourism (AIEST). International tourism research and concepts*, 285–299. Erich Schmidt Verlag, Göttingen.

- Kuntaliitto (2019). Kuntien vuoden 2018 tulo- ja kiinteistövero prosentit. Saatavilla osoitteesta: <https://www.kuntaliitto.fi/ajankohtaista/2017/kuntien-vuoden-2018-tulo-ja-kiinteistoveroprosentit> (Viitattu 7.10.2019).
- Lehtonen, O., Kotavaara, O., Muilu, T., Vihinen, H. & J. Huovari (2020). Kausiväestö moninaistaa kuvaa aluerakenteen kehityksestä Suomessa. *Terra* 132: 2, 69–84.
- Lehtonen, O., Muilu, T. & H. Vihinen (2019). Multi-Local Living – An Opportunity for Rural Health Services in Finland? *European Countryside* 11: 2, 257–280.
- Lundmark, L. (2005). Economic Restructuring into Tourism in the Swedish Mountain Range. *Scandinavian Journal of Hospitality and Tourism* 5: 1, 23–45.
- Lundmark, L. & R. Marjavaara (2005). Second home localizations in the Swedish mountain range. *Tourism* 53: 1, 3–16.
- Marjavaara, R. & D. K. Müller (2007). The Development of Second Homes' Assessed Property Values in Sweden 1991–2001. *Scandinavian Journal of Hospitality and Tourism* 7: 3, 202–222.
- Mathieson, A. & G. Wall (1987). *Tourism: Economic, Physical and Social Impacts*. 2. painos. 208 s. Longman, London.
- McKenzie, F., Martin, J. & C. Paris (2008). Fiscal Policy and Mobility: The Impact of Multiple Residences on the Provision of Place-based Service Funding. *Australasian Journal of Regional Studies* 14: 1, 53–71. Saatavilla osoitteesta: https://pdfs.semanticscholar.org/942c/2f9088af8c3b0d1aa763a8984d15903f331a.pdf?_ga=2.92693598.274041613.1578826221-1107302824.1578826221 (Viitattu 13.1.2020).
- Murphy, P. E. (1985). *Tourism: A Community Approach*. 200 s. Methuen, London.
- Müller, D. K. (2002a). Second home ownership and sustainable development in Northern Sweden. *Tourism and Hospitality Research* 3: 4, 343–355.
- Müller, D. K. (2002b). German second home development in Sweden. Teoksessa Hall, C. M. & A. M. Williams (toim.): *Tourism and Migration. New Relationships between Production and Consumption*, 169–185. Kluwer Academic Publishers, Dordrecht.
- Müller, D. K. (2004a). Second Homes in Sweden: Patterns and Issues. Teoksessa Hall, C. M. & D. K. Müller (toim.): *Tourism, Mobility and Second Homes. Between Elite Landscape and Common Ground*, 244–258. Channel View Publications, Clevedon, Buffalo and Toronto.
- Müller, D. K. (2004b). Mobility, Tourism, and Second Homes. Teoksessa Lew, A. A., Hall, C. M. & A. M. Williams (toim.): *A Companion to Tourism*, 387–398. Blackwell, Malden, Oxford and Carlton.

- Müller, D. K. (2005). Second Home Tourism in the Swedish Mountain Range. Teoksessa Hall, C. M. & S. Boyd (toim.): *Nature-based Tourism in Peripheral Areas. Development or Disaster?*, 133–148. Channel View Publications, Clevedon, Buffalo and Toronto.
- Müller, D. K. (2006). The attractiveness of second home areas in Sweden: a quantitative analysis. *Current Issues in Tourism* 9: 4–5, 335–350.
- Müller, D. K. & C. M. Hall (2003). Second homes and regional population distribution: on administrative practices and failures in Sweden. *Espace, Populations, Societes* 2, 251–261.
- Müller, D. K., Hall, C. M. & D. Keen (2004). Second Home Tourism Impact, Planning and Management. Teoksessa Hall, C. M. & D. K. Müller (toim.): *Tourism, Mobility and Second Homes. Between Elite Landscape and Common Ground*, 15–32. Channel View Publications, Clevedon, Buffalo and Toronto.
- Niemistö, V. (2020). Mökkikaupassa tulossa ennätysvuosi – näitä asioita ostaja toivoo vapaa-ajan asunnoltaan. Artikkelin sanomalehti *Kaleva* 16.11.2020. Saatavilla osoitteesta: <https://www.kaleva.fi/mokkikaupassa-tulossa-ennatysvuosi-naita-asioita-o/3106840> (Viitattu 16.11.2020).
- Pitkänen, K. (2008). Second-home Landscape: The Meaning(s) of Landscape for Second-home Tourism in Finnish Lakeland. *Tourism Geographies* 10: 2, 169–192.
- Pitkänen, K. & R. Kokki (2005). Mennäänkö mökille? Näkökulmia pääkaupunkiseutulaisten vapaa-ajan asumiseen Järvi-Suomessa. *Joensuun yliopisto, Savonlinnan koulutus- ja kehittämiskeskuksen julkaisu* n:o 11. 212 s.
- Pitkänen, K., Puhakka, R., Semi, J. & C. M. Hall (2014). Generation Y and Second Homes: Continuity and Change in Finnish Outdoor Recreation. *Tourist Review International* 18: 3, 207–221.
- Pitkänen, K. & A. Strandell (2018). Suomalaisen maaseudun monipaikkaisen asumisen muodot ja tulevaisuuden kehitys. *Maaseudun uusi aika* 2–3/2018, 6–23. Saatavilla osoitteesta: <http://www.mua-lehti.fi/wp-content/uploads/2018/10/pitkanen-ja-strandell.pdf> (Viitattu 21.9.2020).
- Pohjois-Pohjanmaan liitto (2018). Pohjois-Pohjanmaan maakuntaohjelma 2018–2021. *Pohjois-Pohjanmaan liitto* A: 59. 27 s. Saatavilla osoitteesta: <http://www.e-julkaisu.fi/pohjois-pohjanmaan-liitto/maakuntaohjelma-2018-2021/> (Viitattu 8.1.2019).
- Quinn, B. (2004). Dwelling Through Multiple Places: A Case Study of Second Home Ownership in Ireland. Teoksessa Hall, C. M. & D. K. Müller (toim.): *Tourism, Mobility and Second Homes. Between Elite Landscape and Common Ground*, 113–132. Channel View Publications, Clevedon, Buffalo and Toronto.

Rehunen, A. (2015). Kylämökkeilyn rajaaminen ja käytetyt aineistot. Teoksessa Vepsäläinen, M. & M. J. Hiltunen (toim.): *Kylämökkeily Suomessa. Vapaa-ajan asuminen maaseudun kylissä ja taajamissa*, 16–27. Publications of the University of Eastern Finland, Reports and Studies in Social Sciences and Business No 6.

Rämet, J. & P. Kauppila (2001). Kuusamon kevättalvi- ja kesämatkailijat ja heidän rahankäyttönsä vuonna 2000. *Naturpolis Kuusamo, koulutus- ja kehittämispalvelut, tutkimuksia 1/2001*. 101 s.

Saarinen, J. & M. Vaara (2002). Mökki kansallispuiston laidalla. Loma-asukkaiden näkemyksiä Pyhänturin kansallispuiston käytöstä ja kehittämisestä. *Metsäntutkimuslaitoksen tiedonantoja* 845. 41 s.

Saaristoasian neuvottelukunta/Finnish Consulting Group Oy (2017). Nuoret aikuiset mökkeilijöinä 2030 -selvitys. *Maa- ja metsätalousministeriön julkaisuja 5/2017*. 87 s. Saatavilla osoitteesta: http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/79584/MMM_5_2017.pdf (Viitattu 21.10.2020).

Strandell, A., Pitkänen, K. & A. Rehunen (2020). Miten kaupungistuminen ja väestön ikääntyminen vaikuttavat vapaa-ajan asumisen suosioon? *Matkailututkimus* 16: 1, 74–92. Saatavilla osoitteesta: <https://journal.fi/matkailututkimus/article/view/88575/54025> (Viitattu 21.9.2020).

SYKE/Liiteri (2020). Kuntien ratkaisemat poikkeamispäätökset: loma-asuntojen muuttaminen vakituisiksi vuonna 2019. Elinympäristön tietopalvelu Liiteri, Suomen ympäristökeskus. Haettu osoitteesta <https://liiteri.ymparisto.fi/> (Viitattu 24.9.2020).

Tilastokeskus (2018). Rakennukset ja kesämökit 2017. Saatavilla osoitteesta: http://www.stat.fi/til/rakke/2017/rakke_2017_2018-05-25_fi.pdf (Viitattu 20.11.2019).

Tilastokeskus (2019a). Rakennukset ja kesämökit. Käsitteet ja määritelmät. Saatavilla osoitteesta: <http://www.stat.fi/til/rakke/kas.html> (Viitattu 8.4.2019).

Tilastokeskus (2019b). Rakennukset ja kesämökit 2018. Saatavilla osoitteesta: http://www.stat.fi/til/rakke/2018/rakke_2018_2019-05-21_fi.pdf (Viitattu 20.11.2019, 12.2.2020, 17.2.2020).

Tilastokeskus (2019c). Rakennukset ja kesämökit. Laatuseloste: Rakennukset ja kesämökit. http://www.stat.fi/til/rakke/2017/rakke_2017_2018-05-25_laa_001_fi.html (Viitattu 8.4.2019).

Tilastokeskus (2019d). Kesämökkitalastot postinumeroalueittain. Erillistilaus Tilastokeskukselta, marraskuu 2019.

Tilastokeskus (2019e). Kesämökkitalastot kunnittain. Erillistilaus Tilastokeskukselta, marraskuu 2019.

Tilastokeskus (2019f). Liitetaulukko 5. Kesämökkien omistus mökin sijaintimaakunnan mukaan 2018. Saatavilla osoitteesta: https://www.stat.fi/til/rakke/2018/rakke_2018_2019-05-21_tau_005_fi.html (Viitattu 12.6.2019).

Tilastokeskus (2020a). Käsitteet: Matkailu. Saatavilla osoitteesta: <https://www.stat.fi/meta/kas/matkailu.html> (Viitattu 5.3.2020).

Tilastokeskus (2020b). Käsitteet: Tavanomainen elinpiiri. Saatavilla osoitteesta: <https://www.stat.fi/meta/kas/tavomelinpiiri.html> (Viitattu 5.3.2020).

Tilastokeskus (2020c). Väestö. Muuttoliike. Saatavilla osoitteesta: http://pxnet2.stat.fi/PXWeb/pxweb/fi/StatFin/StatFin_vrm_muuti/?tablelist=true (Viitattu 2.10.2020, 2.11.2020).

Tilastokeskus (2020d). Valmistuneet vapaa-ajanasunnot kunnittain ja koko maassa. Erillistilaus Tilastokeskukselta, kesäkuu 2020.

Tilastokeskus (2020e). Vuokrattavat lomamökit ja -osakkeet kunnittain. Erillistilaus Tilastokeskukselta, lokakuu 2020.

Tilastokeskus (2020f). Vuokrattavat lomamökit ja -osakkeet postinumeroalueittain. Erillistilaus Tilastokeskukselta, lokakuu 2020.

Tilastokeskus (2020g). Suomalaisen matkailu 2020, kesä (1.5.–31.8.2020). Saatavilla osoitteesta: http://tilastokeskus.fi/til/smat/2020/14/smat_2020_14_2020-11-05_fi.pdf (Viitattu 16.11.2020).

Tuulentie, S. (2006). Tourists Making Themselves at Home: Second Homes as a Part of Tourist Careers. Teoksessa McIntyre, N., Williams, D. R. & K. E. McHugh (toim.): *Multiple Dwelling and Tourism. Negotiating Place, Home and Identity*, 145–158. Cabi, Wallingford.

Ullman, E. L. (1956). The Role of Transportation and the Bases for Interaction. Teoksessa Thomas, W. L. Jr. (toim.): *Man's Role in Changing the Face of the Earth*, 862–880. The University of Chicago Press, Chicago.

Vepsäläinen, M. & M. J. Hiltunen (toim.) (2015). Kylämökkeily Suomessa. Vapaa-ajan asuminen maaseudun kylissä ja taajamissa. *Publications of the University of Eastern Finland, Reports and Studies in Social Sciences and Business* No 6. 128 s.

Vepsäläinen, M. & A. Rehunen (2009). Lomalle kylän lomassa? Kylämökkeilyn rajaaminen, nykytila ja muutokset. *Matkailututkimus* 5: 2, 43–56.

Vepsäläinen, M., Strandell, A. & K. Pitkänen (2015). Muuttuvan vapaa-ajan asumisen hallinnan haasteet kunnissa. *Yhdyskuntasuunnittelu* 53: 2, 13–38. Saatavilla osoitteesta: <http://www.yss.fi/journal/muuttuvan-vapaa-ajan-asumisen-hallinnan-haasteet-kunnissa/> (Viitattu 10.9.2019).

Verohallinto (2019). Verohallinnon tilastotietokanta. Saatavilla osoitteesta: <http://vero2.stat.fi/PXWeb/pxweb/fi/Vero/> (Viitattu 7.10.2019).

Vesala, S., Strandell, A. & K. Pitkänen (2015). Vapaa-ajan asumisen ja rantarakentamisen tilastot (VAPA). Suomen ympäristökeskus. Saatavilla osoitteesta: <https://docplayer.fi/19016556-Vapaa-ajan-asumisen-ja-rantarakentamisen-tilastot-vapa.html> (Viitattu 21.9.2020).

Vuoristo, K.-V. (1998). *Matkailun muodot*. 251 s. WSOY, Porvoo.

Väestörekisterikeskus (2019). Peruspoiminta kuntien (10 kuntaa) vapaa-ajan rakennuksista, joilla on henkilöomistaja. Erillistilaus Väestörekisterikeskukselta, maaliskuu 2019.

Williams, A. M. & C. M. Hall (2000). Tourism and migration: new relationships between production and consumption. *Tourism Geographies* 2: 1, 5–27.

Williams, A. M. & C. M. Hall (2002). Tourism, migration, circulation and mobility: The contingencies of time and place. Teoksessa Hall, C. M. & A. M. Williams (toim.): *Tourism and Migration. New Relationships between Production and Consumption*, 1–52. Kluwer Academic Publishers, Dordrecht.

Åkerlund, U., Pitkänen, K., Hiltunen, M., Overvåg, K., Müller, D. K. & P. Kahila (2015). Health, well-being and second homes: An outline of current research and policy challenges. *Matkailututkimus* 11: 1, 43–54.

Taulukko 1. Maantieteellisten (maisema-)alueiden vapaa-ajanasuntojen ominaispiirteet (täydentäen Kauppila 2019: taulukko 2).

Ominaispiirre	”Tavallinen” maaseutumaisema kaupunkien takamaassa	”Mukavuustakamaat”: rannikko- ja vuoristomaisemat	Ekstensiivisesti käytetyt perifeeriset maisemat	Pääasialliset loma-alueet: rannikko- ja vuoristomaisemat
Vetovoimatekijä(t)	Etäisyys	Etäisyys, attraktiivisuus	Emotionaaliset tekijät	Attraktiivisuus
Vapaa-ajanasuntotyyppi (pääasiallinen)	Käyttötarkoituksen muuttaminen	Uudisrakentaminen	Käyttötarkoituksen muuttaminen	Uudisrakentaminen
Ikä	Vanha	Nuori	Vanha	Nuori
Määrä	Pieni	Suuri	Suuri	Suuri
Määrän kehitys	Vähenevä	Vähenevä	Kasvava	Kasvava
Tiheys	Alhainen	Korkea	Alhainen	Korkea
Osuus kokonais-asuntokannasta	Pieni	Pieni	Suuri	Suuri
Arvioidut kiinteistönarvot	Korkea	Korkea	Alhainen	Korkea
Omistuslajijakauma	Yksipuolinen	Yksipuolinen/ monipuolinen	Yksipuolinen	Monipuolinen
Aluekehitys		”Suositut paikat” Dynaamiset alueet	”Katoavat alueet” Staattiset alueet	”Suositut paikat” Dynaamiset alueet

Taulukko 2. Maantieteellisten (maisema-)alueiden vapaa-ajanasuntojen käytön ominaispiirteet (täydentäen Kauppila 2019: taulukko 3).

Ominaispiirre	”Tavallinen” maaseutumaisema kaupunkien takamaassa	”Mukavuustakamaat”: rannikko- ja vuoristomaisemat	Ekstensiivisesti käytetyt perifeeriset maisemat	Pääasialliset loma-alueet: rannikko- ja vuoristomaisemat
Etäisyys väestökittymiin (kaupunkeihin)	Lyhyt	Lyhyt	Pitkä	Pitkä
Käyntikertojen määrä	Suuri	Suuri	Pieni	Pieni
Viipymän pituus	Lyhyt	Lyhyt	Pitkä	Pitkä
Etäisyysvyöhyke	Viikonloppu	Viikonloppu	Loma	Loma
Käyttömahdollisuus (pääsääntöisesti)	Viikonloput, loma-ajat (työssä olevat)	Viikonloput, loma-ajat (työssä olevat)	Loma-ajat (työssä olevat)	Loma-ajat (työssä olevat)
Viikonloppuvyöhykkeen käyttäjien määrä	Suuri	Suuri	Pieni	Pieni
Vuokraustoiminnan mahdollisuus	Pieni	Suuri	Pieni	Suuri
Käyttöaste	Korkea	Korkea	Alhainen	Alhainen
Kausivaihtelu	Pieni	Pieni	Suuri	Suuri
Käyttäjien kulutuksen jakautuminen	Sekä lähtöalue että kohdealue (riippuu etäisyydestä ja viipymästä)	Sekä lähtöalue että kohdealue (riippuu etäisyydestä ja viipymästä)	Kohdealue	Kohdealue
Matkailullisen vapaa-ajanasumisen aluetaloudelliset vaikutukset	Pienet	Kohtalaiset/suuret	Kohtalaiset	Suuret

4. MATKAILULLISEN VAPAA-AJANASUMISEN KEHITTÄMINEN PAIKALLISTASOLLA: KAINUUN JA POHJOIS-POHJANMAAN KÄRKIMATKAILUKUNNAT

Jari Järviluoma, matkailututkija, Kajaanin ammattikorkeakoulu

Mikko Keränen, projektipäällikkö, Kajaanin ammattikorkeakoulu

Pekka Kauppila, matkailututkija, Kajaanin ammattikorkeakoulu

Tämän luvun tarkoituksena on esitellä yksityiskohtaisesti matkailullisen vapaa-ajanasumisen kehittämistä tutkimusalueiden, kuntien, näkökulmasta. Aluksi kunnista tarkastellaan keskeisiä matkailullisen vapaa-ajanasumisen nykytilan tunnuslukuja ”faktataulukoiden” avulla. Ne perustuvat tilastoihin ja aikaisemmin julkaistuun tutkimustietoon. Tämän jälkeen avataan kunnittaisten työpajojen aihepiirien keskustelut. Lopuksi tuodaan esille kunnittaiset kehittämissuosituksot ja toimenpide-esitykset. Viimeksi mainitut pohjautuvat tutkimustulosten, työpajojen, joiden keskusteluista ja tuloksista laadittiin kuntakohtaiset muistiot, ja konsultointipäivien antiin. Työpajoissa käsiteltiin ja haettiin ratkaisuja vapaa-ajanasukkaille suunnatussa kyselytutkimuksessa (Järviluoma 2020a, 2020b) esille nousseille vapaa-ajanasumisen kehittämistoiminnan haasteille. Luvussa on hyödynnetty VALTO-hankkeen tiedontuottamisosassa julkaistuja raportteja matkailullisen vapaa-ajanasumisen alueellisista piirteistä (Järviluoma 2020a, 2020b) ja matkailullisen vapaa-ajanasumisen aluetaloudellisista vaikutuksista (Kauppila 2020a, 2020b) sekä VALTO-hankkeen kehittämisosan työpajojen ja jatkotoimenpiteiden työstämisosan konsultointipäivien tuloksia. Osa aineistoista on kerätty ennen koronapandemiaa.

4.1 Mökkiläiskysely, työpajat ja konsultaatiopäivät

Touko-kesäkuussa 2019 postitetussa mökkiläiskyselyssä ulkopaikkakuntalaisia vapaa-ajanasunnon omistajia pyydettiin kirjaamaan omin sanoin kehittämisehdotuksia vapaa-ajanasumisen edistämiseen. Esitetyt kehittämisehdotukset liittyivät yleisimmin jätehuoltoon ja kierrätykseen, vapaa-ajanasukkaille suunnatun viestinnän tehostamiseen, erityyppisten palvelujen saatavuuteen, vedenottopisteen tarpeeseen, pientieverkon kunnossapitoon, rakennuslupamenettelyn joustotarpeisiin sekä luontoarvojen säilyttämiseen. Melko usein palautetta saivat osakseen myös vapaa-ajan asumisen taloudelliset rasitteet.

Hankkeen kaikissa kymmenessä kohdekunnassa järjestetyissä työpajoissa mökkiläiskyselyn kehittämisehdotukset ruodittiin läpi kohta kohdalta. Työpajoihin osallistuneita haastettiin pohtimaan ratkaisuja mökkiläiskyselyssä (tai työpajassa paikan päällä) ilmi tulleisiin kehittämistarpeisiin. Mikäli työpajoille varattu aika antoi myöten, työpajojen päätteeksi keskusteltiin vielä erikseen etätyöhön, vapaa-ajanasukkaiden yrittäjäpotentiaaliin ja mökkeilyn tulevaisuuteen liittyvistä seikoista. Työpajojen keskustelut nauhoitettiin ja nauhoitteiden pohjalta tehtiin tiivistelmät keskustelujen ydinsisällöistä. Ennen lopulliseen muotoonsa saattamista toimenpide-esitysten ja suositusten sisältöä tarkennettiin vielä erikseen VALTO-hankkeen projektipäällikön ja kohdekuntien edustajien välisissä konsultaatiopalavereissa. Konsultaatiokeskustelut nauhoitettiin, ja niiden pohjalta vielä täsmennettiin toimenpide-esityksiä ja suosituksia.

4.2 Hyrynsalmi

Tunnuslukuja Hyrynsalmen matkailullisesta vapaa-ajanasumisesta vuonna 2018.

VAPAA-AJANASUNNOT*

- Hyrynsalmella oli 734 vapaa-ajanasuntoa, joista 83 % (606 kpl) Ukkohallan alueella.
- Vapaa-ajanasunnoista 89 % yksityishenkilöiden omistamia.
- Yksityisomisteisista vapaa-ajanasunnoista 70 % muiden kuin hyrynsalmelaisten omistamia.
- Ulkopaikkakuntalaisissa vapaa-ajanasunnon omistajissa eniten Kajaanissa asuvia (24 %). Seuraavaksi yleisimpiä asuinkuntia Oulu (13 %), Helsinki (5 %) ja Suomussalmi (5 %).
- Ulkopaikkakuntalaisten vapaa-ajanasuntojen valmistumisvuoden keskiarvo 1990.
- Ulkopaikkakuntalaisten vapaa-ajanasuntojen keskimääräinen kerrosala 59 m².
- Ulkopaikkakuntalaisten vakituisten asuntojen ja vapaa-ajanasuntojen välinen keskimääräinen etäisyys 285 km (mediaani 188 km).
- Vuonna 2019 *majoitustoimintaa harjoittavien liikeyritysten* vuokrattavia lomamökkejä ja -osakkeita (eivät sisälly kesämökkitalastoon) 32 rakennusta, joista Ukkohallassa 31 rakennusta.

ULKOPAIKKAKUNTALAISTEN OMISTAMIEN VAPAA-AJANASUNTOJEN KÄYTTÖ**

- Vapaa-ajanasunnon käyttövuorokausia *yhtä vapaa-ajanasuntoa kohti* vuodessa 63 ja vapaa-ajanasunnon vuotuinen käyttöaste 17 prosenttia.
- Vapaa-ajanasuntoja käytti vuoden aikana 1 403 henkilöä, vapaa-ajanasuntojen mökkivuorokausia kertyi kaikkiaan kunnassa vuodessa 94 720.
- Keskimääräinen käyntikertojen määrä vapaa-ajanasunnolla 16 kertaa vuodessa (mediaani 15).
- Keskimääräinen viipymä vapaa-ajanasunnolla 7 vuorokautta yhtä käyntikertaa kohti (mediaani 3 vrk).
- Keskimääräinen seuruekoko 2,7 henkilöä yhtä käyntikertaa kohti.
- Vapaa-ajanasunnolla kesä-elokuussa vietetyn ajan osuus 60 %.
- Ulkopaikkakuntalaisten vapaa-ajanasukkaiden kulutus Hyrynsalmella *yhtä vapaa-ajanasukasta* kohti 954 euroa vuodessa (sis. alv).
- Ulkopaikkakuntalaisten vapaa-ajanasukkaiden kulutus Hyrynsalmella *yhtä vapaa-ajanasuntoa* kohti 2 559 euroa vuodessa (sis. alv).

MATKAILULLISEN VAPAA-AJANASUMISEN ALUETALOUDELLISET VAIKUTUKSET***

- Ulkopaikkakuntalaisten vapaa-ajanasumisen aikaansaama välitön matkailutulo 1,1 milj. euroa ja välitön matkailutyöllisyys 5,8 henkilötyövuotta. Kerrannaisvaikutukset huomioiden tulovaikutus 1,3 miljoonaa euroa ja työllisyysvaikutus 6,2 henkilötyövuotta.
- Matkailullinen vapaa-ajanasuminen tuotti Hyrynsalmelle palkkaverotuloa 24 133 euroa ja kiinteistöverotuloa 108 961 euroa.

Lähteet:

- * Tilastokeskus (2019, 2020a, 2020b), Väestörekisterikeskus (2019), Järviluoma (2020a)
- ** Järviluoma (2020a), Kauppila (2020a)
- *** Kauppila (2020a)

Ulkopaikkakuntalaisille vapaa-ajanasunnon omistajille tehdyssä kyselyssä esiin nostettuja kehittämisehdotuksia

Hyrnsalmen mökkiläiskyselyn vastauksissa toivottiin jätehuollon osalta lisää keskitettyjä jätteenkeräyspisteitä (esim. Hallantien risteykseen) ja niiden tiheämpää tyhjennystä kesäaikaan. Viestinnässä nähtiin tarvetta loma-asukkaille suunnatulle tietopankille, *mistä saa apua erilaisiin tilanteisiin: rakentamis- ja remontointipalvelujen yhteystiedot, infoa kalastus-/metsästysluvista ja -paikoista, infoa terveys-/hyvinvointi-/harrastuspalveluista, infoa kunnan kestävän kehityksen suunnitelmista.*

Palvelutarpeiksi vastauksissa mainitaan muun muassa vesipiste, kuntosali, matonpesupaikka, lounaspaikka, enemmän huolto- ja siivouspalveluita, liityntäliikenteen kehittäminen Kajaanin suuntaan sekä koskikalastusmahdollisuuksien kehittäminen. Tienpitoon liittyen tarvetta nähtiin teiden kunnossapidon parantamiseen sekä pyörätien rakentamiseen Hyrnsalmen kirkon luota Salmijärven tien risteykseen.

Muissa kommentteissa esitettiin esimerkiksi tuulimyllyjen purkamista ja vesistöjen suojelua. Yksittäisissä vastauksissa Hyrnsalmen – kuten muidenkin kohdekuntien – kehittämisehdotuksissa huomiota kiinnitettiin vapaa-ajan asumisen taloudellisiin rasitteisiin: *Vapaa-ajan asumisenkin epämielikkyyttä ovat lisänneet radikaalisti esim. jätevesilaki velvoitteineen, tarpeettoman suuret sähkönsiirtomaksut ja muut piiloverotuksen ja tulonsiirtojen muodot.*

Työpaja 13.8.2020 Hyrnsalmen kunnantalolla

Työpajaan osallistui yhteensä seitsemän henkilöä. He olivat elinkeinotoimen kehittäjiä ja yrittäjiä. Työpaja toteutettiin paikan päällä.

Työpajakeskustelun pääteemoja olivat vapaa-ajanasukkaiden jätehuolto, viestintä ja palvelutarpeet sekä tiestöön ja etätyömahdollisuuksiin liittyvät asiat.

Jätehuolto:

Hyrnsalmen alueen vapaa-ajanasuminen ja matkailu pohjautuvat alueen luonnon ja ympäristön vetovoimaisuuteen. Tästä syystä ympäristön roskattomuus ja siisteys on ensiarvoisen tärkeää. Ihmisten ympäristötietoisuus on myös lisääntynyt, mikä näkyy vaatimuksena jätteiden kierrätysmahdollisuuksille myös vapaa-ajanasunnolla ja matkailukohteissa. Nykyään ei saisi olla enää tilannetta, jossa esimerkiksi lasi, pahvi ja biojäte joudutaan laittamaan samaan jäteastiaan. Jätehuollon haasteina ovat vapaa-ajanasumisen ja matkailun sesongit sekä tapahtumat. Sesonkihuipeina ja tapahtumien aikana jäteastioiden kapasiteetti ei aina riitä, mikä näkyy roskaantumisenä ja yleisenä epäsiisteytenä.

Viestintä:

Ukkohallan alueen vapaa-ajanasukkaat voivat tietoa hakiessaan käyttää hyväksi Ukkohallan infoa. He ovat siten tiedon saannin suhteen paremmassa asemassa kuin kunnan muiden alueiden vapaa-ajanasukkaat. Koko kuntaa koskevaa, nimenomaan vapaa-ajanasukille suunnattua nettisivustoa ei toistaiseksi ole olemassa. Hyrnsalmi.fi-sivustolla on [tapahtumakalenteri](#) samoin kuin yrityshaut mahdollistava [yrityshakemisto](#). Ukkohalla.fi-sivustolla on myös tapahtumakalenteri

sekä tietoa Ukkohallan alueen palveluista ja tekemisistä. Viestintään liittyen kunnassa on suunnitteilla myös säännöllisten ”mökkiparlamenttien” järjestäminen.

Palvelut:

Keskustelun aikana ilmeni, että Hyrynsalmella on jo olemassa mökkiläiskyselyssä mainituista palvelutarpeista ainakin vesipiste (S-marketin yhteydessä), matonpesupaikka ja kuntosali. Näitä palveluja toivoneiden osalta kyse oli siten puutteellisesta tiedon saannista. Työpajassa eräs keskustelun aihe oli palveluihin liittyen ravintoloiden aukioloajat.

Tiestö:

Mökkiläiskyselyn yhteydessä mainittu pyörätien tarve Salmijärven tien risteykseen on ollut aieminkin esillä. Vonkalle menevä tie huonossa kunnossa, lisäksi risteykseen tarvittaisiin muutama valopylväs.

Etätyö:

Etätyö on kasvava trendi ilman pandemiaakin. Ukkohallassa on toimiva 4G-verkko, joka mahdollistaa etätyön tekemisen. Etätyöläinen tarvitsee usein muitakin palveluja kuin tietoliikenneyhteydet, mihin esimerkiksi Ukkohalla aktiviteetteineen tarjoaa hyvät puitteet. Kehittämisideana esitettiin etätyöntekijöille suunnatut majoitustarjoukset – vuokraa mökki kuukaudeksi + aktiviteettien mainostus.

Toimenpide-esitykset ja suositukset

Seuraavassa esitettävät konkreettiset toimenpide-esitykset ja suositukset on johdettu mökkiläiskyselyn tuloksista, työpajojen löydöksistä sekä konsultaatiotapaamisen keskustelusta. Osa esityksistä vastaa useissa eri kunnissa esiin nousseisiin samansisältöisiin haasteisiin, osa taas pelkästään Hyrynsalmella ilmi tulleisiin kehittämistarpeisiin. Pääpaino on lyhyen tähtäimen toimenpiteissä, pitkän tähtäimen asioita ovat lähinnä strategiasuosituksien sekä kaavoitukseen liittyvät asiat.

- Kierrätyksen ja jätehuollon kehittämistoimet jakautuvat kierrätyksen parantamiseen, sesonkiaikojen ja tapahtumien huomioimiseen keräyksessä sekä lajitteluasemien aukioloajoista tiedottamiseen.
- Vapaa-ajanasukille suunnattavan viestinnän kehittäminen kokonaisvaltaisella tavalla. Sähköisessä viestinnässä kehittämistoimenpiteenä kunnan nettisivuille tehtävä oma osio vapaa-ajanasukille, jonka alla mökkiläisille tarpeellista informaatiota ja linkkejä (mm. yritys- ja palveluhakemisto, tapahtumakalenteri, jätehuolto, rakennusvalvonta, terveyskeskuspalvelut, vedenottopiste, reitistöt, harrastusvälineiden vuokraus, kyläyhdistykset jne.). Nettisivujen lisäksi suotavia viestintäkanavia myös sosiaalinen media (esim. mökkiläisten oma FB-ryhmä) ja printtimedia (esim. mökkiläiskirje). Sähköisen yritys- ja palveluhakemiston kehittäminen siltä pohjalta, että yrittäjät itse lisäävät ja päivittävät tietojansa hakemistoon (kunnan toimesta hakemiston ajantasaisuus voidaan tarkistaa noin kerran vuodessa).
- Yrittäjien kannustaminen tarjoamaan mökkitalokkari palveluja muuallekin kuin Ukkohallan alueelle.
- Ravintola- ym. palvelujen aukioloaikoihin vaikuttaminen.
- Kajaanin liityntäliikenteen kehittäminen.

- Etätyöskentelytilojen kehittäminen matkailijoille ja vapaa-ajanasukkaille. Ukkohallan etätyömahdollisuuksien tarjonta ja markkinointi paketteina, joissa etätyöhön on yhdistettävissä laaja kirjo luontovirkistys- ja matkailupalveluja.
- Vapaa-ajanasukkaiden ja matkailijoiden määrän ajantasaisen seurannan mahdollistavan mittariston kehittäminen pohjautuen teleoperaattoreiden matkapuhelinaineistoihin (yhteistyössä muiden hankekuntien kanssa tai maakunnallisesti).
- Vapaa-ajanasumisen huomiointi kuntastrategiaa päivitettäessä.

4.3 Kuhmo

Tunnuslukuja Kuhmon matkailullisesta vapaa-ajanasumisesta vuonna 2018.

VAPAA-AJANASUNNOT*

- Kuhmossa oli 2 502 vapaa-ajanasuntoa.
- Vapaa-ajanasunnoista 98 % yksityishenkilöiden omistamia.
- Yksityisomisteisista vapaa-ajanasunnoista 54 % muiden kuin kuhmolaisten omistamia.
- Ulkopaikkakuntalaisissa vapaa-ajanasunnon omistajissa eniten Kajaanissa asuvia (20 %). Seuraavaksi yleisimpiä asuinkuntia Helsinki (8 %), Oulu (7 %) ja Kuopio (5 %).
- Ulkopaikkakuntalaisten vapaa-ajanasuntojen valmistumisvuoden keskiarvo 1984.
- Ulkopaikkakuntalaisten vapaa-ajanasuntojen keskimääräinen kerrosala 48 m².
- Ulkopaikkakuntalaisten vakituisten asuntojen ja vapaa-ajanasuntojen välinen keskimääräinen etäisyys 400 km (mediaani 450 km).
- Vuonna 2019 *majoitustoimintaa harjoittavien liikeyritysten* vuokrattavia lomamökkejä ja -osakkeita (eivät sisälly kesämökkitilastoon) 51 rakennusta.

ULKOPAIKKAKUNTALAISTEN OMISTAMIEN VAPAA-AJANASUNTOJEN KÄYTTÖ**

- Vapaa-ajanasunnon käyttövuorokausia *yhtä vapaa-ajanasuntoa kohti* vuodessa 52 ja vapaa-ajanasunnon vuotuinen käyttöaste 14 prosenttia.
- Vapaa-ajanasuntoja käytti vuoden aikana 3 441 henkilöä, vapaa-ajanasuntojen mökkivuorokausia kertyi kaikkiaan kunnassa vuodessa 172 731.
- Keskimääräinen käyntikertojen määrä vapaa-ajanasunnolla 11 kertaa vuodessa (mediaani 5).
- Keskimääräinen viipymä vapaa-ajanasunnolla 12 vuorokautta yhtä käyntikertaa kohti (mediaani 5 vrk).
- Keskimääräinen seuruekoko 2,6 henkilöä yhtä käyntikertaa kohti.
- Vapaa-ajanasunnolla kesä-elokuussa vietetyn ajan osuus 66 %.
- Ulkopaikkakuntalaisten vapaa-ajanasukkaiden kulutus Kuhmossa *yhtä vapaa-ajanasukasta kohti* 980 euroa vuodessa (sis. alv).
- Ulkopaikkakuntalaisten vapaa-ajanasukkaiden kulutus Kuhmossa *yhtä vapaa-ajanasuntoa kohti* 2 146 euroa vuodessa (sis. alv).

MATKAILULLISEN VAPAA-AJANASUMISEN ALUETALOUDELLISET VAIKUTUKSET***

- Ulkopaikkakuntalaisten vapaa-ajanasumisen aikaansaama välitön matkailutulo 2,4 milj. euroa ja välitön matkailutyöllisyys 11,7 henkilötyövuotta. Kerrannaisvaikutukset huomioiden tulovaikutus 3,1 miljoonaa euroa ja työllisyysvaikutus 12,8 henkilötyövuotta.
- Matkailullinen vapaa-ajanasuminen tuotti Kuhmolle palkkaverotuloa 52 635 euroa ja kiinteistöverotuloa 208 318 euroa.

Lähteet:

* Tilastokeskus (2019, 2020a), Väestörekisterikeskus (2019), Järviluoma (2020a)

** Järviluoma (2020a), Kauppila (2020a)

*** Kauppila (2020a)

Ulkopaikkakuntalaisille vapaa-ajanasunnon omistajille tehdyssä kyselyssä esiin nostettuja kehittämisehdotuksia

Kuhmon mökkiläiskyselyn vastauksissa jätehuoltoon liittyviä kehittämisehdotuksia on vain kaksi, joista toisessa ehdotetaan lisää kierrätyspisteitä välille Kuhmo-Nurmes ja toisessa jäteasemalle pidempää aukioloaika.

Viestinnän kehittämiseksi Hyrynsalmen tavoin myös Kuhmossa toivomuksena on *opas/luettelo palveluita tarjoavista yrityksistä (esim. löytäisi helposti lähimmän kaivinkoneyrittäjän)*. Toinen vastaaja ilmaisee saman asian toivomalla *enemmän tietoa tilapäistöiden tekijöistä (etsinnässä hiekkatien lanausta harjoittava yrittäjä ja raivaussahataitoinen pihatöiden tekijä/ruohonleikkaaja)*. Viestinnän kehittämisehdotuksena on niin ikään vapaa-ajanasukaille perustettava oma ryhmä sosiaaliseen mediaan, joka toimisi keskustelufoorumina ja tiedotuskanavana. Erään vastaajan mielestä kunnan markkinointi luontomatkailukohteena yleensä lisää samalla kiinnostusta vapaa-ajanasunnon hankkimiseen Kuhmosta: *Luonto- ja kalastusmahdollisuuksia pitäisi mainostaa enemmän valtakunnallisesti. Kuhmossa mainiot mahdollisuudet kalastukseen, metsästyksen ja luonnossa liikkumiseen. Tämä voisi tuoda lisää (kesä)asukkaita kuten me, jotka tulimme Kuhmoon em. asioiden perässä.*

Palvelujen suhteen toivotaan terveystalveluiden parempaa saatavuutta, mökkiläisille suunnattujen tapahtumien järjestämistä (kuten nuotioiltoja) sekä kansankahvilan tapaista yhteishenkeä nostattavaa tapaamispaikkaa esimerkiksi torille, jossa olisi lehtiä, ilmoitustaulu, akkujen latauspaikka ynnä muuta vapaa-ajanasukaille sopivaa.

Muista kehittämisehdotuksista mainittakoon erään vastaajan esittämä idea polttopuuhuoltoon: *Mielestäni kannattaisi selvittää, onko paikkakunnalla halukkuutta polttopuiden teossa niin sanotusti vastavuoroisuuteen. Esim. paikkakuntalainen tekisi metsästämäni tarvitsemansa polttopuut omakustanteisesti ja saisin osan polttopuista omaan käyttöön.*

Työpaja 23.6.2020 Kuhmon kaupungintalolla

Työpajaan osallistui yhteensä kymmenen henkilöä. He olivat elinkeinotoimen kehittäjiä, teknisen toimen edustajia, mökkiläistoimikunnan jäseniä ja yrittäjiä. Työpaja toteutettiin paikan päällä ja etäyhteyden avulla.

Työpajakeskustelun pääteemoja olivat vapaa-ajanasukkaiden jätehuolto, viestintä ja palvelutarpeet sekä vapaa-ajanasukkaiden yrittäjyyteen liittyvät asiat.

Jätehuolto:

Ekokymppi on työpajaan osallistuneiden mielestä hoitanut pääosin hyvin haja-asutusalueiden jätehuolto. Sekajätteen aluekeräyspisteitä on sijoitettu eri puolilla kuntaa palvelemaan kiinteistöjä, joilla ei ole sopimusta kuljetusyrityksen kanssa. Myös lajitteluasema on siisti, ”maan parhaimpia”, mutta auki vain kahtena päivänä viikossa. Työpajan keskusteluissa kiinnitettiin huomiota kuntakeskuksen roskaantumiseen ja tarpeeseen tihentää taajaman ja sen lähialueen jä-

teastiaverkostoa. Ympäristön siisteys on tärkeää vapaa-ajanasukkailla, muille matkailijoille samoin kuin paikallisille asukkailla. Tähän nähden roskaamisen hillintä on työmäärältään ja kustannuksiltaan suhteellisen pieni investointi.

Viestintä:

Kuhmossa toimii aktiivisesti mökkiläistoimikunta, jonka tavoitteena on parantaa tiedonkulkua ja yhteistyötä Kuhmon mökkiläisten ja kaupungin välillä sekä mökkiläisten ja asukkaiden, kyläyhdistysten ja yritysten välillä (ks. kaupungin nettisivujen Asuinympäristömme-kohdan alla oleva osio [Mökki-Kuhmo](#)). Mökkiläistoimikunnan sivuilla on jonkin verran tietoa vapaa-ajanasukkaiden tarvitsemista palveluista (esim. käyttövesipisteet, terveydenhuolto, mökkitalkkari Care4U). Toimikunnan sivuilta on myös linkki Facebook-ryhmään Mökki-Kuhmo.

Kuhmon kaupungin nettisivuilla on [tapahtumakalenteri](#) sekä [yrityshakemisto](#), jossa yritysten tietoja voi hakea sanahauulla tai toimialakategorioiden mukaan. Printtaviestinnän osalta Kuhmossa julkaistaan Kesä-Kuhmo -lehteä, jossa yritykset mainostavat palveluitaan. Haasteena paperijulkaisuissa on tietojen vanhentuminen ja esimerkiksi tapahtumatietojen puutteellisuus (printit tehdään usein jo keväällä, jolloin kaikki kesätapahtumat eivät ole tiedossa). Samoin sähköisessä tiedotuksessa ajantasaisuus on haaste, sillä tietojen jatkuva päivitys vaatii henkilöstöresursseja. Keskustelussa todettiin myös painetulle mökkiläiskirjeelle olevan tarvetta, toisaalta sen toteutuksesta aiheutuu suhteellisen paljon kustannuksia.

Palvelut:

Työpajan yhteydessä todettiin, että mökkiläiskyselyssä esiin noussut kritiikki terveyskeskuspalveluja kohtaan ei ole yleistä. Kokonaisuutena terveyskeskuspalvelujen katsottiin toimivan hyvin. Vapaa-ajanasukkaiden tarvitsemien remontti- ym. palvelujen osalta pohdittiin, voitaisiinko palveluja tarjota yhden luukun periaatteella toimivana välitystoimintana, jolloin yhdestä numerosta olisi saatavissa tieto, kuka tarvittavan palvelun voisi toteuttaa. Mökkien vuokrauspalvelua Kuhmon kaupunki jo tarjoaa kamarimusiikin ja aiemmin myös rastiviikon yhteydessä. Työpajassa ideoitiin olemassa olevan mökkien vuokrauspalvelun jatkokehittämistä yleisemmäksi palveluksi, jonka kautta vapaa-ajanasukkaat voisivat joustavasti, mahdollisuuksiensa mukaan ja ilman pitkää etukäteissuunnittelua tarjota mökkiään vuokralle. Palveluihin liittyvässä keskustelussa huomiota kiinnitettiin edellisten lisäksi konevuokrauspalvelun puuttumiseen, ravintolojen ja yleensäkin vapaa-ajanasukkaiden käyttämien liikkeiden aukioloaikojen laajentamiseen sekä palvelujen nettivarausratkaisujen lisäämiseen.

Vapaa-ajanasukkaat yrittäjinä:

Kuhmon yrittäjistä osa on siinä iässä, että edessä on yritystoiminnasta luopuminen. Samaan aikaan vapaa-ajanasukkaissa on monen alan osajia ja jonkin verran myös kiinnostusta yritystoimintaan. Työpajassa pohdittiin, löytyisikö vapaa-ajanasukkaista mahdollisesti jatkajia yritystoiminnasta luopuville yrittäjille.

Toimenpide-esitykset ja suositukset

Seuraavassa esitettävät konkreettiset toimenpide-esitykset ja suositukset on johdettu mökkiläiskyselyn tuloksista, työpajojen löydöksistä sekä konsultaatiotapaamisen keskustelusta. Osa esityksistä vastaa useissa eri kunnissa esiin nousseisiin samansisältöisiin haasteisiin, osa taas pelkästään Kuhmossa ilmi tulleisiin kehittämistarpeisiin. Pääpaino on lyhyen tähtäimen toimenpiteissä, pitkän tähtäimen asioita ovat lähinnä strategiasuositukset sekä kaavoitukseen liittyvät asiat.

- Kierrätyksen ja jätehuollon kehittämistoimet jakautuvat kierrätyksen parantamiseen, sesonkiaikojen ja tapahtumien huomioimiseen keräyksessä sekä lajitteluasemien aukioloajoista tiedottamiseen.
- Kaupungin nettisivuilla olevan mökkiläistoimikunnan sivun muokkaus laskeutumissivuksi, jonka alla mökkiläisille tarpeellista informaatiota ja linkkejä (mm. yrityshakemisto, tapahtumakalenteri, jätehuolto, rakennusvalvonta, terveyskeskuspalvelut, vedenottopiste, reitistöt, harrastusvälineiden vuokraus, FB-ryhmä Mökki-Kuhmo, kyläyhdistykset jne.). Laskeutumissivun yhteydessä voidaan kysyä myös mökkiläisten sähköpostiosoitteita, minkä jälkeen osoitteensa toimittaneille lähetetään sähköinen mökkiläiskirje esimerkiksi kerran tai kahdesti vuodessa. Nettisivujen lisäksi suotavia viestintäkanavia myös Kesä-Kuhmo -lehti ja paperinen mökkiläiskirje.
- Kaupungin nettisivuilla olevan yrityshakemiston kattavuudesta huolehtiminen.
- Vapaa-ajanasukkaiden tarvitsemien remontointi-, LVI-, nuohous-, puuhoito- yms. palvelujen verkostoperiaatteella toimivan välityspalvelun edelleen kehittäminen.
- Selvitys koskien sitä, voisivatko ravintolat olla auki pyhäpäivinä vuorotteluperiaatteella, jolloin ainakin yksi paikka olisi avoinna.
- Konevuokrauspalveluja tarjoavan yrityksen saaminen Kuhmoon.
- Tiettyihin palveluihin (esim. kampaamo, kosmetologi, hoiva) nettivarausjärjestelmät.
- Vapaa-ajanasukkaiden ja matkailijoiden määrän ajantasaisen seurannan mahdollistavan mittariston kehittäminen pohjautuen teleoperaattoreiden matkapuhelinaineistoihin (yhteistyössä muiden hankekuntien kanssa tai maakunnallisesti).
- Kuhmon aktiivisen mökkiläistoimikunnan työn tukeminen. Kerran vuodessa samana viikonloppuna pidettävän mökkiläistapahtuman kehittäminen.
- Vapaa-ajanasuntojen ja mökkilotteiden markkinointi Kuhmon kamarimusiikkifestivaaliin yhteydessä.
- Vapaa-ajanasumisen huomiointi kaupunkistrategiaa uudistettaessa.

4.4 Sotkamo

Tunnuslukuja Sotkamon matkailullisesta vapaa-ajanasumisesta vuonna 2018.

VAPAA-AJANASUNNOT*

- Sotkamossa oli 1 894 vapaa-ajanasuntoa, joista 15 % (275 kpl) Vuokatin alueella.
- Vapaa-ajanasunnoista 96 % yksityishenkilöiden omistamia.
- Yksityisomisteisista vapaa-ajanasunnoista 70 % muiden kuin sotkamolaisten omistamia.
- Ulkopaikkakuntalaisissa vapaa-ajanasunnon omistajissa eniten Kajaanissa asuvia (43 %). Seuraavaksi yleisimpiä asuinkuntia Oulu (9 %), Helsinki (6 %) ja Kuopio (3 %).
- Ulkopaikkakuntalaisten vapaa-ajanasuntojen valmistumisvuoden keskiarvo 1980.
- Ulkopaikkakuntalaisten vapaa-ajanasuntojen keskimääräinen kerrosala 56 m².
- Ulkopaikkakuntalaisten vakituisten asuntojen ja vapaa-ajanasuntojen välinen keskimääräinen etäisyys 249 km (mediaani 198 km).
- Vuonna 2019 *majoitustoimintaa harjoittavien liikeyritysten* vuokrattavia lomamökkejä ja -osakkeita (eivät sisälly kesämökkitilastoon) 422 rakennusta, joista Vuokatissa 367 rakennusta.

ULKOPAIKKAKUNTALAISTEN OMISTAMIEN VAPAA-AJANASUNTOJEN KÄYTTÖ**

- Vapaa-ajanasunnon käyttövuorokausia *yhtä vapaa-ajanasuntoa kohti* vuodessa 76 ja vapaa-ajanasunnon vuotuinen käyttöaste 21 prosenttia.
- Vapaa-ajanasuntoja käytti vuoden aikana 3 639 henkilöä, vapaa-ajanasunnon mökkivuorokausia kertyi kaikkiaan kunnassa vuodessa 269 584.
- Keskimääräinen käyntikertojen määrä vapaa-ajanasunnolla 24 kertaa vuodessa (mediaani 18).
- Keskimääräinen viipymä vapaa-ajanasunnolla 9 vuorokautta yhtä käyntikertaa kohti (mediaani 3 vrk).
- Keskimääräinen seuruekoko 2,7 henkilöä yhtä käyntikertaa kohti.
- Vapaa-ajanasunnolla kesä-elokuussa vietetyn ajan osuus 63 %.
- Ulkopaikkakuntalaisten vapaa-ajanasukkaiden kulutus Sotkamossa *yhtä vapaa-ajanasukasta* kohti 1 114 euroa vuodessa (sis. alv).
- Ulkopaikkakuntalaisten vapaa-ajanasukkaiden kulutus Sotkamossa *yhtä vapaa-ajanasuntoa* kohti 2 916 euroa vuodessa (sis. alv).

MATKAILULLISEN VAPAA-AJANASUMISEN ALUETALOUDELLISET VAIKUTUKSET***

- Ulkopaikkakuntalaisten vapaa-ajanasumisen aikaansaama välitön matkailutulo 3,2 milj. euroa ja välitön matkailutyöllisyys 18,9 henkilötyövuotta. Kerrannaisvaikutukset huomioiden tulovaikutus 4,4 miljoonaa euroa ja työllisyysvaikutus 21,5 henkilötyövuotta.
- Ulkopaikkakuntalaisten vapaa-ajanasumisen synnyttämän matkailutulon osuus Sotkamon kaikesta matkailutulosta arviolta 5 % ja kaikesta matkailutyöllisyydestä arviolta 5 %.
- Matkailullinen vapaa-ajanasuminen tuotti Sotkamolle palkkaverotuloa 90 547 euroa ja kiinteistöverotuloa 381 716 euroa.

Lähteet:

- * Tilastokeskus (2019, 2020a, 2020b), Väestörekisterikeskus (2019), Järviluoma (2020a)
- ** Järviluoma (2020a), Kauppila (2020a)
- *** Kauppila (2020a)

Ulkopaikkakuntalaisille vapaa-ajanasunnon omistajille tehdyssä kyselyssä esiin nostettuja kehittämisehdotuksia

Sotkamon vapaa-ajanasumista koskevilla kehittämisehdotuksilla ehdotetaan parempia kierrätysmahdollisuuksia jätteille (muovi, bio ym.) ja jäteastioiden tiheämpää tyhjennystä kesäaikaan. Vastauksissa korostetaan myös vapaa-ajanasukkaiden itsensä vastuuta jätteiden lajittelussa. Sotkamon vapaa-ajanasukkaiden vastauksissa nostetaan esille ympäristöön ja luontoon liittyviä kysymyksiä muutoinkin kiinnittämällä huomiota esimerkiksi vesistöjen laadun ja luonnonrauhan merkitykseen.

Viestintää sivuavissa kehittämisehdotuksissa Sotkamon vastauksissa toistuu sama kuin Hyrynsalmen ja Kuhmon vastauksissa: *Haja-asutusalueen palveluyrittäjien osoitteet paremmin esille (esim. sähkömies, aurinkopaneeliasiantuntija, lumityöntekijät, kaivinkoneyrittäjät jne.). Näille olisi usein tarvetta.*

Palvelutarpeina mainitaan juomavedenottoa paikka, kauppa-auto, venetaksiasema sekä postin ja kulun ja julkisen liikenteen parantaminen haja-asutusalueella. Pienten kunnossapitoa peräänkuulutetaan kolmessa eri vastauksessa.

Muissa kehittämisehdotuksissa otetaan kantaa esimerkiksi kiinteistöverotukseen, mikä on suhteellisen yleinen kommentoinnin aihe hankkeen eri kohdekuntien vastauksissa: *Vapaa-ajanasuntojen kiinteistöveron porrastus. Jos mökki ei kuulu kunnan vesi- ja viemäriverkkoon, niin maksu alempi kuin taajamissa (esim. Vuokatissa kaikki palvelut ja sama kiinteistövero). Missään nimessä haja-asutusalueen kiinteistövero ei saa nostaa! Yksittäisissä kehittämisehdotuksissa ehdotetaan niin ikään maisematyöluvan ja suojavyöhykkeiden vaatimista loma-asuntojen läheisten metsien hakkuusuunnitelmiin sekä helpompia menettelytapoja muutettaessa vapaa-ajanasunnon käyttötarkoitus pysyväksi asunnoksi.*

Työpaja 4.9.2020 etäyhteydellä

Työpajaan osallistui yhteensä 12 henkilöä. He olivat elinkeinotoimen kehittäjiä ja poliittisia päättäjiä. Työpaja toteutettiin etäyhteyden avulla.

Työpajakeskustelun pääteemoja olivat vapaa-ajanasukkaiden jätehuolto, viestintä, palvelutarpeet, ympäristöasiat, kiinteistövero, vapaa-ajanasunnon muuttaminen vakituiseksi asunnoksi sekä etätyömahdollisuuksiin liittyvät asiat.

Jätehuolto:

Ekokymppi on Kainuun kuntien perustama jätehuoltoviranomainen, joka kilpailuttaa haja-asutusalueen aluekeräyspisteiden tyhjennyksen eri urakoitsijoiden kesken. Aluekeräyspisteiden lisäksi Vuokatissa on lajitteluasema, joka on auki 2–3 päivänä viikossa. Jätehuollosta käydyssä keskustelussa todettiin, että Ekokympeissä ei välttämättä aina tiedetä, missä aluekeräyspisteissä on mahdollisesti ongelmia ja missä tarvitaan esimerkiksi kesäsesonkina ja juhlapyhien aikaan lisätyhjennyksiä. Haasteena voi niin ikään olla tiedonkulku – vapaa-ajanasukkaat eivät välttämättä ole kai-

kilta osin tietoisia aluekeräyspisteiden toimintatavoista tai lajitteluaseman aukioloajoista. Mökkiläiskyselyn tavoin keskustelussa nostettiin esille asiakkaiden omavastuu kertomalla tapauksista, joissa aluekeräyspisteisiin on jätetty käytöstä poistettuja sohvia, autonrenkaita ynnä muuta sinne kuulumatonta tavaraa.

Viestintä:

Yritysten yhteystiedot samoin kuin tiedot tulevista tapahtumista ovat hajallaan eri kanavissa. Ideamedia Oy:n ylläpitämällä sivustolla www.sotkamovuokatti.fi on tietoa muun muassa alueen majoitusyrityksistä, ravintoloista, aktiviteeteista, kaupoista, partureista ja rakennuspalveluyrityksistä. Vuokatin matkailijoille suunnattuja palveluja esitellään www.vuokatti.fi-sivustolla. Näiden lisäksi kunta on tehnyt esitteitä, joissa kerrotaan Sotkamosta esimerkiksi kuntaan muuttoa suunnitteleville. Mikään edellisistä ei ole erityisesti vapaa-ajanasukaille suunnattu, joskin vapaa-ajanasukkaat voivat palveluja tuki hyödyntää. Tapahtumista löytyy tietoa muun muassa [Kainuun liiton tapahtumakalenterista](#) ja [Vuokatin tapahtumakalenterista](#). Tapahtumakalenterien tiedot ovat peräisin tapahtumajärjestäjiltä – osa järjestäjistä ilmoittaa tapahtumastaan hyvissä ajoin, osa edellisenä päivänä tai ei ollenkaan. VuokattiSportissa on meneillään hanke, jossa suunnitellaan vuosikelloa liikuntatapahtumien järjestäjille. Hankkeessa seuroja ja muita tapahtumajärjestäjiä aktivoidaan ilmoittamaan ajoissa tapahtuman ajankohdasta. Keskustelussa pohdittiin myös perinteisen printtaviestinnän tarpeellisuutta: vapaa-ajanasunnon omistajien ikääntymisen johdosta printtaviestintä saattaa edelleen olla paikallaan. Eräs keskustelussa esiin nostettu idea oli hyvien viestintäkäytäntöjen benchmarkkaaminen muista kunnista.

Palvelut:

Mökkiläiskyselyyn vastanneiden kaipaamia kauppa-autoja korvaava kauppakassipalvelu ulottuu sinne asti mihin se on kannattavaa, ellei palvelua tueta julkisin varoin. Korona-aikana esimerkiksi Vuokatin K-Market ja Kuljetus Mustonen kuljettavat ostoksia kotiin. Mökkiläiskyselyssä mainitun vesipisteen saannin osalta keskustelussa ilmeni, että vanhan paloaseman seinässä on vedenotto- paikka, josta tosin eivät edes kaikki paikalliset tiedä, saati vapaa-ajanasukkaat.

Keskustelussa otettiin esille vapaa-ajanasukkaiden tarvitsemat remontti- ja korjauspalvelut ja muut vastaavat, kuten esimerkiksi lumenauraus ja puuhuolto. Mökkiläiskyselyn perusteella vapaa-ajanasukkaat ovat suhteellisen iäkkäitä ja mökeissä on monenlaista korjaustarvetta. Mökkien huoltopalveluja tarjotaan nykyään usein kokonaispaketteina ja vuosihinnoittelulla, jolloin keikkatyöntekijöiden (esim. aurauspalvelu muutaman kerran talvessa) saatavuus voi olla huono. Toisaalta kyliltä löytyy ammattilaisia monilta aloilta. Haasteena voi kuitenkin olla, että vapaa-ajanasukkaat eivät tiedä pilkkeen tekijöistä ja muista palveluntarjoajista. Tarvitaan siis enemmän vuoroikutusta paikallisten ja vapaa-ajanasukkaiden välillä siten, että paikalliset informoivat palvelun tarjoajista ja toisaalta mökkiläiset palvelutarpeistaan. Keskustelussa ratkaisuksi ehdotettiin yrittäjäverkostoa. Verkoston päävastuullinen (mökkitalkkari) voisi tuottaa itse omalle osaamiselleen ja ajan käytölleen soveltuvat palvelut ja muussa tapauksessa ohjata asiakkaan verkoston muiden jäsenten palveltavaksi. Tällöin kaikki palvelut olisivat saatavissa yhden numeron takaa.

Ympäristö:

Mökkiläiskyselyn vastauksissa esiintyi huolta vesistöjen laadun säilymisestä. Ympäristökysymysten osalta keskustelussa todettiin esimerkiksi kaivostoiminnan edellyttävän ympäristöluvitusta.

Samoin kunta edellyttää, että toiminta on viranomaisten asettamien lupaehtojen mukaista. Jos ongelmia ilmenee, silloin on syytä vaatia viranomaisia tekemään kontrollitarkastuksia. Kaiken kaikkiaan keskustelijat pitivät hyvänä asiana sitä, että vapaa-ajanasukkaat seuraavat tarkasti ympäristön tilaa ja ottavat esille mahdollisia epäkohtia. Ympäristöasioissa vuoropuhelun pitää olla avointa – peittelemislinjalle ei voida lähteä.

Kiinteistövero:

Kiinteistöveron osalta keskustelussa todettiin verotuksen tason olevan yhtäläinen kaikissa vapaa-ajanasunnoissa. Silloin kun vapaa-ajanasunto ei ole kunnallisessa vesi- ja viemäriverkostossa sen verotusarvo on alempi eli vaikka veroprosentti on sama niin euroissa kiinteistöveroa maksetaan tällöin suhteessa vähemmän.

Vapaa-ajanasunnon muuttaminen vakituiseksi asunnoksi:

Sotkamossa on suuria mökkialueita kunnallistekniikan piirissä ja mahdollisuuksia nykyisten ja tulevien vapaa-ajanasuntojen muuttamiseen vakituiseksi asunnoiksi olisi olemassa. Toisaalta vakituiseksi asunnoksi muuttamista säätelee laki esimerkiksi sen suhteen, mitä vakituiselta asunnolta teknisesti edellytetään. Teknisten vaatimusten takia mökkeihin jouduttaisiin useissa tapauksissa tekemään suuria muutostöitä. Keskustelussa sivuttiin myös vapaa-ajanasuntojen käyttötarkoituksen muutoksesta kunnalle aiheutuvia kustannuksia (mm. koulukuljetukset).

Etätyö:

Koronapandemia on tuonut Sotkamon vapaa-ajanasuntoihin runsaasti etätyöläisiä. Hyvien kokemusten myötä etätyötä ei vastaisuudessa todennäköisesti enää vieroksuta työnantajien ja -tekijökään taholta. Eräissä Sotkamon kylissä vapaa-ajanasukkaat käyvät kylätalolla hoitamassa pankkiasioita ja lukemassa netin kautta lehtiä. Jos vapaa-ajanasukkaat ovat kyläseuran jäseniä niin kyseinen palvelu kuuluu seuran jäsenmaksuun. Tästä olisi periaatteessa lyhyt matka etätyöpisteen perustamiseen kylätaloihin. Sotkamossa on myös keskusteltu, pitäisikö kunnan järjestää etätyöpisteitä/yhteistyöskentelytiloja. Vuokatin vapaa-ajanasukille Snowpolis olisi yksi mahdollinen paikka tai vaihtoehtoisesti kunnantalo. Asian hoitaminen olisi joka tapauksessa luonteeltaan lähinnä järjestelykysymys.

Toimenpide-esitykset ja suositukset

Seuraavassa esitettävät konkreettiset toimenpide-esitykset ja suositukset on johdettu mökkiläiskyselyn tuloksista, työpajojen löydöksistä sekä konsultaatiotapaamisen keskustelusta. Osa esityksistä vastaa useissa eri kunnissa esiin nousseisiin samansisältöisiin haasteisiin, osa taas pelkästään Sotkamossa ilmi tulleisiin kehittämistarpeisiin. Pääpaino on lyhyen tähtäimen toimenpiteissä, pitkän tähtäimen asioita ovat lähinnä strategiasuosituksien sekä kaavoitukseen liittyvät asiat.

- Kierrätyksen ja jätehuollon kehittämistoimet jakautuvat kierrätyksen parantamiseen, sesonkiaikojen ja tapahtumien huomioimiseen keräyksessä sekä lajitteluasemien aukioloajoista tiedottamiseen.
- Vapaa-ajanasukille suunnattavan viestinnän kehittäminen kokonaisvaltaisella tavalla. Sähköisessä viestinnässä kehittämistoimenpiteenä kunnan nettisivuille tehtävä oma osio vapaa-ajanasukille, jonka alla mökkiläisille tarpeellista informaatiota ja linkkejä (mm. yritys- ja pal-

veluhakemisto, tapahtumakalenteri, jätehuolto, rakennusvalvonta, terveyskeskuspalvelut, vedenottopiste, reitistöt, harrastusvälineiden vuokraus, kyläyhdistykset jne.). Nettisivujen lisäksi suotavia viestintäkanavia myös sosiaalinen media (esim. mökkiläisten oma FB-ryhmä) ja printtimedia (esim. mökkiläiskirje).

- Vapaa-ajanasunnoille erilaisia huolto- ja korjauspalveluja tarjoavien paikallisten yritysverkostojen jatkokehittäminen yrittäjien, kunnan ja kylätoimikuntien yhteistyönä. Tässä myös viestinnällinen näkökulma tärkeä paikallisten palveluntuottajien (mitä palveluja on tarjolla) ja vapaa-ajanasukkaiden (mille palveluille on tarvetta) välillä.
- Etätyöpisteiden suunnittelu ja perustaminen valikoituihin paikkoihin (kylätalot, kunnantalo/Snowpolis).
- Vapaa-ajanasukkaiden ja matkailijoiden määrän ajantasaisen seurannan mahdollistavan mittariston kehittäminen pohjautuen teleoperaattoreiden matkapuhelinaineistoihin (yhteistyössä muiden hankekuntien kanssa tai maakunnallisesti).
- Kyläyhdistysten kannustaminen ottamaan mukaan vapaa-ajanasukkaita toimintaansa.
- Ulkopaikkakuntalaisten vapaa-ajanasumisen huomiointi matkailu- ja/tai kuntastrategiassa.

4.5 Suomussalmi

Tunnuslukuja Suomussalmen matkailullisesta vapaa-ajanasumisesta vuonna 2018.

VAPAA-AJANASUNNOT*

- Suomussalmella oli 2 296 vapaa-ajanasuntoa.
- Vapaa-ajanasunnoista 97 % yksityishenkilöiden omistamia.
- Yksityisomisteisista vapaa-ajanasunnoista 55 % muiden kuin suomussalmelaisten omistamia.
- Ulkopaikkakuntalaisissa vapaa-ajanasunnon omistajissa eniten Oulussa asuvia (19 %). Seuraavaksi yleisimpiä asuinkuntia Kajaani (15 %), Helsinki (5 %) ja Espoo (3 %).
- Ulkopaikkakuntalaisten vapaa-ajanasuntojen valmistumisvuoden keskiarvo 1986.
- Ulkopaikkakuntalaisten vapaa-ajanasuntojen keskimääräinen kerrosala 48 m².
- Ulkopaikkakuntalaisten vakituisten asuntojen ja vapaa-ajanasuntojen välinen keskimääräinen etäisyys 388 km (mediaani 270 km).
- Vuonna 2019 *majoitustoimintaa harjoittavien liikeyritysten* vuokrattavia lomamökkejä ja -osakkeita (eivät sisälly kesämökkitalostoon) 73 rakennusta.

ULKOPAIKKAKUNTALAISTEN OMISTAMIEN VAPAA-AJANASUNTOJEN KÄYTTÖ**

- Vapaa-ajanasunnon käyttövuorokausia *yhtä vapaa-ajanasuntoa kohti* vuodessa 56 ja vapaa-ajanasunnon vuotuinen käyttöaste 15 prosenttia.
- Vapaa-ajanasuntoja käytti vuoden aikana 3 656 henkilöä, vapaa-ajanasuntojen mökkivuorokausia kertyi kaikkiaan kunnassa vuodessa 206 195.
- Keskimääräinen käyntikertojen määrä vapaa-ajanasunnolla 11 kertaa vuodessa (mediaani 10).
- Keskimääräinen viipymä vapaa-ajanasunnolla 10 vuorokautta yhtä käyntikertaa kohti (mediaani 5 vrk).
- Keskimääräinen seuruekoko 2,9 henkilöä yhtä käyntikertaa kohti.
- Vapaa-ajanasunnolla kesä-elokuussa vietetyn ajan osuus 65 %.
- Ulkopaikkakuntalaisten vapaa-ajanasukkaiden kulutus Suomussalmella *yhtä vapaa-ajanasukasta* kohti 883 euroa vuodessa (sis. alv).
- Ulkopaikkakuntalaisten vapaa-ajanasukkaiden kulutus Suomussalmella *yhtä vapaa-ajanasuntoa* kohti 2 462 euroa vuodessa (sis. alv).

MATKAILULLISEN VAPAA-AJANASUMISEN ALUETALOUDELLISET VAIKUTUKSET***

- Ulkopaikkakuntalaisten vapaa-ajanasumisen aikaansaama välitön matkailutulo 2,6 milj. euroa ja välitön matkailutyöllisyys 13,2 henkilötyövuotta. Kerrannaisvaikutukset huomioiden tulovaikutus 3,2 miljoonaa euroa ja työllisyysvaikutus 14,5 henkilötyövuotta.
- Ulkopaikkakuntalaisten vapaa-ajanasumisen synnyttämän matkailutulon osuus Suomussalmen kaikesta matkailutulosta arviolta 17 % ja kaikesta matkailutyöllisyydestä arviolta 19 %.
- Matkailullinen vapaa-ajanasuminen tuotti Suomussalmelle palkkaverotuloa 55 842 euroa ja kiinteistöverotuloa 190 647 euroa.

Lähteet:

- * Tilastokeskus (2019, 2020a), Väestörekisterikeskus (2019), Järviuoma (2020a)
- ** Järviuoma (2020a), Kauppila (2020a)
- *** Kauppila (2020a), Järviuoma (2020c)

Ulkopaikkakuntalaisille vapaa-ajanasunnon omistajille tehdyssä kyselyssä esiin nostettuja kehittämisehdotuksia

Suomussalmella vapaa-ajanasunnon omistavien kehittämisehdotuksissa korostuu jätehuoltoon liittyvät seikat. Aluekeräyspisteille toivotaan enemmän lajittelumahdollisuuksia (mm. muovi, pienmetalli), lyhyempää tyhjennysväliä lomakausien aikana, informaatiota keräyspisteiden sijaintipaikoista sekä selkeitä ohjeita, *mitä eri pönttöihin saa laittaa*.

Jätehuollosta poiketen viestintää koskevia kehittämisehdotuksia on vähän, vain kaksi kappaletta. Näissä ehdotetaan parempaa tiedotusta terveystalvuuksista ja retkeilykohteista.

Suomussalmen osalta palvelutarpeiksi nähdään kyläkauppojen säilyminen, kauppa-auto sekä polttoaineen jakelupiste Juntusrantaan (polttoaineen jakelupisteen lisäksi eräs vastaaja kaipaa Juntusrantaan *kesäkahvilaa, lääkeasemaa apteekkitavaroille, sähkö/viestintäalan palveluita ja poronlihan myyntiä*). Toiveissa on myös *huoltopalveluja vapaa-ajanasunnolle tuotuna (esim. veneen huolto, jääkaapin korjaus ym.)*, mökkitalvuuksien palvelu ja kyyditysmahdollisuuksia vanhemmille ihmisille.

Yksittäisissä kehittämisehdotuksissa esitetään muun muassa hautausmaaseurojen järjestämistä kerran kesässä. Eräs Suomussalmella loma-asunnon omistava kuvaa matkailullisen vapaa-ajanasunnon kunnille tuomia hyötyjä seuraavasti:

Kainuu on muuttotappioaluetta mutta kaunista eräluontoa. Vapaa-ajan asumisen ja siten paikallisen yritystoiminnan tukemisen vuoksi kuntien kannattaisi monilla toimilla edistää vapaa-ajan asumista. Itse näen tärkeimpänä tällä hetkellä kaavoituksen ja rakennusluvut eli kuntien kannattaisi tarjota mökkiläisille aktiivista ja sujuvaa positiivista neuvontaa esim. rantasaunan rakentamiseen tms. Palveluasenne tällaisissa asioissa on tärkeää, vaikka se on viranomaistoimintaa. Kehotan lähettämään mökkiläisille tietoa, mihin kannattaa ottaa yhteyttä ja milloin, jos haluaa esim. rakentaa tontilleen lisää rakennuksia, ja tarjota paikallisille yrittäjille helppoja mahdollisuuksia kysyjien ja työn tarjoajien kohtaamiseen.

Työpaja 15.9.2020 Suomussalmen kunnantalolla

Työpajaan osallistui yhteensä 18 henkilöä. He olivat matkailun kehittäjiä, kylätoiminnan kehittäjiä ja matkailuyrittäjiä. Työpaja toteutettiin paikan päällä ja etäyhteyden avulla.

Työpajakeskustelun pääteemoja olivat vapaa-ajanasukkaiden jätehuolto, viestintä, palvelutarpeet, vedenottopiste, yhteisöllisyys, etätyömahdollisuudet sekä vapaa-ajanasunnon tulevaisuus.

Jätehuolto:

Jätehuollon esimerkikohteena työpajassa käytettiin kunnan pohjoisosassa sijaitsevaa Hossaa. Hossassa on kahdeksan isoa jäteastiaa sekajätteelle. Hossasta katsoen lähin sanomalehtipaperin keräysastia on 30 kilometrin päässä, kunnan lajitteluasema (auki kahtena päivänä viikossa) on sadan kilometrin päässä. Matkailuyrityksissä on järjestetty kierrätysmahdollisuuksia, mutta lo-

pulta syntyvä jäte päätyy kuitenkin sekajätteeksi. Haja-asutusalueella jätteen kierrätysmahdollisuudet ovat heikohkot yleisemminkin niin vapaa-ajanasukkaiden kuin paikallisten kannalta. Kyllä myös jäteastioiden kapasiteetti ylittyy aika-ajoin varsinkin kesäisin. Työpajan keskustelujen pohjalta Ekokymppi ja muut jätealan toimijat eivät ole riittävässä määrin reagoineet ongelmatilanteista annettuun palautteeseen ja keskusteluyhteydessä olisi tältä osin parantamisen varaa. Keskustelussa pohdittiin, voisivatko paikalliset jätteenkuljetusfirmat mahdollisesti perustaa eri jätelajkeille ”välivarastoja”, jonne kierrätettävää jätettä voitaisiin viedä.

Viestintä:

Painettua mökkiläiskirjettä ei vuonna 2020 ole lähetetty. Syynä ovat kustannustekijät sekä se, ettei kirjeen saajilta ole tullut kovin vahvaa signaalia kirjeen tarpeellisuudesta. Paperisten esitteiden ongelmana on myös tietojen vanhentuminen. Toisaalta on huomattava, että vapaa-ajanasukkaat ovat mökkiläiskyselynkin perusteella suhteellisen iäkkäitä ja tarvitsisivat siksi myös perinteistä printtivistintää.

Suomussalmen kunnan nettisivuilla on linkitys [Kainuun Sanomien tapahtumakalenteriin](#). Kunnan sivujen [matkailu-osioista](#) löytyy tietoa matkailijoiden tarvitsemista palveluista, mutta kattavaa yritys-/palveluhakemistoa ei ole olemassa. Palveluhakemiston suhteen yrittäjäjärjestöjen kanssa on käyty keskustelua, kenen toimenkuvaan sen ylläpito lähinnä kuuluisi. Palveluhakemiston haasteena on kaikkien yritysten läpikäynti säännöllisin väliajoin, mikä vaatii suhteellisen suuren työpanoksen.

Ylä-Kainuu -lehteen on suunniteltu yrittäjälitettä, jossa olisi kootusti tietoa yrittäjien palveluista ja yhteystiedoista. Yrittäjälitteen ongelmana on se, että yrittäjien pitäisi maksaa esillä olostaan lehdessä. Tämän takia palvelulistasta tulisi vaillinaisen, koska kaikki eivät halua maksaa – ja koko idea kääntyisi osin itseään vastaan.

Palvelut:

Kun Hossan alueen vapaa-ajanasukkaat miettivät mihin mennä kauppaan, niin useimmiten he päättävät ajaa 80 kilometriä Kuusamoon koska voivat samalla kauppamatkalla myös tankata autonsa. Näin ollen Suomussalmen matkailutulon kannalta kunnan pohjoisosaan olisi hyvä saada polttoaineen jakelupiste. Toisaalta pienen jakelupisteen perustaminen on kallista kaikkinen turvallisuus- ja maapohjasäädöksineen.

Vedenottopiste:

Vesipisteen tarve on noussut kunnassa aiemminkin esille. Vapaa-ajanasukkailta ja muilta matkailijoilta tulee useita kertoja vuodessa palautetta vesipisteen puutteesta. Kaupoista esimerkiksi S-marketissa on vesipiste, jota osa ulkopaikkakuntalaisista vapaa-ajanasukkaista käyttää. Vaikka kaupat suhtautunevat sinällään myönteisesti vesipisteidensä käyttöön, kunnassa on emmittyy vesipisteiden laajempaa mainostamista mökkiläisille, koska niiden ylläpidosta aiheutuu kaupoille kustannuksia. Kauppojen vesipisteiden ongelmana voi olla myös hanojen korkeus – vesikanisteri ei välttämättä mahdu hanan alle, ja sen takia joillakin mökkiläisillä on mukana omat letkut juomaveden saannin varmistamiseksi. Työpajan keskustelussa päädyttiin siihen, että kunnalla pitäisi joka tapauksessa olla oma selkeästi ilmoitettu paikka, mistä vapaa-ajanasukkaat saisivat vettä.

Valitukset vesipisteen puutteesta ovat huonoa mainosta kunnalle ja sitä kautta kustannukset suurempia kuin asian hoitamisesta aiheutuvat kulut. Hyvänä paikkana vesipisteelle pidettiin Jaloniemeä – paikka sijaitsee sopivasti 5-tien varrella ja alueella on runsaasti parkkitilaa autoille.

Yhteisöllisyys:

Suomussalmella on kesäisin lähes joka kylällä tapahtumia, joihin osallistuu sekä kyläläisiä että vapaa-ajanasukkaita. Tapahtumissa on yleensä erilaista ohjelmaa, rantakalaa, muurinpohjalähtyjen paistoa sekä vapaata seurustelua. Suomussalmella on kokeiltu myös kunnan järjestämää mökkiläistilaisuutta, mutta se ei ole ollut kovin suosittu. Näin ollen kylätapahtumat koetaan luontaisemmaksi foorumiksi vapaa-ajanasukkaiden ja paikallisten kohtaamisille. Kylätapahtumissa mökkiläisten on mahdollista kysyä paikallisilta myös tarvitsemistaan palveluista, pilkkeen toimittajista, katon korjaajista jne.

Etätyö:

Suomussalmella on kiinteää valokuituyhteyttä melko kattavasti ja mobiiliverkkokin toimii kohtalaisesti riippuen sijainnista. Keskustelussa muistutettiin, että etätyöskentelyssä on huomioitava myös sosiaalinen puoli riippumatta siitä, tehdäänkö etätyötä kotona vai vapaa-ajanasunnolla. Siksi etätyöpiste, jossa mahdollistetaan myös muiden ihmisten tapaaminen, voisi olla toimiva ratkaisu. Ideana esitettiin etätyöhotellia Hossaan, jossa samanhenkiset ihmiset tekisivät päivät etätöitä ja muun ajan viettäisivät esimerkiksi luontoaktiviteettien parissa. Paikalliset hankehenkilöt totesivat, että Suomussalmella etätyömahdollisuuksia ollaan lähdössä kehittämään mahdollisesti hankkeen avulla yhdessä kyläyhdistysten kanssa.

Tulevaisuus:

Suomussalmella on lukuisia perikuntien haltuun jääneitä suhteellisen hyväkuntoisia asuintaloja, jotka soveltuisivat vielä hyvin vapaa-ajanasunnoiksi. Keskustelussa pohdittiin, miten vapaa-ajanasunnon ostajat saataisiin kohtaamaan näiden 'entisten' asuintalojen myyjät. Nykyiset välityskäytännöt eivät tähän sovellu parhaalla mahdollisella tavalla.

Toimenpide-esitykset ja suositukset

Seuraavassa esitettävät konkreettiset toimenpide-esitykset ja suositukset on johdettu mökkiläiskyselyn tuloksista, työpajojen löydöksistä sekä konsultaatiotapaamisen keskustelusta. Osa esityksistä vastaa useissa eri kunnissa esiin nousseisiin samansisältöisiin haasteisiin, osa taas pelkästään Suomussalmella ilmi tulleisiin kehittämistarpeisiin. Pääpaino on lyhyen tähtäimen toimenpiteissä, pitkän tähtäimen asioita ovat lähinnä strategiasuosituksien sekä kaavoitukseen liittyvät asiat.

- Kierrätyksen ja jätehuollon kehittämistoimet jakautuvat kierrätyksen parantamiseen, sesonkiaikojen ja tapahtumien huomioimiseen keräyksessä sekä lajitteluasemien aukioloajoista tiedottamiseen.
- Vapaa-ajanasukille suunnattavan viestinnän kehittäminen kokonaisvaltaisella tavalla. Sähköisessä viestinnässä kehittämistoimenpiteenä kunnan nettisivuille tehtävä oma osio vapaa-ajanasukille, jonka alla mökkiläisille tarpeellista informaatiota ja linkkejä (mm. yritys- ja palveluhakemisto, tapahtumakalenteri, jätehuolto, rakennusvalvonta, terveyskeskuspalvelut, vedenottopiste, reitistöt, harrastusvälineiden vuokraus, kyläyhdistykset jne.). Nettisivujen lisäksi

suotavia viestintäkanavia myös sosiaalinen media (esim. mökkiläisten oma FB-ryhmä) ja printtimedia (esim. mökkiläiskirje).

- Vesipisteen rakentaminen, esimerkiksi Jalonniemeen.
- Paikallisen välityskäytännön innovointi vanhojen asuintalojen myymiseen vapaa-ajanasunnoiksi.
- Kehittämishanke etätyömahdollisuuksien edistämiseen (verkkoyhteydet, etätyöpiste esimerkiksi Jalonniemeen).
- Vapaa-ajanasukkaiden ja matkailijoiden määrän ajantasaisen seurannan mahdollistavan mittariston kehittäminen pohjautuen teleoperaattoreiden matkapuhelinaineistoihin (yhteistyössä muiden hankekuntien kanssa tai maakunnallisesti).
- Kannustaminen paikallisia asukkaita ja vapaa-ajanasukkaita yhdistävien kylätapahtumien järjestämiseen. Vapaa-ajanasukkaista ja kunnan edustajista koostuvan neuvoa antavan mökkiläistoimikunnan perustaminen.
- Ulkopaikkakuntalaisten vapaa-ajanasumisen huomiointi matkailu- ja/tai kuntastrategiassa.

4.6 Kalajoki

Tunnuslukuja Kalajoen matkailullisesta vapaa-ajanasumisesta vuonna 2018.

VAPAA-AJANASUNNOT*

- Kalajoella oli 2 115 vapaa-ajanasuntoa, joista 60 % (1 277 kpl) Hiekkasärkkien alueella.
- Vapaa-ajanasunnoista 89 % yksityishenkilöiden omistamia.
- Yksityisomisteisista vapaa-ajanasunnoista 52 % muiden kuin kalajokisten omistamia.
- Ulkopaikkakuntalaisissa vapaa-ajanasunnon omistajissa eniten Kokkolassa asuvia (16 %). Seuraavaksi yleisimpiä asuinkuntia Ylivieska (15 %), Oulu (10 %) ja Kannus (10 %).
- Ulkopaikkakuntalaisten vapaa-ajanasuntojen valmistumisvuoden keskiarvo 1987.
- Ulkopaikkakuntalaisten vapaa-ajanasuntojen keskimääräinen kerrosala 61 m².
- Ulkopaikkakuntalaisten vakituisten asuntojen ja vapaa-ajanasuntojen välinen keskimääräinen etäisyys 151 km (mediaani 65 km).
- Vuonna 2019 *majoitustoimintaa harjoittavien liikeyritysten* vuokrattavia lomamökkejä ja -osakkeita (eivät sisälly kesämökkitalostoon) 210 rakennusta, joista Hiekkasärkillä 147 rakennusta.

ULKOPAIIKKAKUNTALAISTEN OMISTAMIEN VAPAA-AJANASUNTOJEN KÄYTTÖ**

- Vapaa-ajanasunnon käyttövuorokausia *yhtä vapaa-ajanasuntoa kohti* vuodessa 80 ja vapaa-ajanasunnon vuotuinen käyttöaste 22 prosenttia.
- Vapaa-ajanasuntoja käytti vuoden aikana 3 164 henkilöä, vapaa-ajanasuntojen mökkivuorokausia kertyi kaikkiaan kunnassa vuodessa 253 080.
- Keskimääräinen käyntikertojen määrä vapaa-ajanasunnolla 32 kertaa vuodessa (mediaani 25).
- Keskimääräinen viipymä vapaa-ajanasunnolla 4 vuorokautta yhtä käyntikertaa kohti (mediaani 3 vrk).
- Keskimääräinen seuruekoko 2,8 henkilöä yhtä käyntikertaa kohti.
- Vapaa-ajanasunnolla kesä-elokuussa vietetyn ajan osuus 62 %.
- Ulkopaikkakuntalaisten vapaa-ajanasukkaiden kulutus Kalajoella *yhtä vapaa-ajanasukasta* kohti 1 067 euroa vuodessa (sis. alv).
- Ulkopaikkakuntalaisten vapaa-ajanasukkaiden kulutus Kalajoella *yhtä vapaa-ajanasuntoa* kohti 2 778 euroa vuodessa (sis. alv).

MATKAILULLISEN VAPAA-AJANASUMISEN ALUETALOUDELLISET VAIKUTUKSET***

- Ulkopaikkakuntalaisten vapaa-ajanasumisen aikaansaama välitön matkailutulo 2,6 milj. euroa ja välitön matkailutyöllisyys 13,9 henkilötyövuotta. Kerrannaisvaikutukset huomioiden tulovaikutus 3,2 miljoonaa euroa ja työllisyysvaikutus 16,7 henkilötyövuotta.
- Ulkopaikkakuntalaisten vapaa-ajanasumisen synnyttämän matkailutulon osuus Kalajoen kaikesta matkailutulosta arviolta 8 % ja kaikesta matkailutyöllisyydestä arviolta 6 %.
- Matkailullinen vapaa-ajanasuminen tuotti Kalajoelle palkkaverotuloa 65 046 euroa ja kiinteistöverotuloa 202 756 euroa.

Lähteet:

* Tilastokeskus (2019, 2020a, 2020b), Väestörekisterikeskus (2019), Järviluoma (2020b)

** Järviluoma (2020b), Kauppila (2020b)

*** Kauppila (2020b)

Ulkopaikkakuntalaisille vapaa-ajanasunnon omistajille tehdystä kyselyssä esiin nostettuja kehittämisehdotuksia

Kalajoen vapaa-ajanasumista koskevissa vastauksissa toivotaan jätehuollon osalta lisää kierrätyspisteitä esimerkiksi Hiekkasärkkien keskustaan. Viestinnän suhteen nähdään tarvetta infotilaisuuksille sekä vapaa-ajanasukkaiden palvelusivustolle ja -esitteelle.

Palvelutarpeina mainitaan muun muassa talvella käytettävissä oleva koirien ulkoilureitistö sekä ylipäättään talvikauden palvelujen kehittäminen. Kahdessa vastauksessa esitetään käytöstä poistetun vedenottopisteen palauttamista.

Tiestön parantamiseen liittyviä ehdotuksia ja kommentteja Kalajoen vastauksissa on suhteellisen paljon. Niissä ehdotetaan esimerkiksi parempaa teiden aurausta talvikautena ja mökkiteiden yksityisten tiekuntien tukemista. Ehdotuksissa nimettyjä kehittämiskohteita ovat myös Holmantien kunnostaminen, Tyngälle menevän pyörätien korjaaminen (rullaluistelumahdollisuuttakin silmällä pitäen), katuvalojen rakentaminen Tiipolulle ja mökkialueen katuvalaistuksen parantaminen yleensä.

Jotkut vastaajista kokevat tietoliikenneyhteydet ja netin toimivuuden puutteellisina: *Tällä hetkellä, kun tekee etätöitä, yhteydet eivät toimi kunnolla 4G-liittymällä. Varsinkin kesäaikaan ihmismäärien kasvaessa yhteydet huononevat Hiekkasärkkien alueella.* Toisen vastaajan ehdotuksena on *Leton alueelle valokuitukaapeli parantamaan TV- ja tietoliikenneyhteyksiä (tällä hetkellä erittäin huonot).*

Hiekkasärkkien luonnonrauhasta huolestuneita on vastaajien joukossa muutamia. Heidän ehdotuksenaan on rakentamisen rajoittaminen – *Kalajoella "infra" on jo päässyt käsistä, missä lenkkeillään luonnon helmassa?* – sekä mökkialueiden meluntorjunta yöaikaan – *Mökkialueilla olisi hyvä olla ns. "hiljaisuusaika" esim. klo 23–6. Erityisesti juhlapyhinä ja tapahtumien aikana yöaikainen liikenteen melu häiritsee. Aika ajoin vuokramökkien lomailijoiden yöasuminen häiritsee.*

Muissa kommentteissa esitetään esimerkiksi rakennusoikeuden lisäämistä tonttia kohden sekä kunnan sisäisten rakentamismääräysten poistamista ja yleisesti voimassa olevien määräysten käyttöönottoa. Kahdella vastaajalla toivomuksena on Hiekkasärkkien ohella myös kunnan muiden mökkialueiden huomioiminen kehittämiskohteena.

Työpaja 16.9.2020 Kalajoen kaupungintalolla

Työpajaan osallistui yhteensä 20 henkilöä. He olivat elinkeinotoimen kehittäjiä ja matkailuyrittäjiä. Työpaja toteutettiin paikan päällä ja etäyhteyden avulla.

Työpajakeskustelun pääteemoja olivat vapaa-ajanasukkaiden jätehuolto, viestintä, palvelutarpeet, tiestö sekä vapaa-ajanasumisen tulevaisuudennäkymät.

Jätehuolto:

Jätehuollossa Kalajoen ongelmaksi nähtiin jätteiden loppukäsittely. Nykykäytännöllä esimerkiksi bio- ja muovijakeet päätyvät sekajätteenä Vaasaan Westenergyn jätteenpolttolaitokseen. Jätteiden kierrätykselle on olemassa periaatteessa teknisiä edellytyksiä, sillä esimerkiksi uudempien vapaa-ajanasuntojen keittiöissä on jo yleisesti kolme jätteistä eri jakeille. Puuttuu vain kierrätyspiste, mihin eri jakeet vapaa-ajanasunnoista toimitetaan. Keskustelussa todettiin monien vapaa-ajanasukkaiden vievän jättejakeet kotiinsa esimerkiksi Kokkolaan ja siellä kierrätykseen. Työpajan yleisenä toiveena olikin saada kierrätyksen mahdollistava jättepiste Hiekkasärkkien ytimeen, esimerkiksi ABC-aseman piha-alueelle tai muulle keskeiselle paikalle.

Jätteiden vienti yhdessä paketissa Vaasaan poltettavaksi on pelkästään imagollisesti vaikea asia. Eräs keskustelijoista totesikin, että ”jätehuollossa meidän pitäisi kiillottaa kilpemme parempaan kuntoon”. Toisaalta muistutettiin, että Kalajoella jäteasiat on osin hoidettu paremmin kuin monessa muussa matkailukohteessa. Eräänä toimenpiteenä mainittiin vastikään hankitut roska-astiat pyöräteiden varsille, joiden ansiosta väylien ympäristöt ovat siistittyneet huomattavasti.

Viestintä:

Kalajoen [tapahtumakalenteri](#) löytyy visitkalajoki-sivustolta (kaupungin nettisivuilla on erikseen myös Keskipohjanmaan Kirjapaino Oyj:n ylläpitämä tapahtumakalenteri). Tapahtumatiedottamisen osalta haasteena on lähinnä se, kuinka vapaa-ajanasukkaat saataisiin tietoisiksi visitkalajoki-sivuston olemassaolosta ja informaatioisällöstä. Sivuston markkinointi mökkiläisille olisi siten keskeinen toimenpide. Toisaalta kyselyn teon jälkeen visitkalajoki-sivuston kävijämäärät ja viipymät ovat lisääntyneet tuntuvasti.

Informaatio vapaa-ajanasukkaiden tyypillisesti tarvitsemista palveluista (remonttimiehet, lumen-auraajat, terveyspalvelut ym.) tulisi olla kootusti esimerkiksi visitkalajoki-sivustolla. Kalajoen nettisivulla kalajoki.fi on yrityspalvelujen tekemä ajantasainen ja jatkuvasti ylläpidettävä [yritys- ja palveluhakemisto](#), johon myös olisi tarpeen olla linkki visitkalajoki-sivustolla. Keskustelussa nostettiin esille myös Kalajoki-applikaatio, joka palvelisi niin paikallisia asukkaita, vapaa-ajanasukkaita kuin turistejakin. Applikaatiossa voisi olla tietoa tapahtumista, yrittäjille mainostilaa jne. Applikaation haasteena on, kuinka ihmiset saataisiin sitä lataamaan.

Palvelut:

Mökkiläiskyselyn yhteydessä esille nousut tarve talvikauden palvelujen lisäämiseen on yrittäjille haasteellista. Keskustelussa heitettiin palloa takaisin vapaa-ajanasukkaille ja myös paikallisille asukkaille muistuttamalla palvelujen ostojen sesongin ulkopuolella omalta osaltaan edesauttavan ympärivuotisen tarjonnan kehittymistä. Haasteistaan huolimatta tarjonnan ympärivuotisuudessa on menty eteenpäin viime vuosina ja palvelukonseptit ovat muokkautuneet paremmiksi. Myös reitistöjen tarjonnassa on tapahtunut myönteistä kehitystä.

Välinevuokrausta tarjoaa Kalajoella puolenkymmentä aktiivisesti toimivaa yritystä. Työpajassa keskusteltiin myös autonvuokrauksesta, mitä on aiemmin kokeiltukin. Kokeilun yhteydessä havaittiin, että matkailijoiden ja vapaa-ajanasukkaiden kysyntä vuokra-autoille oli vähäistä. Perheet tulevat Kalajoelle yleensä omilla autoillaan ja ryhmämatkailijat busseilla. Kalajoki eroaa monista

muista matkailukunnista myös sikäli, että Kalajoella ei ole vuokra-autojen kysyntää ruokkivaa rautatie- tai lentoasemaa.

Tiestö:

Tiestöasiat ovat Kalajoelle erittäin tärkeitä. Keskustelussa todettiin monia asioita tiestön parantamiseksi jo tehdyn kyselyn teon jälkeen ja tiestöön investoidaan jatkossakin. Toisaalta yksityisten tukirahat ovat vähenemään päin, joten asian kanssa jouduttaneen painimaan vastaisuudessaakin.

Tulevaisuus:

Työpajan lopuksi pohdittiin, miten lähes tuhannen ulkopaikkakuntalaisen omistaman vapaa-ajan-asunnon tarjoama asiakaspotentiaali saataisiin valjastettua nykyistäkin paremmin matkailun ja paikallisen elinkeinoelämän käyttöön. Vaikka vapaa-ajanasuntoa kohti laskettua vajaan 3 000 euron kulutusta voidaan pitää kohtuullisena, Kalajoella tulisi kuitenkin tehdä enemmän palvelumuu- toilua ja siten kasvattaa vapaa-ajanasukkaiden rahankäyttöä. Tavoitetasona voisi olla Kuusamon taso eli noin 4 000 euroa vapaa-ajanasuntoa kohti. Eroa Kuusamoon voidaan pitää suurena, mutta sen kurominen toisi Kalajoen matkailullisen vapaa-ajanasumisen 3,2 miljoonan euron tulovaikutukseen neljänneksen lisää. Tämä näkyisi jo merkittäväällä tavalla yritysten liikevaihdossa.

Toimenpide-esitykset ja suositukset

Seuraavassa esitettävät konkreettiset toimenpide-esitykset ja suositukset on johdettu mökkiläiskyselyn tuloksista, työpajojen löydöksistä sekä konsultaatiotapaamisen keskustelusta. Osa esityksistä vastaa useissa eri kunnissa esiin nousseisiin samansisältöisiin haasteisiin, osa taas pelkästään Kalajoella ilmi tulleisiin kehittämistarpeisiin. Pääpaino on lyhyen tähtäimen toimenpiteissä, pitkän tähtäimen asioita ovat lähinnä strategiasuosituksien sekä kaavoitukseen liittyvät asiat.

- Kierrätysmahdollisuuksien lisääminen. Kierrätyspisteen perustaminen Hiekkasärkkien ytimeen.
- Vapaa-ajanasukille suunnattavan viestinnän kehittäminen kokonaisvaltaisella tavalla. Sähköisessä viestinnässä kehittämistoimenpiteenä kunnan nettisivuille tehtävä oma osio vapaa-ajanasukille, jonka alla mökkiläisille tarpeellista informaatiota ja linkkejä (mm. visitkalajoki, yritys- ja palveluhakemisto, tapahtumakalenteri, jätehuolto, rakennusvalvonta, terveyskeskuspalvelut, vedenottopiste, reitistöt, harrastusvälineiden vuokraus, kyläyhdistykset jne.). Nettisivujen lisäksi suotavia viestintäkanavia myös sosiaalinen media (esim. mökkiläisten oma FB-ryhmä) ja printtimedia (esim. mökkiläiskirje). Kalajoki-applikaation tarpeen arviointi ja mahdollinen toteutus.
- Keskustelun ylläpito tiestön kuntoon liittyvistä asioista ja kunnostustoimenpiteiden tekeminen talouden realiteettien puitteissa.
- Kehitteillä olevan toimistohotellin markkinointi vapaa-ajanasukille etätöiden ja yritystoiminnan mahdollistajana.
- Ulkopaikkakuntalaisten vapaa-ajanasumisen huomiointi uudessa matkailustrategiassa.

4.7 Kuusamo

Tunnuslukuja Kuusamon matkailullisesta vapaa-ajanasumisesta vuonna 2018.

VAPAA-AJANASUNNOT*

- Vuonna 2018 Kuusamossa oli 6 902 vapaa-ajanasuntoa, joista 23 % (1 611 kpl) Rukan alueella.
- Vapaa-ajanasunnoista 83 % yksityishenkilöiden omistamia.
- Yksityisomisteisista vapaa-ajanasunnoista 67 % muiden kuin kuusamolaisien omistamia.
- Ulkopaikkakuntalaisissa vapaa-ajanasunnon omistajissa eniten Oulussa asuvia (27 %). Seuraavaksi yleisimpiä asuinkuntia Helsinki (7 %), Espoo (4 %) ja Vantaa (3 %).
- Ulkopaikkakuntalaisten vapaa-ajanasuntojen valmistumisvuoden keskiarvo 1990.
- Ulkopaikkakuntalaisten vapaa-ajanasuntojen keskimääräinen kerrosala 62 m².
- Ulkopaikkakuntalaisten vakituisten asuntojen ja vapaa-ajanasuntojen välinen keskimääräinen etäisyys 527 km (mediaani 500 km).
- Vuonna 2019 *majoitustoimintaa harjoittavien liikeyritysten* vuokrattavia lomamökkejä ja -osakkeita (eivät sisälly kesämökkitilastoon) 645 rakennusta, joista Rukalla 370 rakennusta.

ULKOPAIKKAKUNTALAISTEN OMISTAMIEN VAPAA-AJANASUNTOJEN KÄYTTÖ**

- Vapaa-ajanasunnon käyttövuorokausia *yhtä vapaa-ajanasuntoa kohti* vuodessa 60 ja vapaa-ajanasunnon vuotuinen käyttöaste 16 prosenttia.
- Vapaa-ajanasuntoja käytti vuoden aikana 13 754 henkilöä, vapaa-ajanasuntojen mökkivuorokausia kertyi kaikkiaan kunnassa vuodessa 824 318.
- Keskimääräinen käyntikertojen määrä vapaa-ajanasunnolla 11 kertaa vuodessa (mediaani 8).
- Keskimääräinen viipymä vapaa-ajanasunnolla 9 vuorokautta yhtä käyntikertaa kohti (mediaani 6 vrk).
- Keskimääräinen seuruekoko 3,0 henkilöä yhtä käyntikertaa kohti.
- Vapaa-ajanasunnolla kesä-elokuussa vietetyn ajan osuus 47 %.
- Ulkopaikkakuntalaisten vapaa-ajanasukkaiden kulutus Kuusamossa *yhtä vapaa-ajanasukasta kohti* 1 465 euroa vuodessa (sis. alv).
- Ulkopaikkakuntalaisten vapaa-ajanasukkaiden kulutus Kuusamossa *yhtä vapaa-ajanasuntoa kohti* 4 222 euroa vuodessa (sis. alv).

MATKAILULLISEN VAPAA-AJANASUMISEN ALUETALOUDELLISET VAIKUTUKSET***

- Ulkopaikkakuntalaisten vapaa-ajanasumisen aikaansaama välitön matkailutulo 16,2 milj. euroa ja välitön matkailutyöllisyys 98,1 henkilötyövuotta. Kerrannaisvaikutukset huomioiden tulovaikutus 20,4 miljoonaa euroa ja työllisyysvaikutus 118,7 henkilötyövuotta.
- Ulkopaikkakuntalaisten vapaa-ajanasumisen synnyttämän matkailutulon osuus Kuusamon kaikesta matkailutulosta arviolta 14 % ja kaikesta matkailutyöllisyydestä arviolta 16 %.
- Matkailullinen vapaa-ajanasuminen tuotti Kuusamolle palkkaverotuloa 473 413 euroa ja kiinteistöverotuloa 959 643 euroa.

Lähteet:

* Tilastokeskus (2019, 2020a, 2020b), Väestörekisterikeskus (2019), Järviluoma (2020b)

** Järviluoma (2020b), Kauppila (2020b)

*** Kauppila (2020b)

Ulkopaikkakuntalaisille vapaa-ajanasunnon omistajille tehdyssä kyselyssä esiin nostettuja kehittämisehdotuksia

Kuusamossa vapaa-ajanasunnon omistavien jätehuoltoa koskevissa kehittämisehdotuksissa esille nousevat jäteaseman aukiolon jatkaminen myös viikonloppuihin, kierrätysmahdollisuuksien saaminen esimerkiksi muoville sekä vapaa-ajanasukkailla tarkoitettujen jäteastian puuttuminen keskustan alueelta.

Viestinnän kehittämiseksi Kuusamossa kuten useissa muissakin kohdekunnissa esitetään vapaa-ajanasukkailla suunnattua tiedotuskanavaa palveluntarjoajista: *Listaus eri palveluntarjoajista esim. ketkä tekevät aurauksia ja muitakin palveluita kunnassa mökkiläisille. Ketkä kaikki ovat mökkitalkkareita ja yhteystiedot näistä eri palveluista.* Samaa tarkoitusta palvelisivat erään vastaajan esittämät jokakesäiset 'mökkimessut', joissa *paikalliset palveluntarjoajat esittelisivät tuotteitaan ja palveluitaan, kaupungin rakennusvalvonta antaisi tietoa/ohjeita jne.* Tiedotuskanavana voisi niin ikään olla sosiaalinen media, *jossa voisi jakaa tietoa ja harrastaa kierrätystä (kirppari ja/tai 'roskalava').*

Kaupan palveluihin toivotaan paikallisia tuotteita myyviä kivijalkakauppoja, kirppareita sekä erikoisliikkeitä ja niihin lauantaiaukioloa, *jottei mm. rautakaupparavikkeita tarvitse rahdata tullessani toiselta paikkakunnalta.* Muina palvelutarpeina mainitaan muun muassa ravintola tai kahvila vesitorniin, uimahallin pitäminen auki myös kesäaikaan sekä lentokenttäpalvelujen kehittäminen *(saattajille mahdollisuudet nauttia kahvilapalveluista).* Yhtä tai useampaa vapaa-ajanasukkailla tarkoitettua vedenottopistettä toivoo kolme vastaajaa. Myös latuverkosto saa vastauksissa osakseen huomiota. Kolmen vastaajan mielestä latuverkosto ei ole yhtä hyvä kuin takavuosina.

Tiestön suhteen vastauksissa kiinnitetään huomiota sorateiden kunnossapitoon ja talviaurakseen, jonka puute voi estää vapaa-ajanasunnon käytön lumentulosta seuraavaan kesään. Eräs vastaaja ehdottaa myös pyörätien rakentamista kaupungin keskustasta Rukalle asti.

Kuusamon tapauksessa useissa vastauksissa otetaan kantaa luonnonympäristön säilyttämiseen, jonka eräänä uhkana pidetään kaivossuunnitelmia. Eräs vastaajista toteaa, ettei *Kuusamon elinkeinopoliittisia edellytyksiä pidä kasvattaa kaivosluvilla, vaan kehittää nykyisten luontomatkailun ja kaupallisten palveluiden pohjalta.* Toinen vastaaja ilmaisee kielteisen suhtautumisensa kaivoksiin seuraavasti: *Kolme tärkeintä asiaa: 1. Luonto 2. Luonto 3. Luonto. Siis säilyttäkää ja estäkää saastuttajien tulo, ei melua haja-alueille ja luonnonpuistoon. Matkailu/mökkiläiset vai kaivos?* Muutamat vastaajat kiinnittävät huomiota myös vesistöjen (heidän mielestään huonontuneeseen) tilaan toivoen tehokkaampia suojelutoimia. Ympäristöteemaan liittyen kaksi vastaajaa peräänkuuluttaa vanhojen metsien säilyttämistä ja avohakkuista pidättäytymistä.

Muita Kuusamon vastaajien kehittämisehdotuksia ovat esimerkiksi vapaa-ajanasukkaiden ja paikallisten yhteisöllisyyden kehittäminen yhteisten tapahtumien avulla, kuntakeskuksen elävöittäminen, kimpapakyydit keskustaan, 5G-verkko sekä sähkönsiirtomaksujen alentaminen.

Työpaja 18.9.2020 etäyhteydellä

Työpajaan osallistui yhteensä kahdeksan henkilöä. He olivat elinkeinotoimen kehittäjiä, kaavoittajia ja yrittäjiä. Työpaja toteutettiin etäyhteyden avulla.

Työpajakeskustelun pääteemoja olivat vapaa-ajanasukkaiden jätehuolto, viestintä, palvelutarpeet, vedenottopiste, paikallisliikenne ja tiestö, vapaa-ajanasunnon muuttaminen vakituiseksi asunnoksi, ympäristökysymykset sekä vapaa-ajanasukkaiden yrittäjyyteen liittyvät asiat.

Jätehuolto:

Kuusamon kaupungin nettisivuja lainaten ”Kuusamossa jätteen kuljetus on järjestetty yrittäjien toimesta. Mökin omistajan velvollisuus on sopia jätehuollon järjestämisestä ... Yrittäjä laskuttaa vähintään yhden tyhjennyksen vuodessa”. Kierrätyspisteisiin (esim. Prisma) voi tuoda puhdasta lajiteltua kartonkia, lasia, metallia, pahvia, paperia sekä vaatteita. Jäteasema ei ole auki viikonloppuisin. Keskustelussa todettiin kierrätysmahdollisuuksien olevan Kuusamossa sinällään tyydyttävät. Ongelmana voivat kuitenkin olla pitkät välimatkat: jos vapaa-ajanasunto on Kuusamon eteläosassa, niin esimerkiksi Helsinkiin mökiltään lähtevät tuskin tekevät kierroksen Prismaan pelkästään kierrätysjätteitä viedäkseen. Keskustelussa otettiin esille myös jäteaseman aukioloaikojen soveltumattomuus vapaa-ajanasukille.

Viestintä:

Kuusamon kaupungin nettisivuilla on oma osasto [vapaa-ajanasukille](#). Vapaa-ajanasukille kohdennetulla sivustolla on tietoa esimerkiksi jätehuollosta, terveyskeskuksen päivystyksestä, yksityistiekuntien neuvonnasta ja avustuksista, rakennuslupien hakemisesta, laduista, moottorikelkkareiteistä, kalastuksesta ynnä muista aktiviteeteista. Sivuilla on linkki myös Kuusamon mökkiläistyöryhmän sivulle (josta puolestaan linkki Kuusamon mökkiläiset FB-ryhmään). Vapaa-ajanasukille remontointia, lumenaurasta, puuhoitoa yms. tarjoavien yritysten yhteystietoja vapaa-ajanasukille kohdennetulla sivustolla ei toistaiseksi ole. Tietoa yritysten palveluista on erikseen Naturpoliksen ylläpitämässä [Kuusamon ja Taivalkosken yritys- ja palveluhakemistossa](#). Kuusamon kaupungin nettisivuilla on [tapahtumakalenteri](#), samoin Rukalla omansa ja Koillissanomilla. Viestintään liittyen Kuusamon vapaa-ajanasukille on yleensä lähetetty vuosittain myös erillinen mökkiläiskirje. Samoin mökkiläistapahtumia on ennen koronapandemiaa järjestetty kerran vuodessa.

Palvelut:

Vastoin erään mökkiläiskyselyyn osallistuneen mielikuvaa, rautakaupat ja vastaavat ovat yleensä auki lauantaisin. Työpajassa todettiin Kuusamossa olevan lukuisia remonttifirmoja ja mökkitalokaripalvelujen tarjoajia. Palvelutarpeiden tyydyttäminen törmää tässäkin tapauksessa paljolti viestinnän pullonkauloihin – mistä löytää kootusti tietoa alueen yrityksistä ja niiden palveluista.

Vedenottopiste:

Kuusamon Salen tuulikaapissa on vesipiste mainoksella ’Kuusamon Kirkasta’. ’Kuusamon Kirkas’ on Kuusamon energia- ja vesiosuuskunnan kehittämä brändi alueen puhtaalle pohjavedelle. Kuusamon keskustassa on olemassa muitakin vedenottopisteitä, joista vapaa-ajanasukkaat voivat hakea juomavetensä mökille mennessään.

Paikallisliikenne:

Työpajassa kimppa-/kutsukyytipalvelujen tarpeen arveltiin olevan akuuteinta muualla kuin Rukan alueella. Autottomien osuus nuorissa ikäluokissa on lisääntymään päin, mikä tuo omat haasteensa vapaa-ajanasumiselle. Erilaiset ratkaisumallit autottomien henkilöiden vapaa-ajanasumisen mahdollistamiseen yleistynevät lähitulevaisuudessa ja niiden hyödyntämisessä Kuusamonkin kannattaa pysyä ajan hermolla.

Tiestö:

Yleiset tiet, tiekuntien hallinnoimat tiet ja vapaa-ajanasukkaiden itse hoitamat väylät poikkeavat tienpidon suhteen toisistaan. Vastaisuudessa yleistenkin teiden auki pitäminen talvikausina on haasteellista haja-asutusalueiden asujaimiston vähetessä edelleen. Tiestön ylläpidon esille nousemista mökkiläiskyselyn vastauksissa ei pidetty yllättävänä, sillä asiasta keskustellaan muutoinkin paljon. Osaltaan tiestöön liittyvää kommentointia selittää se, että Kuusamo on alueeltaan laaja ja vapaa-ajanasuntoja on eri puolilla kuntaa.

Vapaa-ajanasunnon muuttaminen vakituiseksi asunnoksi:

Vapaa-ajanasuntojen muuttaminen vakituiseksi asunnoksi herätti työpajassa runsasta keskustelua. Mökkiläiskyselyn tulosten pohjalta vapaa-ajanasuntojen käyttötarkoituksen muuttamisessa on kuitenkin kyse suhteellisen marginaalisesta ilmiöstä – tai oli ainakin kyselyn tekohetkellä ennen koronaa. Rukalla Rinteen alueen kupeeseen ollaan maanomistajakyselyn kautta suunnittelemassa kaavamutosta, joka mahdollistaisi loma-asuntoaikkojen muuttamisen pysyväan asumiseen. Maanomistajakyselyn perusteella ei kuitenkaan ole mitenkään itsestään selvää, että maanomistajat kannattaisivat yksimielisesti kaavamutosta – osa kannattaa, osa ei. Loma-asumisen ja vakituisen asumisen sekoittumisen pelätään vaikuttavan esimerkiksi alueen rauhallisuuteen, 'omaan rauhaan'. Toisaalta kaavamutos ei edes yksistään riitä rakennuksen käyttötarkoituksen muuttamiseen. Sen lisäksi rakennukselta itseltään edellytetään lakisääteisesti tiettyjä pysyväille asunnolle asetettuja teknisiä ominaisuuksia (mm. energiaratkaisut) ja tarvittaessa niiden mukaista korjausrakentamista. Rukan alueen uusissa rakennuksissa selvittäisiin keskimääräistä pienemmällä remonteilla, mutta niidenkin osalta todennäköisesti vaadittaisiin jonkinasteisia korjauksia.

Ympäristö:

Mökkiläiskyselyssä ilmi tullutta huolta ympäristön laadusta pidettiin työpajan keskustelussa ymmärrettävänä. Vapaa-ajanasuntoon on sijoitettu yleensä huomattavia rahasummia ja sen hankkimismotiivit liittyvät paljolti luontokokemusten saamiseen sekä kauniiseen/rauhalliseen/puhtaan ympäristöön. Jos kaivosten, metsätalouden, tuulivoimaloiden, matkailurakentamisen ynnä muun vastaavan katsotaan uhkaavan ympäristön laatua, niin vapaa-ajanasukkaat reagoivat näihin uhkakuviin hyvin herkästi.

Yhteisöllisyys:

Kuusamossa on aktiivisesti toimiva mökkiläistyöryhmä ja sen lisäksi aktiivisia kyläyhdistyksiä, joissa on mukana myös vapaa-ajanasukkaita. Vapaa-ajanasukkaiden yhteisöllisyydestä kertoo jotakin se, että mökkiläistyöryhmän FB-ryhmässä 'Kuusamon mökkiläiset' on noin 2 900 jäsentä. Toisaalta vapaa-ajanasukkaat eivät yhteisöllisyyden tarpeen suhteen ole homogeeninen ryhmä:

osa haluaa mieluusti olla tekemisissä paikallisten asukkaiden ja toisten mökkiläisten kanssa, osa taas haluaa pysytellä tiukasti omissa oloissaan.

Etätyö:

Koronapandemian aikana etätyöläisten määrä Kuusamon vapaa-ajanasunnoilla on lisääntynyt selvästi. Mökkien käytöstä etätyön tukikohtana on tullut sosiaalisesti hyväksyttävää, mitä se ei aiemmin välttämättä ollut. Etätyön yleistymisen taustalla on luonnollisesti myös tietotekniikan ja tietoliikenneyhteyksien kehitys: nykyään ihmisillä on toimiva etätyövälineistö omasta takaa ja niiden avulla etätyö onnistuu usein vapaa-ajanasunnoltakin käsin. Siksi etätyöstä keskusteltaessa ei pidetty täysin selvänä, missä määrin varsinaisille, esimerkiksi kunnan järjestämille etätyöpisteille olisi tarvetta.

Vapaa-ajanasukkaat yrittäjinä:

Muutammat Kuusamon vapaa-ajanasukkaista ovat jo siirtäneet yritystoimintaansa osin tai kokonaan Kuusamoon. Usein yritystoiminnan harjoittaminen Kuusamossa on kuitenkin jäänyt aietasolle. Työpajassa muistutettiin, että yrityksen perustamisesta kiinnostuneiden on mahdollista hyödyntää Naturpoliksen sijoittumispalveluja, jos on esimerkiksi tarvetta toimitiloille. Myös kaavoituksessa reagoidaan tarvittaessa nopeasti yrittäjien tarpeisiin.

Toimenpide-esitykset ja suositukset

Seuraavassa esitettävät konkreettiset toimenpide-esitykset ja suositukset on johdettu mökkiläiskyselyn tuloksista, työpajojen löydöksistä sekä konsultaatiotapaamisen keskustelusta. Osa esityksistä vastaa useissa eri kunnissa esiin nousseisiin samansisältöisiin haasteisiin, osa taas pelkästään Kuusamossa ilmi tulleisiin kehittämistarpeisiin. Pääpaino on lyhyen tähtäimen toimenpiteissä, pitkän tähtäimen asioita ovat lähinnä strategiasuosituksien sekä kaavoitukseen liittyvät asiat.

- Vapaa-ajanasukkaiden huomiointi jäteaseman aukioloajoissa.
- Useimmista muista hankkeen kohdekunnista poiketen Kuusamon kaupungin nettisivuilla on vapaa-ajanasukille suunnattu laskeutumissivu ja linkki mökkiläisiä varten perustettuun FB-ryhmään. Jatkotoimena laskeutumissivun tietosisällön kehittäminen (esim. linkit tapahtumakalenteriin sekä Kuusamon ja Taivalkosken yritys- ja palveluhakemistoon). Aktiivisesti toimivan 'Kuusamon mökkiläiset' FB-ryhmän nostaminen entistäkin näkyvämmiin esille laskeutumissivulla. Laskeutumissivulle myös tietoa/mainosta siitä, keneen Naturpoliksessa voi olla yhteydessä, mikäli on kiinnostunut harjoittamaan yritystoimintaa Kuusamossa.
- Kuusamon ja Taivalkosken yritys- ja palveluhakemiston helppokäyttöisyyden ja kattavuuden kehittäminen.
- Pohdinta ja tarvittaessa suunnitelma siitä, voitaisiinko Voi hyvin Koillismaalla -hankkeen yhteydessä esitellyn vanhusten kotona-asumispalvelujen palvelutarjotinta hyödyntää myös Kuusamon vapaa-ajanasukkaita silmällä pitäen.
- Vapaa-ajanasukkaiden liikkumistarpeiden huomiointi alueellisessa joukkoliikennetyöryhmässä.

4.8 Oulu

Tunnuslukuja Oulun matkailullisesta vapaa-ajanasumisesta vuonna 2018.

VAPAA-AJANASUNNOT*

- Oulussa oli 4 261 vapaa-ajanasuntoa.
- Vapaa-ajanasunnoista 95 % yksityishenkilöiden omistamia.
- Yksityisomisteisista vapaa-ajanasunnoista 18 % muiden kuin oululaisten omistamia.
- Ulkopaikkakuntalaisissa vapaa-ajanasunnon omistajissa eniten Kempeleessä asuvia (20 %). Seuraavaksi yleisimpiä asuinkuntia li (10 %), Helsinki (10 %) ja Muhos (4 %).
- Ulkopaikkakuntalaisten vapaa-ajanasuntojen valmistumisvuoden keskiarvo 1977.
- Ulkopaikkakuntalaisten vapaa-ajanasuntojen keskimääräinen kerrosala 44 m².
- Ulkopaikkakuntalaisten vakituisten asuntojen ja vapaa-ajanasuntojen välinen keskimääräinen etäisyys 252 km (mediaani 150 km).
- Vuonna 2019 *majoitustoimintaa harjoittavien liikeyritysten* vuokrattavia lomamökkejä ja -osakkeita (eivät sisälly kesämökkitalastoon) 23 rakennusta.

ULKOPAIKKAKUNTALAISTEN OMISTAMIEN VAPAA-AJANASUNTOJEN KÄYTTÖ**

- Vapaa-ajanasunnon käyttövuorokausia *yhtä vapaa-ajanasuntoa kohti* vuodessa 55 ja vapaa-ajanasunnon vuotuinen käyttöaste 15 prosenttia.
- Vapaa-ajanasuntoja käytti vuoden aikana 2 118 henkilöä, vapaa-ajanasuntojen mökkivuorokausia kertyi kaikkiaan kunnassa vuodessa 116 400.
- Keskimääräinen käyntikertojen määrä vapaa-ajanasunnolla 18 kertaa vuodessa (mediaani 12).
- Keskimääräinen viipymä vapaa-ajanasunnolla 7 vuorokautta yhtä käyntikertaa kohti (mediaani 3 vrk).
- Keskimääräinen seuruekoko 2,7 henkilöä yhtä käyntikertaa kohti.
- Vapaa-ajanasunnolla kesä-elokuussa vietetyn ajan osuus 68 %.
- Ulkopaikkakuntalaisten vapaa-ajanasukkaiden kulutus Oulussa *yhtä vapaa-ajanasukasta kohti* 853 euroa vuodessa (sis. alv).
- Ulkopaikkakuntalaisten vapaa-ajanasukkaiden kulutus Oulussa *yhtä vapaa-ajanasuntoa kohti* 2 284 euroa vuodessa (sis. alv).

MATKAILULLISEN VAPAA-AJANASUMISEN ALUETALOUDELLISET VAIKUTUKSET***

- Ulkopaikkakuntalaisten vapaa-ajanasumisen aikaansaama välitön matkailutulo 1,5 milj. euroa ja välitön matkailutyöllisyys 7,7 henkilötyövuotta. Kerrannaisvaikutukset huomioiden tulovaikutus 2,0 miljoonaa euroa ja työllisyysvaikutus 9,6 henkilötyövuotta.
- Ulkopaikkakuntalaisten vapaa-ajanasumisen synnyttämän matkailutulon osuus Oulun kaikesta matkailutulosta arviolta 0,8 % ja kaikesta matkailutyöllisyydestä arviolta 0,8 %.
- Matkailullinen vapaa-ajanasuminen tuotti Oulun kaupungille palkkaverotuloa 42 811 euroa ja kiinteistöverotuloa 123 691 euroa.

Lähteet:

- * Tilastokeskus (2019, 2020a), Väestörekisterikeskus (2019), Järviluoma (2020b)
- ** Järviluoma (2020b), Kauppila (2020b)
- *** Kauppila (2020b)

Ulkopaikkakuntalaisille vapaa-ajanasunnon omistajille tehdyssä kyselyssä esiin nostettuja kehittämisehdotuksia

Muista kohdekunnista poiketen Oulun vapaa-ajanasumista koskevissa kehittämisehdotuksissa ei oteta lainkaan kantaa jätehuoltoasioihin. Viestintään liittyen esitetään kunnan keskeisistä palveluista tietoa sisältävän kirjeen lähettämistä loma-asunnon ostaneille, kylätoimikuntien tapahtumatiedottamisen suuntaamista myös vapaa-ajanasukkaille sekä sitä, että Ylikiimingin *mainontaa voisi lisätä mökkiystävällisenä alueena – jotain houkuttinta pitäisi olla, että mökkiläinen pysähtyisi tekemään ruokaostokset Ylikiimingissä.*

Yhtenä vapaa-ajanasukkaiden kertomana tarpeena on Oulussakin vedenottopiste. *Vesiposti juomaveden hakemista varten. Voisi olla vapaa-ajan asumiseen tarkoitettujen alueiden kulkuväylän varrella.* Toinen vastaaja ilmaisee saman tarpeen seuraavasti: *Yli-lin Tannilassa sai koululta vettä. Avainmaksu joka vuosi, mutta koulu myytiin ja vettä ei enää saa. Kotoa pitää viedä käyttövesi. On työlästä. Esim. Yli-lin kirkolle voisi tehdä vesipostin.*

Rakennusvalvonnan osalta toivotaan isoille tonteille enemmän rakennusoikeutta, lupaehtojen kehittämistä muutoinkin kuin kaupunkiasutuksen näkökulmasta sekä väljyyttä ja poikkeamismahdollisuuksia muutettaessa vapaa-ajanasuntoa vakituiseksi asunnoksi.

Ympäristöasioissa kiinnitetään huomiota lijoen vedenlaatuun. *lijoen vedenlaatu pitäisi saada kuntoon. Turvetuottajat ja metsänojittajat ovat tuhonneet lijoen veden.* Toinen huolenaihe on Jolosjärven tila. *Jolosjärvi saastuu ja kasvisto valtaa koko järven, muta lisääntyy pohjassa ja kalat kuolevat talvella. Järven kunnostuksella on kiire. Jolosjokisuu umpeutuu, virtaus loppuu ja järvi rupeaa haisemaan ja muuttuu suoksi.*

Muissa kommentteissa ehdotetaan julkisen liikenteen kehittämistä Virpiniemeen ja muuallekin, sivuteiden kunnostusta ja tukea tiemaksuihin sekä kiinteistöveroprosentin laskua.

Työpaja 20.8.2020 Ympäristöalossa

Työpajaan osallistui yhteensä 11 henkilöä. He olivat elinkeinotoimen kehittäjiä ja yrittäjiä. Työpaja toteutettiin paikan päällä ja etäyhteyden avulla.

Työpajakeskustelun pääteemoja olivat Oulun profiili kaupunkimökkikuntana, viestintä, julkinen liikenne, tiestö, vapaa-ajanasunnon muuttaminen vakituiseksi asunnoksi, vesistöjen tila, etätyö, vapaa-ajanasukkaiden yrittäjyyden edistäminen sekä vapaa-ajanasumisen tulevaisuudennäkömät.

Oulun profiili kaupunkimökkikuntana:

Oulu poikkeaa vapaa-ajanasumisen suhteen oleellisesti muista VALTO-hankkeen kohdekunnista. Työpajassa pohdittiin Oulun profiilia vapaa-ajanasumisessa esimerkiksi seuraavaan tapaan: ”Oulussa mökkiläisyyden pitää profiloitua jotenkin uudella tavalla. Oulu ei Suomen kilpailussa ulkopaikkakuntalaisista mökkiläisistä pärjää – Oululla ei luontovalttikortteja niin paljon ole. Muita valt-

tikortteja kyllä löytyy.” Näitä Oulun valttikortteja ovat kaupungin laaja ja monipuolinen palvelutarjonta, kaupunkikulttuuri sekä teknologiaosaaminen, joihin pohjautuen Oulun profiiliksi esitettiin kaupunkimökkikuntaa. Esimerkiksi kulttuuripääkaupunki -hankkeeseen liittyen kaupunkimökkikunta-profiilista olisi mahdollista viestiä tyyliin ”hanki mökki Oulusta ja nauti ympärivuotisesta kulttuuritarjonnasta”. Teknologiaosaamiseen liittyen Oulun yliopistolta esitettiin tilattavaksi vapaa-ajanasukkeille suunnattu infopaketti, jossa kerrottaisiin erilaisista vapaa-ajanasuntojen älyteknisistä ratkaisuista koskien rakennusten lämmitystä, valaistusta ja energiataloutta.

Viestintä:

Oulussa vapaa-ajanasunnon omistaville ei jaeta painettua mökkiläiskirjettä, eikä myöskään kaupungin nettisivuilla ole kootusti vapaa-ajanasukkeille suunnattua tiedotuskanavaa. Viestinnän parantamiseksi vapaa-ajanasukkeilta tulisi selvittää, mistä he tarvitsisivat tietoa ja ylipäänsä haluavatko he tietoa esimerkiksi erilaisista palvelutarjoajista. Tämän jälkeen tietoa tarvitseville voitaisiin lähettää informaatiokooste esimerkiksi sähköpostitse. Toinen mahdollisuus on tehdä kaupungin nettisivuille vapaa-ajanasukkeille suunnattu kokonaisuus, jossa olisi vapaa-ajanasukkaiden tyypillisimmin tarvitsema informaatio ja linkit esimerkiksi kylätoimikuntien sivuille.

Julkinen liikenne:

Työpajassa todettiin suurimman osan vapaa-ajanasukkaista liikkuvan omalla autolla. Julkisen liikenteen vakiovuorot eivät haja-asutusalueilla ole useinkaan liiketaloudellisesti kannattavia. Lisäksi vapaa-ajanasukkaat tarvitsevat yhteyksiä enimmäkseen viikonloppuina, jolloin muu kysyntä on vähäisintä. Vakiovuoroina tapahtuva julkinen liikenne ei siksi liene realistinen ratkaisu. Oulussa on tehty aloite luontobussista, jolla ihmiset pääsisivät virkistäytymään esimerkiksi Virpiniemeen ja muihin alueen luontokohteisiin. Tähän mennessä kesäisin on järjestetty kuljetuksia Turkansaa-reen. Työpajassa pohdittiin, voisiko kyseisten liikkumispalvelujen palvelusuunnittelussa huomioida myös vapaa-ajanasukkaat. Vapaa-ajanasukkaiden liikkumismahdollisuuksia voitaisiin ehkä parantaa myös digitalisaatiota hyödyntävällä kutsutaksipalvelulla, joka voisi olla esimerkiksi mökkitalkkarin yksi oheispalvelu. Samoin puhuttiin kohtuuhintaisten yhteiskäyttöautojen yleistymisen tarjoamista mahdollisuuksista vapaa-ajanasumiselle.

Tiestö:

Paineet yksityisteiden rahoituksen niukentamiseen ovat vaarassa heikentää sivuteiden ylläpitoa. Myös tiekuntien osakkailtaan perimät maksut aiheuttavat usein kiistoja. Lisäksi kokonaan oman haasteensa muodostavat tiekunniksi järjestäytymättömät yksityistiet. Tiestöön liittyen keskustelussa nousi ajatus, että kutsutaksipalvelujen tavoin teiden lanhaus ja lumenauraus voisivat olla mökkitalkkareiden liitännäispalveluja.

Vapaa-ajanasunnon muuttaminen vakituiseksi asunnoksi:

Työpajassa kaavoitus- ja rakennuslupa-asioiden todettiin olevan taloudellisesti merkittäviä ja herättävän usein intohimoja. Epäselvyyksiä ja yllätyksiäkin voi syntyä, jos kaupunki tekee omia ratkaisuja ja lainsäätäjä omiaan. Valtion säätelyä todettiin olevan ylipäänsä paljon. Oulun tapauksessa haja-asutusalueiden rakennuslupakäytännöt ovat perinteisesti olleet joustavia, mutta kuntaliitosten seurauksena käytännöt ovat ehkä muuttuneet ja tiukentuneet. Mökkiläiskyselystä saatu palaute johtunee tästä. Keskustelussa arvioitiin vapaa-ajanasuntojen muuttamisen vakitui-

siksi asunnoiksi tuovan kuntaan uusia asukkaita ja veronmaksajia (joskin myös velvoitteita esimerkiksi koululaiskuljetusten muodossa). Aluetaloudellista hyötyä syntyy myös sikäli, että vakituisten asukkaiden rahankäyttö asuntoa kohti on todennäköisesti huomattavasti suurempaa kuin vapaa-ajanasukkaiden vapaa-ajanasuntoa kohti laskettu kulutus. Eräs keskustelijoista ehdottikin, että Oululla pitäisi olla jopa numeerinen tavoite vakituiseksi asunnoiksi muutettavien vapaa-ajanasuntojen määrästä. Yleisenä viestinä päättäjien suuntaan pidettiin periaatetta 'asiakslähtöisyyttä enemmän – virkamieslähtöisyyttä vähemmän'.

Vesistöt:

Mökkiläiskyselyssä esitettyjen kommenttien määrä osoittaa, että vesistöt ovat Oulun vapaa-ajanasukille tärkeitä. ELY-keskuksesta on mahdollista hakea tukea vesistöjen kunnostukseen, mikä edellyttää paikallisilta ja vapaa-ajanasukailta yhteisöllisyyttä ja oma-aloitteisuutta hakemuksia tehtäessä. Turvetuotannon todettiin ennen pitkää loppuvan, mikä parantaa vesistöjen laatua. Metsäojitus säilynee kuitenkin vielä kauan kriittisenä tekijänä.

Etätyö:

Taiteilijoita varten on olemassa residenssejä, jotka tarjoavat rauhallisen ympäristön keskittyä taiteen tekemiseen. Työpajassa pohdittiin, olisiko residenssityyppinen lähestymistapa mahdollinen liiketoimintapohjalta myös erilaisissa vapaa-ajanasumisen ja etätyön kombinaatioissa. Residenssityyppisessä ratkaisussa vapaa-ajanasunnon perushuolto (mm. lumi- ja korjaustyöt) ja tarvittaessa myös esimerkiksi ravitsemispalvelut olisivat valmiiksi järjestettyjä, jolloin vierailijat voisivat keskittyä täysipainoisesti etätöihinsä ja niiden vastapainona esimerkiksi yhteisölliseen luonnossa virkistytymiseen. Etätyöresidenssejä voisivat käyttää etätyötä tekevien lisäksi myös keikkatyöläiset ja oman yrityksensä palveluja myyvät yrittäjät Oulussa vieraillessaan.

Vapaa-ajanasukkaat yrittäjinä:

Keskustelussa todettiin jo eläkkeelle siirtyneillä vapaa-ajanasukkailla olevan monenlaista yrittäjyysoasaamista, jota voitaisiin hyödyntää nykyistä enemmän. Näissä tapauksissa yritystoiminta vapaa-ajanasunnon sijaintikunnassa edustaisi uudenlaista ajattelua: aika ei tule pitkäksi oltaessa vapaa-ajanasunnolla lomailemassa ja sopivalta osin myös töissä. Laajemmasta perspektiivistä vapaa-ajanasukkaiden yrittäjyyden edistäminen liittyy viestintään. Käytännössä viestintä voisi tapahtua esimerkiksi siten, että muun vapaa-ajanasukille suunnatun viestinnän yhteydessä kerrotaan keneen olla yhteydessä, mikäli tuntee kiinnostusta yritystoiminnan harjoittamiseen Oulussa.

Tulevaisuus:

Työpajassa keskusteltiin nykynuorten asennoitumisesta vapaa-ajanasumiseen, minkä todettiin suurelta osin määrittävän vapaa-ajanasumisessa vastaisuudessa tapahtuvia muutoksia. Vapaa-ajanasumisen kehitykseen vaikuttavat nuorten tarpeet vapaa-ajanasunnon varustelutason suhteen, heidän intressinsä monipaikkaiseen asumiseen, kiinnostuksen kohteet yleensä sekä nuorten valmiudet sitoa varallisuutta omaan vapaa-ajanasuntoon. Toisaalta riippumatta nuorison suhtautumistavoista jo pelkästään kaupungin suuren väestöpohjan ennakoitiin ruokkivan vapaa-ajanasuntojen kysyntää Oulun seudulla.

Toimenpide-esitykset ja suositukset

Seuraavassa esitettävät konkreettiset toimenpide-esitykset ja suositukset on johdettu mökkiläiskyselyn tuloksista, työpajojen löydöksistä sekä konsultaatiotapaamisen keskustelusta. Osa esityksistä vastaa useissa eri kunnissa esiin nousseisiin samansisältöisiin haasteisiin, osa taas pelkästään Oulussa ilmi tulleisiin kehittämistarpeisiin. Pääpaino on lyhyen tähtäimen toimenpiteissä, pitkän tähtäimen asioita ovat lähinnä strategiasuosituksien sekä kaavoituksen liittyvät asiat.

- Oulun monipuoliseen palvelutarjontaan, kaupunkikulttuuriin sekä teknologiaosaamiseen tukeutuvan kaupunkimökkikunta-profiilin edelleen kehittäminen yhdessä kuntalaisvaikuttamisen koordinaattoreiden kanssa.
- Vapaa-ajanasumiseen keskittyvä viestintäkanava kaupungin nettisivujen yhteyteen sisältäen tietoa vapaa-ajanasukkaiden yleisimmin tarvitsemista palveluista (tapahtumat, yritys- ja palveluhakemisto, rakennusvalvonta, jätehuolto, vedenottopiste, reitistöt, harrastusvälineiden vuokraus, informaatiota BusinessOulun palveluista yrityksen perustamista suunnitteleville jne.). Lisäksi kaupunkimökkikunta-profiiliin mukaista yleisempää markkinointia.
- Yhteistyössä naapurikuntien kanssa erilaisten kuljetuspalvelujen (mm. luontobussi, kutsutaksi, yhteiskäyttöauto) soveltuvuuden arviointi vapaa-ajanasukkaiden liikkumistarpeisiin.
- Investorien houkuttelu esimerkiksi Koitelin ja Varjakan matkailupalvelujen kehittämiseen, mikä tukisi samalla kohteiden ympäristön vetovoimaisuutta vapaa-ajanasumisen alueina.
- Kaupungin sisäinen selvitys lomarakentamisen nykytilasta, säätelystä, edistämismahdollisuuksista ja linjauksista päättäjien käyttöön.
- Etätyöresidenssejä koskevan ajatuksen jatkokehittely yhdessä Nallikarin tai muun vastaavan toimijan kanssa (konseptin kytkentä kaupunkimökkikunta-profiiliin, potentiaalisten asiakas-segmenttien tunnistaminen).

4.9 Pudasjärvi

Tunnuslukuja Pudasjärven matkailullisesta vapaa-ajanasumisesta vuonna 2018.

VAPAA-AJANASUNNOT*

- Pudasjärvellä oli 3 506 vapaa-ajanasuntoa, joista 15 % (518 kpl) Syötteen alueella.
- Vapaa-ajanasunnoista 92 % yksityishenkilöiden omistamia.
- Yksityisomisteisista vapaa-ajanasunnoista 77 % muiden kuin pudasjärveläisten omistamia.
- Ulkopaikkakuntalaisissa vapaa-ajanasunnon omistajissa eniten Oulussa asuvia (61 %). Seuraavaksi yleisimpiä asuinkuntia Kempele (5 %), Raahe (2 %) ja Ii (2 %).
- Ulkopaikkakuntalaisten vapaa-ajanasuntojen valmistumisvuoden keskiarvo 1987.
- Ulkopaikkakuntalaisten vapaa-ajanasuntojen keskimääräinen kerrosala 49 m².
- Ulkopaikkakuntalaisten vakituisten asuntojen ja vapaa-ajanasuntojen välinen keskimääräinen etäisyys 230 km (mediaani 141 km).
- Vuonna 2019 *majoitustoimintaa harjoittavien liikeyritysten* vuokrattavia lomamökkejä ja -osakkeita (eivät sisälly kesämökkitalastoon) 222 rakennusta, joista Syötteellä 200 rakennusta.

ULKOPAIKKAKUNTALAISTEN OMISTAMIEN VAPAA-AJANASUNTOJEN KÄYTTÖ**

- Vapaa-ajanasunnon käyttövuorokausia *yhtä vapaa-ajanasuntoa kohti* vuodessa 61 ja vapaa-ajanasunnon vuotuinen käyttöaste 17 prosenttia.
- Vapaa-ajanasuntoja käytti vuoden aikana 7 090 henkilöä, vapaa-ajanasuntojen mökkivorokausia kertyi kaikkiaan kunnassa vuodessa 431 360.
- Keskimääräinen käyntikertojen määrä vapaa-ajanasunnolla 19 kertaa vuodessa (mediaani 19).
- Keskimääräinen viipymä vapaa-ajanasunnolla 6 vuorokautta *yhtä käyntikertaa kohti* (mediaani 3 vrk).
- Keskimääräinen seuruekoko 2,6 henkilöä *yhtä käyntikertaa kohti*.
- Vapaa-ajanasunnolla kesä-elokuussa vietetyn ajan osuus 48 %.
- Ulkopaikkakuntalaisten vapaa-ajanasukkaiden kulutus Pudasjärvellä *yhtä vapaa-ajanasukasta kohti* 700 euroa vuodessa (sis. alv).
- Ulkopaikkakuntalaisten vapaa-ajanasukkaiden kulutus Pudasjärvellä *yhtä vapaa-ajanasuntoa kohti* 1 671 euroa vuodessa (sis. alv).

MATKAILULLISEN VAPAA-AJANASUMISEN ALUETALOUDELLISET VAIKUTUKSET***

- Ulkopaikkakuntalaisten vapaa-ajanasumisen aikaansaama välitön matkailutulo 3,7 milj. euroa ja välitön matkailutyöllisyys 16,8 henkilötyövuotta. Kerrannaisvaikutukset huomioiden tulovaikutus 4,5 miljoonaa euroa ja työllisyysvaikutus 19,3 henkilötyövuotta.
- Ulkopaikkakuntalaisten vapaa-ajanasumisen synnyttämän matkailutulon osuus Pudasjärven kaikesta matkailutulosta arviolta 16 % ja kaikesta matkailutyöllisyydestä arviolta 13 %.
- Matkailullinen vapaa-ajanasuminen tuotti Pudasjärvelle palkkaverotuloa 71 528 euroa ja kiinteistöverotuloa 501 789 euroa.

Lähteet:

- * Tilastokeskus (2019, 2020a, 2020b), Väestörekisterikeskus (2019), Järviluoma (2020b)
- ** Järviluoma (2020b), Kauppila (2020b)
- *** Kauppila (2020b)

Ulkopaikkakuntalaisille vapaa-ajanasunnon omistajille tehdyssä kyselyssä esiin nostettuja kehittämisehdotuksia

Pudasjärven osalta vapaa-ajanasukkaiden jätehuoltoa kommentoidaan vain parissa vastauksessa, joissa ehdotetaan jäteastioiden tyhjennysvälin lyhentämistä sekä toisaalta jätemaksuista vapauttamista, jos roskaa ei kerry vapaa-ajanasunnon vähäisen käytön vuoksi.

Viestinnällisesti toiveissa on *lista, mitä palveluja voisi tilata ja mistä (esim. polttopuut, hiekat, remontit jne.)*. Toisen vastaajan ilmaisemana tarvittaisiin *vapaa-ajan asukkaille suunnattu viikko/kirje, jossa olisi neuvoja avun saannissa esimerkiksi hätätilanteissa, sekä tietoa liikennepalveluiden toiminnasta esim. taksin numerot, kauppiaiden omia mainoksia, ilmoituksia vapaa-ajan asukkaille ja tietoa tapahtumista*.

Palvelujen suhteen kolme vastaajaa kaipaa kauppa-autoa takaisin. Palvelutarpeita ovat myös siivouspalvelut sekä mökkitalokkari- ja remonttipalvelut. Eräs vastaaja toivoo tilattavaa lumenau-raus- ja lanaamispalveluun sekä tienvarsien risukkojen poistoon keskittyvää palvelua. Sorateiden kunnossapito ja aurauksesta huolehtiminen mainitaan yleisellä tasolla useammassakin vastauksessa.

Muita kehittämisehdotuksia ovat esimerkiksi kolmessa vastauksessa esille nostettu vesistöjen kunnostustarve, kaivostoiminnasta pidättäytyminen, *mökkien hyväksyminen kokovuotiseen käyttöön ilman kohtuuttomia kustannuksia*, avantouintipaikka Luppoveteen sekä tyypilliseen tapaan kiinteistöverojen kohtuullistaminen.

Työpaja 12.6.2020 Pudasjärven Kehitys Oy:n tiloissa

Työpajaan osallistui yhteensä 13 henkilöä. He olivat elinkeinotoimen kehittäjiä, teknisen ja viestinnän edustajia, poliittisia päättäjiä ja yrittäjiä. Työpaja toteutettiin paikan päällä ja etäyhteyden avulla.

Työpajakeskustelun pääteemoja olivat vapaa-ajanasukkaiden jätehuolto, viestintä, palvelutarpeet, tiestö, vapaa-ajanasunnon muuttaminen vakituiseksi asunnoksi, kaavoitus, vesistöjen tila sekä vapaa-ajanasumisen tulevaisuudennäkymät.

Jätehuolto:

Pudasjärvellä jätehuollon järjestää Kiertokaari Oy. Mökkiläiskyselyn vastauksissa mainittuun tarpeeseen jäteastioiden tyhjennysvälin lyhentämisestä on kaupungissa jo reagoitu tiedustelemalla jätteenkuljetusyrittäjiltä mahdollisuuksia jäteastioiden tyhjentämiseen vapaa-ajanasumisen sesongit huomioiden. Mökkiläiskyselyssä niin ikään esille otetun jätemaksun osalta todettiin sen olevan pakollinen kaikille vapaa-ajanasunnon omistaville. Siksi esimerkiksi oululaiset eivät saa vapautusta maksusta, vaikka veisivät vapaa-ajanasunnolla syntyneet jätteet Ouluun kotiin palatesaan.

Viestintä:

Vapaa-ajanasukkaiden tarvitsemia palveluja (mm. teiden auraus, polttopuiden toimitus, katon korjaus) tuotetaan usein sivutoimisesti, eikä uudempi mökkiläispolvi välttämättä tiedä, keltä paikalliselta mitään palvelua kannattaisi kysyä. Siksi palvelujen löydettävyyttä pidettiin tärkeänä niin vapaa-ajanasukkaiden kuin palveluntarjoajien kannalta. Viestintään liittyen Pudasjärven kaupungin nettisivuilla on oma laskeutumissivu vapaa-ajanasukille otsikolla [Mökkiläisille](#). Sivulta löytyy kattavasti tietoa jätehuollosta, rakennusluvista ja -valvonnasta, tapahtumista, valokuituyhteyksistä sekä esimerkiksi hiihtoladuista ja kuntopoluista. Laskeutumissivulla on linkki myös Pudasjärven [yrityshakemistoon](#), jonka toimialaluokituksessa työpajassa todettiin olevan vielä kehittämisen varaa. Vapaa-ajanasukille suunnatun laskeutumissivun lisäksi kaupunki informoi vapaa-ajanasukkaita postitse lähetettävällä mökkiläiskirjeellä. Työpajassa ehdotettiin, että mökkiläiskirje voitaisiin lisätä sähköisessä muodossa vapaa-ajanasukkaiden laskeutumissivulle.

Palvelut:

Työpajassa mökkiläiskyselyyn vastanneiden toivomaa kauppa-autojen paluuta ei pidetty kovin realistisena mahdollisuutena. Haja-asutusalueiden kaupan palveluista keskusteltaessa vaihtoehtoksi tarjottiin koronapandemian myötä yleistyneitä kauppakassipalveluja, mutta ongelmattomina ei niitäkään pidetty. Haasteena kauppakassipalveluissa on asiakkaiden maksuhalukkuus – palvelua tarjottaessa erästä työpajaan osallistunutta lainaten ”yrittäjällä pitää olla uskonto 10 ja laskento 4”. Työpajassa päädyttiinkin siihen, että asiaa tulee lähestyä kokonaisvaltaisemmin arvioimalla, miten erilaisia julkisia ja yksityisiä palveluja olisi mahdollista niputtaa yhteen ja kuinka ”jo kulkevia rattaita voisi hyödyntää palvelujen toimittamiseen”.

Tiestö:

Pudasjärvellä on pitkään avustettu yksityisteitä ja avustamisen otaksutaan jatkuvan myös vastaisuudessa. Avustusten saannin ja teiden kunnossapidon suhteen haasteellisimpia ovat järjestäytymättömästi hoidetut tieosuudet, minkä takia tiekuntien järjestäytymistä tulisi tavalla tai toisella edistää. Järjestäytyneet tiekunnat voivat myös säästää kustannuksissa kilpailuttamalla alueurakoita.

Vapaa-ajanasunnon muuttaminen vakituiseksi asunnoksi:

Keskustelun perusteella Pudasjärvellä suhtaudutaan myönteisesti vapaa-ajanasuntojen muuttamiseen vakituiseksi asunnoiksi. Työpajassa pidettiin lähtökohtaisesti kannatettavana asiana, jos ”jossain vaiheessa kävijät saataisiin olijoiksi”. Kunnan rakennusjärjestyksen uusimisen yhteydessä vapaa-ajanasunnon käyttötarkoituksen muuttaminen pyrittiin tekemään mahdollisimman helppoksi, mutta ylemmillä hallinnon tasoilla kaikki prosessin joustavoittamiseen tähtäävät uudistukset eivät menneet läpi. Keskustelun teemaan liittyen tärkeäksi nähtiin myös kaksoiskuntalaisuuden esillä pitäminen.

Kaavoitus:

Pudasjärvellä ranta-asemakaavoja on tehty Livo- ja Lijoella sekä esimerkiksi Jaurakkajärvellä. Siuruanjoella rantakaavoitus ei sen sijaan ole edennyt. Aloite ranta-asemakaavoihin tulee maanomistajilta, jotka myös vastaavat kaavojen laatimiskustannuksista. Työpajassa rantakaavoituksen edistämistä pidettiin tärkeänä rakentamismahdollisuuksien selkeyttämisen ja maanomistajien tasapuolisen kohtelun takia.

Vesistöt:

Muutammat mökkiläiskyselyyn vastanneista ilmaisivat huolensa alueen vesistöjen tilasta. Tähän liittyen Pudasjärven todettiin olevan mukana Iijoki-sopimuksessa, jonka tavoitteena on nostaa Iijoen arvoa vesistöjen kunnostuksilla, vaelluskalakantojen palauttamisella ja ennallistamalla suo-alueita. Vesistöjen tilaan kiinnitetään huomiota myös esimerkiksi Pohjois-Pohjanmaan metsäohjelmassa. Työpajan arvion mukaan resursseja vesistöjen kunnostukseen on olemassa – niiden hyödyntäminen edellyttää kuitenkin tarvittavien toimenpiteiden hankkeistamista.

Tulevaisuus:

Työpajassa painotettiin vapaa-ajanasukkaiden osallisuuden ja vaikutusmahdollisuuksien lisäämistä. Hyvänä esimerkkinä pidettiin Livokas ry:tä, jonka hallituksessa on paikallisten kyläläisten lisäksi alueen vapaa-ajanasukkaita. Vapaa-ajanasumisen tulevaisuuden kannalta yhteisöllisyydessä on keskeistä huomioida erityisesti nuoremman polven mökkeilijät. Tätä palvelisivat esimerkiksi metsästyksen, kalastuksen, melontaan ja erilaisiin kulttuuriaktiviteetteihin liittyvät harrastetapahtumat, joihin osallistuisi samanaikaisesti sekä paikallista että vapaa-ajanasunnoillaan vierailtavaa nuorisoa.

Toimenpide-esitykset ja suositukset

Seuraavassa esitettävät konkreettiset toimenpide-esitykset ja suositukset on johdettu mökkiläiskyselyn tuloksista, työpajojen löydöksistä sekä konsultaatiotapaamisen keskustelusta. Osa esityksistä vastaa useissa eri kunnissa esiin nousseisiin samansisältöisiin haasteisiin, osa taas pelkästään Pudasjärvellä ilmi tulleisiin kehittämistarpeisiin. Pääpaino on lyhyen tähtäimen toimenpiteissä, pitkän tähtäimen asioita ovat lähinnä strategiasuositukset sekä kaavoitukseen liittyvät asiat.

- Vapaa-ajanasumisen sesonkien huomiointi jäteastioiden tyhjentämisessä.
- Pudasjärven yrityshakemiston hakutoimintojen kehittäminen sekä yritysten aktivointi lisäämään yhteystietonsa hakemistoon. Mökkiläiskirje sähköisessä muodossa kaupungin nettisivujen Mökkiläisille-osioon samoin kuin linkit kyläyhdistysten sivuille ja some-kanaviin. Nettisivujen Mökkiläisille-osioon tietoa myös siitä, keneen ottaa yhteyttä, mikäli on kiinnostunut yritystoiminnan harjoittamisesta Pudasjärvellä. Pudasjärven yritystoimintamahdollisuuksista informoiminen erilaisissa mökkiläistapahtumissa.
- Julkisten ja yksityisten palvelujen niputtaminen yhteen ja tarjoaminen samanaikaisesti haja-asutusalueella liikennöivässä palvelubussissa tai vastaavassa.
- Kehitetään vapaa-ajanasukkaiden tarvitsemia palveluita, kuten kiinteistöpalveluita ja tienau-rausta.
- Kehitetään toimenpiteitä, joilla houkutelaa vapaa-ajanasukkaita vakituisiksi asukkaiksi.
- Rantakaavoituksen edistäminen alueilla, joilla kaavaa ei vielä ole.
- Tiedottaminen ELY-keskuksen, Metsähallituksen ja Leader-toiminnan tarjoamista mahdollisuuksista vesistöjen kunnostukseen.
- Pudasjärven/Syötteen etätyömahdollisuuksien markkinointi Oulun seudulle.

- Vapaa-ajanasukkaiden ja matkailijoiden määrän ajantasaisen seurannan mahdollistavan mittariston kehittäminen pohjautuen teleoperaattoreiden matkapuhelinaineistoihin (yhteistyössä muiden hankekuntien kanssa tai maakunnallisesti).
- Vapaa-ajanasukkaiden osallistaminen kylätoimintaan. Erilaisten harrastetapahtumien järjestäminen samanaikaisesti paikallisille ja vapaa-ajanasunnoillaan vieraileville nuorille.
- Ulkopaikkakuntalaisten vapaa-ajanasumisen huomiointi kaupunkistrategiassa.

4.10 Taivalkoski

Tunnuslukuja Taivalkosken matkailullisesta vapaa-ajanasumisesta vuonna 2018.

VAPAA-AJANASUNNOT*

- Taivalkoskella oli 1 237 vapaa-ajanasuntoa.
- Vapaa-ajanasunnoista 94 % yksityishenkilöiden omistamia.
- Yksityisomisteisista vapaa-ajanasunnoista 67 % muiden kuin taivalkoskelaisten omistamia.
- Ulkopaikkakuntalaisissa vapaa-ajanasunnon omistajissa eniten Oulussa asuvia (41 %). Seuraavaksi yleisimpiä asuinkuntia Kempele (5 %), Pudasjärvi (4 %) ja Helsinki (4 %).
- Ulkopaikkakuntalaisten vapaa-ajanasuntojen valmistumisvuoden keskiarvo 1987.
- Ulkopaikkakuntalaisten vapaa-ajanasuntojen keskimääräinen kerrosala 45 m².
- Ulkopaikkakuntalaisten vakituisten asuntojen ja vapaa-ajanasuntojen välinen keskimääräinen etäisyys 349 km (mediaani 200 km).
- Vuonna 2019 *majoitustoimintaa harjoittavien liikeyritysten* vuokrattavia lomamökkejä ja -osakkeita (eivät sisälly kesämökkitalastoon) 61 rakennusta.

ULKOPAIKKAKUNTALAISTEN OMISTAMIEN VAPAA-AJANASUNTOJEN KÄYTTÖ**

- Vapaa-ajanasunnon käyttövuorokausia *yhtä vapaa-ajanasuntoa kohti* vuodessa 59 ja vapaa-ajanasunnon vuotuinen käyttöaste 16 prosenttia.
- Vapaa-ajanasuntoja käytti vuoden aikana 2 598 henkilöä, vapaa-ajanasuntojen mökkivuorokausia kertyi kaikkiaan kunnassa vuodessa 153 550.
- Keskimääräinen käyntikertojen määrä vapaa-ajanasunnolla 14 kertaa vuodessa (mediaani 10).
- Keskimääräinen viipymä vapaa-ajanasunnolla 7 vuorokautta yhtä käyntikertaa kohti (mediaani 3 vrk).
- Keskimääräinen seuruekoko 3,1 henkilöä yhtä käyntikertaa kohti.
- Vapaa-ajanasunnolla kesä-elokuussa vietetyn ajan osuus 57 %.
- Ulkopaikkakuntalaisten vapaa-ajanasukkaiden kulutus Taivalkoskella *yhtä vapaa-ajanasukasta* kohti 556 euroa vuodessa (sis. alv).
- Ulkopaikkakuntalaisten vapaa-ajanasukkaiden kulutus Taivalkoskella *yhtä vapaa-ajanasuntoa* kohti 1 623 euroa vuodessa (sis. alv).

MATKAILULLISEN VAPAA-AJANASUMISEN ALUETALOUDELLISET VAIKUTUKSET***

- Ulkopaikkakuntalaisten vapaa-ajanasumisen aikaansaama välitön matkailutulo 1,1 milj. euroa ja välitön matkailutyöllisyys 5,7 henkilötyövuotta. Kerrannaisvaikutukset huomioiden tulovaikutus 1,3 miljoonaa euroa ja työllisyysvaikutus 6,4 henkilötyövuotta.
- Matkailullinen vapaa-ajanasuminen tuotti Taivalkoskelle palkkaverotuloa 24 486 euroa ja kiinteistöverotuloa 139 541 euroa.

Lähteet:

* Tilastokeskus (2019, 2020a), Väestörekisterikeskus (2019), Järviluoma (2020b)

** Järviluoma (2020b), Kauppila (2020b)

*** Kauppila (2020b)

Ulkopaikkakuntalaisille vapaa-ajanasunnon omistajille tehdyssä kyselyssä esiin nostettuja kehittämisehdotuksia

Jätehuoltoon liittyen Taivalkosken vastauksissa kiinnitetään huomiota lähinnä jäteasemaan, jonka vapaa-ajanasukkaiden näkökulmasta olisi hyvä olla auki myös viikonloppuisin. Viestinnän suhteen toivotaan ajantasaista tietoa nettiin yrittäjien tarjoamista palveluista ja myös kunnan alueen luontokohteista.

Palvelutarpeista nousevat esille auraspalvelut, konepalvelut piha-alueen kunnossapitämiseen, raivaussahan vuokrausmahdollisuus, kyläkaupan säilyminen sekä ravintolatarjonnan monipuolistaminen. Eräs vastaajista toivoo kauppoihin hyvän kokin loihtimaa valmisruokatiskiä. Monien muiden kohdekuntien tavoin myös Taivalkosken vastauksissa mainitaan tarve vedenottopisteelle sekä pyydetään kiinteistöveron kohtuullistamista. Tiestön osalta peräänkuulutetaan tasapuolisuutta teiden kunnostukseen, rakennusvalvonnan suhteen toivotaan sitä, että *pienet rakennukset, esim. aitat, saisi rakentaa ilman rakennuslupaa*.

Vastausten muusta sisällöstä seuraavat kaksi sitaattia, joista ensimmäisessä ideoidaan vapaa-ajankäyttöön jääneiden maatarakennusten hyödyntämistä metsästysmatkailussa ja jälkimmäisessä tuodaan julki huoli porojen vaikutuksista mökkiläisten arkeen: *Syksyisin täällä kulkee paljon metsästysporukoita, jotka asuvat kauempana. Voisiko houkutella vanhoja tiloja, että niitä hieman kunnostetaan. Eivät varmasti vaadi mahtavia. Lämmintä. Peseytymistä.*

Porot tulisi saada mökin pihasta pois sotkemasta ja särkemästä paikkoja. Poronhoitolaista vapaa laidunnusoikeus Saamen alueen ulkopuolelta pois heti.

Työpaja 17.9.2020 etäyhteydellä

Työpajaan osallistui yhteensä kolme henkilöä. He olivat elinkeinotoimen kehittäjiä ja teknisen toimen edustaja. Työpaja toteutettiin etäyhteyden avulla.

Työpajakeskustelun pääteemoja olivat vapaa-ajanasukkaiden jätehuolto, viestintä ja palvelutarpeet sekä juomaveden saatavuuteen, etätyömahdollisuuksiin ja vapaa-ajanasukkaiden yrittäjyyteen liittyvät asiat.

Jätehuolto:

Taivalkosken alueella kiinteistönomistaja sopii jätteen kuljetuksesta ja jäteastiansa tyhjennysvälistä yksityisen jätehuoltoyrityksen kanssa. Haja-asutusalueella ei toisin sanoen ole erillisiä jätteen aluekeräyspisteitä. Työpajassa kunnan jäteaseman todettiin olevan harvakseltaan auki, noin kahdena päivänä kuukaudessa, mikä ei palvele kovin hyvin vapaa-ajanasukkaita. Kuntakeskuksessa on S- ja K-Markettien pihoilla pahvin, lasin, metallin ja sanomalehtipaperin kierrätyspisteitä.

Viestintä:

Työpajassa korostettiin vapaa-ajanasumista koskevan tiedon saavutettavuutta. Naturpolis Oy:n sivuilla on [yrittäjä- ja palveluhakemisto](#), jonka hakutoiminnoissa todettiin olevan parantamisen va-

raa. Toinen vapaa-ajanasukaille hyödyllinen hakemisto on kunnan nettisivuilla oleva [tapahtumakalenteri](#). Taivalkosken nettisivuja ollaan uudistamassa ja sen yhteydessä olisi periaatteessa mahdollista tehdä vapaa-ajanasukaille suunnattu laskeutumissivu, josta löytyisi oleelliset mökkiläisten tarvitsemat tiedot ja linkit. VALTO-hankkeen tiedontuotantoon liittyen työpajassa nostettiin esille tutkimustulosten hyödyntäminen markkinoitaessa mökkitontteja esimerkiksi Oulun seudulle. Markkinointi tähtäisi ulkopaikkakuntalaisten vapaa-ajanasukkaiden ja heidän Taivalkoskelle tuottaman matkailutulon lisäämiseen.

Palvelut:

Työpajassa keskusteltiin Taivalkoskella suunnitteilla olevasta vanhusten kotona-asumispalveluja edistävästä hankkeesta. Hankkeen käytännön tavoitteena on tuottaa kotona-asumista tukeva palvelutarjotin, joka pitää sisällään siivoukset, asiointipalvelut, remonttipalvelut, lumityöt, polttopuut ja vastaavat. Työpajan keskustelussa ajatuksena oli, että samaa palvelutarjotinta voisivat hyödyntää myös vapaa-ajanasukkaat, sillä omakotitalossa asuva vanhus tarvitsee monelta osin samoja palveluja kuin vapaa-ajanasukkaat. Tämä kasvattaisi asumispalveluja tarjoavassa yritysympäristössä mukana olevien yritysten asiakaskuntaa merkittävästi. Pelkkien vapaa-ajanasukkaiden varassa harva yrittäjä pystyy elättämään itseään, mutta jos sama yrittäjä tuottaa vanhusten kotona-asumispalveluita, niin työllistymisen mahdollisuudet paranevat.

Mökkiläiskyselyn yhteydessä esitettyä ravintolatarjonnan monipuolistamista pidettiin tärkeänä tavoitteena myös työpajassa. Tarjonnan vähäisyyden katsottiin johtuvan ohuesta kysynnästä, joka ei kannata laadukasta ruokaravintolatarjontaa tai välttämättä edes kauppojen valmisruokatuotteen ylläpitoa kuntataajamassa. Vaihtoehdoksi ideoitiin pitopalvelutyypistä ratkaisua, jossa mökkitalokari tai vastaava toimittaisi tilauksesta vapaa-ajanasuntoon lämpimän aterian ja tarkastaisi samalla, että mökki on asuttavassa kunnossa tulijoita varten.

Vedenottopiste:

Työpajassa Taivalkosken vesijohtoveden kerrottiin olevan tutkitusti poikkeuksellisen hyvälaatua. Puhtaan veden katsottiin ylipäättään olevan eräs mahdollinen teema luotaessa mielikuvaa Taivalkoskesta matkailukuntana. Vapaa-ajanasukaille ja matkailijoille tarkoitetun vedenottopisteen osalta todettiin niiden puute ja toisaalta tarve.

Etätyö:

Taivalkoskella on työpajaan osallistuneiden mielestä kohtuullisen hyvin toimivat laajakaista- ja mobiiliyhteydet. Etätöiden tekeminen vapaa-ajanasunnoilla ei siten ole ensisijaisesti kiinni tietoliikenneyhteyksistä vaan pikemminkin vapaa-ajanasuntojen muusta varustetasosta, kuten sähköstä ja talviasuttavuudesta. Etätöiden perustamista esimerkiksi kirjaston yhteyteen pidettiin periaatteessa mahdollisena. Etätöiden liittyen nähtiin tarvetta selvitykselle, jossa tarkasteltiin erityyppisten etätöiden toteutuneita käyttöasteita ja etätöiden käyttöä yleensä.

Vapaa-ajanasukkaat yrittäjinä:

Mökkiläiskyselyyn vastanneista yhdeksän prosenttia ilmaisi kiinnostuksensa yritystoiminnan harjoittamiseen Taivalkoskella. Työpajassa todettiin tarve saada lisätietoa kyseisistä potentiaalisista yrittäjistä sekä tietoa myös jo mahdollisista aktiivisista palveluntarjoajista. Näin palvelujen tuottajat saadaan nostettua mukaan kunnan markkinointitoimenpiteisiin yhtä lailla kuin paikalliset

yrittäjät. Työpajassa arveltiin myös osan jo eläkkeellä olevista vapaa-ajanasukkaista tekevän mielellään pienimuotoista yritystoimintaa, jos asiakkaita löytyy ja puitteet ovat kohdallaan.

Toimenpide-esitykset ja suositukset

Seuraavassa esitettävät konkreettiset toimenpide-esitykset ja suositukset on johdettu mökkiläiskyselyn tuloksista, työpajojen löydöksistä sekä konsultaatiotapaamisen keskustelusta. Osa esityksistä vastaa useissa eri kunnissa esiin nousseisiin samansisältöisiin haasteisiin, osa taas pelkästään Taivalkoskella ilmi tulleeisiin kehittämistarpeisiin. Pääpaino on lyhyen tähtäimen toimenpiteissä, pitkän tähtäimen asioita ovat lähinnä strategiasuositukset sekä kaavoitukseen liittyvät asiat.

- Kierrätyksen ja jätteiden aluekeräysjärjestelmän kehittäminen vapaa-ajanasukkaiden ja matkailuyrittäjien tarpeet huomioiden.
- Vapaa-ajanasukille suunnattavan viestinnän kehittäminen kokonaisvaltaisella tavalla. Sähköisessä viestinnässä kehittämistoimenpiteenä Naturpolis Oy:n nettisivuille tehtävä oma osio vapaa-ajanasukille, jonka alla mökkiläisille tarpeellista informaatiota ja linkkejä (mm. yritys- ja palveluhakemisto, tapahtumakalenteri, jätehuolto, rakennusvalvonta, terveyskeskuspalvelut, vedenottopiste, reitistöt, harrastusvälineiden vuokraus, kyläyhdistykset jne.). Nettisivujen lisäksi suotavia viestintäkanavia myös sosiaalinen media (esim. mökkiläisten oma FB-ryhmä) ja printtimedia (esim. mökkiläiskirje).
- Naturpolis Oy:n yritys- ja palveluhakemiston edelleenkehittäminen.
- Vapaa-ajanasukille suunnatun informaation yhteyteen tietoa siitä, keneen henkilöön Naturpolis Oy:ssä kannattaa ottaa yhteyttä, mikäli on kiinnostunut harjoittamaan yritystoimintaa Taivalkoskella.
- Vapaa-ajanasukasneuvoston perustaminen Taivalkoskelle.
- Vanhusten asumispalveluihin tarkoitetun Voi hyvin Koillismaalla -alustan soveltaminen myös vapaa-ajanasukkaiden tarpeisiin. Toisin sanoen selvitetään, voisivatko vapaa-ajanasukkaat hyödyntää vanhusten kotona-asumista tukevan yritysrenkaan palveluja.
- Alueen ravintolatarjontaa täydentävän pitopalvelu/mökkitalkkari-konseptin markkinointi yrittäjille.
- Vesipisteen perustaminen (esim. ABC-asemalle) ja siitä tiedottaminen.
- Etätyöpiste kirjastoon.
- Ulkopaikkakuntalaisten vapaa-ajanasumisen huomiointi matkailu- ja/tai kuntastrategiaa päivitettäessä.

4.11 Vaala

Tunnuslukuja Vaalan matkailullisesta vapaa-ajanasumisesta vuonna 2018.

VAPAA-AJANASUNNOT*

- Vaalassa oli 1 723 vapaa-ajanasuntoa.
- Vapaa-ajanasunnoista 98 % yksityishenkilöiden omistamia.
- Yksityisomisteisista vapaa-ajanasunnoista 85 % muiden kuin vaalalaisten omistamia.
- Ulkopaikkakuntalaisissa vapaa-ajanasunnon omistajissa eniten Oulussa asuvia (44 %). Seuraavaksi yleisimpiä asuinkuntia Kajaani (11 %), Kempele (7 %) ja Muhos (6 %).
- Ulkopaikkakuntalaisten vapaa-ajanasuntojen valmistumisvuoden keskiarvo 1984.
- Ulkopaikkakuntalaisten vapaa-ajanasuntojen keskimääräinen kerrosala 51 m².
- Ulkopaikkakuntalaisten vakituisten asuntojen ja vapaa-ajanasuntojen välinen keskimääräinen etäisyys 235 km (mediaani 110 km).
- Vuonna 2019 *majoitustoimintaa harjoittavien liikeyritysten* vuokrattavia lomamökkejä ja -osakkeita (eivät sisälly kesämökkitalastoon) 63 rakennusta.

ULKOPAIKKAKUNTALAISTEN OMISTAMIEN VAPAA-AJANASUNTOJEN KÄYTTÖ**

- Vapaa-ajanasunnon käyttövuorokausia *yhtä vapaa-ajanasuntoa kohti* vuodessa 80 ja vapaa-ajanasunnon vuotuinen käyttöaste 22 prosenttia.
- Vapaa-ajanasuntoja käytti vuoden aikana 4 087 henkilöä, vapaa-ajanasuntojen mökkivuorokausia kertyi kaikkiaan kunnassa vuodessa 326 340.
- Keskimääräinen käyntikertojen määrä vapaa-ajanasunnolla 23 kertaa vuodessa (mediaani 20).
- Keskimääräinen viipymä vapaa-ajanasunnolla 5 vuorokautta yhtä käyntikertaa kohti (mediaani 3 vrk).
- Keskimääräinen seuruekoko 2,8 henkilöä yhtä käyntikertaa kohti.
- Vapaa-ajanasunnolla kesä-elokuussa vietetyn ajan osuus 61 %.
- Ulkopaikkakuntalaisten vapaa-ajanasukkaiden kulutus Vaalassa *yhtä vapaa-ajanasukasta kohti* 999 euroa vuodessa (sis. alv).
- Ulkopaikkakuntalaisten vapaa-ajanasukkaiden kulutus Vaalassa *yhtä vapaa-ajanasuntoa kohti* 2 746 euroa vuodessa (sis. alv).

MATKAILULLISEN VAPAA-AJANASUMISEN ALUETALOUDELLISET VAIKUTUKSET***

- Ulkopaikkakuntalaisten vapaa-ajanasumisen aikaansaama välitön matkailutulo 3,3 milj. euroa ja välitön matkailutyöllisyys 15,4 henkilötyövuotta. Kerrannaisvaikutukset huomioiden tulovaikutus 3,9 miljoonaa euroa ja työllisyysvaikutus 16,3 henkilötyövuotta.
- Ulkopaikkakuntalaisten vapaa-ajanasumisen synnyttämän matkailutulon osuus Vaalan kaikesta matkailutulosta arviolta 36 % ja kaikesta matkailutyöllisyydestä arviolta 52 %.
- Matkailullinen vapaa-ajanasuminen tuotti Vaalalle palkkaverotuloa 62 392 euroa ja kiinteistöverotuloa 329 505 euroa.

Lähteet:

- * Tilastokeskus (2019, 2020a), Väestörekisterikeskus (2019), Järviuoma (2020b)
- ** Järviuoma (2020b), Kauppila (2020b)
- *** Kauppila (2020b)

Ulkopaikkakuntalaisille vapaa-ajanasunnon omistajille tehdyssä kyselyssä esiin nostettuja kehittämisehdotuksia

Vaalassa vapaa-ajanasunnon omistavien ulkopaikkakuntalaisten kehittämisehdotuksissa jätehuoltoon toivotaan kierrätysmahdollisuutta biojätteelle, muoville, metallille ja lasille, selkeitä kierrätysohjeita sekä keväisin ja syksyisin jätelavaa puutarhajätteille.

Viestinnän parantamiseksi esityksenä on kattavan palveluhakemiston rakentaminen mökkiläisten yleisimmin tarvitsemista palveluista: *Joku voisi koota palvelupaketin, jossa olisi yhteystiedot palveluntarjoajista, esim. siivous, pihaharavoinnit, ikkunapesut, polttopuuhoito, talvivartiointit (pakkaneen, jäätyminen), LVI- ja rakennusspesialistit, peltityöt, lumien pudotukset ym. ym. Paketti pitäisi päivittää riittävän usein, että se olisi todellinen.* Vapaa-ajanasukkaiden viestintäkanava voisi olla samalla kauppapaikka, kuten seuraavassa lainauksessa ideoidaan: *Jos vielä ei ole, niin vapaa-ajanasujille ja paikallisille voisi olla jokin yhteinen somekanava, joka toimisi kauppapaikkana (ostajat ja myyjät kohtaisivat esim. siten että mökkiläiset kyselevät palveluntarjoajia jne.) ja tiedotuskanavana tapahtumista jne.*

Vaalassa palvelutarpeiksi nähdään esimerkiksi polttoaineen jakelun kehittäminen (myös veneille), mökkitalokaripalvelut, aurauspalvelut mökkiteille, matonpesupaikka, yhteiset liikuntatapahtumat, latuverkoston ylläpito ja kehittäminen, ravintolatarjonnan lisääminen sekä kioski Säräisniemelle. Eräs vastaaja haluaisi kuntaan yksityisiä terveyspalveluja: *Olisiko mahdollista, että kunnan alueelta saisi yksityislääkärin ja hammaslääkärin palvelua. Nyt terveyskeskuksesta saa ensiavun, mutta varsinaisen hoidon saamiseksi on matkustettava aina Ouluun. Olisikohan kysyntää niin paljon, että jonkin terveysalan firman kannattaisi järjestää vastaanotto, vaikka yhtenä iltana viikossa? Voisiko kunta tukea tällaista toimintaa tekemällä jotenkin yhteistyötä laboratorio- ja röntgenpalveluissa?*

Vedenottopiste, tiestön ylläpito ja tukiasemaverkkojen parantaminen esiintyvät Vaalan vastauksissa samaan tapaan kuin useiden muiden kohdekuntien vastauksissa. Myös luontoarvojen säilyttämisen puolesta otetaan kantaa, Vaalan tapauksessa kahdessa vastauksessa ollaan kielteisellä kannalla tuulivoiman rakentamiseen.

Muita kehittämisehdotuksia ovat lomarakennusmessut Manamansalon Martinlahden kaava-alueelle sekä *paikallisbussi tai "riksa" Manamansalon eri kohteiden välille – miksei vaikka koko järven ympäri kesällä.*

Työpaja 22.9.2020 etäyhteydellä

Työpajaan osallistui yhteensä seitsemän henkilöä. He olivat kunnan johtoa ja mökkiläistoimikunnan jäseniä. Työpaja toteutettiin etäyhteyden avulla.

Työpajakeskustelun pääteemoja olivat vapaa-ajanasukkaiden jätehuolto, viestintä ja palvelutarpeet sekä tiestöön, etätyömahdollisuuksiin ja vapaa-ajanasukkaiden yrittäjyyteen liittyvät asiat.

Jätehuolto:

Vapaa-ajanasukkaiden jätehuollon osalta työpajaan osallistuneet näkivät kehittämistarpeita muovin, metallin ja muiden jättejakeiden kierrätysmahdollisuuksissa sekä kunnan jäteaseman aukioalojoista tiedottamisessa. Biojätteen kierrätyksessä mökkikohtaisia kompostoreja pidettiin toimivana ratkaisuna johtuen pitkistä etäisyyksistä. Ekokymppi-kuntayhtymän jäsenenä Vaala on pyrkinyt omistajaohjauksellisesti vaikuttamaan jätehuollon väestöpohjarajojen madaltamiseen, jolloin esimerkiksi muovin kierrätys olisi paremmin mahdollista myös haja-asutusalueilla. Keskustelussa hyvänä kierrätyksen mahdollistavan ekopisteen sijaintivaihtoehtona pidettiin Vaalan ABC-huoltamon piha-aluetta. Tällöin suuri osa esimerkiksi Oulusta tulevista vapaa-ajanasukkaista voisi jättää kierrätyskelpoiset jätteensä ekopisteelle kotiin mennessään.

Viestintä:

Viestinnästä keskusteltaessa pidettiin tärkeänä, että vapaa-ajanasukkaat saavat kootusti tietoa nuohousten, lumenaurausten ja polttopuiden tekijöistä ja muista vastaavista palveluntarjoajista. Tätä tarkoitusta varten kunnan nettisivuilla on [yrityshakemisto](#), jonka tietosisältöä ja kattavuutta ollaan parhaillaan kehittämässä. Virtuaalisen viestinnän lisäksi yritykset voivat esitellä palvelujaan vuosittain järjestettävässä mökkikauden avajaistapahtumassa.

Vaalan kunnan nettisivuilla ei ole varsinaista vapaa-ajanasukille suunnattua laskeutumissivua. Kunnan sivuilla on kuitenkin linkki [Vaalan vapaa-ajan asukasneuvoston](#) sivulle, jossa on neuvoston kokoonpano, säännöt ja kokouspöytäkirjat. Vaalan tapahtumista on tietoa kunnan sivuilla olevassa [tapahtumakalenterissa](#), josta poimitaan nostoja kunnan some-kanaviin. Sosiaalisessa mediassa (FB) toimii myös vapaa-ajanasukille suunnattu [Vaalan mökkiläiset](#) -ryhmä.

Mökkiläiskyselyn perusteella mökkiläiskirjeen merkitys tiedotuskanavana on Vaalassa selvästi suurempi kuin hankkeen muissa kohdekunnissa. Vaalassa on aiemmin kerätty itse vapaa-ajanasukkaiden yhteystietoja ja mökkiläiskirjeet on lähetetty kyseistä osoitelistaa hyödyntäen. EU:n tietosuoja-asetuksen voimaan tultua kuitenkin todettiin, että itse kerätty osoitelista ei ole säädösten mukainen, joten mökkiläiskirjeen lähettämisestä luovuttiin. Korvaavina printtimuotoisina tiedotuskanavina on käytetty paikallislehden välissä toimitettavaa mökkiläisliitettä sekä erillistä Vaalan kesälehteä, jota jaetaan nippujakeluna kauppojen auloissa. Varsinaisen mökkiläiskirjeen puutteesta on kuntaan tullut palautetta ja kunnassa harkitaankin, voisiko kirjeen lähettää vapaa-ajanasukille vastaisuudessa peittojakeluna käyttäen Väestörekisterikeskuksen/postin palveluja.

Palvelut:

Työpajassa selvisi, että mökkiläiskyselyssä esitetyistä kehittämistarpeista moniin on jo reagoitu kyselyn teon jälkeen. Esimerkiksi veneiden tankkausmahdollisuuksien, matonpesupaikan ja mökkitalokkipalvelujen puutteeseen on tullut tai tulossa korjausta. Sen sijaan ravintolatarjonnan todettiin olevan edelleenkin vähäistä.

Luonnon virkistyskäytön osalta Humanpoliksessa on valmisteltu reitistöhanke, joka toteutessaan parantaisi alueen retkeilymahdollisuuksia entisestään. Tähän liittyen työpajassa pohdittiin, missä määrin alueen ohjelmajärjestäjät tunnustavat vapaa-ajanasukkaiden tarjoaman kysyntäpotentiaalin yhtäältä räätälöityihin ohjelmiin ja toisaalta välinevuokraukseen.

Tiestö:

Tiestön ylläpidosta tulee kuntaan runsaasti palautetta. Ylläpidon haasteisiin Vaala on vastannut esimerkiksi yksityistieavustuksin sekä tukemalla yksityisteiden järjestäytymistä tiekunniksi. Teiden kunnostukseen liittyen työpajassa osoitettiin nimeltä tiettyjä kohteita (mm. Jaalangantie), joiden parantamiselle nähtiin erityistä tarvetta. Näitä kunnostustarpeita on otettu esille ELY-keskuksen kanssa käydyissä neuvotteluissa, mutta rahoituksen saanti alemman tieverkon parannustöihin on osoittautunut vaikeaksi. Työpajassa kommentoitiin niin ikään mökkiteiden osoitteiston ja viitoituksen vajavaisuutta. Ongelmaan on kiinnitetty huomiota paitsi vapaa-ajan asukasneuvostossa myös palo- ja pelastustoimessa. Vaalassa mökkiteitä ei ole tähän mennessä otettu osoitejärjestelmän piiriin, mutta kunnan tulevalla talousarviokaudella asian korjaamiseen ollaan osoittamassa tarvittavat resurssit.

Etätyö:

Telian suomalaisten liikkumista kuvaavan tilaston perusteella Vaala oli kesällä 2020 Suomen kolmanneksi eniten ihmismääränsä kasvattanut kunta. Tämä kertonee yhtäältä lähimatkailutrendistä ja toisaalta siitä, että vapaa-ajanasunnoille tultiin tekemään koronapandemian myötä yleistyntä etätyötä. Vuodesta 2010 lähtien Vaalaan on rakennettu laajaa valokuituverkkoa ja myös 4G-yhteydet toimivat hyvin. Vuonna 2019 kunnantalolle avattiin yhteisöllinen etätyötila, joka on myös vapaa-ajanasukkaiden käytettävissä viraston aukioloaikoina. Toisaalta työpajassa todettiin Vaalan vapaa-ajanasukkaiden olevan keskimääräistä iäkkäämpiä ja rakennuskantakin on usein ympärivuotiseen käyttöön soveltumatonta. Nämä kaksi asiaa asettavat omat rajoitteensa etätyön tekemiseen ja yleistymiseen.

Vapaa-ajanasukkaat yrittäjinä:

Mökkiläiskyselyyn vastanneista 4,5 prosenttia ilmoitti olevansa kiinnostunut yritystoiminnan harjoittamisesta Vaalassa. Työpajassa prosenttiosuus arvioitiin sinällään pieneksi, mutta kun se yleistetään ulkopaikkakuntalaisten omistamien vapaa-ajanasuntojen määrään (lähes 1 300) niin potentiaalisten yrittäjien absoluuttinen määrä nousee merkittäväksi. Työpajassa yhtenä luontevana yrittäjyyden muotona pidettiin vapaa-ajanasunnon vuokrausta. Vuokramökkien kysynnän arvioitiin tällä hetkellä ylittävän tarjonnan ja esimerkiksi Rokuan keskusvaraamolla olisi kapasiteettia ottaa enemmänkin vapaa-ajanasuntoja välitettäväkseen.

Toimenpide-esitykset ja suositukset

Seuraavassa esitettävät konkreettiset toimenpide-esitykset ja suositukset on johdettu mökkiläiskyselyn tuloksista, työpajojen löydöksistä sekä konsultaatiotapaamisen keskustelusta. Osa esityksistä vastaa useissa eri kunnissa esiin nousseisiin samansisältöisiin haasteisiin, osa taas pelkästään Vaalassa ilmi tulleisiin kehittämistarpeisiin. Pääpaino on lyhyen tähtäimen toimenpiteissä, pitkän tähtäimen asioita ovat lähinnä strategiasuosituksien sekä kaavoitukseen liittyvät asiat.

- Jätteiden aluekeräysjärjestelmän haasteet (kierrätysmahdollisuuksien vähäisyys, sesonkiaikojen ja tapahtumien huomioiminen jätekeräyksen rytmityksessä, lajitteluasemien aukioloajoista tiedottaminen) nousivat esille useissa kunnissa. Jatkotoimenpiteenä vapaa-ajanasukkaiden jätehuollon haasteista viestiminen yhdessä kuntien kanssa Ekokympin suuntaan ja keskustelua ratkaisumahdollisuuksista.
- Kierrätyspiste Vaalan ABC:n piha-alueelle.

- Vapaa-ajanasukille suunnattavan viestinnän kehittäminen kokonaisvaltaisella tavalla. Sähköisessä viestinnässä kehittämistoimenpiteenä kunnan nettisivuille tehtävä oma osio vapaa-ajanasukille, jonka alla mökkiläisille tarpeellista informaatiota ja linkkejä (mm. yritys- ja palveluhakemisto, tapahtumakalenteri, jätehuolto, rakennusvalvonta, terveyskeskuspalvelut, vedenottopiste, reitistöt, harrastusvälineiden vuokraus, FB-ryhmä Vaalan mökkiläiset, kyläyhdistykset jne.). Nettisivujen lisäksi mahdollisuuksien mukaan erillinen postitettava mökkiläiskirje kerran vuodessa.
- Kunnan järjestämän yrittäjien iltapala -tapaamisen teemaksi, mitä liiketoimintamahdollisuuksia vapaa-ajanasukkaat voivat tarjota alan yrityksille ja miten näitä mahdollisuuksia voidaan käytännössä edistää.
- Vaalan kuntataajaman ravintolatarjonnan kehittäminen.
- Pyrkimys yksityistieavustusten tason säilyttämiseen.
- Mökkiteiden saaminen kunnan osoitejärjestelmän piiriin.
- Vapaa-ajanasukkaiden ja matkailijoiden määrän ajantasaisen seurannan mahdollistavan mittariston kehittäminen pohjautuen teleoperaattoreiden matkapuhelinaineistoihin (yhteistyössä muiden hankekuntien kanssa tai maakunnallisesti).
- Aktiivisen mökkiläistoimikunnan toiminnan edelleen kehittäminen.
- Vapaa-ajanasukille suunnatun viestinnän yhteyteen maininta siitä, keneen ottaa yhteys, mikäli on halukas harjoittamaan yritystoimintaa Vaalassa (esim. mökin vuokraus).
- Asuntojen ja vapaa-ajanasuntojen tonttien markkinointikampanja Oulun talousalueelle.
- Vapaa-ajanasumisen ja sen merkityksen huomiointi Vaalan kuntastrategiaa päivitettäessä.

Lähteet

Järviluoma, J. (2020a). Matkailullinen vapaa-ajan asuminen: Hyrynsalmi, Kuhmo, Sotkamo ja Suomussalmi. *Kajaanin ammattikorkeakoulun julkaisusarja B Raportteja ja selvityksiä* 99. 62 s. Saatavilla osoitteesta: <https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/323924/Valto%20Kainuu%20final.pdf?sequence=2&isAllowed=y> (Viitattu 18.2.2020).

Järviluoma, J. (2020b). Matkailullinen vapaa-ajan asuminen: Kalajoki, Kuusamo, Oulu, Pudasjärvi, Taivalkoski ja Vaala. *Kajaanin ammattikorkeakoulun julkaisusarja B Raportteja ja selvityksiä* 100. 71 s. Saatavilla osoitteesta: <https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/323998/Valto%20Pohjois-Pohjanmaa%20final.pdf?sequence=2&isAllowed=y> (Viitattu 18.2.2020).

Järviluoma, J. (2020c). Matkailun aluetaloudelliset vaikutukset Suomussalmella. *Kajaanin ammattikorkeakoulun julkaisusarja B Raportteja ja selvityksiä* 111. 24 s. Saatavilla osoitteesta: <https://www.theseus.fi/handle/10024/345505> (Viitattu 21.10.2020).

Kauppila, P. (2020a). Matkailullisen vapaa-ajanasumisen aluetaloudelliset vaikutukset: Hyrynsalmi, Kuhmo, Sotkamo ja Suomussalmi. *Kajaanin ammattikorkeakoulun julkaisusarja B Raportteja ja selvityksiä* 101. 107 s. Saatavilla osoitteesta: <https://www.theseus.fi/handle/10024/332971> (Viitattu 2.3.2020).

Kauppila, P. (2020b). Matkailullisen vapaa-ajanasumisen aluetaloudelliset vaikutukset: Kalajoki, Kuusamo, Oulu, Pudasjärvi, Taivalkoski ja Vaala. *Kajaanin ammattikorkeakoulun julkaisusarja B Raportteja ja selvityksiä* 102. 121 s. Saatavilla osoitteesta: <https://www.theseus.fi/handle/10024/333011> (Viitattu 2.3.2020).

Tilastokeskus (2019). Kesämökit omistajan asuinkunnan mukaan 31.12.2018. Erillistilaus Tilastokeskukselta, marraskuu 2019.

Tilastokeskus (2020a). Vuokrattavat lomamökit ja -osakkeet kunnittain. Erillistilaus Tilastokeskukselta, lokakuu 2020.

Tilastokeskus (2020b). Vuokrattavat lomamökit ja -osakkeet postinumeroalueittain. Erillistilaus Tilastokeskukselta, lokakuu 2020.

Väestörekisterikeskus (2019). Peruspoiminta kuntien (10 kuntaa) vapaa-ajan rakennuksista, joilla on henkilöomistaja. Erillistilaus Väestörekisterikeskuksesta, maaliskuu 2019.

5. LOPUKSI: VAPAA-AJANASUMISEN TULEVAISUUS SUOMESSA

Pekka Kauppila, matkailututkija, Kajaanin ammattikorkeakoulu

Tämän luvun tarkoituksena on esitellä muutamien viimeaikaisten tutkimusten (Pitkänen ym. 2014; Saaristoasiain neuvottelukunta/Finnish Consulting Group Oy 2017; Pitkänen & Strandell 2018; Alasalmi ym. 2020; Järviluoma 2020a, 2020b; Lehtonen ym. 2020; Pyysiäinen & Vihinen 2020; Strandell ym. 2020) kautta Suomen vapaa-ajanasumisen tulevaisuutta ja tulevaisuudennäkymiä, jotka on syytä tunnistaa ja tiedostaa kehittämistoimenpiteiden suunnittelussa. Aluksi tutkimuksista laaditaan tiivistelmät vapaa-ajanasumisen trendeistä ja tulevaisuudennäkymistä, minkä jälkeen tiivistelmistä kiteytetään vapaa-ajanasumisen tulevaisuuden teesit. On korostettava, että luvussa läpikäytyt tutkimukset on työstetty ennen koronapandemiaa. Niissä ei siten oteta kantaa pandemian mahdollisiin vaikutuksiin ja muutoksiin tulevaisuuden vapaa-ajanasumisessa.

5.1 Vapaa-ajanasumisen trendit ja tulevaisuudennäkymät Suomessa

Vapaa-ajanasumisen käyttö aluekehityksen välineenä ja elinvoiman lisääjänä paikallistasolla, kuntatasolla, edellyttää sitä, että vapaa-ajanasumisen suosio säilyy vähintään nykyisellä tasolla. Kun maaseutualueilla vakituisen väestön määrä vähenee ja väestö ikääntyy, vapaa-ajanasuminen on yksi mahdollisuus ylläpitää ja jopa lisätä maaseudun elinvoimaa.

Seuraavassa käydään läpi muutamia viimeaikaisia tutkimuksia, joissa käsitellään maaseudun vapaa-ajanasumisen tulevaisuutta Suomessa. Tarkastelu ei ole kaiken kattava, mutta sen avulla pyritään hahmottamaan vapaa-ajanasumisen suurta tulevaisuuskuva. Aluksi tarkastellaan yleisellä tasolla vapaa-ajanasumista ja sen muutoksia maaseudun näkökulmasta, minkä jälkeen keskitytään vapaa-ajanasumisen muutosprosesseihin. Lopuksi nostetaan esille tutkimusalueiden vapaa-ajanasumisen tulevaisuudennäkymiä. Tiivistelmät on otettu suoraan lainattuina tutkimuksista, mutta niistä on poistettu lähdeviittaukset. Lihavoinnilla on nostettu esille joitakin keskeisiä teemoja. On edelleen korostettava, että tutkimusten aineistot on kerätty ennen koronapandemiaa, eikä niissä siten arvioida pandemian mahdollisia vaikutuksia ja muutoksia tulevaisuuden vapaa-ajanasumiseen Suomessa.

Pyysiäinen & Vihinen (2020):

Maaseutubarometri on Maaseutupolitiikan neuvoston (MANE)/maa- ja metsätalousministeriön tilaama tutkimus. Järjestyksessä neljäs Maaseutubarometri on jatkumoa vuonna 2013 (julkaistu 2014) Maaseutubarometrille (YTR/TEM) ja vuosien 2011 ja 2009 Maamerkit-barometreille (Sitra). Se on toteutettu nyt ensimmäistä kertaa myös ruotsinkielisenä ja on Luonnonvarakeskuksen (Luke) laatima ja tulkitsema. Taloustutkimus Oy on kerännyt vastaukset nettikyselyinä ja puhelininformoituina kyselyinä: kansalaiset, nuoret kaupunkilaiset: 29.1.–7.2.2020, päättäjät: 3.2.–24.2.2020, ruotsinkielinen väestö: 14.2.–4.3.2020 Maaseutubarometri on tilastollisesti edustava otos Suomen kansasta. Seuraavassa on nostettu esille Maaseutubarometrin keskeisiä teemoja, joilla on yhteys vapaa-ajanasumiseen.

Maaseutubarometrin mukaan **useammalla on maaseudulla vapaa-ajan asunto** ja useampi asuu maaseudulla pääasiallisesti tai ajoittain tulevaisuudessa. **Etätö ja vapaa-ajan asunnolla oleskelu lisääntyvät**. Monipaikkaisuuden myötä osa-aikaisesti asuttujen alueiden määrä kasvaa.

Pitkänen & Strandell (2018):

Vapaa-ajan asunnolta tehdään huomattava määrä etätöitä ja halukkuus niihin on hieman kasvanut. Lisäksi mökeiltä käydään töissä. **Erityisesti kaupunkilaiset tekevät vapaa-ajan asunnoillaan etätöitä**. Etätö ja työssäkäynti vapaa-ajan asunnoilta mahdollistavat viipymän pidentämisen mökeillä.

Kaupungistuminen ja ikääntyminen lisäävät todennäköisesti maaseudun vapaa-ajan asumista tulevaisuudessa: kaupunkilaiset viettävät enemmän aikaa mökeillään kuin maaseudulla asuvat ja ikääntyneet enemmän kuin muut ikäryhmät. Vapaa-ajan asumista voivat lisätä mökin varustelun soveltuvuus ympärivuotiseen käyttöön, tietoliikenneyhteyksien ja etätömahdollisuuksien paraneminen, ihmisten eliniän piteneminen ja ikääntyneiden terveydentilan paraneminen.

Vapaa-ajan asumiseen perustuvan monipaikkaisen asumisen merkitys kasvaa tulevaisuudessa. Kaupungistumisen myötä ihmiset hakevat vaihtelua maaseudun luonnosta ja ympäristöstä stressitekijöiden kompensoimiseksi.

Alasalmi ym. (2020):

Monipaikkaisuus on erilaista kaupungeissa ja maaseudulla, jossa se näyttäytyy ennen muuta vapaa-ajan asumisena. Maaseudulla kausiväestön määrä on suurempi kuin tilastoidun väestön määrä. Suurten ikäluokkien eläköityminen on mahdollistanut suhteellisen hyvin toimeentulevien ihmisten valitsemaan asuinpaikkansa. Kun heidän kuntonsa heikkenee, tämä voi vaikuttaa vähentävästi maaseudun kakkosasunnon käyttöön. Nuorten mökkikokemukset saattavat olla erilaisia kuin vanhemman ikäluokan.

On kuitenkin viitteitä siitä, että monipaikkaisuus voi jatkua myös seuraavissa sukupolvissa. **Nuoret mökkeilijät arvioivat vapaa-ajan asumisen säilyttävän suosion myös tulevaisuudessa.** He pitävät todennäköisenä, että vapaa-ajan asunnoilla vietetty aika on kasvanut vuonna 2030. **Sekä mökin omistajista että nuorista vain hyvin harva arvioi nykyisen käytössä olevan mökin jäävän hoitamatta tai autioksi.**

Lehtonen ym. (2020):

Kausiväestön määrä on kasvanut viime vuosikymmeninä, erityisesti tämä koskettaa Järvi-Suomea, rannikkoseutuja ja Lappia. Kausittain kasvaville alueille on tyypillistä väestön ja työpaikkojen väheneminen mutta kausiväestön kasvu. Näillä alueilla on tapahtunut alueiden käyttötarkoituksen muutos: pysyvän asutuksen hiipuessa kausiväestön määrä kasvaa. **Vapaa-ajan asuntojen toiminnallisuus on lisääntynyt, kun niistä käydään töissä ja tehdään etätöitä.**

Pitkänen ym. (2014):

Suomalaiset nuoret, erityisesti Y-sukupolvi (syntyneet 1982–2005), eivät jaa samanlaista elämänhistoriaa suhteessa maaseutuun ja ihminen–luonto-suhteeseen kuin vanhemmat sukupolvet. Sukupolvien erot ovatkin nostaneet keskusteluun pelon siitä, että nuoremmat sukupolvet kadottavat kiinnostuksen perinteiseen mökkikulttuuriin.

Vapaa-ajan asuntojen omistajuus on sidottu elämänvaiheeseen. Vapaa-ajan asumiseen vaikuttavat kotona olevat lapset, käytettävissä oleva aika ja raha sekä fyysiset kapasiteetit. **Vapaa-ajan asuntojen omistajuus on suosituinta ikäryhmistä lähellä eläkeikää olevien keskuudessa, ja vapaa-ajan asunnot ovat usein investointeja eläkkeelle ja joskus aikomukselle pysyvään asumiseen.**

Suomessa vanhemmilla ikäluokilla on yleisesti mahdollisuus käyttää vapaa-ajan asuntoja, kuitenkin kolmanneksella 15–44-vuotiaista on säännöllinen mahdollisuus käyttää vapaa-ajan asuntoja. **Nuoremmat ikäluokat eivät tyypillisesti itse omista vapaa-ajan asuntoa, mutta heillä on sukulaistensa ja tuttaviansa kautta mahdollisuus käyttää useampaa kuin yhtä vapaa-ajan asuntoa.** Vanhemmat ikäluokat siis tyypillisesti omistavat vapaa-ajan asunnon, ja nuoremmat ikäluokat käyttävät vanhempiensa, sukulaistensa ja tuttaviansa vapaa-ajan asuntoa. **Nuoret arvioivat, että he käyttävät vapaa-ajan asuntoja hieman intensiivisemmin tai yhtä paljon seuraavan viiden vuoden aikana.** Tulos on yhteneväinen muiden käyttäjien kanssa.

44 prosenttia Y-sukupolvesta suunnitteli vapaa-ajan asunnon hankkimista tulevaisuudessa: seitsemän prosenttia seuraavan 10 vuoden kuluessa ja 37 prosenttia tämän jälkeen. 41 prosenttia arvioi, että he tai heidän asuntokuntansa jäsen perii vapaa-ajan asunnon tulevaisuudessa. **Y-sukupolvi oli innokkaampi hankkimaan vapaa-ajan asunnon tulevaisuudessa kuin muut vastaajat.** Y-sukupolvi ei kuitenkaan näytä vaativan vapaa-ajan asunnon varustukselta sen enempää kuin vanhemmat ikäluokatkaan. Korkea varustustaso tai suuri vapaa-ajan asunnon koko eivät olleet tärkeitä vastaajille. Kaikille ikäryhmille oli merkittävämpää nauttia vaatimattomasta elämäntavasta ja päästä irti koneista ja laitteista.

Vapaa-ajan asunnon sijainti liitettynä perheen historiaan oli Y-sukupolven mielestä tärkeämpää kuin muilla vastaajilla. **Näin ollen perheen historia ja juuret saattavat olla yhtä tärkeämpi motivaattori vapaa-ajan asuntojen uudelle omistajasukupolvelle.** Vaikka nuorilla on vähemmän kokemusta maaseudulla elämisestä kuin vanhemmilla sukupolvilla, heillä on vahva kokemus vapaa-ajanviettämisestä vapaa-ajan asunnoilla ja maaseudulla.

Tutkimustulokset osoittavat, että Y-sukupolvella ei katoa kiinnostus vapaa-ajan asuntoihin vaan niillä on jatkossakin tärkeä rooli heidän vapaa-ajanvietto muotoina. Lapsuudesta lähtien vietetyt ajat vapaa-ajan asunnolla merkitsevät sitä, että vapaa-ajan asunnot ovat osa heidän elämäänsä paitsi maaseudun vapaa-ajan viettopaikkana, myös paikkoina viettää aikaa perheen ja sukulaisten kanssa ja pitää yhteyttä perheen historiaan. **Vaikka ihmiset vaihtavat pysyviä asuinpaikkoja elämänvaiheen mukaan, vapaa-ajan asunnot saattavat siirtyä sukupolvelta toiselle, mikä tarjoaa jatkuvuutta ja juurien tunnetta koko elämän ajan.** Tulokset viittaavat siihen, että Y-sukupolvi vahvistaa vapaa-ajan asuntojen asemaa Suomen suhteessa luontoon ja ulkoiluun. Pääasialliset

motiivit vieraiden vapaa-ajan asunnoissa liittyvät luonnonläheisyyteen ja hiljaisuudesta nauttimiseen.

Vapaa-ajan asunnon omistaminen yleistyy 40 ikävuoden jälkeen, mitä ennen ystävien ja sukulaisten vapaa-ajan asunnoilla vierailu on yleisempää. Vastaavasti vapaa-ajan asunnoissa vietetty aika lisääntyy tuon iän ympärillä. **Nuorten ja vanhempien ikäryhmien väliset erot tällä hetkellä vapaa-ajan asunnon käytössä saattavat johtua tekijöistä, joita selittävät elämänvaihe ja oman vapaa-ajan asunnon osto/hankinta. Nuorilla ei ole samanlaista taloudellista ja ajallista mahdollisuutta vapaa-ajan asunnon ostamiseen, ylläpitoon ja käyttämiseen kuin esimerkiksi eläkkeellä olevilla asuntokunnilla.**

Vaikka tulokset eivät tukeneet olettamusta siitä, että nuoret eivät olisi kiinnostuneita vapaa-ajan asunnoista, Y-sukupolven ja muiden vastaajien välillä on myös joitain eroja, jotka viittaavat potentiaaliseen sukupolvenvaihtoon vapaa-ajan asuntojen suhteen. Y-sukupolvi on potentiaalisesti liikkuvampi kuin kukaan edellisistä heidän ikäisistään sukupolvista. Nuoret käyttävät yhtä paljon aikaa matkustamiseen kuin vanhemmat sukupolvet. Vaikka suuri osa vanhempien sukupolvien vapaa-ajan liikkuvuudesta kohdistui vapaa-ajan asuntoon, nuoret viettivät aikaa matkustettaessa muualle. **Y-sukupolvi on tottuneempi matkustamaan ja kokemaan eri paikkoja matkailun ja virkistyskohteina. He voivat jakaa aikansa monien kohteiden kanssa tulevaisuudessa tai muodostaa samanlaisia emotionaalisia siteitä vapaa-ajan asuntojen ja muiden kilpailevien paikkojen kanssa.** Tulokset viittaavat kuitenkin siihen, että vapaa-ajan asunnot ovat jatkossakin tärkeä osa suomalaista ulkoilua.

Tutkimus osoittaa, että nuoret ovat kiinnostuneita vapaa-ajan asunnoista ja kesämökkikulttuuri näyttää säilyttäneen roolinsa osana vapaa-ajan kulttuuria, mutta motiivit ja kysyntämallit osoittavat sekä jatkuvuutta että muutosta. Huolimatta siitä, että vapaa-ajan asuntojen ja luonnon asema suomalaisessa kulttuuri-identiteetissä menetettäisiin maan kaupungistumisen jatkuessa tutkimustulokset viittaavat siihen, että vaikka marginaalilla tapahtuu muutoksia, mökin keskeinen asema suomalaisessa elämässä todennäköisesti säilyy edelleen vahvana myös tulevina vuosina.

Saaristoasian neuvottelukunta/Finnish Consulting Group Oy (2017):

Väestö kasvaa myös 2020-luvulla lähinnä suurissa kaupunkikeskuksissa, joten keskimääräinen mökkimatka kasvaa etenkin, kun uusien mökkien rakentaminen painottuu yhä kauemmaksi kasvukeskuksista. Tämä lisää mökkeilyn kokonaiskustannuksia ja kun ajankäyttö matkustamiseen lisääntyy, työikäisten viikonloppumatkat mökeille voivat vähentyä. Mökkeilyn edellytys on yhä useammin henkilöauton käytön mahdollisuus, kun julkisen liikenteen palvelut haja-asutusalueilla vähenevät vakituisen asutuksen vähentyessä. **Liikkumisen kustannusrakenne, esimerkiksi polttoaineen hinta, vaikuttaa mökkeilyn määrään.**

Nykyinen väestön keskittymiskehitys uhkaa jossain määrin mökkikannan käytön jatkuvuutta. Tämä näkyy myös mökkien alueellisista hintaeroista. **Jos väestö keskittyy hyvin voimakkaasti vain muutamille kaupunkiseuduille ja esimerkiksi useimmissa maakuntien keskuskaupungeisakin nuorten määrä vähenee, kaikille nykyisille mökeille ei ehkä riitä käyttäjiä. Tällä olisi myös**

suoria vaikutuksia maakuntien keskuskaupunkien läheisen maaseudun elinvoimaisuuden edellytyksille ja palvelurakenteen ylläpidolle.

Mökkeilyn suosioon vaikuttaa taloudellisten voimavarojen ja vapaa-ajan määrän lisäksi muutokset työelämässä, ajankäytössä ja kulutustottumuksissa. Teknologian kehittyminen osaltaan muuttaa käsitystä fyysisen etäisyyden merkityksestä. Työelämän muutokset johtavat vapaa-ajan ja työelämän rajan hämärtymiseen ja monimuotoistumiseen. Yleisten arvioiden mukaan juuri Y-sukupolvi (syntyneet 1982–2005) edustaa tässä murrosta.

Mökkien parantuva varustetaso parantaa mahdollisuuksia niiden ympärivuotisen käytön lisäämiseen ja myös muuttamiseen vakituiksi asunnoiksi. Nuoret ovat huomattavan kiinnostuneita mökkeilystä. Mukavuudet, palvelut tai liikenneyhteydet eivät yleensä vaikuta olevan nuorille sen tärkeämpiä kuin vanhemmillekaan, vaan **tärkeintä mökkeilyssä nuorille sukupolville on luonto ja perheen yhdessäolo. Nuorten mökkeilyä näyttäisi siten pääsääntöisesti rajoittavan lähinnä aika- ja taloudelliset resurssit.**

Yhteiskunnan digitalisoituminen muuttaa myös käsitystä fyysisestä etäisyydestä ja sen ylittämisen kustannuksista. Periaatteessa välimatka menettää merkitystään, ja myös syrjäisemmille alueille muodostuu uusia mahdollisuuksia kytkeytyä kasvuun. **Digitaalisten palveluiden lisääntyminen ja työn irtaantuminen tietystä fyysisestä sijainnista luovat pohjaa uudelleenlaiselle mökkeilylle ja mahdollistavat työnteon myös mökiltä käsin.**

Työikäisillä on vain rajoitettu määrä lomapäiviä vuodessa. Jos se on taloudellisesti mahdollista, lomalla on tyypillistä matkustaa, usein myös ulkomaille. **Mökkeily kilpailee kuluttajista yhtenä matkailun muotona kasvavalla matkailutoimialalla.** Matkailusta on tullut myös yhä helpompaa, ja esimerkiksi lentomatkastaminen on halventunut. Nykyiset nuoret ovat kielitaitoisempia ja koulutetumpia kuin aikaisemmat sukupolvet. **Nuoret matkustavatkin vanhempiaan useammin ulkomaille ja heille on tyypillistä tutustua uusiin paikkoihin ja he haluavat kuluttaa matkoillaan runsaasti palveluja.**

Nuorten mökkeilyn kotimaassa tulee olla riittävän edullista suhteessa vaihtoehtoiseen matkailuun tai vapaa-ajan asumiseen ulkomailta. Valintaan kotimaan mökin ja ulkomaan kohteen välillä vaikuttaa monet muutkin tekijät, kuten mieltymykset, kielitaito, aikaisempi matkustuskokemus ja vaihtoehtoisten kohteiden turvallisuustilanne.

On hankala arvioida, kuinka suuri osa Suomeen kohdistuvasta kasvavasta matkailusta kohdistuisi mökkeilyksi varsinaisten lomakeskusten ulkopuolella. Venäläisten sittemmin vähentynyt mökkien hankkiminen osoitti, että potentiaalia on olemassa. Ulkomaalaisten houkutteleminen mökkiläiseksi Suomeen edellyttää asiakkaiden tarpeiden tunnistamista ja muiden matkailupalvelujen ja aktiviteettien liittämistä mökkeilyyn.

Kaupungistuneessa yhteiskunnassa korostuu kesämökkien merkitys portteina luontoon. Mökkeillä kohtaavat usein kolme perhesukupolvea, mikä mahdollistaa perinteiden siirron. Myös tämän selvityksen yhteydessä tehdyssä kyselyssä nuoret arvostivat mökkeilyyn liittyviä muis-toja ja suvun perinteitä. Ne nähtiin toiseksi tärkeimpänä asiana suvun mökin lunastamiselle

heti oman rannan lisäksi. Oman rannan puuttuminen ei muodostu useinkaan esteeksi, koska noin 80 prosenttia varsinaisista mökeistä on veden äärellä. Oman rannan puuttumisen ilmoitti negatiiviseksi tekijäksi vastaajista 16 prosenttia. Vaikka osa Y-sukupolvesta vaikuttaa etäännyneen luonnosta, **he ovat muita innokkaimpia hankkimaan mökin tulevaisuudessa. Myös nyt tehdyssä kyselyssä innokkuutta mökin hankintaan oli paljon.**

Mökillä on oltava vastaavat mahdollisuudet kuin kaupungissa olla vuorovaikutuksessa nuorille arkisessa digitaalisessa ja virtuaalisessa ympäristössä, eli on yhdistettävä perinteinen mökkeily ja siihen liittyvät positiiviset mielikuvat Y-sukupolven urbaanin arjen käytäntöihin.

Kaupunkilaiset rakentavat mökkinsä usein omille tai vanhempiensa kotiseuduille, joissa he usein myös omistavat maata. Väestöään menettävillä alueilla asuinrakennuksia jää lisäksi vaille vakinaisia asukkaita, ja monet näistä siirtyvät vapaa-ajan asumiskäyttöön. **Johtopäätös on, että vakituinen asuminen keskittyy voimakkaasti, kun taas vapaa-ajan asuminen hajaantuu, jolloin keskimääräinen etäisyys mökille kasvaa. Tulevaisuudessa tämä korostuu edelleen, ellei eläkeläisten paluumuutto synnyinseuduilleen ja mökkikuntiin muutenkin lisäännny merkittävästi.**

Mökkeilyn edellytykset liittyvät vahvasti mahdollisuuteen käyttää henkilöautoa. Mökille suuntautuvista matkoista selvästi suurin osa tehdään henkilöautolla ja usein vaihtoehtoista kulkumuotoa ei käytännössä ole. Y-sukupolven kohdalla on havaittavissa edellisistä sukupolvista poikkeavaa eri kulkumuotojen käyttöä. **Nuoret aikuiset ovat vähentäneet autoilua viimeisen kymmenen vuoden aikana, kertoo viime vuonna julkaistu kansainvälinen tutkimus.** Henkilöautomatkojen osuus kaikista nuorten aikuisten tekemistä matkoista väheni lähes kaikissa tutkituissa maissa.

Mökeille mennään tulevaisuudessa ehkä yhä useammin junalla tai linja-autolla yhdistettynä taksimatkaan tai polkupyöräilyyn. Myös autojen yhteiskäyttöratkaisut kehittyvät, jolloin auton omistamisen merkitys vähentynee. Auton omistamisen ja ajokorttien väheneminen edistää mökkien yhteisomistusta ja/tai yhteiskäyttöä. Kokonaisuutena liikkumiseen liittyvät trendit yhdessä pidentyvien mökkimatkojen kanssa kuitenkin nostanevat kynnystä mökille matkustamiseen.

Y-sukupolven kohdalla sosiaalinen kanssakäyminen digitaalisesti on arkea. **Mökillä on pystyttävä toteuttamaan samoja vapaa-ajan kulutusmuotoja kuin kotona, jotta mökki näyttäytyy vetovoimaisena vapaa-ajanvietto paikkana.**

Mökkeilyn näkökulmasta työelämän ja vapaa-ajan sekoittuminen lisää potentiaalia mökkeilyyn, jos vain taloudelliset resurssit ja riittävän hyvät tietoliikenneyhteydet antavat myöten. Toisaalta sukupolven edustajat hakevat jatkuvasti uusia kokemuksia ja paikkaan sidottu perinteinen mökkeily ei välttämättä täytä tätä vaatimusta. Vaikka nuoret harvemmin omistavat mökin, noin kolmanneksella nuorista on säännöllinen pääsy mökille ja monilla on useampi vaihtoehtoinen sukulaisten tai ystävien omistama mökki.

Kaiken kaikkiaan huoli nuorten vähenevästä kiinnostuksesta vapaa-ajan asumista kohtaan ei saa tukea aineistosta. Nuorilla oli samanlaiset mahdollisuudet mökkeilyyn kuin vanhemmillakin. Oman vapaa-ajan asunnon sijaan nuoret käyttävät tällä hetkellä kuitenkin sukulaisten ja ystävien

vapaa-ajan asuntoja. **Nuoret olivat jopa vanhempia useammin kiinnostuneita hankkimaan mökin tulevaisuudessa.** Pelot nuorten luonnosta ja suvun historiasta vieraantumisesta eivät heidän aineistonsa valossa pitäneet paikkaansa. **Kiinnostus vapaa-ajan asumiseen ei ole laskemassa kaupungistuneiden sukupolvien myötä, vaan vapaa-ajan asuminen tulee myös tulevaisuudessa näyttämään merkittävää osaa Y-sukupolven vapaa-ajan vietossa. Myös yhteisomistuksessa oleva ja vuokramökki kiinnostavat nuoria huomattavan paljon. Tämä on Y-sukupolvella ominainen piirre.**

Nuorista taas jopa kolmannes arvioi lunastavansa vanhempiensa tai suvun mökin vuoteen 2030 mennessä. Nuoret arvioivat mökin menevän yleiseen myyntiin yhtä usein kuin mökkien omistajat vastauksissaan (11 prosenttia). Omistajien ja nuorten näkemykset poikkeavat toisistaan mielenkiintoisella tavalla. Kyselyyn vastanneet mökin omistajat näkevät itsensä yleensä mökin aktiivisina käyttäjinä vielä vuonna 2030, vaikka 57 % heistä on silloin yli 75-vuotiaita. **Mökkeilyn yleisen suosion jatkuvuuden kannalta tärkeäksi voi muodostua, että mökin siirto suvun sisällä saadaan sovitettua siten, että mökit siirtyvät oikeassa vaiheessa uusille omistajille niin, että ei synny katkosta, joka voi johtaa mökkien kunnan huononemiseen.** Mökin jääminen autioksi huolettaa vain 4 prosenttia mökkien omistajista. Uudellamaalla ja Etelä-Suomessa asuvia mökin omistajia autioksi jääminen huolestuttaa hieman vähemmän kuin muualla maassa. Yhden hengen taloudet ja vanhempien pienten mökkien omistajat arvioivat mökin jäävän autioksi useammin kuin muut.

Nuoret näkevät oman taloudellisen tilanteen ja mökin hinnan tärkeäksi suvun mökin hankintaa estäväksi tekijäksi. Nuorten näkemys vastaa tältä osin realistista olettamusta tulotasojen kehitymisestä. Nuorten vastauksista ilmenee, että halua mökkeilyyn on enemmän kuin realistisia mahdollisuuksia siihen.

Yhteenveto:

Yleisellä tasolla mökkeilyn suosio näyttää pitävän pintansa myös tulevaisuudessa, eikä uusien sukupolvien kohdalla ole havaittavissa tässä poikkeusta. Myös muissa selvityksissä on päädytty vastaavaan tulokseen. Vaikka mökkeilyn suosiossa yleensä ei ole havaittavissa laskevaa trendiä, mökin omistaminen ei tulevaisuudessa ole välttämättä yhtä yleistä kuin nykyisin. Tähän liittyy esimerkiksi mökin vuokraustoiminnan edistäminen.

Mökkien hintakehityksessä on havaittavissa sama trendi kuin asuntomarkkinoilla. Markkinat ovat eriytyneet. Mökkien kiinnostavuus seuraa yleistä aluekehityksen trendiä. Etenkin järven- ja meren rannassa lähellä suuria asutuskeskuksia sijaitsevat mökit pysyvät suosittuina ja niiden arvon voi olettaa nousevan. Syrjäisemmillä seuduilla huonokuntoisten mökkien ja ilman rantaa olevien mökkien suosio laskee, koska niistä on ylitarjontaa suhteessa näiden alueiden väestökehitykseen. Keskisuurten kaupunkien lähellä mökkeily pitäneen pintansa, mutta on riippuvaista niiden väestörakenteen kehityksestä. Ongelmaksi näyttää muodostuvan se, että nuorista yhä harvemmalla on mahdollisuus mökkeillä suotuisalla sijainnilla olevassa mökissä. Kasvuseuduilla nuoret maksavat huomattavan suuria asuntolainoja. Se osuus väestöstä, jolla on tämän lisäksi varaa omaan mökkiin lähellä kotia, on rajallinen. Muualta Suomesta kasvuseuduille muuttaneiden suvuissa ovat mahdollisesti perinnöksi jäävät mökit ja mökit, joita olisi muuten mahdollista käyttää, sijaitsevat kaukana. Pääkaupunkiseutu erottuu tässä joukossa vielä erikseen, etenkin siellä asuvien keskimääräiset mökkimatkat pitenevät. Tällä on merkitystä erityisesti työikäisille, joille vapaa-aika on

rajallinen resurssi. Pääkaupunkiseudulla on myös helpointa valita mökkeilylle ilmeinen vaihtoehtoinen hyödyke, ulkomaanmatka.

Tonttimaahan kohdistuu kysyntää kasvualueilla sekä asuinrakentamisen ja lomarakentamisen muodossa, jolloin hinnat nousevat. Lainsäädännöllä voidaan vaikuttaa sopivien rakennuspaikkojen tarjontaan. Mökkeilyn edistämisen näkökulmasta mökeille sopivien rakennuspaikkojen rakentamista tulisi helpottaa, jolloin yhä useammalla säilyy mahdollisuus mökkeilyyn. Muussa tapauksessa näköpiirissä on mökin omistamisen rajoittuminen korkeampiin tuloluokkiin.

Mökkeilyn suosio on sidoksissa taloudelliseen kehitykseen. Mökin omistaminen sekä mökkeily ovat selvästi yleisempää hyvätuloisilla kuin pienituloisilla. Mökkien hinnan lisäksi mökkeilyn kokonaiskustannuksiin vaikuttavat liikkumisen kustannukset sekä vapaa-ajan asuntojen verotus sekä muut maksut.

Mökkeilyn suosioon vaikuttaa se, miten urbanisoituneet sukupolvet näkevät mökkeilyn ja myös se miten kasvava maahanmuuttajaväestö sekä maahanmuuttajataustaiset nuoret ikäpolvet omaksuvat mökkeilyn ajanviettotapana. Maahanmuuttajat ovat pääosin nuoria. Ei ole selvää, missä määrin he omaksuvat mökkeilyn ajanviettotapana. Tarvitaan uussuomalaisten tutustuttaminen mökkeilykulttuuriin.

Eläkkeelle siirtymisen iän myöhentyminen vähentää potentiaalisia mökillä vietettäviä päiviä. Vuoteen 2030 mennessä suuret ikäluokat alkavat ikääntyä ja heidän mahdollisuutensa ja kykynsä mökkeillä alkaa vähentyä. Tämä toisaalta lisää kysyntää mökin ylläpidon palveluille.

Mökkeilijöiden kulutuksen kohdentumista mökkipaikkakunnille olisi saatava nostettua palvelutarjonnalla ja markkinoinnilla. Mökkeilyä on lähestyttävä ja sitä on markkinoitava kokonaisuutena elämäntapa/vapaa-ajanvietto-klusterin ytimenä, johon liittyy olennaisesti kalastus, metsästys, marjastus ja veneilyharrastus.

Suurista ja vielä epävarmoista ilmiöistä mökkeilyn suosioon vaikuttaa työelämän globalisoituminen, jolloin kasvava osa väestöstä voi tehdä töitä osan vuodesta myös muualla kuin Suomessa. Myös yleinen turvallisuustilanne maailmalla voi vaikuttaa mökkeilyn suosioon joko sitä lisäävästi tai sitä vähentävästi.

Eläkeläisissä on eläketulojen kasvamisen myötä olla paljon niitä, joille vapaa-ajan asunto tai pysyvä asunto ulkomailla on vaihtoehto. Tämä ei välttämättä vähennä mökkien omistusta Suomessa, mutta voi vaikuttaa mökeillä vietettyyn aikaan. Nuorten osalta on huomattu kasvaa muuttoliikeytä ulkomaille ja paluumuuttohalukkuuden heikentymistä. Heille mökki voi olla tärkeä kiinnekohhta Suomeen.

Väestön kasaantuminen Etelä-Suomeen tarkoittaa myös sitä, että Baltian kohteet ovat lähellä suhteessa suomalaisiin mökkeihin. Jos kulkuyhteydet Baltiaan kehittyvät edelleen 2030-luvulla, Baltian mökkimarkkinat voivat muodostua hyvinkin kilpailukykyiseksi. Näköpiirissä olevat muutokset eivät voi kokonaan romahduttaa kotimaisen mökkeilyn suosiota, mutta pienetkin muutokset ovat taloudellisestikin merkittäviä.

Strandell ym. (2020):

Nuorten asenteita mittaavien tutkimuksen mukaan myös nuoret ovat tulevaisuudessa kiinnostuneet perinteisestä mökkeilystä. **Esimerkiksi Y-sukupolveen (syntyneet 1982–2005) kuuluvien havaitaan olevan kaikkein halukkaimpia hankkimaan vapaa-ajan asunnon tulevaisuudessa.** Myös kansainvälisesti vapaa-ajan asumisen suosion arvioidaan säilyvän vakaana.

Vapaa-ajan asumisen suosion ennustetaan säilyvän vakaana niin perittyjen kuin ostettujen vapaa-ajan asuntojen osalta. **Näyttää siltä, että paikkoihin muodostetut tunnesiteet ja paikkaan kiinnittyminen muodostuvat ylisukupolvisiksi ja luovat niille jatkuvuutta myös tuleviin sukupolviin asti, vaikka mökki sijaitsisikin kaukana vakituisesta asunnosta.** Vapaa-ajan asuntojen ostamisen ennustetaan kiinnostavan jatkossakin, mutta vapaa-ajanvieton ohella kiinteistöjä ostetaan yhä useammin sijoitustarkoituksessa tai esimerkiksi tulevaisuuden asumisen ratkaisuja varten.

Vapaa-ajan asuminen on muuttumassa monimuotoisemmaksi; omistusmökkeilyn ohella erityisesti erilaiset kaupalliset ja lyhytaikaiset (mökkien vuokraus ja Airbnb) sekä liikuteltavat ja liikkuvat vapaa-ajan asumisen muodot yleistyvät. Vapaa-ajan asuminen myös kansainvälistyy. Suomessa on tunnistettu mökkeilyn kehitykseen liittyvät neljä teemaa: ympärivuotisen kakkosasumisen yleistyminen, mökkeilyn kansainvälistyminen, joustavampien ja osaomistukseen perustuvien mökkeilyn muotojen yleistyminen sekä vapaa-ajan asumisen alueellinen eriytyminen.

Vapaa-ajan asunnoilla vietetyn ajan määrässä on nähtävissä sekä vapaa-ajan asunnoilla vietetyn ajan pidentymistä että vähentymistä puoltavia trendejä. **Pidentymistä tukevat ennusteet ja havainnot vapaa-ajan asumisen ja vakituisen asumisen välisten erojen hämärtymisestä, samoin etätöön ja paikkariippumattoman työskentelyn lisääntyminen.** Toisaalta vapaa-ajan asunnolla vietetty aika voi lyhentyä, jos vapaa-ajan asumiseen yhdistyy niin sanottujen ”hypermobiilien” elämäntyylien yleistyminen: vapaa-ajan asuntojen omistajat ovat usein hypermobiileja matkailijoita, jotka vapaa-ajan asunnon ohella myös matkailevat paljon kotimaassa ja ulkomailla. Nuoret uskovat mökkeilyn suosion jatkumiseen mutta arvelevat vuokramökkeilyn tulevan merkittäväksi osaksi mökkeilyä.

Vanhemmat ikäluokat viettävät mökillä aikaa huomattavasti enemmän kuin nuoret. Eniten aikaa mökillä viettävät 65–74-vuotiaat, vähiten 20–35-vuotiaat. Mökillä vietetty aika kasvaa 35 ikävuoden jälkeen saavuttaen huippunsa aktiivisessa eläkeiässä, minkä jälkeen ajankäyttö vähenee iän tuomien esteiden takia. Tulevat sukupolvet voivat kuitenkin käyttäytyä eri tavoin kuin nykyiset. Aktiivinen eläkeikä, niin sanottu kolmas ikä, pitenee jatkuvasti etenkin vauraissa kehittyneissä maissa eliniän pidentyessä, vapaa-ajan lisääntyessä sekä varallisuuden ja koulutustason kasvaessa. Kolmatta ikää leimaavat vapaus toteuttaa henkilökohtaisia tavoitteita ilman sosiaalisia velvoitteita, kuten työssäkäyntiä ja perhevelvoitteita, sekä aktiivinen liikkuminen ja matkailu ennen vanhuuden rajoitteita. Intensiivisin vapaa-ajan asuntojen käyttö sijoittuu nimenomaan tähän ikävaiheeseen.

Suomessa suurin osa vapaa-ajan asuntojen omistajista ja käyttäjistä on kaupunkilaisia. Mitä tiiviimmin rakennetulla alueella asutaan, sitä enemmän vapaa-ajan asunnoilla vietetään aikaa.

Kerrostaloasuminen ja oman pihan puuttuminen kasvattavat myös mökkeilyn määrää. Kaupungistumisen, kaupunkien tiivistymisen ja kerrostaloasumisen lisääntymisen voidaan olettaa lisäävän vapaa-ajan asuntojen omistamista ja käyttöä.

Kaupungistuminen voi myös vähentää vapaa-ajan asumista, kun vakituisen ja vapaa-ajan asunnon välinen matka kasvaa. Syrjäisillä alueilla sijaitsevat mökit eivät enää tulevaisuudessa välttämättä kiinnosta kaupungistunutta väestöä, jos ne ovat vaikeasti saavutettavissa eivätkä sijaitse muuten vetovoimaisella alueella. Vakituisen ja vapaa-ajan asunnon välinen etäisyys vaikuttaa myös vapaa-ajan asunnolla vietettyyn aikaan: lähellä sijaitsevilla mökeillä vietetään enemmän aikaa kuin kaukana sijaitsevilla mökeillä. Toisaalta lähellä sijaitsevilla vapaa-ajan asunnoilla käydään usein, kaukana sijaitsevilla viivytään kerralla pidempään.

Vapaa-ajan asumisen skenaarion mukaan vapaa-ajan asuntojen käytön kokonaisvolyymi (eli käyttöpäivien määrä yhteensä) kasvaa Suomessa viisi prosenttia lähtövuodesta 2018 vuoteen 2040. Huipussaan kokonaisvolyymi on vuonna 2035, jolloin se on nykyistä käyttövolyymia 5,3 prosenttia suurempi. Kasvu tasaantuu ennustekauden lopulla ja kääntyy hienoiseen laskuun vuoden 2035 jälkeen, jolloin Suomen väkiluku alkaa väestöennusteen mukaan laskea. Volyymin kasvusta suurin osa selittyy väestönkasvulla, joka on Tilastokeskuksen väestöennusteen mukaan tarkastelluissa ikäryhmissä 2,9 prosenttia vuosina 2018–2040. **Ikääntyminen ja kaupungistuminen kasvattavat vapaa-ajan asuntojen käyttöä kaksi prosenttia henkilöä kohden vuoteen 2040 mennessä. Kaupungistuminen lisää vapaa-ajan asuntojen käyttöä enemmän kuin ikääntyminen, sillä vapaa-ajan asuntojen suurin käyttövolyymi aiheutuu kaupunkilaisten mökkeilystä.**

Skenaariossa ei ole huomioitu kaikkia vapaa-ajan asumiseen vaikuttavia tekijöitä, joista osa voi lisätä ja osa vähentää vapaa-ajan asumista. **Lisääviä trendejä ovat yleinen tulotason ja varallisuuden kasvu, vapaa-ajan asuntojen muuttuminen ympärivuotisiksi asunnoiksi sekä tietoliikenneyhteyksien ja etätyömahdollisuuksien paraneminen.** Ympäristövaikutusten ja turvallisuuskysymysten (kuten tautiepidemiat ja levottomuudet) entistä suurempi painoarvo vapaa-ajanviettoa koskevissa valinnoissa ja esimerkiksi mahdollinen lentovero voivat lisätä kotimaanmatkailua ja mökkeilyä.

Vapaa-ajan asunnoilla vietettävää aikaa voivat vähentää elämäntapojen muutokset. **Urbaneissa ja mobiilissa elämäntavassa vapaa-ajan käytöstä kilpailevat monet aktiviteetit, kuten matkailu ja kulttuurielämä.** Luontoyhteyttä voi kokea myös kaupungissa, vaikkapa suosiotaan kasvattaneilla viljelypalstoilla. Nuoret toivovat voivansa tulevaisuudessa viettää aikaa vapaa-ajan asunnoilla, mutta niillä vietettävä aika voi lyhentyä. **Vapaa-ajan asuntojen vuokrauksen ja jakamistalouden yleistyminen voivat osaltaan vastata elämäntapamuutokseen, jossa ympäristöltä toivotaan vaihtelua mutta oman mökin ylläpitoon ei haluta välttämättä sitoutua.**

Mökkeilyä voivat koko väestön tasolla vähentää mökkimatkojen piteneminen ja maahanmuuttajien osuuden kasvu. Liikenteen ja liikkumisen muutostekijät tulevat vaikuttamaan myös mökkimatkoihin. **Suurin osa mökkimatkoihin tehdään omalla autolla.** Ajokortin omistaminen ja autoilu ovat lisääntyneet erityisesti ikääntyneillä, joten suurimmalle mökkeilijäryhmälle vapaa-ajan asunto on aiempaa helpommin saavutettavissa. Toisaalta kaupungeissa nuoret hankkivat ajokor-

tin aiempaa myöhemmin, ja suurimmissa kaupungeissa ajokortti jätetään yhä useammin kokonaan hankkimatta. Tulevien vuosikymmenten aikana teknologinen kehitys ja ilmastopäästöjen vähentämistavoitteet sähköistävät liikennettä sekä lisäävät yhteiskäyttöautoja, autonomisia ajoneuvoja ja eri kulkutapoja ketjuttavia uudentyypisiä liikkumispalveluja. **Liikkumisen kustannusten nousu saattaa heikentää pienituloisten liikkumismahdollisuuksia (ns. liikenneköyhyys), ellei kustannuksia kompensoida heille.** Mökkeily on tosin alimmissa tuloluokissa nykyäänkin vähäistä. Suomen väkiluku kasvaa tällä hetkellä ainoastaan maahanmuuton vaikutuksesta. Jos väestönkasvu perustuu jatkossakin kokonaan maahanmuutolle ja jos maahanmuuttajat eivät mökkeile samalla tavalla kuin kantasuomalaiset, mökkeilevän väestön määrä ei nouse samaa tahtia kuin koko väestön määrä.

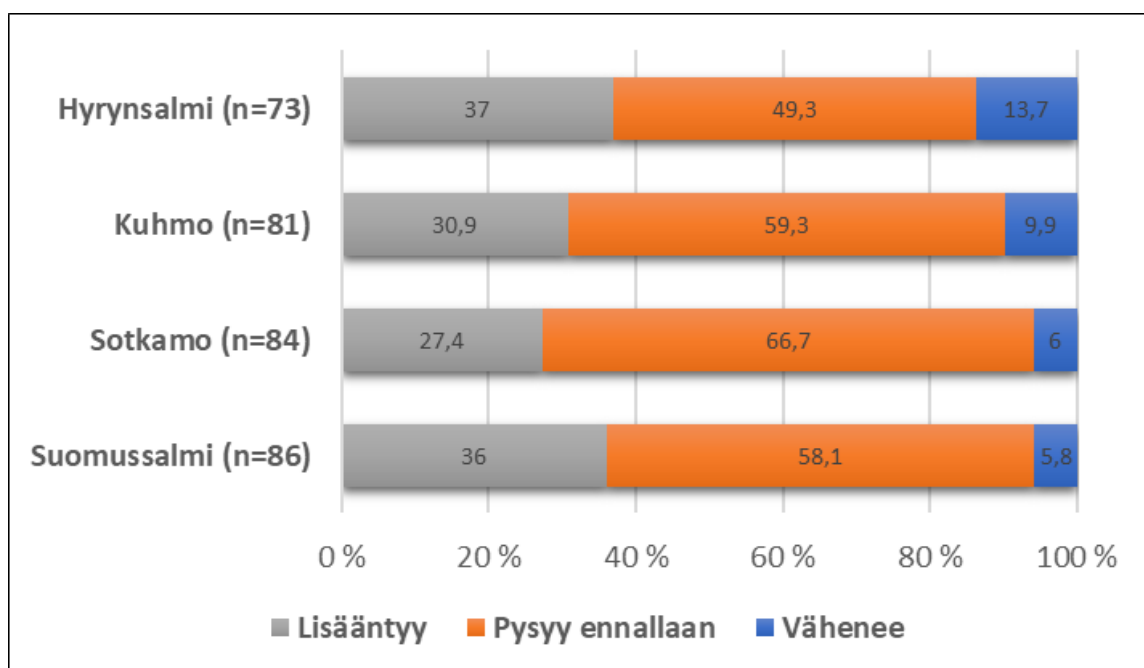
Yhteenveto:

Kaupungistumisen ja ikääntymisen megatrendit eivät ainakaan vähennä vapaa-ajan asumista. Väitteet siitä, että mökkeily olisi Suomessa hiipuva vapaa-ajan viettotapa, eivät tutkimustulosten perusteella näytä todennäköisiltä, vaan vapaa-ajan asuminen säilynee tulevaisuudessakin keskeisenä maaseudun ja kaupungin välisen vuorovaikutuksen muotona.

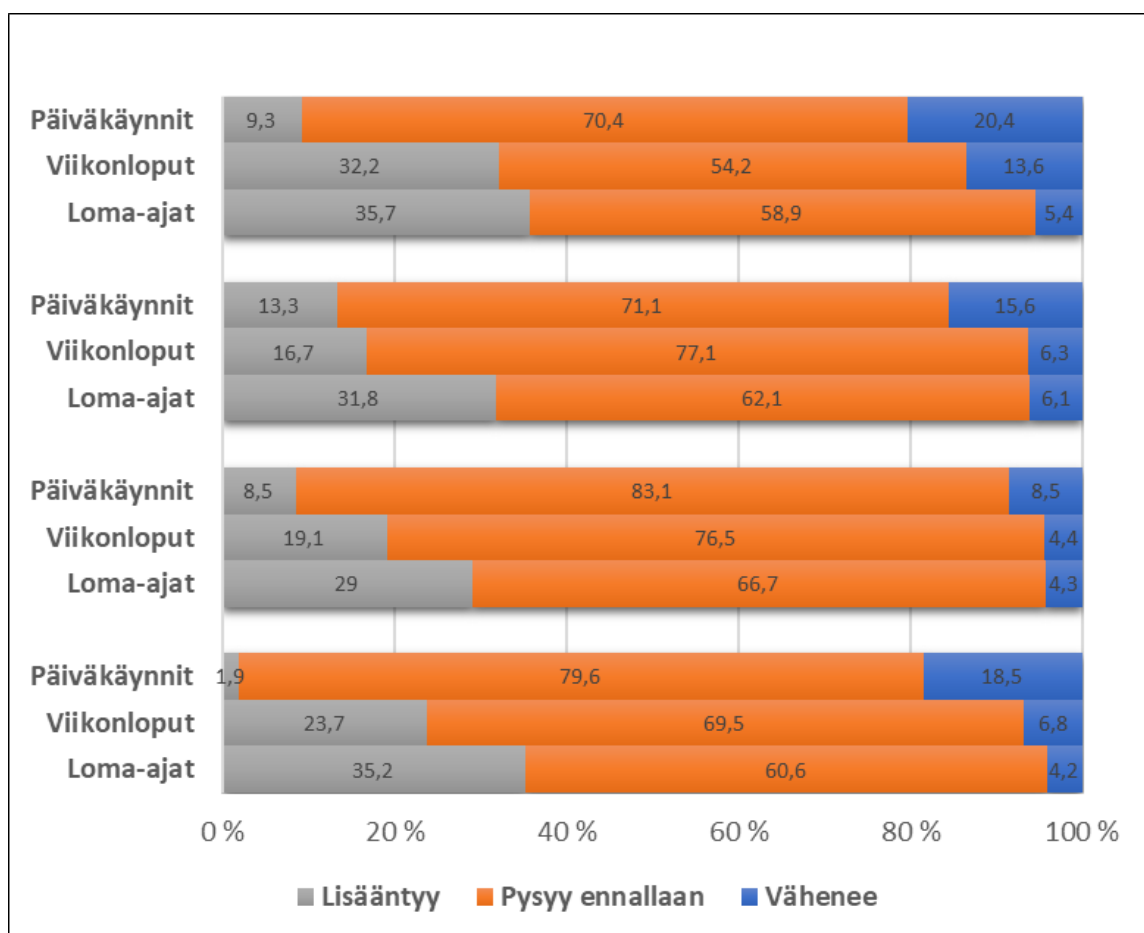
Järviluoma (2020a, 2020b):

Järviluoma (2020a, 2020b) on julkaissut VALTO-hankkeessa tutkimusraportit Kainuun ja Pohjois-Pohjanmaan kärkimatkailukuntien matkailullisen vapaa-ajanasumisen alueellisista piirteistä. Vapaa-ajanasukasaineisto on kerätty posti- ja nettikyselyinä keväällä ja kesällä 2019. Kyselyyn vastasi reilu 1 000 ulkopaikkakuntalaista vapaa-ajanasunnon omistajaa. Seuraavassa on käyty läpi raporttien keskeisiä teemoja tutkimusalueiden vapaa-ajanasumisen tulevaisuutta silmällä pitäen.

Kainuun kärkimatkailukunnissa seuraavan viiden vuoden aikana vapaa-ajanasunnolla vietettävän ajan ennakoidaan pysyvän enimmäkseen samalla tasolla kuin nykyään (kuva 1). Kun verrataan lisääntyvän ja vähenevän käytön osuuksia, ensiksi mainittu on ulkopaikkakuntalaisten loma-asunnon omistajien arvioiden mukaan selvästi yleisempää kuin jälkimmäinen. Käytön kasvutrendi on nähtävissä kaikissa neljässä kohdekunnassa. Vapaa-ajanasuntojen käytön ennakoitu lisääntyminen koskee erityisesti loma-aikoja ja viikonloppuja (kuva 2). Vapaa-ajanasuntojen päiväkäyttö on Sotkamoalukuun ottamatta sen sijaan ennemminkin vähenevää kuin lisääntyvää.

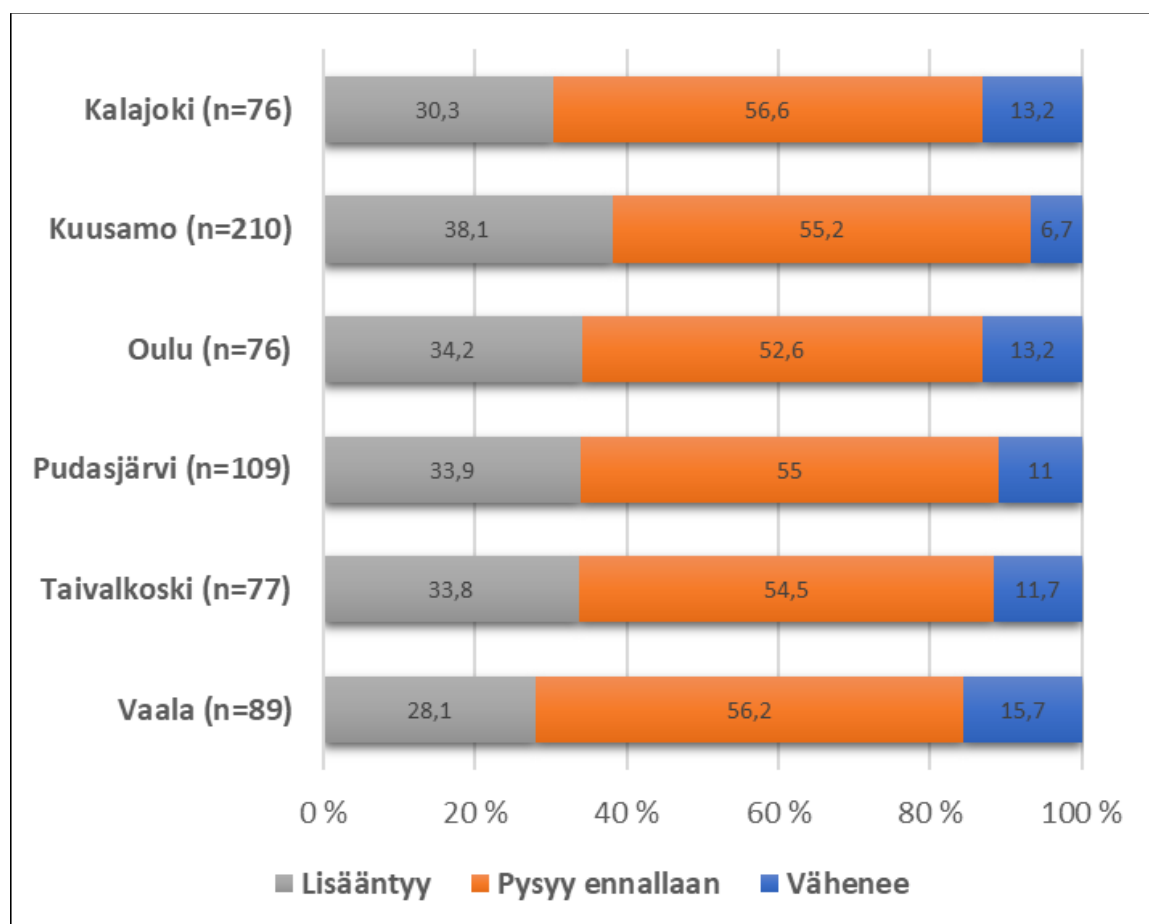

Kuva 1. Vapaa-ajanasunnolla vietetyn ajan arvioitu muuttuminen seuraavan viiden vuoden aikana Kainuun tutkimusalueilla vuonna 2018 (Järviluoma 2020a: kuva 16).

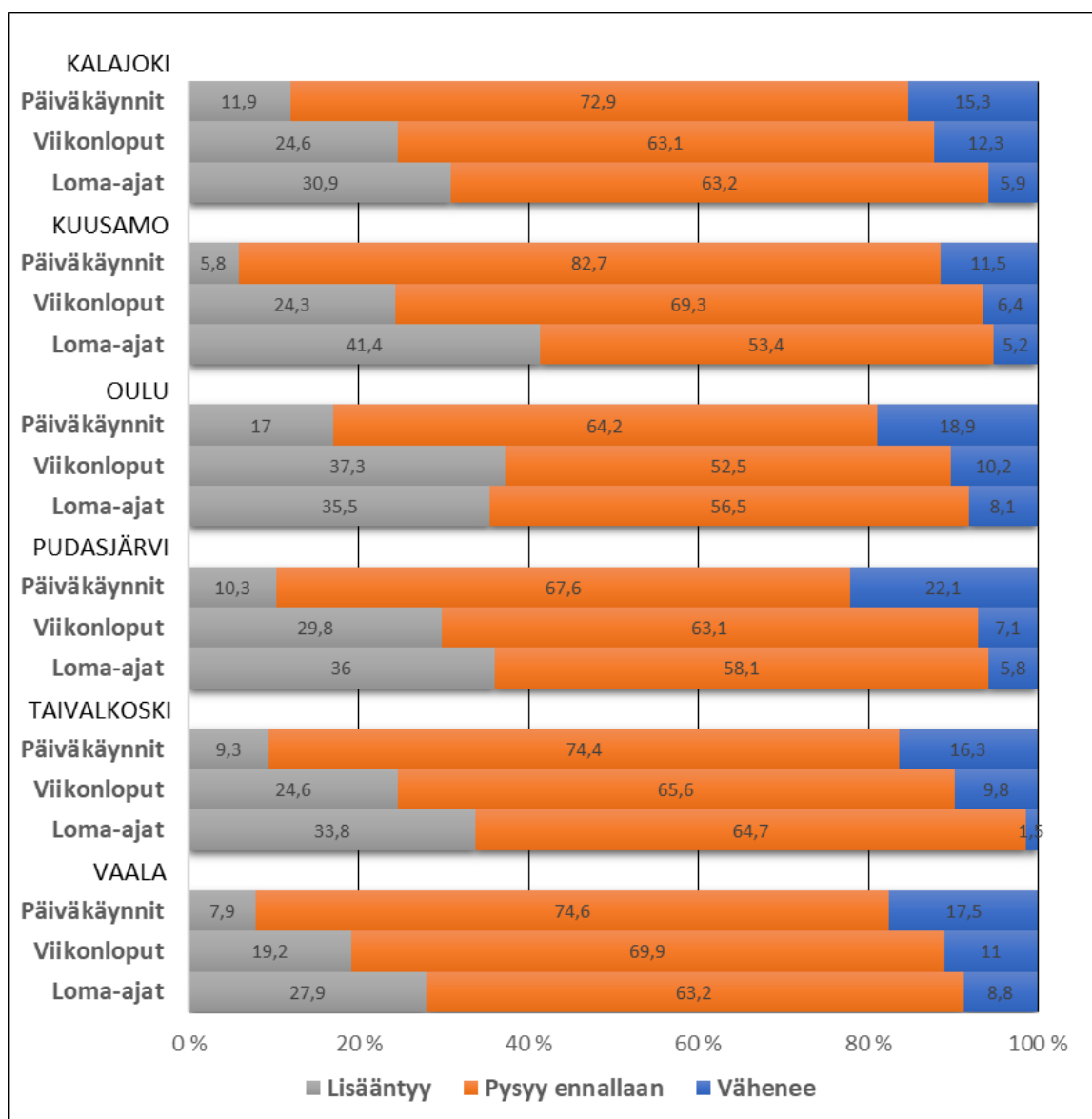

Kuva 2. Vapaa-ajanasunnolla vietetyn ajan arvioitu muuttuminen matkatyypeittäin seuraavan viiden vuoden aikana Kainuun tutkimusalueilla vuonna 2018 (Järviluoma 2020a: kuva 17).

Pohjois-Pohjanmaan kärkimatkailukunnissa seuraavan viiden vuoden aikana vapaa-ajanasunnolla vietettävän ajan arvioidaan pysyvän enimmäkseen samalla tasolla kuin nykyään (kuva 3). Kun verrataan lisääntyvän ja vähenevän käytön osuuksia, ensiksi mainittu on ulkopaikkakuntalaisten vapaa-ajanasunnon omistajien ennakoitien mukaan selvästi yleisempää kuin jälkimmäinen. Käytön kasvutrendi on nähtävissä kaikissa kuudessa kohdekunnassa. Vapaa-ajanasuntojen käytön ennakoituu lisääntyminen koskee erityisesti loma-aikoja ja viikonloppuja (kuva 4). Vapaa-ajanasuntojen päiväkäyttö on kaikkien kohdekuntien osalta sen sijaan ennemminkin vähenevää kuin lisääntyvää.

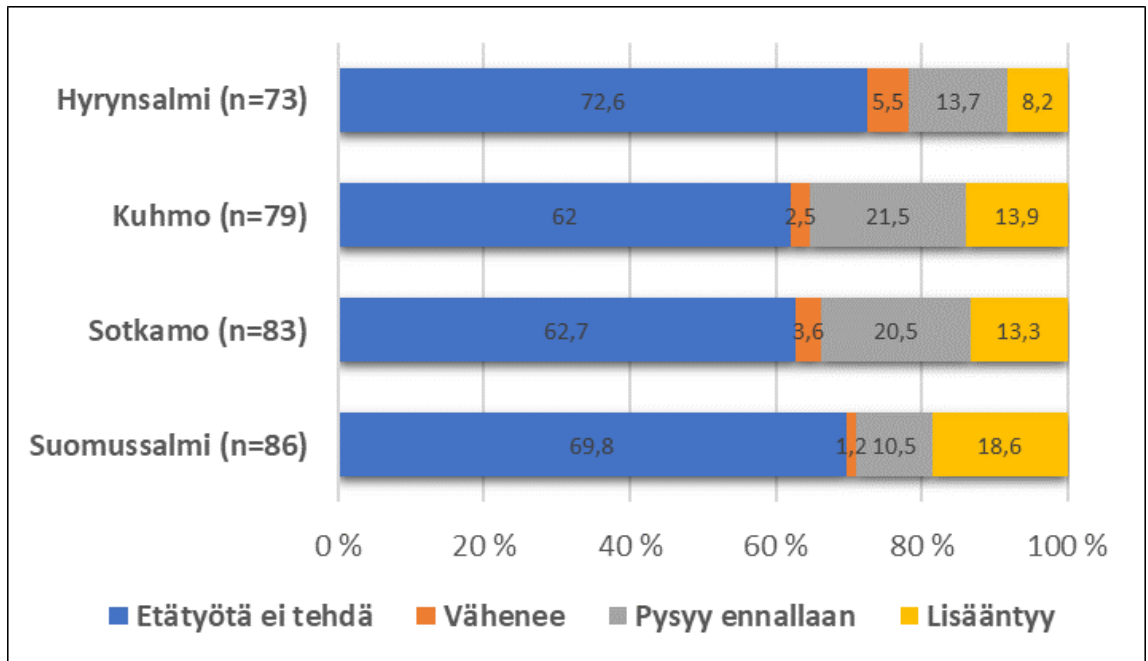

Kuva 3. Vapaa-ajanasunnolla vietetyn ajan arvioitu muuttuminen seuraavan viiden vuoden aikana Pohjois-Pohjanmaan tutkimusalueille vuonna 2018 (Järviluoma 2020b: kuva 16).

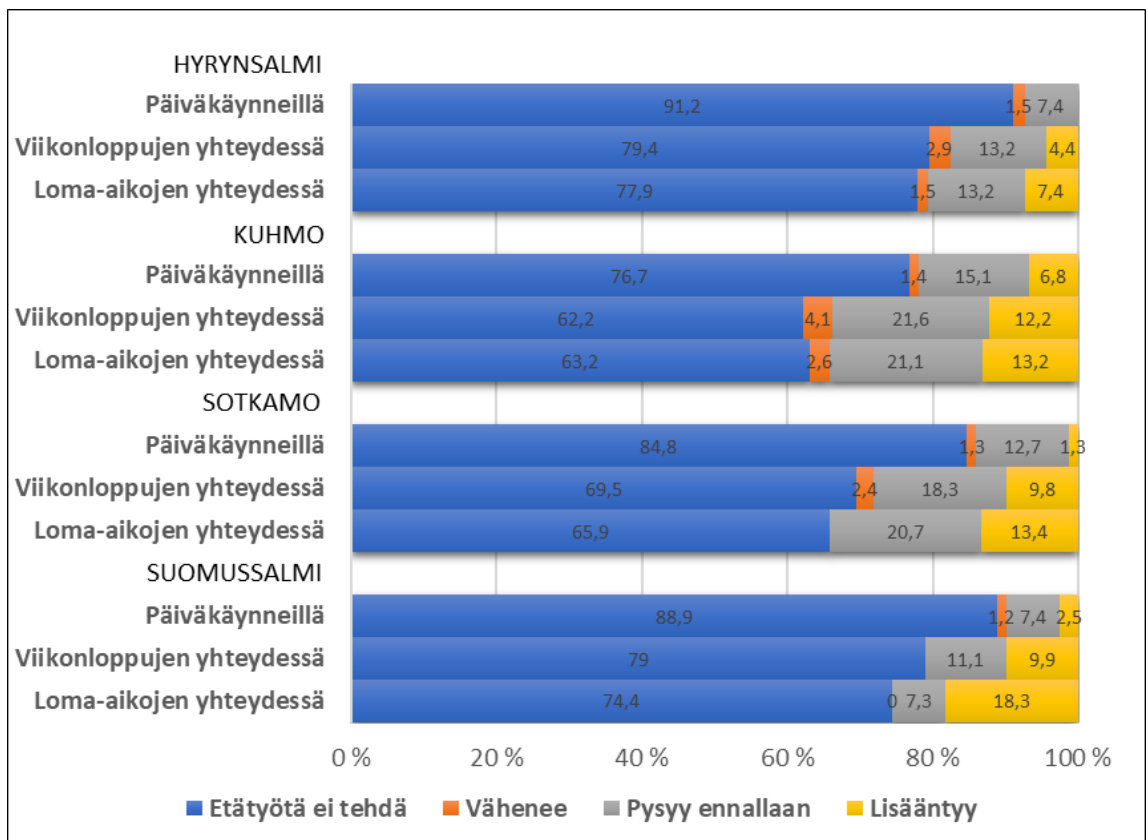

Kuva 4. Vapaa-ajanasunnolla vietetyn ajan arvioitu muuttuminen matkatyypeittäin seuraavan viiden vuoden aikana Pohjois-Pohjanmaan tutkimusalueilla vuonna 2018 (Järviluoma 2020b: kuva 17).

Kainuun kaikissa kohdekunnissa seuraavan viiden vuoden aikana etätyön lisääntymistä ennakoivien osuudet ovat suurempia kuin etätyön vähenemistä ennakoivien osuudet (kuva 5). Etätyön yleistymisen koskee loma-aikojen ja viikonloppujen yhteydessä tehtävää etätyötä, päiväkäyneillä tehtävässä etätyössä kasvua ei juuri ole odotettavissa (kuva 6).

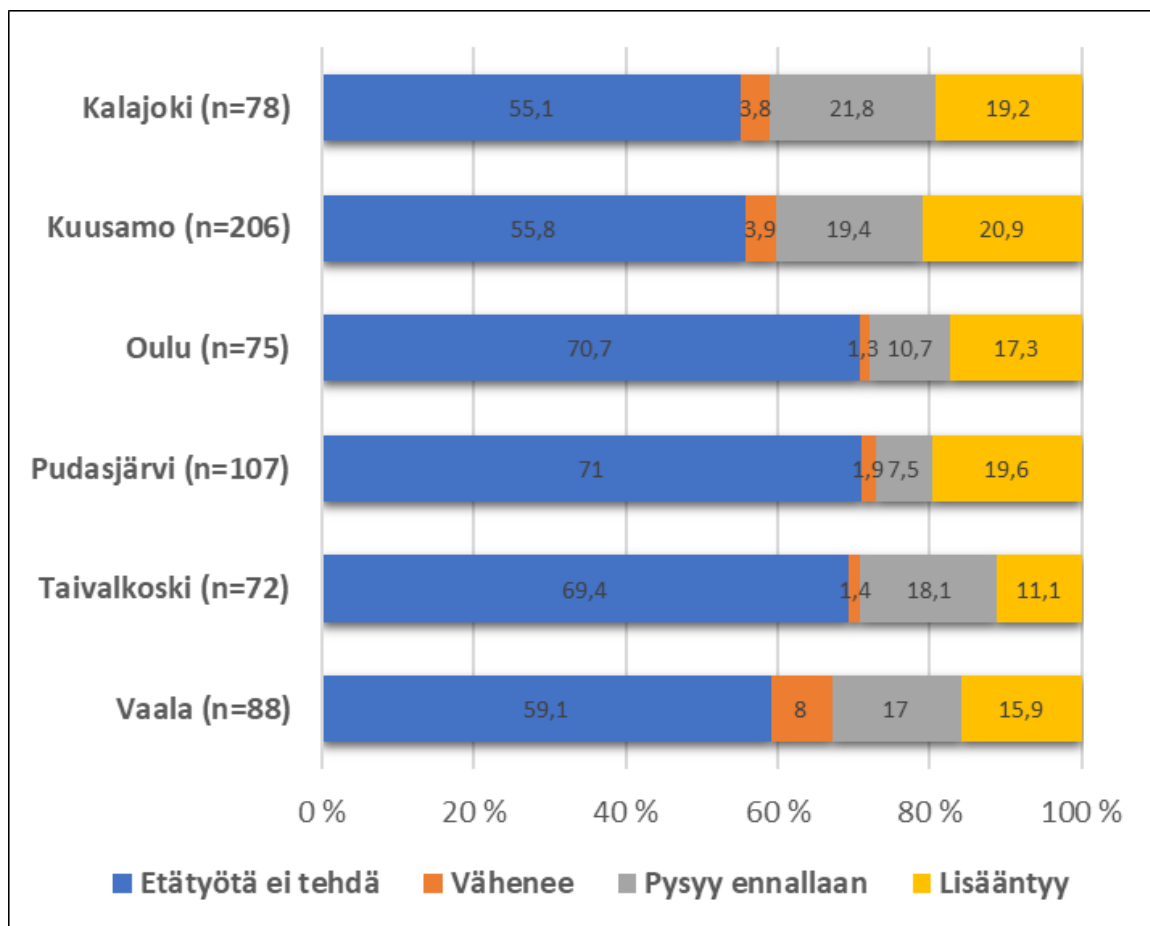

Kuva 5. Arviot etätyön tekemisen muuttumisesta seuraavan viiden vuoden aikana Kainuun tutkimusalueilla vuonna 2018 (Järviluoma 2020a: kuva 29).

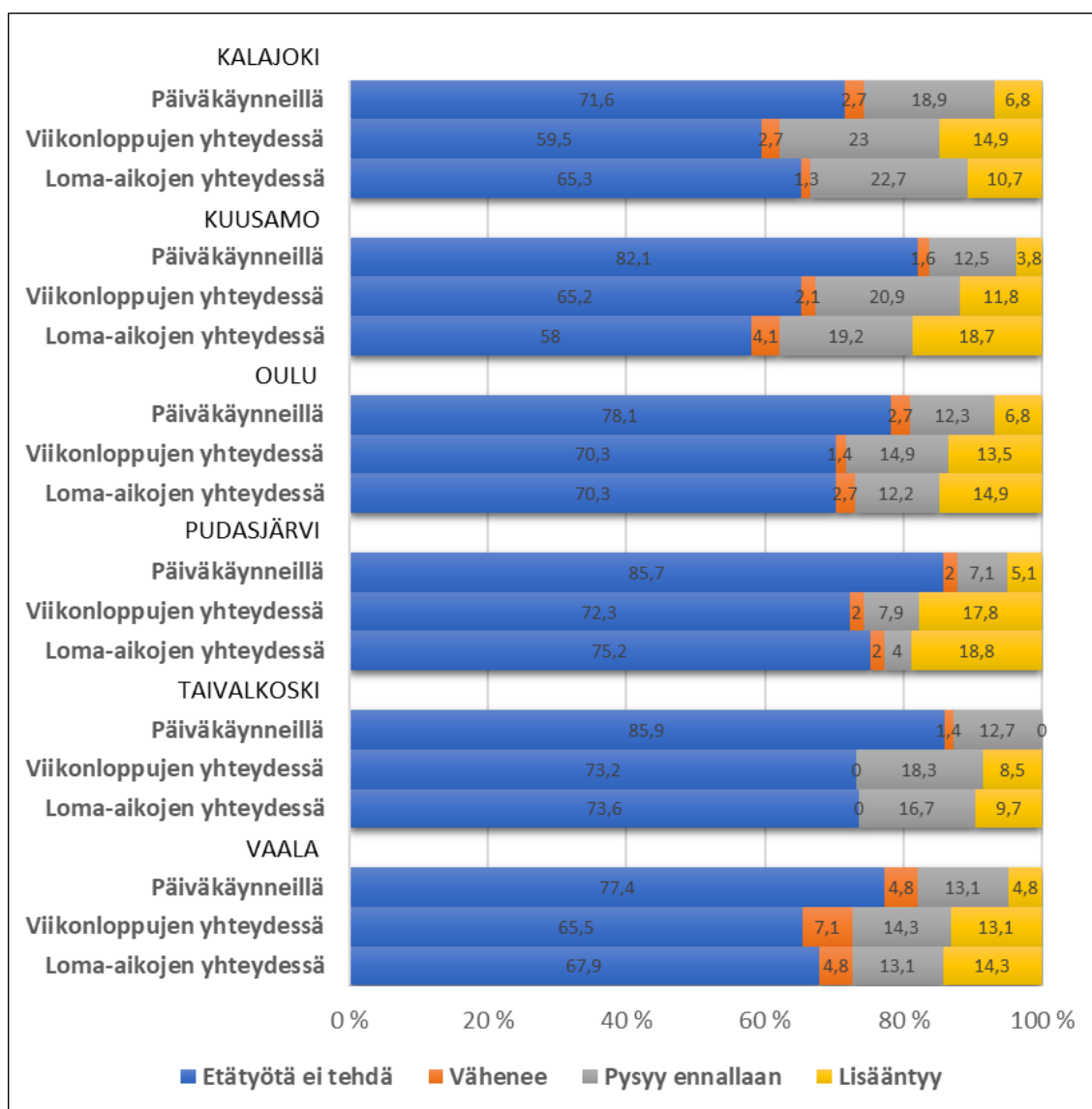

Kuva 6. Arviot etätyön tekemisen muuttumisesta seuraavan viiden vuoden aikana matkatyypeittäin Kainuun tutkimusalueilla vuonna 2018 (Järviluoma 2020a: kuva 30).

Pohjois-Pohjanmaan kaikissa kohdekunnissa seuraavan viiden vuoden aikana etätyön lisääntymistä ennakoivien osuudet ovat selkeästi suurempia kuin etätyön vähenemistä ennakoivien osuudet (kuva 7). Etätyön yleistyminen koskee loma-aikojen ja viikonloppujen yhteydessä tehtävää etätyötä, päiväkäyneillä tehtävässä etätyössä kasvua ei juuri ole odotettavissa (kuva 8).

Kuva 7. Arviot etätyön tekemisen muuttumisesta seuraavan viiden vuoden aikana Pohjois-Pohjanmaan tutkimusalueilla vuonna 2018 (Järviluoma 2020b: kuva 31).

Kuva 8. Arviot etätyön tekemisen muuttumisesta seuraavan viiden vuoden aikana matkatyypeittäin Pohjois-Pohjanmaan tutkimusalueilla vuonna 2018 (Järviluoma 2020b: kuva 32).

Kainuun ja Pohjois-Pohjanmaan kärkimatkailukunnissa seuraavan viiden vuoden aikana vapaa-ajanasuntojen käytön arvioidaan jonkin verran lisääntyvän erityisesti loma-aikoina ja viikonloppuisin. Sen sijaan päiväkäytön ennakoitaan jopa vähenevän. Etätyön kohdalla kehitystrendin arvioidaan olevan samansuuntainen: niiden ennakoitaan lisääntyvän loma-aikoina ja viikonloppuisin mutta ei päiväkäynneillä. Tulokset ovat myönteinen signaali Kainuun ja Pohjois-Pohjanmaan kärkimatkailukuntien matkailullisen vapaa-ajanasumisen kehittämiseksi tulevaisuutta silmällä pitäen.

5.2 Vapaa-ajanasumisen tulevaisuuden teesit Suomessa

Edellä läpikäytyjen tutkimusten tiivistelmistä nostetaan esille Suomen vapaa-ajanasumisen tulevaisuutta hahmottavat teesit, jotka on syytä tunnistaa ja tiedostaa kehittämistoimenpiteissä. Teesit on ryhmitelty yhdeksään luokkaan: yleistä vapaa-ajanasumisesta, vapaa-ajanasuntojen omistaminen, vapaa-ajanasunnot ja paikkakiintymys, vapaa-ajanasuminen ja kilpaileva vapaa-ajanvietto, vapaa-ajanasuminen, kaupungistuminen ja väestön ikääntyminen, vapaa-ajanasuminen ja liikkuminen, vapaa-ajanasumista mahdollisesti lisäävät tekijät, vapaa-ajanasumista mahdollisesti vähentävät tekijät ja tutkimusalueiden vapaa-ajanasumisen tulevaisuudennäkymät.

Yleistä vapaa-ajanasumisesta

Monipaikkaisuus lisääntyy yhteiskunnassa. Maaseudulla se näkyy kausiväestön määrän kasvamisena ja toiminallisuuden monipuolistumisena: vapaa-ajanasuminen ja erityisesti kaupunkilaisten etätyöt lisääntyvät.

Digitaalisten palveluiden lisääntyminen ja työn irtaantuminen fyysisestä sijainnista luovat pohjaa uudelle mökkeilylle ja mahdollistavat työnteon myös mökiltä.

Eläkkeelle siirtymisen iän myöhentyminen vähentää potentiaalisia mökillä vietettäviä päiviä. Vuoteen 2030 mennessä suuret ikäluokat alkavat ikääntyä ja heidän mahdollisuutensa ja kykynsä mökkeillä alkaa hiipua. Toisaalta tämä lisää kysyntää mökin ylläpitopalveluille.

Eläkeläisissä eläketulojen kasvamisen myötä on runsaasti henkilöitä, joille vapaa-ajanasunto tai pysyvä asunto ulkomailla on vaihtoehto. Tämä ei välttämättä vähennä mökkien omistusta Suomessa, mutta voi vaikuttaa mökeillä vietettyyn aikaan.

Mökkeilyn suosioon vaikuttaa taloudellisten voimavarojen ja vapaa-ajanmäärän lisäksi muutokset työelämässä, ajankäytössä ja kulutustottumuksissa.

Suomessa on tunnistettu mökkeilyn kehitykseen liittyvät neljä teemaa: ympärivuotisen kakkosumisen yleistymisen, mökkeilyn kansainvälistymisen, joustavampien ja osaomistukseen perustuvien mökkeilyn muotojen yleistymisen sekä vapaa-ajanasumisen alueellinen eriytyminen.

Vapaa-ajanasuntojen omistaminen

Vanhemmat ikäluokat tyypillisesti omistavat vapaa-ajanasunnon, ja nuoremmat ikäluokat käyttävät vanhempiensa, sukulaistensa ja tuttaviansa vapaa-ajanasuntoa. Nuoret näkevät oman taloudellisen tilanteen ja mökin hinnan merkittäväksi suvun mökin hankkimista estäväksi tekijäksi. Nuoret uskovat mökkeilyn suosion jatkumiseen mutta arvelevat vuokramökkeilyn tulevan merkittäväksi osaksi mökkeilyä.

Y-sukupolvi (syntyneet 1982–2005) on halukas hankkimaan vapaa-ajanasunnon tulevaisuudessa. Nuoret ovat kiinnostuneita vapaa-ajanasunnoista ja kesämökkikuluttuuri säilyttäneenä roolinsa osana vapaa-ajankulttuuria. Nuoret arvioivat, että he käyttävät vapaa-ajanasuntoja hieman intensiivisemmin tai yhtä paljon tulevaisuudessa. Nuoret toivovat voivansa tulevaisuudessa viettää aikaa vapaa-ajanasunnoilla, mutta niillä vietettävä aika voi lyhentyä. Myös yhteisomistuksessa oleva ja vuokramökki kiinnostavat nuoria huomattavan paljon. Nuorten mökkeilyä näyttäisi siten pääsääntöisesti rajoittavan lähinnä aika- ja taloudelliset resurssit.

Vapaa-ajanasuminen on muuttumassa monimuotoisemmaksi; omistusmökkeilyn ohella erityisesti erilaiset kaupalliset ja lyhytaikaiset (mökkien vuokraus ja Airbnb) sekä liikuteltavat ja liikkuvat vapaa-ajanasumisen muodot yleistyvät.

Vapaa-ajanasunnot ja paikkakiintymys

Vapaa-ajanasunnon sijainti liitettynä perheen historiaan on Y-sukupolven mielestä tärkeä. Perheen historia ja juuret saattavat olla yhä tärkeämpi motivaattori vapaa-ajanasuntojen uudelle omistajasukupolvelle, vaikka vapaa-ajanasunto sijaisi kaukana vakituudesta asunnosta. Ihmiset vaihtavat pysyviä asuinpaikkoja elämänvaiheen mukaan, mutta vapaa-ajanasunnot voivat siirtyä sukupolvelta toiselle, mikä tarjoaa jatkuvuutta ja juurien tunnetta koko elämän ajan. Paikkakiintymys muodostuu siten ylisukupolviseksi.

Mökeillä kohtaavat usein kolme perhesukupolvea, mikä mahdollistaa perinteiden siirron. Nuoret arvostavat mökkeilyyn liittyviä muistoja ja suvun perinteitä.

Mökkeilyn yleisen suosion jatkuvuuden kannalta tärkeäksi voi muodostua mökin siirto suvun sisällä. Se pitää sovittaa siten, että mökit siirtyvät oikeassa vaiheessa uusille omistajille. Näin ei synny katkosta, joka voi johtaa mökkien kunnan heikkenemiseen.

Vapaa-ajanasuminen ja kilpaileva vapaa-ajanvietto

Mökillä on pystyttävä toteuttamaan samoja vapaa-ajan kulutusmuotoja kuin kotona, jotta mökki näyttäytyy vetovoimaisena vapaa-ajanviettopaikkana. Mökillä on oltava nuorille samat arkiset digitaaliset mahdollisuudet ja virtuaaliset ympäristöt kuin kaupungissa.

Y-sukupolvi on tottuneempi matkustamaan ja kokemaan eri paikkoja matkailu- ja virkistyskohteina. He voivat jakaa aikansa monien kohteiden kanssa tulevaisuudessa tai muodostaa samanlaisia emotionaalisia siteitä vapaa-ajanasuntojen ja muiden kilpailevien paikkojen kanssa.

Mökkeily kilpailee kuluttajista yhtenä matkailun muotona kasvavalla matkailutoimialalla. Nuoret matkustavat vanhempiaan useammin ulkomaille, heille on tyypillistä tutustua uusiin paikkoihin ja he haluavat kuluttaa matkoillaan runsaasti palveluita. Nuorten mökkeilyn kotimaassa tulee olla riittävän edullista suhteessa vaihtoehtoiseen matkailuun tai vapaa-ajanasumiseen ulkomailta.

Vapaa-ajanasuminen, kaupungistuminen ja väestön ikääntyminen

Kaupungistuminen ja väestön ikääntyminen lisäävät maaseudun vapaa-ajanasumista tulevaisuudessa: kaupunkilaiset viettävät enemmän aikaa mökeillään kuin maaseudulla asuvat ja ikääntyneet enemmän kuin muut ikäryhmät. Vapaa-ajanasuntojen omistajuus on suosituinta ikäryhmistä lähellä eläkeikää olevien keskuudessa, ja vapaa-ajanasunnot ovat usein investointeja eläkkeelle ja joskus aikomukselle pysyvään asumiseen.

Kaupungistuminen voi myös vähentää vapaa-ajanasumista, kun vakituisen ja vapaa-ajanasunnon välinen matka kasvaa. Syrjäisillä alueilla sijaitsevat mökit eivät enää tulevaisuudessa välttämättä kiinnosta kaupungistunutta väestöä, jos ne ovat vaikeasti saavutettavissa eivätkä sijaitse vetovoimaisella alueella.

Väestö kasvaa 2020-luvulla lähinnä suurissa kaupunkikeskuksissa, joten keskimääräinen mökki-matka pitenee. Uusien mökkien rakentaminen painottuu yhä kauemmaksi kasvukeskuksista.

Väestön ikääntyminen ja kaupungistuminen kasvattavat vapaa-ajanasuntojen käyttöä kaksi prosenttia henkilöä kohden vuoteen 2040 mennessä. Kaupungistuminen lisää vapaa-ajanasuntojen käyttöä enemmän kuin ikääntyminen, sillä vapaa-ajanasuntojen suurin käyttövolyyymi aiheutuu kaupunkilaisten mökkeilystä.

Jos väestö keskittyy hyvin voimakkaasti vain muutamille kaupunkiseuduille ja esimerkiksi useimmissa maakuntien keskuskaupungeissakin nuorten määrä vähenee, kaikille nykyisille mökeille ei ehkä riitä käyttäjiä. Tällä olisi myös suoria vaikutuksia maakuntien keskuskaupunkien läheisen maaseudun elinvoimaisuuden edellytyksille ja palvelurakenteen ylläpidolle.

Mökkien hintakehityksessä on havaittavissa sama trendi kuin asuntomarkkinoilla. Markkinat ovat eriytyneet. Mökkien kiinnostavuus seuraa yleistä aluekehityksen trendiä. Etenkin järven- ja meren rannassa lähellä suuria asutuskeskuksia sijaitsevat mökit pysyvät suosittuina ja niiden arvon voi olettaa nousevan.

Syrjäisemmillä seuduilla huonokuntoisten mökkien ja ilman rantaa olevien mökkien suosio laskee, koska niistä on ylitarjontaa suhteessa näiden alueiden väestökehitykseen. Keskisuurten kaupunkien lähellä mökkeily pitäneen pintansa, mutta on riippuvaista niiden väestörakenteen kehityksestä. Ongelmaksi näyttää muodostuvan se, että nuorista yhä harvemmalla on mahdollisuus mökkeillä suotuisalla sijainnilla olevassa mökissä.

Kasvuseuduilla nuoret maksavat huomattavan suuria asuntolainoja. Se osuus väestöstä, jolla on tämän lisäksi varaa omaan mökkiin lähellä kotia, on rajallinen. Muualta Suomesta kasvuseuduille muuttaneiden suvuissa olevat, mahdollisesti perinnöksi jäävät mökit ja mökit, joita olisi muuten mahdollista käyttää, sijaitsevat kaukana. Pääkaupunkiseutu erottuu tässä joukossa vielä erikseen, ja siellä asuvien keskimääräiset mökkimatkat pitenevät. Tällä on merkitystä erityisesti työikäisille, joille vapaa-aika on rajallinen resurssi. Pääkaupunkiseudulla on myös helpointa valita mökkeilylle ilmeinen vaihtoehtoinen hyödyke, ulkomaanmatka.

Väestön kasaantuminen Etelä-Suomeen tarkoittaa myös sitä, että Baltian kohteet ovat lähellä suhteessa suomalaisiin mökkeihin. Jos kulkuyhteydet Baltiaan kehittyvät edelleen 2030-luvulla, Baltian mökkimarkkinat voivat muodostua hyvinkin kilpailukykyiseksi. Näköpiirissä olevat muutokset eivät voi kokonaan romahduttaa kotimaisen mökkeilyn suosiota, mutta pienetkin muutokset ovat taloudellisesti merkittäviä.

Vapaa-ajanasuminen ja liikkuminen

Liikkumisen kustannusrakenne, esimerkiksi polttoaineen hinta, vaikuttaa mökkeilyn määrään. Vakituisen asuminen keskittyy voimakkaasti, kun taas vapaa-ajanasuminen hajaantuu, jolloin keskimääräinen etäisyys mökille kasvaa. Tulevaisuudessa tämä korostuu edelleen, ellei eläkeläisten paluumuutto synnyinseuduilleen ja mökkikuntiin lisääntynyt merkittävästi.

Mökkelyn edellytykset liittyvät vahvasti mahdollisuuteen käyttää henkilöautoa. Nuoret aikuiset ovat vähentäneet autoilua viimeisen kymmenen vuoden aikana. Mökeille mennään tulevaisuudessa ehkä yhä useammin junalla tai linja-autolla yhdistettynä taksimatkaan tai polkupyöräilyyn. Myös autojen yhteiskäyttöratkaisut kehittyvät, jolloin auton omistamisen merkitys vähentynee.

Liikenteen ja liikkumisen muutostekijät tulevat vaikuttamaan mökkimatkoihin. Suurin osa mökkimatkoihin tehdään omalla autolla. Liikkumisen kustannusten nousu saattaa heikentää pienituloisten liikkumismahdollisuuksia (ns. liikenneköyhyys), ellei kustannuksia kompensoida heille.

Vapaa-ajanasumista mahdollisesti lisäävät tekijät

Vapaa-ajanasumista lisääviä trendejä ovat vapaa-ajanasumisen ja vakituisen asumisen välisen eron hämärtyminen, yleinen tulotason ja varallisuuden kasvu, varustelutason parantuessa vapaa-ajanasuntojen ympärivuotinen käyttö ja muuttuminen ympärivuotisiksi asunnoiksi, tietoliikenneyhteyksien ja paikkariippumattomien etätyömahdollisuuksien paraneminen, ihmisten eliniän piteneminen ja ikääntyneiden terveydentilan paraneminen. Ympäristövaikutusten ja turvallisuuskysymysten (kuten tautiepidemiat ja levottomuudet) entistä suurempi painoarvo vapaa-ajanviettoa koskevissa valinnoissa ja esimerkiksi mahdollinen lentovero voivat lisätä kotimaanmatkailua ja mökkeilyä.

Vapaa-ajanasumista mahdollisesti vähentävät tekijät

Vapaa-ajanasunnolla vietetty aika voi lyhentyä, jos vapaa-ajanasumiseen yhdistyy niin sanottujen ”hypermobiilien” elämäntyylien yleistyminen: vapaa-ajanasuntojen omistajat ovat usein hypermobiileja matkailijoita, jotka vapaa-ajanasunnon ohella myös matkailevat paljon kotimaassa ja ulkomailla. Vapaa-ajankäytöstä kilpailevat monet aktiviteetit, kuten matkailu ja kulttuurielämä.

Vapaa-ajanasuntojen vuokrauksen ja jakamistalouden yleistyminen voivat osaltaan vastata elämäntapamuutokseen, jossa ympäristöltä toivotaan vaihtelua mutta oman mökin ylläpitoon ei haluta välttämättä sitoutua.

Mökkeilyn suosioon vaikuttaa se, miten urbanisoituneet sukupolvet näkevät mökkeilyn ja myös se miten kasvava maahanmuuttajaväestö sekä maahanmuuttajataustaiset nuoret ikäpolvet omaksuvat mökkeilyn ajanviettotapana. Maahanmuuttajat ovat pääosin nuoria. Ei ole selvää, missä määrin he omaksuvat mökkeilyn ajanviettotapana. Tarvitaan uussuomalaisten tutustuttaminen mökkeilykulttuuriin.

Tutkimusalueiden vapaa-ajanasumisen tulevaisuudennäkymät

Kainuun ja Pohjois-Pohjamaan kärkimatkailukunnissa seuraavan viiden vuoden aikana vapaa-ajanasuntojen käytön arvioidaan jonkin verran lisääntyvän erityisesti loma-aikoina ja viikonloppuisin. Sen sijaan päiväkäytön ennakoitaan jopa vähenevän. Etätyön kohdalla kehitystrendin arvioidaan olevan samansuuntainen: niiden ennakoitaan lisääntyvän loma-aikoina ja viikonloppuisin mutta ei päiväkäynnellä.

Lähteet

Alasalmi, J., Busk, H., Holappa, V., Huovari, J., Härmälä, V., Kotavaara, O., Lehtonen, O., Muilu, T., Rusanen J. & H. Vihinen (2020). Työn ja työvoiman alueellinen liikkuvuus ja monipaikkainen väestö. *Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja* 2020: 12. 187 s. Saatavilla osoitteesta: <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/162147> (Viitattu 7.8.2020).

Järviluoma, J. (2020a). Matkailullinen vapaa-ajan asuminen: Hyrynsalmi, Kuhmo, Sotkamo ja Suomussalmi. *Kajaanin ammattikorkeakoulun julkaisusarja B* Raportteja ja selvityksiä 99. 62 s. Saatavilla osoitteesta: <https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/323924/Valto%20Kai-nuu%20final.pdf?sequence=2&isAllowed=y> (Viitattu 18.2.2020).

Järviluoma, J. (2020b). Matkailullinen vapaa-ajan asuminen: Kalajoki, Kuusamo, Oulu, Pudasjärvi, Taivalkoski ja Vaala. *Kajaanin ammattikorkeakoulun julkaisusarja B* Raportteja ja selvityksiä 100. 71 s. Saatavilla osoitteesta: <https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/323998/Valto%20Pohjois-Pohjanmaa%20final.pdf?sequence=2&isAllowed=y> (Viitattu 18.2.2020).

Lehtonen, O., Kotavaara, O., Muilu, T., Vihinen, H. & J Huovari (2020). Kausiväestö moninaistaa kuvaa aluerakenteen kehityksestä Suomessa. *Terra* 132: 2, 69–84.

Pitkänen, K., Puhakka, R., Semi, J. & C. M. Hall (2014). Generation Y and Second Homes: Continuity and Change in Finnish Outdoor Recreation. *Tourist Review International* 18: 3, 207–221.

Pitkänen, K. & A. Strandell (2018). Suomalaisen maaseudun monipaikkaisen asumisen muodot ja tulevaisuuden kehitys. *Maaseudun uusi aika* 2–3/2018, 6–23. Saatavilla osoitteesta: <http://www.mua-lehti.fi/wp-content/uploads/2018/10/pitkanen-ja-strandell.pdf> (Viitattu 21.9.2020).

Pyysiäinen, J. & H. Vihinen (2020). Maaseutubarometri 2020. Tutkimusraportti osa 1. PowerPointesitys, 40 s. Saatavilla osoitteesta: <https://www.maaseutupolitiikka.fi/uploads/MANE-raportit/Maaseutubarometri-2020-osa-1.pdf> (Viitattu 20.8.2020).

Saaristoasian neuvottelukunta/Finnish Consulting Group Oy (2017). Nuoret aikuiset mökkeilijöinä 2030 -selvitys. *Maa- ja metsätalousministeriön julkaisuja* 5/2017. 87 s. Saatavilla osoitteesta: http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/79584/MMM_5_2017.pdf (Viitattu 20.8.2020).

Strandell, A., Pitkänen, K. & A. Rehunen (2020). Miten kaupungistuminen ja väestön ikääntyminen vaikuttavat vapaa-ajan asumisen suosioon? *Matkailututkimus* 16: 1, 74–92. Saatavilla osoitteesta: <https://journal.fi/matkailututkimus/article/view/88575/54025> (Viitattu 20.8.2020).